

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

7108
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΜΙΧΑΗΛ Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

(ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46Α ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46Α

1933

ΜΙΧΑΗΛ Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

129

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

(ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

46Α ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46Α

1933

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα ἔχουνε τὴν ιδιόχειρὴ ὑπογραφή τοῦ συγγραφέα καὶ τὴ σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

Τύποις: Κ. Σ. Παπαδογιάννη, Ψαροῶν 41, Ἀθήναι.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ νεοελληνικὴ δημοτικὴ γλῶσσα ἔχει κι' ἐχθρούς, ἔχει καὶ φίλους. Ὅμως πρέπει νὰ δηλωθεῖ καθαρά, πὺς τὸ βιβλίον αὐτὸ οὔτε τοὺς πρώτους ἔρχεται νὰ ἐνοχλήσει, οὔτε ζητεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἄλλους. Τέτοια ἀνάγκη δὲν ὑπάρχει. Εἴτε τὸ θέλει κανεὶς, εἴτε ὄχι, ἡ νεοελληνικὴ δημοτικὴ γλῶσσα εἶναι τὸ **κοινὸ** μέσο γιὰ τὴ συνεννόηση ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Κάτι περισσότερο: εἶναι σήμερα τὸ **ἀποκλειστικὸ καὶ μοναδικὸ** ὄργανο τῆς νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Εἶναι ἡ γλῶσσα, ποὺ ζεῖ, μιλιέται καὶ γράφεται, πλάθεται καὶ ξαναπλάθεται, ὁλοένα μεγαλώνει κι' ὁμορφαίνει—ὁμορφαίνει τὸν ἑαυτό της κι' ὁμορφαίνει καὶ τὸ Λαὸ καὶ τὴ χώρα της—ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν ἀρχαίων ἐπῶν καὶ τοῦ Ἐρωτόκριτου καὶ τῆς Ἐρωφίλης καὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὡς τὰ χρόνια τοῦ Βηλαρά, τοῦ Χριστόπουλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ, κι' ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Βαλαωρίτη ὡς τὰ χρόνια τοῦ Ἐφταλιώτη, τοῦ Καρκαβίτσα καὶ τοῦ Παλαμά. Εἶναι ἀκόμα ἡ γλῶσσα, ποὺ ἄρχισε νὰ γίνεται ὄργανο κι' αὐτῆς τῆς Ἐπιστήμης. Ἐκατοντάδες πρωτόντες καὶ μεταφραστικὲς ἐργασίαι ἔχοντε γραφτεῖ μέχρι σήμερα στὴ δημοτικῇ. Τέλος ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων ἔχει ἐπιβάλλει, χρόνια τώρα, τὴ διδασκαλίαν της στὰ σχολεῖα.

Κι' ὅμως χίλιοι δνὸ λόγοι—καὶ σπονδαιότερος εἶναι ἡ μακροχρόνια ἐπισημοποίηση τῆς Καθαρεύουσας—ἔχοντε φέρει πολλὰ ἐμπόδια στὴ φυσικὴ τῆς ἐξέλιξη. Τὰ ἐμπόδια αὐτὰ θὰ ὑπάρχοντε καὶ θὰ δημιουργοῦν ὁλοένα μεγαλύτερη γλωσσικὴ ἀκαταστασία, ἐπιζήμια στὴν πρόοδο τοῦ γραφοῦ μας Λόγου, ὅσο ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπίσημη παραδοχὴ τῆς σημερινῆς διγλωσσίας.

Ἀλλὰ σποδὸς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ δὲν εἶναι νὰ δώσει συμβουλὲς σὲ κανέναν. Ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ εἶναι ἄλλο. Θέλει νὰ συντελέσῃ μὲ τὸ δικό του τρόπο σὲ μιὰ γλωσσικὴ ὁμαλότητα,

παρουσιάζοντας πρακτικά, συστηματικά καὶ εὐχρηστα μιὰ συνοπτικὴ κατάταξη τῶν κανόνων, ποὺ κυβερνοῦνε τὰ γραμματικὰ φαινόμενα στὴν κοινὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα.

Δὲν ἀγνοοῦμε τίς σχετικὲς προσπάθειες, ποὺ προηγήθηκαν. Μὰ πιστεύουμε, πὼς τίς συμπληρώνουμε, προσθέτοντας τίς ἀτομικὲς μας παρατηρήσεις καὶ προβαίνοντας σὲ συστηματικὴ διόρθωση μιᾶς ἐκτενέστερης **χρηστικῆς** Γραμματικῆς. Τὴν ἀνάγκη μιᾶς τέτοιας ἐργασίας τὴν αἰσθάνεται κάθε μέλος τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, κάθε μελετητῆς τῆς νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, μὰ περισσότερο κάθε δάσκαλος.

Γιὰ τὸ περιεχόμενο καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας μας πρέπει νὰ σημειωθοῦνε μερικά.

Ἡ Γραμματικὴ αὐτὴ **περιγράφει** κάθε φαινόμενο, ποὺ παρουσιάζεται στὴν **κοινὴ δημοτικὴ γλῶσσα**. Μ' αὐτὸ τὸν ὅρο ἐννοοῦμε τὴ γλῶσσα, ποὺ μιλεῖ ὁ Λαὸς στὴν πρωτεύουσα καὶ στὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς χώρας, καλλιεργημένη καὶ χρησιμοποιομένη στὴ δημοτικὴ καὶ ἐντεχνὴ ποίηση καὶ στὸν Πεδὸ Λόγο ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας. Θὰ μᾶς παρατηρηθεῖ ἴσως πὼς γιὰ πολλοὺς λόγους ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἔχει κάποια ὑπερβολικὴ γενσιότητα, κι' ἔτσι μιὰ αὐστηρὴ παρατήρηση θὰ βρεῖ πλῆθος διαφορὰς στοὺς γραμματικὸς τύπους ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἢ ἀπὸ **λογοτέχνη** σὲ **λογοτέχνη**. Αὐτὸ τὸ ξέρομε. Θέλοντας ὅμως νὰ εἴμαστε ἀπόλυτοι περιγραφικοὶ — χωρὶς νὰ δείχνουμε καμιά προσωπικὴ συμπάθεια στὸν ἄλφα ἢ βῆτα τύπο — προτιμήσαμε μόνον τοὺς τύπους ἐκείνους ποὺ εἶναι κοινοὶ στοὺς περισσότερους, ἂν ὅχι σὲ ὅλους. Ἀποκλείστηκαν ἀπὸ τὴ Γραμματικὴ αὐτὴ ὅλοι οἱ ἰδιωματικοὶ ἢ δευτερότεροι τύποι, ποὺ πολὺ λίγοι τοὺς χρησιμοποιοῦν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο προσπαθήσαμε νὰ περιορίσουμε τὴν πολυτυπία καὶ συνάμα νὰ δώσουμε ἓνα σύνολο γραμματικῶν τύπων, ποὺ μποροῦνε νὰ θεωρηθοῦν, ὅτι ἀνήκουν ὁργανικὰ σὲ μιὰ πραγματικὰ κοινὴ γλῶσσα. Καὶ πάλι ὅμως δὲ νομίσαμε, πὼς μπορούσαμε ν' ἀποκλείσουμε ὁλότελα μερικοὺς διπλοὺς τύπους, διὰ καὶ οἱ δύο εἶναι ἀρκετὰ ζωτικοί. Μὰ καὶ στὴν περίστασι αὐτὴ πάλι κάνομε κάποια διάκριση. Ξεχωρίζουμε ἓναν μόνον τύπο ὡς τὸν κυριώτερο. Καὶ

προτιμοῦμε πάντα ἐκεῖνον, πὺν βρῖσκειται σὲ περισσότερη ὀργανική ἀναλογία μὲ τὸ γραμματικὸ σύνολο τῆς δημοτικῆς. Ἔτσι λ. χ. στὰ ἀρχαῖα τριτόκλιτα θηλυκὰ οὐσιαστικά, πὺν τελειώνουντε σὲ -η δεχόμεστε ὡς κυριότερο τὸν τύπο τῆς γενικῆς σὲ -ης (ἢ θ λ ῖ ψ η, τ ῆς θ λ ῖ ψ ης), ἀναφέρουμε ὅμως σὲ ἰδιαίτερη παρατήρηση τὸν ἀρχαῖο τύπο σὲ -εως (τ ῆς θ λ ῖ ψ εως), γιατί—ἀδιάφορο ἀπὸ ποιὲς ἐπιδράσεις—σώζεται ἀκόμα, ἔστω καὶ ἀραιότερα, στὸ στόμα τοῦ Λαοῦ καὶ σὲ πολλοὺς λογοτέχνες μας. Στὸν πληθυντικὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἔχουμε ἐπίσης διπλοτυπία: οἱ θ λ ῖ ψ εῖς καὶ οἱ θ λ ῖ ψ ες. Γιὰ τὰ μείνουμε ἀληθινὰ περιγραφικοί, θεωρήσαμε καὶ τοὺς δυὸ αὐτοὺς τύπους ἰσότιμους. Ξεχωρίσαμε ὅμως ἐκεῖνα, πὺν ἔχουν ἀφομοιωθεῖ ὁλότελα μὲ τὰ ἄλλα θηλυκὰ τῆς δημοτικῆς (οἱ βρῶσες, οἱ ράχες κ.λ.π.) ἀπὸ τὰ λοιπὰ θηλυκὰ, πὺν ἐξακολουθοῦντε νὰ κρατοῦντε τὸν ἀρχαῖο πληθυντικὸ σὲ -εις (οἱ πόλεις, οἱ κυβερνήσεις κ.λ.π.). Παραδειγματικά μόνον ἀναφέρουμε τοὺς τύπους αὐτοὺς. Θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης μόνος του, ὅτι ο' ὁλόκληρο τὸ βιβλίο αὐτὸ προσπαθήσαμε νὰ ἐργαστοῦμε μὲ τὸν ἴδιο ἀμερόληπτο καὶ ἀντικειμενικὸ τρόπο, ἀποφεύγοντας πάντοτε τὴ σύγχυση καὶ δείχνοντας ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴ λογικὴ καὶ μεθοδικὴ κατὰταξη.

Γιὰ τὸ ὀρθογραφικὸ καὶ τονικὸ σύστημα, πὺν ἀκολουθήσαμε, χρειάζονται μερικὲς ἐξηγήσεις. Ἡ ἐπιθυμία μας εἶναι νὰ παρουσιάσουμε **μέσα στὰ ὅρια τῆς σημερινῆς ἱστορικῆς καὶ τονικῆς ὀρθογραφίας** μιὰ Γραμματικὴ, πὺν νὰ μπορεῖ σήμερα νὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ ὡς βοήθημα μαθητῶν καὶ συναδέλφων. Ἐπρεπε ὅμως ν' ἀποφύγουμε ἓνα πλῆθος ἀνωμαλίες, πὺν γεννᾶναι στὴ γραφὴ τῆς δημοτικῆς ἢ ἱστορικῆς ὀρθογραφία, ἔτσι ὅπως τὴν ἐννοοῦν οἱ περισσότεροι. Γιὰ τοῦτο ἀναγκαστήκαμε νὰ παρουσιάσουμε μερικοὺς τύπους μὲ μορφή, πὺν θὰ παραξενέφει μερικοὺς ἀναγνώστες. Προσπαθήσαμε ὅμως πάλι, οἱ τύποι αὐτοὶ νὰ εἶναι ὅσο μπορεῖ λιγότεροι καὶ ὅσο μπορεῖ περισσότερο δικαιωμένοι κ' ἀπ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία. Ἔτσι λ. χ. δεχόμεστε τὰ παραθετικά σὲ -ότερος, -ότατος ὅλα μὲ -ο. Ἡ ἀπλοποίηση αὐτὴ εἶναι πολύτιμη.

Μᾶς σώζει ἀπὸ τόσους ἄσκοπους κόπους, πὺν χρειάζονται γιὰ νὰ μάθουμε ὅλα τὰ σχετικὰ σοφώτατα (μέ-ω), ἀλλὰ ἀνταρ-
ρότατα (μέ-ο). Μὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν περιορισμένη ὁρθογρα-
φικὴ μεταρρύθμιση νομίζουμε, πὺς μᾶς δικαιώνει ἡ ἴδια ἡ
ἱστορικὴ ὁρθογραφία. Γιατὶ μ' αὐτὸ τὸν ὅρο ἐννοοῦμε τὴν ὁρ-
θογραφία, πὺν σέβεται τὴν ἱστορία τῶν κάθε λογῆς τύπων.
Ἀλλὰ ἡ ἱστορία ἐνὸς τύπου δὲ σταματᾷ σὲ ὁρισμένη ἐποχὴ,
παρὰ ἐξακολοθεῖ, ὅσο ζεῖ ὁ τύπος αὐτός. Ὅταν λοιπὸν λέμε:
σοφώτατος (μέ-ω), σημαίνει σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορικὴ
ὁρθογραφία, πὺς ἡ συλλαβὴ σο-, πρὶν ἀπὸ τὸ -ώτατος
εἶναι καὶ σήμερα βραχύχρονη μὲ τὴν ἀρχαία τῆς δόναμη,
ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ κανονίζει τὴν προφορὰ τῆς παραθετικῆς
κατάληξης καὶ νὰ τὴν ἀλλάζει ἀπὸ -ότατος σὲ -ώτατος.
Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἱστορικὸ ψέμα. Γιατὶ ἀπὸ χιλιάδες χρόνια τώρα
ἔπαψε ἡ συλλαβὴ σο- νὰ εἶναι βραχύχρονη, ἀφοῦ ἔπαψαν νὰ
ἐπάρχουνε βραχύχρονα καὶ μακρόχρονα. Ἄν θέλουμε λοιπὸν νὰ
δεχτοῦμε ὅχι τὴν προῖστορικὴ, ἀλλὰ τὴν ἱστορικὴ ὁρθογραφία
σὴ γλώσσα μας, θὰ γράψουμε σοφώτατος (μέ-ο). Ὁ τύπος
αὐτός, ἔτσι γραμμένος, μᾶς λέγει τὴν πραγματικὴ ἱστορία του.
Τὸ θέμα του μᾶς δείχνει τὴν ἀρχικὴ προφορὰ του, μᾶς προσ-
θετεῖ ὅμως τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, ὅτι ἡ συλλαβή, πὺν εἶναι
πρὶν ἀπὸ τὸ -ότερος καὶ -ότατος, δὲν ἔχει σήμερα τὴ δό-
ναμη νὰ κανονίσει τὴ γραφὴ τῶν παραθετικῶν καταλήξεων.
Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ ἂν δὲν τὸ δεχτοῦμε, ὅπωςδή-
ποτε ἡ ἀπλοποίηση αὐτὴ εἶναι πολὺ ἀσήμαντη βλάβη, ἐνῶ ἡ
συνέπεια τῆς, τὸ ξαναλέμε, εἶναι πολὺτιμη.

Τὰ ἴδια ἔχουμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν ὁρθογραφία τῆς ὑπο-
ταχτικῆς. Νομίζουμε, πὺς ἰδιαίτεροι τύποι ὑποταχτικῆς δὲν
ἐπάρχουνε. Μόνο οἱ σύνδεσμοι (νά, γιὰ νά, ὅταν κλπ.), πὺν
συνοδεύουν τοὺς τύπους τῆς ὁριστικῆς, μᾶς δείχνουνε μὲ ὁρι-
σμένες συνταχτικὲς προϋποθέσεις νὰ καταλάβουμε, ὅτι πρόκειται
γιὰ ὑποταχτικὴ.

Μέσα σὺ στενὸ κύκλο τῶν ἀναγκαίων ὁρθογραφικῶν μεταρ-
ρυθμίσεων, πὺν δεχτήκαμε, εἶναι ἡ κατάρρηση τῆς χρονικῆς
αὔξεσης σὶὰ ρήματα, πὺν ἀρχίζουν ἀπὸ ο. Ἀφοῦ ἡ χρονικὴ

αύξηση ἔχει καταργηθεῖ σ' ὅλα τὰ ρήματα, πὺν ἀρχίζον ἀπὸ φωνῆεν (ἀ γ ο ρ ᾶ ζ ω — ἀ γ ὁ ρ ᾶ ζ α, ἐ ρ ε ν ν ῶ — ἐ ρ ε ν ρ ο ὕ σ α, αἰ σ θ ᾶ γ ο μ α ι — αἰ σ θ α ν ὁ μ ο υ ν κ.λ.π.), μὲ ποιά λογικὴ συνέπεια ἐπιμένουμε νὰ διατηροῦμε τὴν αὐξηση μόνον στὰ ρήματα, πὺν ἀρχίζον ἀπὸ ο; Ἡ γραφὴ αὐτὴ δὲν εἶναι ἀντιστορικὴ;

Ἴσως μερικοὶ θὰ παραξευεντοῦνε περισσότερο μὲ τὴν το- νικὴ ἀπλοποίηση, πὺν δεχόμεστε. Αἰγὴ ὅμως προσοχὴ θὰ πείσει τὸν καθένα ὅχι μόνον γιὰ τὴν ἀπόλυτὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὁρθότητα τῶν κανόνων τοῦ τονισμοῦ, ὅπως τοὺς διατυπώ- νουμε. Ὁ νόμος τῆς ἀναλογίας ἐφαρμοσμένος καὶ στὴν τονικὴ ὀρθογραφία ἔρχεται ν' ἀφομοιώσει τὰ λιγότερα πρὸς τὰ περισ- σότερα. Ἔτσι λ. χ. οἱ ἀρχαῖες λέξεις φ ῶ ς, ρ ο ὕ ς, γ ῆ, Ἐ ρ - μ ῆ ς κ.λ.π. πὺν σήμερα τὸ γλωσσικὸ αἰσθημα δὲν μπορεῖ νὰ τίς θεωρήσει συνηρημένες, δὲν ἔχουνε νὰ πάθουνε τίποτε, ἂν πά- ρουν ὀξεῖα στὴν ὀνομαστικὴ, ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα οὐσιαστικά. Οἱ περισσότερες ἀσυναίρετες λέξεις ἔχουνε τὸ δίχρονο στὴν παρα- λήγουσα βραχύχρονο (ὁ π ᾶ γ ο ς, ὁ π ῦ ρ γ ο ς, ὁ κ α ρ κ ῖ ν ο ς, ἡ π λ ᾶ κ α, ἡ μ ῦ ξ α, ἡ π ῖ σ α, τὸ β ᾶ θ ο ς, τὸ ὕ ψ ο ς, τὸ σ χ ῖ - σ μ α κ.λ.π.), ἐπίσης τὰ περισσότερα πτωτικά ἔχουνε τὸ α στὴ λήγουσα μακρόχρονο (ὁ Αἰ ν εῖ α ς — τοῦ Αἰ ν εῖ α, ἡ σ η μ αῖ α — τῆ ς σ η μ αῖ α ς, ἡ ὥ ρ α — τῆ ς ὥ ρ α ς, ἡ ὥ ρ αῖ α — τῆ ς ὥ ρ αῖ α ς κ.λ.π.). Γιατὶ λοιπὸν νὰ μὴν ἀφομοιωθοῦνε μὲ τὰ περισσότερα τοῦτα τὰ λίγα, πὺν φαίνονται σήμερα σὰν ἐξαιρέ- σεις; Ὁ νόμος τῆς «γραφικῆς» ἀναλογίας, πὺν μᾶς εἶναι πολὺν περισσότερο χρήσιμος ἀπὸ τὸ νόμο τῆς «τυπικῆς» ἀναλογίας, μὴ χαρὰ μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἐξάλειψη τῶν σχετικῶν ἐξαιρέσεων, ἀφοῦ ἄλλωστε ὁ τόνος εἶναι κάτι ὁλότελα ξένο ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς λέξεως κι' ἔχει ὁλωσδιόλον δευτερότερη σημασία γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν γραμματικῶν τύπων. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μὴ πὺν κρατοῦμε τὸ ἀκατανόητο σημερνὸ τονικὸ οὐσστημα, μποροῦμε τοῦλάχιστο, ὅπως βλέπει ὁ ἀγανώστης, νὰ περιορί- σουμε ὅλους τοὺς ἀναριθμητοὺς κανόνες τοῦ τονισμοῦ σὲ δυνὸ μόνον (§ 32—33).

Τοῦτο ἀκόμα πρέπει νὰ προσθέσουμε: τίς ἐλάχιστες

ορθογραφικὰς καὶ τονικὰς μεταρρυθμίσεις, πὸν ἀναφέρουμε ἐδῶ, τὶς ἔχουν ὑποδείξει ἄλλοι μ' ἐγκυρότερη γνώμη. Ἐμεῖς τὶς θεωροῦμε **ἀπαραίτητες** καὶ ἐκφράζουμε τὴν ἐνχὴν νὰ γίνουν ἐπίσημα δεχτέες, τοῦλάχιστο στὴ σχολικὴ διδασκαλία τῆς δημοτικῆς.

Τὰ οὐσιαστικὰ τὰ διαιρέσαμε σὲ τρεῖς κλίσεις μὲ βάση τὰ γένη τους. Τῇ διαίρεση αὐτῇ τὴ θεωροῦμε πιὸ φυσικὴ γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Κάθε ἄλλη κατάταξη τῶν οὐσιαστικῶν θὰ ἦταν ἀνθαίρετη καὶ πολὺπλοκη.

Σεβαστήκαμε, ὅσο μπορούσαμε, τοὺς παραδεγμένους ὅρους. Τροποποιήσαμε μόνο ἐκείνους, πὸν ὁ τύπος τὸν εἶναι ἀσυμβίβαστος στὴ δημοτικὴ γλῶσσα.

Μὲ λίγες γραμμὲς προσπαθήσαμε νὰ ἐκθέσουμε τὸ σκοπὸ καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας μας. Θελήσαμε νὰ προσφέρουμε κάτι χρήσιμο. Ἄν τὸ κατορθώσαμε ἢ ὄχι, αὐτὸ θὰ τὸ κρίνει καλότερα ὁ ἀναγνώστης.

Ἀθήνα, Ἀπρίλης 1933.

MIX. X. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Καθηγητὴς στὸ 6ο Γυμνάσιο

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

(ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΦΩΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

§ 1. Ἡ φωνή μας, ὅταν μιλοῦμε, δὲ βγαίνει μονοκόμματη ἀπὸ τὸ στόμα μας. Χωρίζεται σὲ κομμάτια. Τὸ πῶς μικρὰ ἀπὸ τὰ κομμάτια αὐτὰ λέγεται **φθόγγος**. Ἀ. χ. γιὰ νὰ ποῦμε: θέλω, ἡ φωνή μας χωρίζεται σὲ 4 φθόγγους: θ-έ-λ-ω.

§ 2. Οἱ φθόγγοι στὴ γραφὴ παρασταίνονται μὲ ὀρισμένα σημάδια, ποὺ λέγονται **γράμματα**. Ὁ φθόγγος ποὺ παρασταίνεται μὲ ἓνα μόνον γράμμα λέγεται ἀπλὸς φθόγγος. Τέτοιους ἀπλὸς φθόγγους ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἔχει: 21, τοὺς ἑξῆς:

(α), (β), (γ), (δ), (ε), (ζ), (θ), (ι), (κ), (λ), (μ), (ν), (ξ), (ο), (π), (ρ), (σ), (τ), (φ), (χ), (ψ).*

§ 3. Ὁ ἀπλὸς φθόγγος (ι) παρασταίνεται καὶ μὲ δυὸ ἄλλα γράμματα: η καὶ υ. Ὁ ἀπλὸς φθόγγος (ο) παρασταίνεται καὶ μὲ τὸ γράμμα ω.

Σημ. Τὰ γράμματα η, υ καὶ ω ἔχουνε μείνει ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσα. Δὲν ἐφάνεροναν τοὺς ἴδιους φθόγγους, ποὺ φανερώουνε σή-

*) Τὰ γράμματα ποὺ εἶναι μέσα σὲ παρένθεση φανερώουνε φθόγγους.

μερα, ἀλλὰ κάπως διαφορετικούς, ποὺ δὲν ὑπάρχουνε πιά. Σήμερα χρησιμοποιεῖν μόνο γιὰ τὴν ὀρθογραφία καὶ δείχνουνε ποὺ ἀκριβῶς ὑπῆρχαν οἱ διαφορετικοὶ ἐκεῖνοι φθόγγοι ποὺ ἔλειψαν.

§ 4. Ἐτσι ἡ νεολληνικὴ γλῶσσα ἔχει τὰ ἀκόλουθα 24 γράμματα, ποὺ ὅλα μαζί λέγονται ἀλφάβητο :

Μικρὰ γράμματα: α (ἄλφα), β (βῆτα), γ (γάμα), δ (δέλτα), ε (ἐψίλον), ζ (ζῆτα) η (ἦτα), θ (θῆτα), ι (ἰῶτα), κ (κάπα), λ (λάμβδα), μ (μί), ν (νί), ξ (ξί), ο (ὀμικρον), π (πί), ρ (ρό), σ (σίγμα), τ (ταῦ), υ (ὕψιλον), φ (φί), χ (χί), ψ (ψί), καὶ ω (ὠμέγα).

Κεφαλαῖα γράμματα: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω.

§ 5. Τὸ πρῶτο γράμμα σὲ μιὰ λέξη λέγεται ἀρχικό, τὸ τελευταῖο γράμμα λέγεται τελικό.

§ 6. Τὸ γράμμα σ τὸ μεταχειρίζομαστε ἀντὶ γιὰ τὸ σ, ὅταν εἶναι τελικὸ σὲ μιὰ λέξη.

§ 7. Μὲ κεφαλαῖο γράμμα γράφονται τὰ ἀρχικὰ τῶν λέξεων στὶς ἀκόλουθες περιπτώσεις :

α') Στὰ κύρια ὀνόματα (§ 80, α') : Πέτρος, Κώστας, Ἑλλάδα, Κόκκυρα, Μικρὰ Ἀσία, Ἀφρικὴ, Πηνειός, Ὀλυμπος κ.λ.π.

β') Στὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν τοῦ χρόνου, τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν γιορτῶν. Α. χ. Γενάρης, Ἀπρίλης, Δευτέρα, Τετάρτη, Κυριακή, Χριστούγεννα, Πάσχα κ.λ.π.

γ') Στὶς λέξεις : Θεὸς καὶ Παναγία, καθὼς καὶ στὴ λέξη ἅγιος, ὅταν βρισκεται μπροστὰ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. Α. χ. Ἅγιος Ἰωάννης (ἢ Αἱ Γιάννης), Ἁγία Μαρίνα (ἢ Ἁγία Μαρίνα) κ.λ.π.

δ') Στοὺς τίτλους καὶ στὶς λέξεις ποὺ, χωρὶς νὰ εἶναι κύρια ὀνόματα, τίς μεταχειρίζομαστε ὡς κύρια ὀνόματα. Α. χ. ὁ Μεγαλειότατος, ὁ Ἐνδοξότατος, ὁ Ἐξοχότατος, ὁ Μαφιαρωμένος Βασιλιάς, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κ.λ.π.

ε') Στὶς προσωπικὲς ἀντωνυμίες, ὅταν ἀναφέρονται σὲ πρόσωπα, ποὺ θέλουμε νὰ τοὺς δείξουμε ἐξαιρετικὴ εὐλάβεια ἢ τιμὴ. Α. χ. Θεέ, Σὲ παρακαλῶ... κ.λ.π. Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε μὲ τὸ παραδείγμα Του κ.λ.π.

στ') Στὴν περίπτωσιν ποὺ θέλουμε νὰ παραστήσουμε πρό-

σωπο με μιὰ λέξη πού φανερώνει ιδιότητα, κατάσταση ἢ ἄψυχο πρᾶγμα (προσωποποίηση). Λ. χ. ἡ Ἀρετή, ἡ Κακία, ἡ Δόξα, ὁ Θάνατος, ὁ Χάρος, τὸ Σπαθί, ἡ Κορόνα κ.λ.π.

Καί ζ') γενικά σ' ὅλες τίς λέξεις, πού μ' αὐτὲς ἀρχίζει μιὰ φράση τοῦ λόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα. § 8. Τὰ γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ καὶ ω παρασταίνουνε φθόγγους, πού μποροῦνε νὰ προφερθοῦνε μόνοι τους με δυνατό φωνή καὶ γι' αὐτὸ λέγονται φωνήεντα. Τὰ ἄλλα 17 γράμματα λέγονται σύμφωνα· αὐτὰ παρασταίνουνε φθόγγους, πού μόνο μαζί με τὰ φωνήεντα μποροῦνε νὰ προφερθοῦνε δυνατά.

Πῶς χωρίζονται τὰ φωνήεντα. § 9. Τὰ φωνήεντα η καὶ ω λέγονται μακρόχρονα, τὰ φωνήεντα ε καὶ ο λέγονται βραχύχρονα καὶ τὰ φωνήεντα α, ι καὶ υ δίχρονα.

§ 10. Μακρόχρονα λέγονται τὸ η καὶ τὸ ω, γιατί οἱ ἀρχαῖοι τὰ προφέρανε σὲ πολὺ (μακρὸ) χρόνον· βραχύχρονα λέγονται τὸ ε καὶ τὸ ο, γιατί τὰ προφέρανε σὲ λίγο (ἀρχ. = βραχὺ) χρόνον· καὶ δίχρονα λέγονται τὸ α, τὸ ι καὶ τὸ υ, γιατί πότε ἦταν μακρόχρονα καὶ πότε βραχύχρονα.

Σημ. Ἐπάνω στὰ δίχρονα, ὅταν θέλουμε νὰ φανερώσουμε τὸ χρόνο τους, βάζουμε τὸ σημάδι —, ἂν εἶναι μακρόχρονα, καὶ τὸ σημάδι ^, ἂν εἶναι βραχύχρονα. Λ. χ. ἡ *χώρα* (τὸ α = μακρόχρονο), τὸ *σῶμα* (τὸ α = βραχύχρονο).

Πῶς χωρίζονται τὰ σύμφωνα. § 11. Τὰ σύμφωνα χωρίζονται :

α') στὰ **ἄφωνα** : κ, γ, χ — π, β, φ — τ, δ, θ.

β') στὰ **μισόφωνα** : λ, ρ — μ, ν — σ.

γ') στὰ **διπλά** : ζ, ξ καὶ ψ.

α') **Τὰ ἄφωνα** λέγονται ἔτσι, γιατί, ὅταν τὰ προφέρουμε

μόνα τους, δὲν ἀκούεται σχεδὸν καθόλου ἡ φωνή μας. Χωρίζονται ὅμως κι' αὐτά, ὅπως δείχνει ὁ παρακάτω πίνακας :

ΑΦΩΝΑ :	ψιλόπνοα	μέσα	δασύπνοα
οὐρανικά	κ	γ	χ
χειλικά	π	β	φ
ὀδοντικά	τ	δ	θ

Τὰ κ, γ, χ, λέγονται οὐρανικά, γιατί τὰ προφέρουμε μὲ τὸν οὐρανίσκο· τὰ π, β, φ λέγονται χειλικά, γιατί τὰ προφέρουμε μὲ τὰ χεῖλια· καὶ τὰ τ, δ, θ λέγονται ὀδοντικά, γιατί τὰ προφέρουμε τὲ τῇ βοήθειᾳ τῶν δοντιῶν (ἀρχ. ὀδόντες).

Ἐπίσης ὅμως, ὅπως δείχνει ὁ παραπάνω πίνακας, τὰ ἄφωνα χωρίζονται : 1) σὲ ψιλόπνοα : κ, π, τ, ποὺ τὰ προφέρουμε μὲ μιὰ λεπτή (=ψιλή) πνοή, 2) σὲ δασύπνοα : χ, φ, θ, ποὺ τὰ προφέρουμε μὲ μιὰ πυκνή (δασεία) πνοή, καὶ 3) σὲ μέσα : β, γ, δ, ποὺ τὰ προφέρουμε μὲ μιὰ μέση πνοή, οὔτε πολὺ λεπτή, οὔτε πολὺ πυκνή.

β') Τὰ **μισόφωνα** (λ, ρ—μ, ν—σ) λέγονται ἔτσι, γιατί, ὅταν τὰ προφέρουμε μόνα τους, μισοακούονται, δηλαδή ἀκούονται περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄφωνα καὶ λιγότερο ἀπὸ τὰ φωνήεντα.

Χωρίζονται κι' αὐτά : 1) στὰ ὑγρά : λ καὶ ρ, ποὺ λέγονται ἔτσι, γιατί, ὅταν τὰ προφέρουμε μὲ τῇ γλώσσᾳ μας, τὸ στόμα μας ὑγραίνεται κάπως περισσότερο· 2) στὰ ξερὰ : μ καὶ ν, ποὺ λέγονται ἔτσι, γιατί προφέρονται μὲ κάποια πνοή, ποὺ φαίνεται σὰν νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ μύτη (ἀρχ.—ρίνα)· καὶ 3) στὸ σ, ποὺ λέγεται συριστικό, γιατί, ὅταν τὸ προφέρουμε μόνο του, ἀκούεται ἕνας ἦχος ποὺ μοιάζει σὰν σφύριγμα (ἀρχ. = σύριγμα).

γ') Τὰ **διπλά**. Τὰ γράμματα ζ, ξ καὶ ψ λέγονται διπλά, γιατί ὁ φθόγγος ποὺ παρασταίνουν εἶναι ἰσοδύναμος μὲ τὸ φθόγγο δύο συμφώνων (κ, γ, χ+σ=ξ· π, β, φ+σ=ψ· σ+δ=ζ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΝΘΕΤΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ

§ 12. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀπλοὺς φθόγγους (§ 1), ποὺ τοὺς παρασταίνουσι τὰ 24 γράμματα, ὑπάρχουσι στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ μερικοὶ σύνθετοι φθόγγοι. Τοὺς φθόγγους αὐτοὺς τοὺς παρασταίνουμε:

α') μὲ ἐνώσεις φωνηέντων

β') μὲ ἐνώσεις συμφώνων

γ') μὲ ἀλλαγμένη προφορὰ μερικῶν συμφώνων.

α') Ἐνώσεις φωνηέντων.

Δίφθογγοι. § 13. Τὰ φωνήεντα α, ε καὶ ο μαζί μὲ τὸ ι καὶ υ σχηματίζουνε τίς ἐξῆς ἐνώσεις φωνηέντων: αι, αυ—ει, ευ—οι, ου. Οἱ ἐνώσεις αὐτὲς ἔχουσι μείνει ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσα καί, ἐπειδὴ γίνονται ἀπὸ δυὸ φθόγγους, λέγονται δίφθογγοι.

§ 14. Ἀπ' αὐτοὺς στὴ νέα γλῶσσα μόνο ὁ δίφθογγος ου (ποὺ προφέρεται ὅπως στὴ λέξη: οὐρανός), χρησιμεύει γιὰ νὰ παραστήσῃ ἓνα νέο φθόγγο ἐξόν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς δίνουνε τὰ 24 γράμματα. Οἱ ἄλλοι δίφθογγοι δὲ μᾶς δίνουνε νέους φθόγγους, παρὰ χρησιμεύουσι γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων. Στὴν προφορὰ τὸ αι=ε (λ.χ. καί), τὸ ει=ι (λ.χ. εἰκόνα), τὸ οι=ι (λ.χ. οἱ σοφοί). Τὸ αυ καὶ ευ μπροστὰ ἀπὸ τὰ ψιλόφωνα καὶ δασύφωνα ἄφωνα, ἐπίσης μπροστὰ ἀπὸ τὸ σ καὶ ἀπὸ τὰ διπλὰ ξ καὶ ψ προφέρονται: αφ καὶ εφ (λ.χ. αὐτί, Ναύπλιο, εὐκόλος, εὐχή, αὐστηρός, Εὐξείνους) μπροστὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα γράμματα προφέρονται: αβ καὶ εβ (λ.χ. αὐγό, αὔριο, αὐλή, εὐγενικός, εὐνοϊκός).

Σημ. Ὅταν τὸ ι καὶ τὸ υ βοεθοῦν ὕστερα ἀπὸ τὸ α, ε καὶ ο, χωρὶς νὰ σχηματίζουνε μαζί τοὺς δίφθογγο, τότε βάζουμε ἐπάνω σ' αὐτὰ δυὸ στίγμεις, ποὺ λέγονται *διατονικά σημεῖα* (λ.χ. καί*ι*, αἶ*ι*πος, ρο*ο*λό*ι*, Κε*ε*λά*ι*νη).

β') Ἐνώσεις συμφώνων.

Δισύμφωνοι φθόγγοι. § 15. Οἱ ἀκόλουθες ἐνώσεις συμφώνων σχηματίζουνε νέους σύνθετους φθόγγους:

α') γγ και γκ (οδρανικοί σύνθετοι φθόγγοι). Λ.χ. ἄγγελος, Κούγκι.

β') μπ (χειλικός). Λ.χ. μπαμπάκι, συμπόνια.

γ') ντ, τσ, τζ (όδοντικοί). Λ.χ. ντύνομαι, τσακίζω, τζιτζικας. Οἱ σύνθετοι αὐτοὶ φθόγγοι λέγονται δισύμφωνοι, γιατί παρασταίνονται μὲ δυὸ σύμφωνα.

γ') Ἀλλαγμένη προφορά συμφώνων.

§ 16. Τὰ οδρανικά κ, γ, χ, γγ και γκ κρατοῦνε τὴν καθαρὴν οδρανικὴν προφοράν τους :

1) μπροστὰ ἀπὸ τὰ σύμφωνα. Λ.χ. Κρήτη, γλυκό, χοῦμα, Ἀγγλία, ἔγκλημα.

2) μπροστὰ ἀπὸ τὰ φωνήεντα α, ο και ω. Λ.χ. κακός, Κώστας, γάμος, ἐγώ, χάνω, χώρα, ἀγγαρεύω, ἀγκάθι.

3) μπροστὰ ἀπὸ τοὺς διφθόγγους ου και αυ. Λ.χ. κοῦκος, καύκαλο, γουρούνι, ἀγγούρι κ.λ.π.

Ὅταν ὅμως τὰ οδρανικά αὐτὰ βρεθοῦνε μπροστὰ ἀπὸ τ' ἄλλα τὰ φωνήεντα ε, η, ι και υ, ἐπίσης μπροστὰ ἀπὸ τοὺς διφθόγγους ευ, αι, ει και οι, ἀλλάζουνε κάπως τὴν προφοράν τους και σχηματίζουνε νέο σύνθετο φθόγγο: κι, γι, χι, γγι, γκι, βπου τὸ ι μόλις μισοακούεται. Λ.χ. Κέρυρα (προφ. Κι-ἐρι-υρα), γέρος (προφ. γι-έρος), χαίρετε (προφ. χι-αίρετε), ἄγγελος (προφ. ἄγγι-ελος), γκέμι (προφ. γκι-έμι) κλπ.

§ 17. Τὰ σύμφωνα λ και ν μαζὶ μὲ τὸ ι, ὅταν ἀκολουθεῖ ἔπειτα φωνήεν, προσφέρονται ἔτσι, ὥστε νὰ σχηματίζουνε νέους σύνθετους φθόγγους: λι, νι, ὅπως στίς λέξεις: ἐλιά, ἐλιές, ἐλιών, ἥλιος, παλιός—ἐννιά, λεμονιά, λεμονιές, λεμονιῶν κλπ.

Σημ. Καὶ τὸ σ ἀλλάζει σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις τὴν προφοράν του, χωρὶς ὅμως νὰ σχηματίζει νέο φθόγγο. Δηλαδή, τὸ γράμμα αὐτό, ὅταν βρεθεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὰ ὑγρά και ἔρρινα (λ, ρ, μ, ν) ἢ μπροστὰ ἀπὸ τὰ μέσα ἄφωνα (β, γ, δ) προσφέρεται σάν ζ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει κι' ὅταν τὸ σ εἶναι τελικὸ σὲ μιὰ λέξη κι' ἀκολουθεῖ λέξη ποὺ ἔχει ἀρχικὸ ἓνα ἀπὸ τὰ παραπάνω γράμματα. Λ.χ. Σλάβος, Χοσρόης, Σμόρνη, τοὺς νόμους, σβέρκος, σγουρός, τοὺς δήμους (προφ.=Ζλάβος, Ζοσρόης, Ζμύρνη, τοὺς νόμους, ζβέρκος, ζγουρός, τοὺς δήμους).

Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας φθόγγων καὶ γραμμάτων.

§ 18. Στὸν παρακάτω πίνακα βρίσκονται στὴ σειρὰ ἔλκοι οἱ φθόγγοι, ἅπλοὶ καὶ σύνθετοι, ποὺ εἶδαμε ὅτι ἔχει ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα, καθὼς καὶ τὰ γράμματα ἃ οἱ ἐνώσεις, ποὺ παρασταίνουσι τὸν κάθε φθόγγο, μαζί με τὴν ὀνομασίαν τους.

Φθόγγος	παράσταση φθόγγου	ὀνομασία
(α)	α	φωνήεν διχρόνο
(β)	β	σύμφωνο, ἄφωνο, χειλιζό μέσο
(γ)	γ	» » οὐρανιζό »
(γι)	γ (§ 16)	» » » »
(δ)	δ	» » ὀδονιζό »
(ε)	ε	φωνήεν βραχύχρονο
(ε)	αι	δίφθογγοι
(ζ)	ζ	σύμφωνο, διπλό
(σ)	σ (§ 17, σημ.)	σύμφωνο, συριστιζό
(ι)	η	φωνήεν μακρόχρονο
(ι)	ι	φωνήεν διχρόνο
(υ)	υ	» » » »
(ει)	ει	δίφθογγοι
(οι)	οι	» » » »
(θ)	θ	σύμφωνο, ἄφωνο, ὀδονιζό, δασύπνοο
(ζ)	ζ	» » οὐρανιζό, ψιλόπνοο
(κ)	κ (§ 16)	» » » »
(λ)	λ	» » μισόφωνο, ὕγρὸ
(λ)	λ+ι (§ 17)	» » » »
(μ)	μ	» » ἔρρινο
(ν)	ν	» » » »
(ν)	ν+ι (§ 17)	» » » »
(ξ)	ξ	» » διπλό
(ο)	ο	φωνήεν βραχύχρονο
(ω)	ω	» μακρόχρονο
(π)	π	σύμφωνο, ἄφωνο, χειλιζό, ψιλόπνοο
(ρ)	ρ	» μισόφωνο, ὕγρὸ
(σ)	σ	» συριστιζό
(τ)	τ	» ἄφωνο, ὀδονιζό, ψιλόπνοο
(φ)	φ	» » χειλιζό, δασύπνοο
(χ)	χ	» » οὐρανιζό, »
(χ)	χ (§ 16)	» » » »
(ψ)	ψ	» » διπλό
(γγ)	γγ	δισύμφωνο οὐρανιζό
(γγ)	γγ (§ 16)	» » » »
(γζ)	γζ	» » » »
(γζ)	γζ (§ 16)	» » » »
(μπ)	μπ	» » χειλιζό
(ντ)	ντ	» » ὀδονιζό
(τσ)	τσ	» » » »
(τζ)	τζ	» » » »
(ου)	ου	δίφθογγοι
(αφ), (εφ)	αυ—ευ	» » » »
(αβ), (εβ)	αυ—εβ	» » » »

Γραμματικοὶ ὅροι (1—3 κεφ.).

Φθόγγοι. Ἀπλοὶ φθόγγοι. Γράμματα. Ἀλφάβητο. Ἀρχικὸ γράμμα. Φωνήεντα. Σύμφωνα. Ἀφωνα. Οὐρανικά. Χειλικά. Ὀδοντικά. Ψιλόπνοα. Μέσα. Δασύπνοα. Μισόφωνα. Ὑγρά. Ἐρρινα. Συριστικό. Διπλά. Σύμβητοι φθόγγοι. Δίφθογγοι. Διαλυτικά σημεῖα. Δισύμφωνοι φθόγγοι (οὐρανικοί, χειλικοί, ὀδοντικοί).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

1. Λέξεις.

§ 19. Γιὰ νὰ ἐκφράσουμε τὰ νοήματά μας, μεταχειριζόμαστε λέξεις. Μὲ τὰ 24 γράμματα, ποὺ ἔχει τὸ ἀλφάβητο, μπορούμε νὰ γράψουμε ὅποια λέξη θέλουμε.

2. Συλλαβές.

§ 20. Ὑπάρχουν λέξεις ποὺ, ὅταν μιλοῦμε, τίς προφέρουμε μ' ἓνα μόνο ἄνοιγμα τοῦ στόματος. Ἀ. χ. φῶς, νούς.

Τίς περισσότερες ὅμως λέξεις δὲν τίς προφέρουμε μονοκόμματα, παρὰ τίς χωρίζουμε σὲ μικρότερα κομματάκια. Ἀ. χ. καλός, μα-θη-τής, πε-ρι-μέ-νω. Κάθε ἓνα τέτοιο κομμάτι ἀπὸ μιὰ λέξη λέγεται **συλλαβή**.

§ 21. Ἐνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ λέξη, γιὰ νὰ λογαριαστεῖ σὰν συλλαβή, πρέπει νᾶχει τουλάχιστο ἓνα φωνήεν ἢ ἓνα δίφθογγο.

3. Λέξεις μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, πολυσύλλαβες.

§ 22. Οἱ λέξεις ποὺ εἶδαμε παραπάνω: φῶς, νούς, ἔχουν μὴ μόνον συλλαβή. Ἐπίσης οἱ λέξεις: ναί, καί, θά, ἄν, ἄς, πού, πώς, τί, μοῦ, σοῦ κ.λ.π. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται μονοσύλλαβες.

Ὑπάρχουν ὅμως λέξεις, ποὺ ἔχουνε δυὸ συλλαβές: Θε-ός, λα-ός, θε-λω, παί-ζω, γε-λῶ, αὐ-τός, ἐ-κεῖ κ.λ.π. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται δισύλλαβες.

Οἱ λέξεις, ποὺ ἔχουνε τρεῖς ἢ περισσότερες συλλαβὲς λέγονται

πολυσύλλαβες. Α. χ. θό-ρυ-θος, πε-ρι-μέ-νω, στρι-φο-γυ-ρί-ζω, ἄ-νε-μο-στρού-δι-λος, ἄν-τι-συν-τα-γμα-τάρ-χης.

4. Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα.

§ 23. Ἡ λέξις ἄνθρωπος ἔχει τρεῖς συλλαβές: ἄν-θρω-πος. Ἡ συλλαβὴ -πος λέγεται λήγουσα. Ἡ συλλαβὴ -θρω λέγεται παραλήγουσα. Ἡ συλλαβὴ ἄν- λέγεται προπαραλήγουσα. Δηλαδή: σὲ κάθε λέξις λήγουσα λέγεται ἡ τελευταία συλλαβή· παραλήγουσα ἡ συλλαβὴ, ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴ λήγουσα· προπαραλήγουσα ἡ συλλαβὴ, ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα.

5. Συλλαβισμός.

§ 24. Ὅταν γράφουμε, ἀραδιάζουμε τίς λέξεις σὲ γραμμές. Ἄν χρειαστεῖ ν' ἀλλάξουμε γραμμὴ, χωρὶς νὰ τελειώσῃ μιὰ λέξις, τότε τὸ ὑπόλοιπο μέρος αὐτῆς τῆς λέξεως τὸ γράφουμε στὴν ἄλλῃ γραμμῇ. Ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ κόψουμε μιὰ λέξις ὅπου τύχει. Τίς λέξεις τίς χωρίζουμε μόνο ἐκεῖ ὅπου χωρίζονται οἱ συλλαβὲς μεταξὺ τους. Τὸ χώρισμα αὐτὸ τῶν λέξεων σὲ συλλαβὲς λέγεται **συλλαβισμός**.

§ 25. Ὁ συλλαβισμὸς γίνεται κατὰ τοὺς ἀκόλουθους κανόνες:

1) Συλλαβίζουμε: ἔ-λε-γα, ἔ-παι-ζα, ἐ-με-λε-τού-σα κλπ. Δηλαδή, ἔνα σύμφωνο ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ φωνήεντα ἢ διφθόγγους μέσα σὲ μιὰ λέξις συλλαβίζεται μετὰ τὸ ἀκόλουθο φωνήεν ἢ τὸν ἀκόλουθο δίφθογγο.

2) Συλλαβίζουμε: μι-κρός, ἄ-χρη-στος, βοί-σκω, ἄ-σπρος, ἄ-στρο κ.λ.π. Δηλαδή, δυὸ ἢ τρία σύμφωνα ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ φωνήεντα ἢ διφθόγγους μέσα σὲ μιὰ λέξις συλλαβίζονται μετὰ τὸ ἀκόλουθο φωνήεν ἢ τὸν ἀκόλουθο δίφθογγο, ἂν ἀρχίζει λέξις ἑλληνικὴ ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ σύμφωνα.

Ἄν ὅμως δὲν ἀρχίζει λέξις ἑλληνικὴ ἀπ' αὐτά, τότε συλλαβίζουμε τὸ ἕνα σύμφωνο μαζί μετὰ τὸ προηγούμενο φωνήεν ἢ τὸν προηγούμενο δίφθογγο καὶ τὸ ἄλλο (ἢ τὰ ἄλλα δυό, ἂν εἶναι τρία τὰ σύμφωνα) μαζί μετὰ τὸ ἀκόλουθο φωνήεν ἢ τὸν ἀκόλουθο δίφθογγο. Α. χ. ὁρ-θός, φέρ-νω, στέλ-νω, ἄν-θρω-πος κ.λ.π.

Σημ. 1. Ὅταν ἀπὸ τὰ δυὸ σύμφωνα τὸ πρῶτο εἶναι ἄφωνο καὶ

τὸ δεύτερο μ ἢ ν, τότε συλλαβίζονται καὶ τὰ δυὸ μαζί με τὸ ἀκόλουθο φωνήεν ἢ τὸν ἀκόλουθο δίφθογγο, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ἀρχίζει ἑλληνικὴ λέξις ἀπ' αὐτά. Α. χ. δά - φρη, βα - θμός, πεί - ρα - γμα κ.λ.π.

Σημ. 2. Δυὸ ὅμοια σύμφωνα μέσα σὲ μιὰ λέξη συλλαβίζονται χωριστά, γιατί δὲν ἀρχίζει καμιὰ ἑλληνικὴ λέξις ἀπὸ δυὸ ὅμοια σύμφωνα: ἄλ - λος, Γαλ - λία, θάλασ - σα, τέσ - σερις, ἐκ - κλησιὰ κ.λ.π.

Οἱ δισύμφωνοι φθόγγοι: γγ, γκ, μπ, ντ, τς, τζ ποτὲ δὲ χωρίζονται γιατί ὁ χωρισμός τοὺς θὰ ἐχαλοῦσε τοὺς φθόγγους τοῦ παρασταίνοντος. Α. χ. ἄ - γγοῦρι, ἔ - γγίξα, Ἄ - γγλία, μπα - μπάκι, κατὰ - ντια, ἐ - τοάκισα, Χα - τζής κ.λ.π.

Σημ. 3. Συλλαβίζουμε: βα - θιά, βιά - ζομαι, ἀγλα - διά, ἐ - λιά, βιο - λί, καὶ - δέω, βόϊ - δι, νεράϊ - δα, μοιά - ζω, γιορ - τάζω, δον - λιά, Γιώρ - γος κ.λ.π. Δηλαδή, δυὸ φωνήεντα τοῦ ἀκούονται στὴν προφορὰ σὰν μιὰ συλλαβὴ (βλ. συνίζησις § 50 - 51), δὲ χωρίζονται στὸ συλλαβισμό.

6. Χρόνος τῶν συλλαβῶν.

(μακρόχρονοι καὶ βραχύχρονοι)

§ 26. Εἴδαμε (§ 21) ὅτι ἕνα κομμάτι μιᾶς λέξεως, γιὰ νὰ λογαριαστέι συλλαβή, πρέπει νᾶχει τοὐλάχιστο ἕνα φωνήεν ἢ ἕνα δίφθογγο.

1) Ὅταν μιὰ συλλαβὴ ἔχει βραχύχρονο φωνήεν, λέγεται καὶ αὐτὴ βραχύχρονη. Α. χ. ὁ λό - γος, ὁ δρό - μος, τὸ μέ - ρος· ὅλες οἱ συλλαβὲς τῶν λέξεων αὐτῶν εἶναι βραχύχρονες.

2) Ὅταν μιὰ συλλαβὴ ἔχει μακρόχρονο φωνήεν ἢ δίφθογγο, λέγεται μακρόχρονη. Α. χ. ἡ θή - κη, τρώ - γω, τοὺς κή - πους· ὅλες οἱ συλλαβὲς τῶν λέξεων αὐτῶν εἶναι μακρόχρονες.

Ἡ λήγουσα ὅμως ποὺ ἔχει τὸ δίφθογγο οἱ ἢ αἱ χωρὶς τελικὸ σύμφωνο εἶναι βραχύχρονη. Α. χ. οἱ κή - ποι, κοιμοῦ - νται. Στὶς λέξεις αὐτὲς οἱ λήγουσες εἶναι βραχύχρονες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

1. Τόνοι.

§ 27. Σὲ κάθε δισύλλαλῃ ἢ πολυσύλλαλῃ λέξει μιὰ συλλαβὴ προφέρεται με φωνὴ δυνατώτερη παρὰ οἱ ἄλλες. Ἡ συλλαβὴ αὐτὴ

λέμε ότι **τονίζεται**. Λ. χ. στη λέξη σοφός **τονίζεται** ή λήγουσα, στη λέξη πατέρας **τονίζεται** ή παραλήγουσα, στη λέξη άνθρωπος ή προπαραλήγουσα.

Σημ. Οί συλλαβές που είναι πριν από την προπαραλήγουσα δεν μπορούν να τονιστούν.

§ 28. Όταν γράφουμε, βάζουμε ένα σημάδι επάνω από τη συλλαβή που **τονίζεται**, για να δείξουμε ότι αυτή τη συλλαβή πρέπει να την προφέρουμε πιο δυνατά. Το σημάδι αυτό λέγεται **τόνος**.

§ 29. Οί τόνοι είναι δύο: ή ὀξεῖα (´) καί ή περισπωμένη (˘).

Σημ. 1. Για να δείξουμε ποιά είναι ή συλλαβή που **τονίζεται** θ' ἀρκοῦσε ένα μόνο σημάδι. Ἐχουμε ὁμως δύο τέτοια σημάδια, δηλαδή δύο τόνους (τὴν ὀξεῖα καὶ τὴν περισπωμένη), γιατί οἱ ἀρχαῖοι ἀλλιῶς προφέρανε τὴ συλλαβή που θέλει ὀξεῖα κα' ἀλλιῶς τὴ συλλαβή που θέλει περισπωμένη.

Σημ. 2. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ὀξεῖα καὶ τὴν περισπωμένη ἦταν παλαιότερα κα' ἕνας τρίτος τόνος, ἡ **βαρεῖα** (ˉ), που τὴ σημειῶνανε στὴ λήγουσα ἀντὶ γιὰ τὴν ὀξεῖα, ὅταν δὲν ἀκολουθεῖ βοηθητικὸ σημεῖο (§ 44). Αὐτὸς ὁ τόνος ἔχει μείνει ἀπὸ συνήθεια μόνο στὴν τυπωμένη γραφή.

§ 30. Τὸν **τόνο** τὸν σημειῶνουμε ἐπάνω ἀπὸ τὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς που **τονίζεται**. Ἄν ἡ συλλαβή ἔχει δίφθογγο, τότε τὸν σημειῶνουμε ἐπάνω ἀπὸ τὸ δεύτερο φωνῆεν τοῦ δίφθογγου. Λ. χ. τοῦ καλοῦ, τοὺς σοφοῦς.

§ 31. Τόνο παίρνουνε κα' οἱ μονοσύλλαβες λέξεις. Λ. χ. καί, θά, γή, φῶς κ.λ.π. Ὅμως τὰ ἄρθρα ὁ, ή καί οἱ, καθὼς κα' ὁ σύνδεσμος ὧς δὲν παίρνουνε τόνο· οἱ τέσσερις αὐτὲς λέξεις λέγονται ἄτονες.

2. Γενικοὶ κανόνες τοῦ τονισμοῦ.

§ 32. Ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἐξῆς κανόνες:

1) Ἡ βραχύχρονη συλλαβή, ὅταν **τονίζεται**, παίρνει πάντα ὀξεῖα, ποτὲ περισπωμένη. Λ. χ. τρέχω, δρόμος, σοφοί.

2) Ἡ προπαραλήγουσα, ὅταν **τονίζεται**, παίρνει πάντα ὀξεῖα, ποτὲ περισπωμένη. Λ. χ. σήμερα, ἀνήφορος, δώδεκα.

3) Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει ὀξεῖα, ἂν εἶναι καὶ ἡ λήγουσα μακρόχρονη. Λ. χ. στρατιώτης, στήνω, φεύγει.

4) Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη. Λ. χ. στρατιώτες, κῆπος, κῆποι, ἀγαπιούνται.

5) Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τῶν πτωτικῶν, ὅταν τονίζεται στὴ λήγουσα, παίρνει πάντα ὀξεῖα.

Λ. χ. ὁ μαθητής, ὁ μπαλωματής, ὁ Ἑρμῆς, ἡ χαρά, ἡ Ἀθηνά, ὁ Ἰησοῦς, ὁ νοῦς, ἡ γῆ, τὸ φῶς· τὸ μαθητή, τὸ μπαλωματή, τὸν Ἑρμῆ, τὴν χαρά, τὴν Ἀθηνά, τὸν Ἰησοῦ, τὸ νοῦ, τὴ γῆ, τὸ φῶς· ὁ μαθητή, μπαλωματή, Ἑρμῆ, χαρά, Ἀθηνά, Ἰησοῦ, νοῦ, γῆ, φῶς.

6) Ἡ μακροκατάληχτη γενική τῶν πτωτικῶν, ὅταν τονίζεται στὴ λήγουσα, παίρνει πάντα περισπωμένη.

Λ. χ. τοῦ μαθητῆ, τοῦ μπαλωματῆ, τοῦ Ἑρμῆ, τῆς χαρᾶς, τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ νοῦ, τῆς γῆς, τοῦ καλοῦ, τοῦ κακοῦ, μου, σοῦ κλπ.

7) Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων καὶ τῶν ἐπιρρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη.

Λ. χ. ἀγαπῶ, πολεμοῦν, νὰ βρῶ, νὰ ἰδεῖς, ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἀκριβῶς.

Ἀνακεφαλαιωτικὸς κανόνας. Περισπωμένη παίρνει: α') ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα μπροσὰ ἀπὸ βραχύχρονη λήγουσα, β') ἡ μακροκατάληχτη γενική τῶν πτωτικῶν καὶ γ') ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων καὶ ἐπιρρημάτων. Παντοῦ ἄλλοιὺν βάζουμε ὀξεῖα.

Σημ. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸ γενικὸ ἀνακεφαλαιωτικὸ κανόνα τοῦ τοιςμοῦ οἱ σύνδεσμοι: ἀφοῦ, ἐνῶ καὶ τὸ κλητικὸ ἐπιφώνημα ὦ παίρνουνε περισπωμένη. Ἐπίσης ἀντίθετα ἀπὸ τὸν κανόνα οἱ τύποι τῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς στὸ α' καὶ β' πρόσωπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: ἐμεῖς, ἐμᾶς καὶ μᾶς, εἰσεῖς καὶ σεῖς, ἐοᾶς καὶ οᾶς παίρνουνε περισπωμένη.

3. Ὁ τονισμὸς τῶν διχρόνων.

§ 33. Τὰ δίχρονα φωνήεντα α, ι καὶ υ εἶδουμε ὅτι ἄλλοτε

είναι μακρόχρονα κι' άλλοτε βραχύχρονα. Γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ λοιπὸν τῶν κανόνων τοῦ τονισμοῦ πρέπει νὰ ξέρομε πότε εἶναι μακρόχρονα καὶ πότε βραχύχρονα. Σ' αὐτὸ μᾶς ὁδηγοῦν οἱ ἀκόλουθοι κανόνες :

1) Ἡ παραλήγουσα ὅλων τῶν ἀσυναίρετων λέξεων, ποὺ ἔχει φωνῆν διχρονο, ὅταν τονίζεται, λογαριάζεται βραχύχρονη καὶ παίρνει ὀξεῖα. Α. χ. ὁ βοάχος, τὸ δάσος, τὸ μίσος, οἱ λίρες, οἱ λύπες, τὸ κύμα, λύσε, γράψε.

2) Ἡ παραλήγουσα τῶν συνηρημένων καὶ μισοσυνηρημένων ρημάτων εἶναι μακρόχρονη. Α. χ. Ἀγαπάμε, ἀγαπᾶτε, θὰ φάμε, θὰ φᾶτε, θὰ πᾶνε.

3) Ἡ λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ὀνομάτων, ποὺ ἔχει φωνῆν διχρονο, λογαριάζεται μακρόχρονη σ' ὅποιαδήποτε πτώση κι' ἂν βρίσκεται τὸ ὄνομα. Α. χ. ὁ Αἰνεῖας, ὁ χειμώνας, τὸ χειμῶνα, ἡ σημαῖα, ἡ σφαῖρα, ἡ γλώσσα, ἡ χίνα, ἡ μοῖρα, ἡ ὀξεῖα, ἡ βραχεῖα, ἡ ὥραῖα, ἡ γενναῖα, τῆς σημαίας, τῆς σφαίρας, τῆς ὥραιας, τῆς γενναίας κ.λ.π.

4) Τὸ ι στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων λογαριάζεται μακρόχρονο. Α. χ. τὸ καλοκαίρι, τὸ λουλούδι, τὸ μαχαίρι, τὸ ἀγγελουδί.

5) Τὸ α στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων πτωτικῶν εἶναι βραχύχρονο. Α. χ. τὸ σῶμα, τὰ δῶρα, τὰ σχολεῖα, τὰ ὥραῖα, τὰ γενναῖα, τοῦτα, ἐκεῖνα.

6) Τὸ α στὴ λήγουσα τῶν ρημάτων, τῶν ἀριθμητικῶν καὶ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν εἶναι μακρόχρονο : Ἦταν, εἶχαν, πενήντα, ἐξήντα, ἑμᾶς, σᾶς.

Ἀνακεφαλαιωτικὸς κανόνας : α') Τὰ δίχρονα στὴν ἀρμολήγουσα τῶν ἀσυναίρετων λέξεων λογαριάζονται βραχύχρονα. β') Τὸ α στὴ λήγουσα τῶν οὐδετέρων πτωτικῶν εἶναι βραχύχρονο. γ') Παντοῦ ἄλλου τὰ δίχρονα λογαριάζονται μακρόχρονα.

4. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους.

§ 34. 1. Οἱ λέξεις : φτωχός, καλός, μαθητής, χαρά, αὐτὸς κ.λπ. ἔχουν ὀξεῖα στὴ λήγουσα. Τέτοιες λέξεις λέγονται **ὀξύτονες**.

2) Οἱ λέξεις : χώρα, σοφία, λατρεῖα, τραπέζι, ταμίας κ.λπ.

ἔχουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα. Τέτοιες λέξεις λέγονται **παροξύτονες**.

3) Οἱ λέξεις: ἄνθρωπος, ἔρχομαι, ἀνήφορος, εἵμαστε κ.λ.π. ἔχουν ὀξεῖα στήν προπαραλήγουσα. Τέτοιες λέξεις λέγονται **προπαροξύτονες**.

4) Οἱ λέξεις: ἀγαπῶ, ἀργῶ, τοῦ μαθητῆ, ἐκεῖ, ἐδῶ κ.λ.π. ἔχουνε περισπωμένη στή λήγουσα. Τέτοιες λέξεις λέγονται **περισπωμένες**.

5) Οἱ λέξεις: κῆπος, δῶρα, Παῦλος, δοῦλος, ἐκεῖνος κ.λ.π. ἔχουνε περισπωμένη στήν παραλήγουσα. Τέτοιες λέξεις λέγονται **προπερισπωμένες**.

6) Οἱ λέξεις: τρέχω, χειμῶνας, ἄνθρωπος, χῶμα, χώματα κ.λ.π. δὲν τονίζονται στή λήγουσα. Τέτοιες λέξεις λέγονται **βαρύτονες**.

5. Ἑγκλιτικὲς λέξεις.

§ 35. Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν (§ 199, 200) μοῦ, σοῦ, τοῦ, τῆς, μέ, σέ, τόν, τήν, τό, μᾶς, σᾶς, τοὺς, τῶν, τές, τίς, τὰ, ὅταν βρίσκονται μπροστὰ ἀπὸ τῆ λέξης, ὅπου ἀναφέρονται, κρατοῦνε τὸν τόνο τους. Λ. χ. λέμε:

μοῦ (σοῦ, τοῦ, τῆς, μᾶς, σᾶς, τοὺς) ἔδωσε
μέ (σέ, τόν, τήν, τό, μᾶς, σᾶς, τό, τίς, τὰ) εἶδε.

§ 36. Ὅταν ὅμως οἱ μονοσύλλαβοι αὐτοὶ τύποι βρεθοῦν ὕστερα ἀπὸ τῆ λέξη, ὅπου ἀναφέρονται, χάνουνε τὸν τόνο τους, γιατί προφέρονται μὲ τὴν προηγούμενη λέξη πολὺ στενά, σὰν νὰ γίνονται μαζί της μιὰ λέξη. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο λέγεται **ἐγκλιση τόνου** κι' οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **ἐγκλιτικὲς**.

Λ. χ. Ὁ ἀδελφός μου (σου, του, της, μας, σας, τους, των).

Δῶσε μου (του, της, μας, τους).

Γράψε με (τον, την, το, μας, τους, τες, τα).

§ 37. Ὅταν ἡ λέξη ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τίς ἐγκλιτικὲς εἶναι προπαροξύτονη, τότε παίρνει στή λήγουσα καὶ δεύτερο τόνο (πάντα ὀξεῖα), γιατί ἄλλιως ὁ τόνος τῆς προπαραλήγουσας δὲ θ' ἀρκοῦσε, γιὰ νὰ προσερθεῖν οἱ δυὸ λέξεις σὰν μιὰ.

Λ. χ. Ὁ ἐξαδελφός μου (σου, του, της, μας, σας, τους, των).

Χάρισε μου (του, της, μας, τους).

Κοίταξε με (τον, την, το, μας, τους, τες, τα).

Σημ. 1. Ἡ μονοσύλλαβη αἰτιατική τοῦ πληθ. τοῦ θηλ. γένους στό γ' πρόσωπο τῆς προσ. ἄντων. εἶναι: *τίς καί τές*. Ὁ τύπος *τίς* δὲν εἶναι ποτέ ἐγκλιτικός. Ὁ τύπος *τές* εἶναι πάντα καί μονάχα ἐγκλιτικός: *Κοίταξε τες* (ὄχι: *κοίταξε τις*).

Σημ. 2. Οἱ μονοσύλλαβες ὀνομαστικές τοῦ γ' προσ. τῆς προσωπικῆς ἄντωνυμίας: Ἐνικ. *τος, τη, το* — πληθ. *τοι, τες, τα* εἶναι ἐγκλιτικοὶ τύποι καί βρίσκονται συχνά μέ τό δεικτικό *νά*: *νάτος, νάτη, νάτο, νάτοι, νάτες, νάτα*. Ἐπίσης οἱ τύποι αὐτοὶ βρίσκονται καί στίς ἐρωτηματικές φράσεις: *Ποῦ εἶναι τος; Ποῦ εἶναι τη; Ποῦ εἶναι το;*

§ 38. Πολλές φορές βρίσκονται στή σειρά δυό ἐγκλιτικές λέξεις. Σέ τέτοια περίπτωση καί οἱ δυό ἐγκλιτικές λέξεις μαζί μέ τή λέξη, πού εἶναι πρὶν ἀπ' αὐτές, προσφέρονται τόσο στενά, σάν νά εἶναι καί οἱ τρεῖς τους μιὰ μόνο λέξη. Γίνονται ἔτσι δυό ἐγκλίσεις τόνου, δηλαδή χάνεται ὁ τόνος καί τῶν δυό ἐγκλιτικῶν λέξεων. Α. χ. Πές μου το, νά σου τον, δῶσ' μου το.

Ἀλλά, ἂν ἡ λέξη, πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τίς ἐγκλιτικές, εἶναι προπαροξύτονη, τότε παίρνει μιὰ ἐπιπρόσθετη ὀξεῖα στή λήγουσα, ὅπως εἶδαμε στὸν § 37. Α. χ. χάρισε μου το, πέταξε μου το. Ἄν ὅμως εἶναι παροξύτονη ἢ προπερισπωμένη, τότε τὴν ἐπιπρόσθετη ὀξεῖα τὴν παίρνει τὸ πρῶτο ἐγκλιτικό, γιατί ὁ τόνος τῆς λέξης, πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τίς ἐγκλιτικές δὲ θ' ἀρκοῦσε, γιὰ νά προφερθοῦνε καί οἱ τρεῖς λέξεις σάν μιὰ. Α. χ. Δῶσε μου το, φέρε μου το, φέρε μὰς το.

6. Πνεύματα.

§ 39. Οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν παίρνουν ἐπάνω σ' αὐτὸ ἓνα σημάδι, πού λέγεται πνεῦμα.

Πνεύματα εἶναι δυό: ἡ ψιλὴ (') καί ἡ δασεῖα ("). Α. χ. ἀγαπῶ, ὠραῖος.

Σημ. Τὰ πνεύματα δὲ μὰς χρησιμεύουν σήμερα καθόλου γιὰ τὴν προφορά, παρὰ μόνο γιὰ τὴν ὀρθογραφία. Εἶναι σημάδια, πού δείχνουν πῶς ἐπρόφεραν οἱ ἀρχαῖοι τὸ ἀρχικό φωνῆεν τῶν λέξεων. Ἡ ψιλὴ δείχνει, ὅτι ἐπρόφεραν τὸ φωνῆεν μέ λεπτή (= ψιλὴ) πνοή, ἡ δασεῖα δείχνει, ὅτι τὸ ἐπρόφεραν μέ πυκνὴ (= δασεῖα) πνοή.

§ 40. Όταν μιὰ λέξη ἀρχίζει ἀπὸ δίφθογγο, τότε τὸ πνεῦμα τὸ βάζουμε στὸ δεύτερο φωνῆεν τοῦ διφθογγου (§ 30). Λ. χ. αὐγό, αἰρετικός.

Σημ. Όταν μιὰ συλλαβὴ παίρνει καὶ τόνο καὶ πνεῦμα, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται μετὰ τὸ πνεῦμα, ἐνῶ ἡ περισπωμένη ἐπάνω ἀπ' αὐτό. Λ. χ. ἄλλος, ἄσμα, αἶμα, εἶμαι.

§ 41. Οἱ λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ υ παίρνουνε πάντοτε δασεῖα. Λ. χ. ὑπομονή, ὑπουργός, ὕστερα. Ἀπὸ τίς ἄλλες λέξεις οἱ περισσότερες παίρνουνε ψιλή.

§ 42. Οἱ πρὸ συνηθισμένες λέξεις, ποὺ παίρνουνε δασεῖα εἶναι οἱ ἀκόλουθες βαλμένες σὲ ἀλφαθητικὴ σειρά:

A

ἄδρός, ἄγιος, ἄγνός, Ἄδης, ἄδρός, αἶμα, αἵρεση, αἰρετικός, ἀλάτι, ἄλωση, ἄλμα, ἄλμυρός, ἄλυσίδα, ἄμα, ἄμαξα, ἁμαρτία, ἁμίλλα, ἁπαλός, ἁπλός, ἄρμα, ἄρμόζω, ἄρπάζω, ἀψίθυμος, ἀψίδα, ἀψηλός (=ψηλός), ἀψύς.

E

Ἐδραῖος, ἔδρα, ἐκατό, ἔλικας, ἔλικος, ἔλος, ἔνας - ἔνα, ἔξι, ἐρμηνεύω, ἐσπέρα, ἐστία, ἐστιατόριο, ἐταιρία, ἔτοιμος, ἐψτά.

H

ἡ (ἄρθρο), ἡδονή, ἡλικία, ἡλιος, ἡμέρα, ἡνί, ἡρωας, ἡσυχος.

I

ιδρύω, ἰδρωτας, ἱερός, ἱκανός, ἱκετεύω, ἱλαρός, ἱππος, ἱστορία.

O

ὁ, οἱ (ἄρθρα), ὁδός, ὅλος, ὁμαλός, ὁμάδα, ὀμηρος, ὀμιλος, ὀμίχλη, ὀμιος, ὀμως, ὀπλο, ὀποιος, ὀπως, ὀρίζω, ὀρκος, ὀρμῶ, ὀβρος, ὀσιος, ὀσος, ὅταν, ὅτι.

Ω

ὦρα, ὦρατος, ὦριμος, ὦς, ὤς.

Σημ. Μαζί μὲ τίς λέξεις, ποὺ σημειώνονται στὸν παραπάνω ἀλφαθητικὸ πίνακα, παίρνουνε δασεῖα καὶ ὅλες ὅσες ἔχουν ἐτυμολογικὴ συγγένεια μ' αὐτές.

§ 43. Τὰ πρὸ συνηθισμένα κύρια ὀνόματα, ποὺ παίρνουνε δασεῖα, εἶναι: τὰ ἑξῆς:

Ἀλικαρνασσός, Ἐκάδη, Ἐκάτη, Ἐχτορας, Ἐλθετία, Ἐλένη,

Ἑλικώνας, Ἑλλάδα (Ἑλληνας), Ἑλλη (Ἑλλησποντος), Ἑρμής, Ἑρμίωνη, Ἑρμούπολη, Ἑρρίκος, Ἡβη, Ἡρακλῆς, Ἡρόδοτος, Ἡρώ, Ἡρώδης, Ἡσίωδες, Ἡφαιστος, Ἱερεμίας, Ἱπποκράτης, Ἱππόλυτος, Ἰσπανία, Ὀμηρος.

7. Βοηθητικά σημεῖα τῆς γραφῆς.

§ 44. Ἐξόν ἀπὸ τοὺς τόνους, τὰ πνεύματα καὶ τὰ διαλυτικά σημεῖα ὑπάρχουνε καὶ μερικά ἄλλα, ποὺ λέγονται βοηθητικά σημεῖα καὶ χρησιμεύουνε στὴ γραφή ἢ γιὰ νὰ χωρίσουνε τὸ λόγο σὲ διάφορα μέρη ἢ γιὰ νὰ τοῦ δώσουν ἓνα νόημα ὀρισμένο.

Τέτοια σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ **τελεία** (.), ποὺ τὴ σημειώνουμε, ὅταν τελειώσει μὴ δολόκληρη περίοδο.

2) Ἡ **ἄνω τελεία** ('), ποὺ μ' αὐτὴ χωρίζουμε δυὸ ἢ περισσότερα τμήματα, ποὺ τυχόν βρίσκονται στὴν περίοδο.

3) Τὸ **κόμμα** (,), ποὺ χρησιμεύει γιὰ νὰ χωρίζουμε προτάσεις ἢ καὶ λέξεις μεταξὺ τους ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ νοήματος.

4) Τὸ **ἐρωτηματικὸ** (:), ποὺ τὸ σημειώνουμε γιὰ νὰ δείξουμε ὅτι γίνεται ἐρώτηση. Λ. χ. Ποῦ πᾶς; Τί γίνεσαι;

5) Τὸ **θαυμαστικὸ** (!), ποὺ τὸ σημειώνουμε ὅποτε ἀπὸ λέξεις, ποὺ φανερώνουνε θαυμασμό, λύπη, ἀπορία ἢ ἀναφώνηση κλπ. Λ. χ. Τι ὠραῖο θέαμα! Πόσο σπαράχτηκε ἡ ψυχὴ μου! Κανεῖς δὲν ξέρει τί συμβαίνει! ὦ θεέ μου!

6) Ἡ **παρένθεση** (). Μέσα σ' αὐτὴ γράφουμε μὴ ἢ περισσότερες λέξεις, ποὺ ἐξηγοῦν ἢ συμπληρώνουν ἄλλη ἢ ἄλλες προηγούμενες.

Λ. χ. —Νὰ σᾶς τὸ πῶ λοιπόν, παιδιὰ μου, μιά καὶ καλὴ (ἄρχισε ὁ γέρος). Στὸν τόπο μας οἱ δικοὶ μας σηκώθηκαν καὶ δὲ σηκώθηκαν . . . (Α. Ἐφαλιώτης). —Αὐτονοῦ τοῦ κακομοίρη (καὶ ἔδειξε τὸ παιδί) ὁ πατέρας του ἦτανε καλὸς νοικοκύρης . . . (Δ. Καμπούρογλου).

7) **Εἰσαγωγικά** « ». Μέσα σ' αὐτὰ κλείνονται τὰ ἴδια

τὰ λόγια κάποιου ακριβῶς ἔπως τὰ εἶπε.

Α.χ. «Κυρὰ Δήμαινα, σὲ γυρεύουν ἔξω. Τὸ παιδί σου» — τραβώντας την ἀπὸ τὸ φόρεμα, τῆς ψιθύρισε στ' αὐτὴ ἡ κλησάρισα. «Τὸ παιδί μου! καὶ τὶ νὰ μὲ θέλει;» (Κ. Παλαμάς).

7) **Ἡ παύλα** (—), ποὺ τὴ σημειώνουμε, ὅταν σταματοῦμε ἀπότομα τὰ λεγόμενά μας γιὰ ν' ἀναφέρουμε κάτι, ποὺ χρειάζεται στὸ νόημα, κι' ἔπειτα τὴν ξανασημειώνουμε γιὰ νὰ συνεχίσουμε ἀπ' ἐκεῖ ποὺ διακόψαμε.

Α.χ. Ὁ γερο-παπούς ξαπλώθηκε στὴ μεγάλη πολυθρόνα του καὶ τὰ ἐγγόνια του—τρία ξανθὰ παιδάκια—ἐκάθισαν γύρω του ν' ἀκούσουν τὴν ἱστορία, ποὺ θὰ τοὺς εἰπεῖ. (Γ. Δροσίνης).

Ἐπίσης τὴν παύλα τὴ μεταχειρίζομαστε γιὰ νὰ χωρίσουμε τὰ λόγια τῶν διαφόρων προσώπων στὸ διάλογο.

9) **Τὸ ἐνωτικὸ** (-). Μία γραμμὴ μικρότερη ἀπὸ τὴν παύλα. Τὸ ἐνωτικὸ χρησιμεύει γιὰ νὰ ἐνώσει ἓνα κομμάτι μίας λέξης, ποὺ γράφεται στὸ τέλος μίας γραμμῆς, μὲ τὸ ὑπόλοιπο μέρος της, ποὺ γράφεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόλουθης γραμμῆς (§ 24). Ἐπίσης τὸ ἐνωτικὸ πολλὰς φορὲς ἐνώνει δυὸ ὅμοιες ἢ διαφορετικὰς λέξεις, ὅταν λογαριάζονται στὸ νόημα ὅς νὰ εἶναι μιὰ μόνον λέξη.

Α.χ. ὁ γερο-Δῆμος, μικρὸς-μικρὸς, ἀργά-ἀργά.

10) **Τὰ ἀποσιωπητικὰ** (...), ποὺ φανερώνουν ὅτι κάτι παραλείπουμε γιὰ ὅποιοδήποτε λόγο.

Ἐπίσης τ' ἀποσιωπητικὰ τὰ σημειώνουμε καὶ πρὶν ἀπὸ μιὰ ἢ περισσότερες λέξεις, ποὺ φανερώνουνε κάτι ἀπροσδόκητο ἢ περίεργο.

Α.χ. Ὡρίσα τὸ κεφάλι μου στὴ μοσκοβολημένη παρθενικὴ ἀγκυλιὰ τῆς θυγατρὸς μου, ἔκλεισα τὰ μάτια μου κι' ἀποκοιμήθηκα . . . κι' ὅταν ξύπνησα, κι' ἄνοιξα τὰ μάτια μου, δὲν εἶδα τίποτα μπροστά μου. Μάνα, θυγατέρα, ἀδερφή, σπῖτι, χωριό, πατρίδα ἦταν ὅλα φευγάτα» (Χρ. Χριστοβασίλης).

11) **Διπλὴ τελεία** (:), ποὺ σημειώνεται ὕστερα ἀπὸ λέξεις, ποὺ θέλουμε ν' ἀναλύσουμε ἀμέσως τὸ νόημά τους. Α.χ. εἶπε τὰ ἐξῆς:—αὐτὸς φώναξε: κλπ.—Μόν' ἓνα νὰ πασχίσεις ἀκόμα ν' ἀποχτήσεις, Κύρ-Κόρακα: μυαλά (Γ. Βηλαράς).

12) **Ὁ παράγραφος (§)** πού τὸν σημειώνουμε μαζί μὲ τὸν ἀντίστοιχο ἀριθμὸ στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὰ μικρότερα μέρη τῶν κεφαλαίων ἐνὸς βιβλίου.

Γραμματικοὶ ὅροι 4 καὶ 5 κεφ.

Λέξεις. Συλλαβές. Λέξεις μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, πολυσύλλαβες. Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα. Συλλαβισμός. Συλλαβὴ βραχύχρονη καὶ μακρόχρονη. Τόνοι: Ὁξεῖα, περισπωμένη (βαρεῖα). Λέξεις ὀξύτονες, παροξύτονες, προπαροξύτονες, περισπωμένες, προπερισπωμένες, βαρύτονες. Ἑγκλιση τόνου. Ἑγκλιτικὲς λέξεις. Πνεύματα: Ψιλὴ καὶ δασεῖα. Βοηθητικὰ σημεῖα τῆς γραφῆς: Τελεία, ἄνω τελεία, κόμμα, ἐρωτηματικόν, θαυμαστικόν, παρένθεση, εἰσαγωγικά, παύλα, ἐνωτικόν, ἀποσιωπητικά, διπλὴ τελεία, παράγραφος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΣΤΟ

ΠΑΘΗΜΑΤΑ ΦΘΟΓΓΩΝ

Χασμωδία.

§ 45. Πολλές λέξεις, πού τελειώνουν σὲ φωνῆν ἢ σὲ δίφθογγο, τυχαίνει νὰ βρεθοῦνε μὲροστά ἀπ' ἄλλες, πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν ἢ ἀπὸ δίφθογγο. Λ. χ. Ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ ἐκεῖ, ἔφυγε ἐκεῖνος, καὶ αὐτός. Ὅταν λέμε τίς λέξεις αὐτές, γιὰ νὰ προσέ-
ρουμε τὸ τελικὸ φωνῆν ἢ τὸν τελευταῖο δίφθογγο τῆς πρώτης λέξης καὶ τὸ ἀρχικὸ φωνῆν ἢ τὸν ἀρχικὸ δίφθογγο τῆς ἀκόλουθης, τὸ στόμα μας εἶναι ἀνάγκη νὰ μείνῃ ἀνοιχτὸ περισσότερο ἀπὸ τὸ κανονικὸ καὶ γι' αὐτὸ ἡ προφορὰ μας γίνεται κακὴ καὶ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **χασμωδία**.

Ἑκθλιψη.

§ 46. Γιὰ νὰ μὴ γίνεταί χασμωδία πολλές φορές χάνεται τὸ τελικὸ φωνῆν ἢ ὁ τελικὸς δίφθογγος σὲ μιὰ λέξη μὲροστά ἀπ' ἄλλη λέξη, πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἢ ἀπὸ δίφθογγο. Λ. χ. ἀντί:

ἀπὸ ἐδῶ, λέμε: ἀπ' ἐδῶ. Στὴ λέξη ἀπὸ φεύγει: τὸ τελικὸ ο καὶ στὴ θέσῃ του, ὅταν γράφουμε, βάζουμε ἓνα σημάδι τέτοιο ὅπου μιᾶζει: σὰν ψιλή. Ἡ ἀποβολὴ αὐτὴ τοῦ τελικοῦ φωνήεντος ἢ διφθογγου σὲ μιὰ λέξῃ μὲροστὰ ἀπ' ἄλλῃ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνήεν ἢ ἀπὸ διφθογγου λέγεται **ἐκθλιψη**. Τὸ σημάδι ποὺ βάζουμε στὴ θέσῃ τοῦ φωνήεντος ἢ τοῦ διφθογγου ποὺ χάνεται λέγεται **ἀπόστροφος**.

§ 47. Ἐκθλιψη γίνεται πρὸ συχνὰ στὶς ἀκόλουθες λέξεις:

α') στὶς μονοσύλλαβες: μέ, σέ, νά, θά, γιά, τά, τοῦ, πού, καί, κλπ.

β') στὶς δισύλλαβες: ἀπό, ἀλλά, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

γ') σὺ γ' ἐνικό καὶ δ' πληθ. πρόσωπο ὄλων τῶν χρόνων τῶν ρημάτων. (ἔφυγ' ἐκεῖνος, ἔρχετ' αὐτός, φύγετ' ἀμέσως κλπ).

Σημ. Ἡ λέξη καί, ὅταν παθαίνει ἐκθλιψη, χάνει τὸ αὶ καὶ τότε τὸ σύμφωνο κ ποὺ μένει γίνεται κ' δηλαδή, παίρνει ἓνα γιώτα, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κρατεῖ τὴν προφορὰ του μὲροστὰ ἀπ' ὅλα τὰ φωνήεντα καὶ τοὺς διφθογγους (§ 16, § 17). Α. χ. καὶ αὐτός=κ' αὐτός, καὶ ἐκεῖνος=κ' ἐκεῖνος.

Παραδείγματα:

Σ' ὅλο τὸν κόσμον ξαστεριά, σ' ὅλο τὸν κόσμον ἥλιος (Δημοτικόν).

Εἰπέτε τους πῶς μ' ἔπιασαν μὲ προδοσίᾳ κ' ἀπάτῃ (Δημοτικόν).

Κι' εἶναι χιλιάδες οἱ ἐχθροὶ ποὺ σ' ἔχουνε ἔξωσμένο (Α. Βαλαωρίτης).

Τ' ἔχεις, καπετάνιε, τ' ἔπαθες; ('Α. Καρκαδίτσας).

Μαυρ' εἶν' ἡ ματιά του κ' ἡ ὄψη του τρελὴ (Γ. Βλαχογιάννης).

Ὁλόρθ' ἡ χαίτη του, ὁλόρθ' ἡ οὐρά (Α. Βαλαωρίτης).

Νὰ κόψουμε τοὺς ἄλυσους, νὰ βγοῦν οἱ σκλαβωμένοι, νὰ βγεῖ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει (Δημοτικόν).

τ' ἀντρεπωμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιῶνται (Δημοτικόν).

Κι' ἀπ' ἄκρῃ ὥς ἄκρῃ σκάθοντας τὸ κἀναμε χωράφι

κ' ἀνοίξαμε τὰ μνήματά κ' ἔγιναν λάκοι οἱ τάφοι (Δημοτικόν).

τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας ραγίζετ' ἡ καρδιά του (Δημοτικόν).

Ἀπ' τὸ ροῦχο σου ἔσταξ' αἷμα πληθος αἷμα ἐλληνικὸ (Σολωμός).

— Ὁ ποιητὴς εἶν' ἀπάνω ἀπὸ τίς εὐτυχίες κ' ἀπάνω ἀπὸ τίς συμφορές (Κ. Παλαμάς).

— Βγάλε τ' ἀλεύρι, πού θά δώσει τὸ ζυμάρι... Λυῶσε τ' ἀλύσια...

[Δούλευε τ' ἀκόνα... (Γ. Βλαχογιάννης).

Κι' ἔλαμπε τ' ἀργαστήρι, κι' ἔλαμπε ἡ ἀνέμη, ἔλαμπε κι' ἐκείνη
[σὰν τὸν αὐγερινὸ μέσ' ἀπὸ τ' ἄλλ' ἀστέρια (Α. Καραχίδης).

Κράση.

§ 48. Τῇ χασμωδίᾳ δὲν μπορούμε νὰ τὴν ἀποφύγουμε πάντα με τὴν ἐκθλιψή. Α. χ. ὅταν λέμε: θὰ ἔχω, δὲν μπορούμε νὰ κάμουμε ἐκθλιψή: θ' ἔχω. Σὲ τέτοια περίπτωση, ἀντὶ νὰ βγάλουμε τὸ τελικὸ α, πού ἔχει ἡ λέξη θὰ, βγάζουμε τὸ ἀρχικὸ ε ἀπὸ τὴ λέξη ἔχω, καὶ λέμε: θᾶχω. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται *κράση*. Τίς δυὸ λέξεις τίς γράφουμε ἐνωμένες κι' ἐπάνω στὸ τελικὸ φωνῆν τῆς πρώτης σημειώνουμε ἓνα τέτοιο σημάδι: πού μοιάζει σὰν ψιλὴ καὶ λέγεται *κορωνίδα*.*)

Σημ. Ἡ ἐνωμένη λέξη πού σχηματίζεται ἀπὸ τίς δυὸ λέξεις, πού παθαίνουνε κράση, παίρνει νῦν τόνο σύμφωνα με τοὺς κανόνες τοῦ το-νισμοῦ. Α. χ. μοῦ ἔλεγε=μοῦλεγε, μοῦ εἶπε=μοῦπε.

Παραδείγματα:

- Τὸ τάξιμο πού μοῦταξες, πότε θά μοῦ τὸ κάμεις; (Δημοτικόν).
- "Αν ἴσως κι' εἶναι γιὰ χαρά, νὰ στολιστῶ καὶ νᾶρθω, ἂν εἶναι πίκρα, πές μου το νὰ βάλω μαῦρα νᾶρθω. (Δημοτικόν).
- Γιατὶ τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ συλαβιά. (Σολωμός).
- Τ' ἄκουσε ὁ βασιλιάς καὶ τῶκανε... (Α. Καραχίδης).
- "Ετσι θὰ ἦταν ἡ Μοίρα δὲν θᾶθελε νὰ ξανατῶ τὴν πατρίδα μου. (Γρ. Ξενοπούλος).
- Τῆς λιτανείας ἡ βοή παύ ἔφτανε ἀπ' τὸν ἄλλο δρόμο, κρυφὴ τρεμουλά τοῦχισε στὰ σωθικά. (Γ. Βλαχογιάννης).

*) Μερικὲς λέξεις χάνουνε τὸ ἀρχικὸ φωνῆν ἢ τὸν ἀρχικὸ δίφθογγο, ὅταν βρεθοῦν ὕστερα ἀπὸ λέξεις πού τελειώνουνε σὲ φωνῆν ἢ σὲ δίφθογγο, ἀλλὰ καὶ προφέρονται καὶ γράφονται χωριστά: ἀπὸ δῶ (= ἀπὸ δῶ), ἐφώναξα γώ (= ἐφώναξα ἐγώ) νὰ πῶ (= νὰ εἰπῶ). Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται *ἀποβολή*.

- Ὁ Δάμπρος τὸ βλεπε κι' ἀπὸ τῆ ζήλια
κρυφαστενάζε, δαγκάει τὰ χεῖλια (Α. Βαλαωρίτης)
- Πετῶ, κουρνιάζω ξέγνωιστος, ὁσῶχω τὰ φτερὰ (Α. Βαλαωρίτης).
- Καὶ σὰν νᾶτανε μπροστά του τῆς μολοῦσε.... Εἶχε νυχτώσει
ποῦφυγε' τᾶσφιξε στὴν πλατιὰ του ἀγκαλιὰ (Σ. Μελάς).

Σημ. 1. Ἄν συγκρίνουμε τὴν ἐκθλιψη καὶ τὴν κράση, βλέπουμε πὼς καὶ στὰ δύο αὐτὰ φαινόμενα ἔχουμε ἀποβολὴ φωνήεντος ἢ διφθόγου· μὲ τὴ διαφορὰ ὅμως, ὅτι στὴν ἐκθλιψη χάνεται τὸ τελικὸ φωνήεν ἢ ὁ τελικὸς διφθογγος μιᾶς λέξης (μπροστά ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ φωνήεν ἢ τὸν ἀρχικὸ διφθογγο τῆς ἐπόμενης), ἐνῶ στὴν κράση χάνεται τὸ ἀρχικὸ φωνήεν ἢ ὁ ἀρχικὸς διφθογγος τῆς δεύτερης λέξης. Γράφοντας λοιπὸν πρέπει νὰ προσέχουμε, ἂν γίνεται ἐκθλιψη (καὶ τότε θὰ γράφουμε χωρισμένη τὴ μιὰ λέξη ἀπὸ τὴν ἐπόμενη), ἢ ἂν γίνεται κράση (καὶ τότε θὰ γράφουμε ἐνωμένες τὶς δύο λέξεις).

Δὲν ξεχωρίζονται ὅμως τὰ δύο αὐτὰ φαινόμενα, ὅταν τὸ τελικὸ φωνήεν τῆς μιᾶς εἶναι ὁμοιο μὲ τὸ ἀρχικὸ τῆς ἀκόλουθης λέξης ἢ ὁ τελικὸς διφθογγος τῆς μιᾶς εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν ἀρχικὸ τῆς ἀκόλουθης). Α. γ. θὰ ἀγοράσω, τὰ ἀστρα, τοῦ οὐρανοῦ.

Στὶς λέξεις τοῦτες μπορούμε χωρὶς λάθος νὰ κάμουμε ἢ ἐκθλιψη ἢ κράση. Δηλαδή μπορούμε νὰ γράψουμε:

ἢ 1) θ' ἀγοράσω, τ' ἀστρα, τ' οὐρανοῦ

ἢ 2) θἀγοράσω, τᾶστρα, τοῦρανοῦ.

Σημ. 2. Τὸ ἄρθρο τὸ μὲ τὴ λέξη ἐλάχιστο ἐνώνεται σὲ μιὰ λέξη: τοῦλάχιστο. Δηλαδή στὴν περίπτωσι αὐτὴ δὲ φεύγει τὸ ἀρχικὸ τῆς δεύτερης λέξης, ἀλλὰ ἐνώνονται τὰ δύο φωνήεντα (τὸ τελικὸ τοῦ ἄρθρου καὶ τὸ ἀρχικὸ τῆς λέξης ἐλάχιστο) καὶ κάνουν τὸ διφθογγο ου.

Ἐπίσης, ὅταν λέξεις, ποὺ τελειώνουν σὲ ου (ποῦ, ὁπού, μοῦ, σοῦ τοῦ κλπ.), βρεθοῦνε μπροστά ἀπὸ λέξη ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνήεν, τότε πολλὰς φορὲς γίνεται τέτοιον εἶδους κράση: ποῦ ἔχω = πῶχω (ἀντὶ: ποῶχω), ὁποῦ ἔκαμα (= ὁπόκαμα) κλπ. Δηλαδή φεύγει τὸ ἀρχικὸ φωνήεν τῆς δεύτερης λέξης, ἀλλὰ τότε ὁ τελικὸς διφθογγος ου τῆς προηγούμενης γίνεται φωνήεν ο.

Παραδείγματα:

- Ἀνάθεμά σε, ξεντιά, μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις (= ποῦ ἔχεις) — (Κ. Κουστάλλης).
- Ἀνάθεμά τα τὰ βουνὰ μὲ τὸ ζακόνι πῶχουν (= ποῦ ἔχουν) — (Δημοτικό).
- Πῶχεται (= ποῦ ἔρχεται) ἀργὰ τ' ἀποταχὴ καὶ πάρωρα τὸ γόημα (Δημοτικό).

- Κι' ἂν μῶρθει (=μοῦ ἔρθει), γιέ μου, θάνατος, κι' ἂν μῶρθει, γιέ μου, ἀρρώστια; (Δημοτικό).
- Θυμῆθηκα τὸν πάπο μου, ποῦ στὰ γεράματά του μῶδιε (μοῦ ἔδινε) πάντα μιὰν εὐχή, ποτὲ νὰ μὴν ξεχάσω (Α. Βαλαωρίτης).
- Ὅταν ἐρχόμουν αἰγά, δειλό, παρ' ἰδαρμένο καὶ σόγλυφα (σοῦ ἐγλύφα) καὶ σόπλαινα (σοῦ ἔπλαινα) τὰ πόδια δουλωμένο (Α. Βαλαωρίτης).

Συναίρεση.

§ 49. Πολλὲς φορές τυχαίνει νὰ χυρὺμε χασμωδία μέσα σὲ μιὰ μόνη λέξη, ὅταν τὸ φωνῆεν ἢ ὁ δίφθογγος μιὰς συλλαβῆς βρεθεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὸ φωνῆεν ἢ τὸ δίφθογγο τῆς ἀκολουθῆς, χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ σύμφωνο.

Α. χ. ἀγαπῶ, ἀγαπάει, γελῶ, γελᾷ κλπ. Γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴ χασμωδία, ἐνώνουμε τίς δυὸ συλλαβὰς σ' ἓνα μακρόχρονο φωνῆεν ἢ δίφθογγο: ἀγαπῶ, ἀγαπᾶ, γελῶ, γελᾷ κλπ.

Τὸ φαινόμενο τοῦτο λέγεται *συναίρεση*.

Συνίζηση.

§ 50. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συναίρεση ὑπάρχει κι' ἄλλος τρόπος, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴ χασμωδία μέσα σὲ μιὰ λέξη. Α. χ. λέμε: ἀηδόνι, κελαηδῶ, καὶ προσφέρουμε τὰ δυὸ φωνήεντα ποὺ εἶναι στὴ σειρά πολλὴ γρήγορα, ὥστε ν' ἀκούεται σχεδὸν ἓνας μόνος φθόγγος: ἀηδόνι, κελαηδῶ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται *συνίζηση*.*)

Σημ. Πιὸ καθαρὰ ἡ συνίζηση φαίνεται, ὅταν οἱ δυὸ φθόγγοι ποὺ ἐνώνονται στὴν προφορὰ βρίσκονται στὸ τέλος τῆς λέξης καὶ μάλιστα ὅταν ὁ τελευταῖος ἀπ' αὐτοὺς τονίζεται. Α. χ. χέρια, μάτια, παρηγόρια — παιδιά, ματιά, δουτιά, βαθιά, τροιανιά, ἀκροποταμιά κλπ.

§ 51. Οἱ λέξεις: σχολεῖο, νέος, ἐννέα, παλαιός, μακρο-ύ, βαθει-ά καὶ ἄλλες παρόμοιες μὲ τὴ συνίζηση γίνονται: σχολιόνις, ἐννιά, παλιός, μακροιά, βαθιά κλπ. ποὺ γράφονται στὴ λήγουσα μὲ γιώτα, γιὰτὶ λείψανε πιά οἱ ἀρχικὲς συλλαβὰς κι' ἐνωθήκανε σὲ μιὰ.

*) Στὶς λέξεις ποὺ γίνεται συνίζηση δὲ βάζουμε κανένα σημάδι. Γιὰ εὐκολία στὰ παραδείγματα ποὺ ἀναφέρονται ἐδῶ ὑπάρχει τὸ σημάδι αὐτὸ — κάτω ἀπὸ τοὺς φθόγγους ποὺ παθαίνουνε συνίζηση.

§ 52. Συνίληση μπορεί νά γίνει κι' όταν τὸ τελικὸ φωνήεν ἦ ὁ τελικὸς δίφθογγος μᾶς λέξης βρεθεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ φωνήεν ἢ τὸν ἀρχικὸ δίφθογγο τῆς ἐπόμενης. Λ. χ. οἰκαλοὶ ἀνθρώποι, τοῦ ἑξάστερου οὐρανοῦ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι πολὺ συχνὸ στὴν ποίηση ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ μέτρου.*)

Παραδείγματα:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν δψη
ποῦ μέ βιὰ μετράει τὴ γῆ (Δ. Σολωμός).
Λεμπέτη ἐδείλιασα . . . Τὰ σωθικά μου
ἄσπλαχνο ἐθέρισε βόλι, πικρό . . .
Λεμπέτη ἐσθήστηκα! . . . "Ὡρα τὴν ὥρα
φεύγει ἀνυπόμονη, πετᾷ τὴ ψυχὴ . . . (Α. Βαλαωρίτης).
Πουλὰκι ἐδιάδῃ κι' ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μὴδὲ σὰν χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι' ἔλεγεν ἀνθρωπινὴ λαλίτσα (Δημοτικό).

Εὐφωνικὰ γράμματα.

§ 53. Ἀντὶ νὰ ποῦμε ἀέρας, λέμε πολλὰς φορὲς ἀγέρας. Τὸ ἐπιθρόσθετο αὐτὸ γ χωρίζει τὰ δυὸ φωνήεντα (ἀ-γ-έρας) κι' ἔτσι ἀποφεύγεται ἡ χασμωδία. Τέτοιου εἶδους ἐπιπρόσθετα σύμφωνα, ποὺ ἐμποδίζουν τὴ χασμωδία, λέγονται **εὐφωνικά**.

Εὐφωνικὰ σύμφωνα εἶναι:

- α') Τὸ γ, ποὺ εἶδαμε στὸ παραπάνω παράδειγμα. Τὸ εὐφωνικὸ γ τὸ χρησιμοποιοῦμε: 1) γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴ χασμωδία ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα μέσα στὴν ἴδια λέξη· λ. χ. ἀγέρας, κλαίγω, καίγω, καί 2) γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴ χασμωδία ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις· λ. χ. τὸ γαῖμα (= τὸ αἶμα), ὁ γῆλιος (= ὁ ἥλιος). Ἐπίσης τὸ διαζευχτικὸ ἢ, όταν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει λέξη ποὺ τελειώνει σὲ φωνήεν ἢ δίφθογγο, γίνεται: γῆ. Λ. χ. τοῦτο γῆ κεῖνο.
- β') Τὸ ν, ποὺ τὸ παίρνουμε στὸ τέλος τὰ ἄρθρα τοῦ ἄρσενικοῦ

*) Βλέπε: «Νεοελληνικὴ Μετρικὴ» Θρασ. Σταύρου (1930), σελ. 27.

καί τοῦ θηλυκοῦ στήν αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ, καθὼς καί τὰ ἀρνη-
τικά δὲ καὶ μὴ, πάντα ἔταν ἡ ἀκόλουθη λέξι ἀρχίζει ἀπὸ φω-
νῆεν ἢ δίφθογγο. Α.χ. λέμε: Τὸ Δημήτριον, τὴ Μαρία, δὲ θέλω,
μὴ φύγῃς, ἀλλά: τὸν Ἀντώνη, τὴν Ἀγγελική, δὲν ἀκούω, μὴν
ἀκούς.

Τὸ εὐφωνικὸν *ν* τὸ παίρνουν στὸ τέλος καὶ πολλὰ πτωτικά
στήν αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ, σπανιότερα καὶ στήν ὀνομαστική.
Α.χ. τὴν ὥραν ἐκείνη, τὴν καλὴν ἡμέρα, μιὰν ὁμορφὴ χώρα
(αἰτιατ.), ἦτανε μιὰν ὁμορφὴ χώρα (ὀνομ.). Ἐπίσης τὸ γ' ἐνικὸ
πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου τῶν ρημάτων παίρ-
νει καμιά φορὰ τὸ εὐφωνικὸν *ν* μπροστὰ ἀπὸ λέξι πού ἀρχίζει
ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ δίφθογγο, ἔταν δὲ γίνεται—ὅπως εἶναι: πὺ
συχνὸ—ἐκθλιψῇ ἢ συνίξῃ: Α.χ. ἔφευγεν ἐκεῖνος (ἀντί: ἔφευγ'
ἐκεῖνος, ἢ ἔφευγε ἐκεῖνος). Ἦρθεν αὐτός (ἀντί: ἦρθ' αὐτός ἢ
ἦρθε αὐτός).

Σημ. 1. Ἡ ἐνικὴ αἰτιατικὴ στὰ ἄρθρα τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ
καὶ τὰ ἀρνητικά δὲ καὶ μὴ ἀπαραίτητα παίρνουνε τὸ *ν* καὶ μπροστὰ
ἀπὸ σύμφωνο ἄφωνο φιλόπνοο (κ, π, τ) καθὼς καὶ μπροστὰ ἀπὸ ἐνώ-
σεις συμφώνων: νι, μι, γκ, γγ, τσ, τζ. Α.χ. τὸν Κώστα, τὴν πατρίδα,
τὴν τριτῇ, δὲν κρῶνω, δὲν πηγαίνω, δὲν τυχαίνει, τὴν ντροπὴ, τὸν
μπάγκο, τὴν γκαμήλα, τὴν τζίτζιφιὰ, τὸν Τσάρο, μὴν ντρέπεται, δὲν
μπορῶ κλπ.

Σημ. 2. Στὰ ποιήματα κυρίως τὸ εὐφωνικὸν *ν* τὸ παίρνουνε καὶ
διάφοροι ἄλλοι τύποι λέξεων ἢ στήν ἀρχὴ ἢ στὸ τέλος.

Παραδείγματα:

- Τὸν οὐρανὸ ἔβαλες κριτὴ καὶ τοὺς ἁγίους μαρτύρους,
ἂν τύχει πίκρα γῆ χαρὰ νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρεις (Δημοτικὸ).
- Μαζεύτηκαν οἱ γεμορφες νὰ χτίσουν μοναστήρι (Δημοτικὸ).
- Δύνεσαι μαῦρε μ' δύνεσαι στὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξεις;
Δύνομαι ἀφέντη, δύνομαι στὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξω (Δημοτικὸ).
- Τόνε πεθαίνει, ἐνὼ τὸν ζεῖ, παραμυθιοῦ γοργόνα
πού ἀπὸ τὸ γαῖμα τῆς καρδιᾶς στερνὸ βυζαίνει δράμι (Ι. Γρυ-
πάρης).
- Κι' ἔταν τὰ χαράματα πῆρ' ἀργὰ τὸ δρόμο
τὸ μακρὸν ἀνήφορο, μὲ βαριὰ καρδιά (Μ. Μαλακάσης).

Μ. Οἰκονόμου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ

- Στο βωμό που τὸν ἔχτισεν ἡ μαγική μου Τέχνη (Κ. Παλαμάς).
- Πουλάκι νείχα στο κλουβί καί τὸ εἶχα ἡμερωμένο (Δημοτικό).
- Στο παρεθύρι νῆσκυβα (Κ. Βάρναλης).

§ 54. Πολλές φορές ἀντὶ νὰ πούμε: τὸν βλέπω, τὴν ξέρω, πηγαίνουν στὸν κήπο, πήγαν στὸ σπίτι, λέμε: τότε βλέπω, τὴν ξέρω, πηγαίνουνε στὸν κήπο, πήγανε στὸ σπίτι. Δηλαδή προσθέτουμε ἓνα ε στο τέλος τῆς ἐνικῆς αἰτιατικῆς τοῦ γ' προσ. τῆς προσωπικῆς ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας, ἄρσεν. καὶ θηλ. (τόν, τήν), καθὼς ἐπίσης μετὰ τὸ τελικὸ ν τοῦ γ' ἐνικοῦ ἢ πληθ. τῶν ρημάτων, όταν ἀκολουθεῖ λέξη ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνο. Τοῦτο γίνεται γιατί ἡ προσφορὰ τοῦ τελικοῦ ν τῆς ἀντωνυμίας ἢ τῶν ρημάτων καὶ τοῦ ἀρχικοῦ σύμφωνου τῆς ἀκόλουθης λέξης προκαλεῖ *κακοηχία* (τόν βλέπω, πηγαίνουν στὸ σπίτι κλπ.). Τὸ ἐπιπρόσθετο αὐτὸ ε ποὺ ἐμποδίζει αὐτὴ τὴν κακοηχία λέγεται κι' αὐτὸ εὐφωνικό.

Σημ. Εὐφωνικὸ ε παίρνει κάποτε καὶ ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τῶν πτωτικῶν. Α. γ. *Τῶν χρόνῳ παιδί. Τῶν παιδιῶν τὰ παιρνίδια. Ἐκείνῳ τῶν ἀνθρώπων κλπ.*

Ἐπίσης εὐφωνικὸ ε παίρνει ἀκόμα κι' ἡ αἰτιατικὴ σὲ πολλές ἀντωνυμίας. Α. γ. *Αὐτὴν τὴ γυναῖκα. Εκείνον τὸν ἄνθρωπο. Τὸν ἄλλον χρόνον κλπ.*

Συγκοπή.

§ 55. Ἀντὶ νὰ πούμε φέρετε, πάρετε, δώσετε, μπορούμε νὰ πούμε καί: φέρετε, πάρετε, δώστε. Ἐδῶ ψεύγει ἀπὸ τὴν παραλήγουσα τὸ φωνήεν, ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ σύμφωνα, δηλαδή χωρὶς νὰ ὑπάρχει περίπτωσι χασμωδίας. Τέτοιον φαινόμενο λέγεται *συγκοπή*.

Μετὰ τὴν συγκοπὴ τοῦ φωνήεντος τῆς παραλήγουσας δὲν κρατιέται ὁ ἀρχικὸς τόνος, ἀλλὰ χρειάζεται νέος σύμφωνος μὲ τοὺς κανόνες τοῦ τόνισμοῦ. Α. γ. *στείλτε=στεῖλτε.*

§ 56. Συγκοπὴ παθαίνει καὶ τὸ τελικὸ φωνήεν μερικῶν λέξεων μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης. Α. γ. *ἀντὶ δῶσε μου, λέμε δῶσ' μου' ἀντὶ πάρε το, λέμε πάρ' το. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι σημειώνουμε ἀπόστροφον στὴ θέσι τοῦ τελικοῦ φωνήεντος ποὺ χάθηκε καὶ κρατοῦμε τὸν τόνο, ποὺ ὑπάρχει στὴ λέξη.*

Σημ. 1. Όπως φαίνεται από τὰ παραπάνω παραδείγματα, τὸ φαινόμενο τῆς συγκοπῆς παρουσιάζεται συχνὰ στὸ β' ἐνικό καὶ πληθυντικό πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἀορίστου τῶν ρημάτων.

Σημ. 2. Οἱ τύποι: *θέλεις καὶ θέλεις* παθαίνουνε πολλές φορές συγκοπὴ ὁλόκληρης συλλαβῆς καὶ γίνονται: *θες καὶ θέτε*.

Παραδείγματα:

— Θες ἡ γαληνεμένη θάλασσα, θες ὁ ξάστερος οὐρανός, θες τὸ τσουχτερό λιοπύρι (Α. Καρνατίτσας).

— Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφτες νὰ γενῆτε (Δημοτικό)

§ 57. Ἡ πρόθεσις ἀπὸ παθαίνει συγκοπὴ τοῦ ο πρὶν ἀπὸ τῇ γενικῇ καὶ αἰτιατικῇ ἐνικού καὶ πληθυντικού τῶν ἄρθρων.

Α.χ. Ἀπ' τόν, ἀπ' τήν, ἀπ' τό, ἀπ' τοῦ, ἀπ' τῆς, ἀπ' τοῦς, ἀπ' τίς, ἀπ' τά, ἀπ' τών.

Παραδείγματα:

— Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν ἐλλήνων τὰ ἱερά (Δ. Σολωμός).

— Σὰν τὸ βαρὺ Λυκαονιτὸ πού ξαφνικά μέρα
ἐκύλησ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ρίξωσ' ἐδῶ πέρα (Κ. Παλαμάς).

Μητ' ἀπ' τὸ χωριό μας δὲν ἔρχουνταν κανένα βουητό...
(Ἀργ. Ἐφταλιώτης)

§ 58. Συγκοπὴ παθαίνει καὶ τὸ τελικὸ φωνῆεν τοῦ τοπικοῦ ἐπιρρήματος μέσα μπροστὰ ἀπὸ τοὺς σύνθετους τύπους τῶν ἄρθρων (§ 76,5) καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὴν πρόθεσις σέ.

Παραδείγματα:

— Ἡ βασιλίσσα γύριζε μεσ' στὰ παλάτια τους (Α. Καρνατίτσας)
.. σπαθαῖ μεσ' στῆς ψυχῆς τὰ βάρη φυλαγμένα (Γ. Βλαχογιάννης).
Μέσ' σὲ δρομάκια ἀχνόφωτα, ἔπου εὐωδοῦν νοπὰ (Μ. Μαλακάσης)

Μετατροπὴ φθόγγων.

§ 59. Οἱ ἀρχαῖες λέξεις:

χθές, φθάνω, ἔφθασα

σήμερα γράφονται καὶ λέγονται:

χτές, φτάνω, ἔφτασα.

Παρατηρούμε δηλαδή ότι σὲ πολλές λέξεις, όταν βρεθοῦνε δυὸ δασύπνοα ἄφωνα στὴ σειρά, ἐπειδὴ δὲν προφέρονται εὐκολα, τὸ δεύτερο δασύπνοο τρέπεται στὸ ἀντίστοιχό του φιλόπνοο.

§ 60. Ἐπίσης ἀντὶ νὰ ποῦμε :

τακτικός, ὑποτακτική, προστακτική, εὐχτική,
πτωχός, πτυάρι, πταίω, ἔπτυσσα,

λέμε πὶδ εὐκολα :

ταχτικός, ὑποταχτική, προσταχτική, εὐχτική.
φτωχός, φτυάρι, φταίω, ἔφτυσα.

Δηλαδή σὲ πολλές λέξεις, όταν βρεθοῦνε δυὸ φιλόπνοα ἄφωνα στὴ σειρά, ἐπειδὴ δὲν προφέρονται εὐκολα, τὸ πρῶτο φιλόπνοο τρέπεται στὸ ἀντίστοιχό του δασύπνοο.

Σημ. 1. Οἱ μετατροπὲς αὐτὲς δὲ γίνονται πάντοτε. Εἶναι πολλές λέξεις πού ἡ προφορὰ τους μένει ἀκόμα σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία γραφὴ τους. Ἀ.χ. φθατός, ἄφθατος, ἀφθονος, ἀφθονία, φθόγγος, ἔκταση, ἐκτός, ἔκτακτος, ἑποπιος, ἐλόπιης, πτώση, πτωτικό, περίπτωσις, σύμπτωσις, λεπτός κλπ.

Σημ. 2. Πολλὲς μετατροπὲς γίνονται σὲ τὸν χαραχτῆρα τῶν συμφωνολήκτων ρημάτων. Γι' αὐτὲς βλ. § 264, 266, 268.

Γραμματικοὶ ὅροι 6 κεφ.

Χασμωδία. Ἐκθλιψη. Κράση. Ἀποβολή. Συναίρεσις. Συνί-
ζησις. Εὐφωνικὰ γράμματα. Συγκοπή. Μετατροπὴ ψθόγγων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΥΠΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ, ΚΛΙΤΑ ΚΑΙ ΑΚΛΙΤΑ

§ 61. Είδαμε ότι με τὰ 24 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου μπορούμε νὰ γράψουμε ὅποια λέξη θέλουμε. Μὲ τίς λέξεις πάλι μπορούμε νὰ ἐκφράσουμε ὅλα μας τὰ νοήματα. Μιὰ ἢ περισσότερες λέξεις ποὺ μᾶς δίνουν ἓνα τέλειο νόημα λέγεται πρόταση ἢ λόγος.

Α. χ. Ἡ ἀνοιξη εἶναι ἡ ὠραιότερη ἐποχὴ τοῦ χρόνου.

Οἱ λέξεις αὐτὲς μᾶς δίνουν ἓνα ὁλόκληρο νόημα: σχηματίζουνε πρόταση ἢ λόγο.

§ 62. Οἱ λέξεις τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας χωρίζονται σὲ δέκα κύρια εἶδη, ποὺ λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**. Τὰ δέκα μέρη τοῦ λόγου εἶναι: ἄρθρο, (ὄνομα) οὐσιαστικό, (ὄνομα) ἐπίθετο, ἄντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος καὶ ἐπιφώνημα.

§ 63. Τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία καὶ τὸ ρῆμα δὲν παρουσιάζονται στὸ λόγο πάντα μὲ τὴν ἴδια μορφή, ἀλλὰ ἀλλάζουν κάπως τὸ τελευταῖο μέρος τους, δηλαδή, ὅπως λέμε, **κλίνονται**. Γι' αὐτὸ λέγονται **κλιτὰ** μέρη τοῦ λόγου.

Α. χ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς φάνηκε γενναῖος.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ φάνηκαν γενναῖοι.

Οἱ λέξεις ποὺ σχηματίζουνε τίς δυὸ τοῦτες προτάσεις εἶναι ὅλες κλιτές, γιατί κάθε φορά παρουσιάζονται μὲ διαφορετικὴ μορφή, ἀλλάζοντας τὸ τελευταῖο τους μέρος.

Οἱ μορφές, ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει μιὰ κλιτὴ λέξη λέγονται **τύποι** τῆς λέξης. Α. χ. ἄνθρωπος, ἄνθρωποι, ἀνθρώπων, θέλω, θέλεις, θέλει κ.λ.π.

§ 64. Τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώ-

νημα παρουσιάζονται στο λόγο πάντα με την ίδια μορφή, δηλαδή **δὲν κλίνονται**. Α. χ. ἐδῶ, ἀπό, καί, ἀλίμονο. Γι' αὐτὸ τὰ μέρη τούτα τοῦ λόγου λέγονται **ἄκλιτα**.

§ 65. Ἡ μετοχή ἔχει δυὸ εἶδη, τὸ ἓνα ἄκλιτο καὶ τὸ ἄλλο κλιτό. Α. χ. δένοντας, γράφοντας, τρώγοντας : εἶναι μετοχές ἄκλιτες. Δεμένος, γραμμένος, φαγώμενος : εἶναι μετοχές κλιτές.

§ 66. Στὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου τὸ τελευταῖο κομμάτι, ποὺ κάθε φορά ἀλλάζει μορφή, λέγεται **κατάληξη**. Τὸ ἄλλο κομμάτι, ποὺ εἶναι στὴν ἀρχή καὶ δὲν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**.

Α. χ. θέμα κατὰλ.

ἐλπιδ + α	=	ἐλπίδα
ἐλπιδ + ες	=	ἐλπίδες
θέλ + ω	=	θέλω
θέλ + εις	=	θέλεις
ἦρω + ας	=	ἦρωας
ἦρω + ες	=	ἦρωες

§ 67. Τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Α. χ. ἐλπιδ - α : χαρακτήρας τὸ δ, θέλ - ω : χαρακτήρας τὸ λ, ἦρω - ας, χαρακτήρας : τὸ ω).

Πτωτικὰ καὶ συνακόλουθα τῶν πτωτικῶν.

§ 68. Ἀπὸ τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου τὰ πέντε πρῶτα, δηλαδή : τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία καὶ ἡ (κλιτὴ) μετοχή παρουσιάζονται με δυὸ μορφές· ἡ μιὰ δείχνει πῶς γίνεται λόγος γιὰ κάτι ποὺ εἶναι ἓνα κι' ἡ ἄλλη δείχνει πῶς γίνεται λόγος γιὰ πολλά. Οἱ δυὸ αὐτὲς μορφὲς λέγονται **ἀριθμοί**· ἡ πρώτη λέγεται ἐνικός ἀριθμὸς καὶ ἡ ἄλλη πληθυντικός ἀριθμὸς. Α. χ. ὁ καλὸς καὶ μορφωμένος αὐτὸς ἄνθρωπος (ἐνικός) — Οἱ καλοὶ καὶ μορφωμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι (πληθυντικός).

§ 69. Τὰ πέντε αὐτὰ μέρη τοῦ λόγου σὲ κάθε ἀριθμὸ παρουσιάζουν τὸ καθένα τους 4 τύπους, ποὺ λέγονται **πτώσεις**. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ μέρη αὐτὰ τοῦ λόγου λέγονται μ' ἓνα ὄνομα πτωτικά.

§ 70. Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερες : ὀνομαστική, γενική, αἰτιατική καὶ κλητική.

1) Στὴν ἐρώτηση: ποῖος, ποιὰ, ποῖό, τί; ἀπαντοῦμε με ὄνο-

μαστική. Α.χ. Ὁ οὐρανὸς εἶναι ξάστερος. Ποῖος εἶναι ξάστερος; — Ὁ οὐρανὸς (ὀνομαστική).

2) Στὴν ἐρώτηση: ποιανοῦ, ποιανῆς, ποιανοῦ; ἀπαντοῦμε με γενική. Α.χ. Τὸ χρώμα τοῦ οὐρανοῦ εἶναι γαλάζιο. Ποιανοῦ τὸ χρώμα εἶναι γαλάζιο; — Τοῦ οὐρανοῦ (γενική).

3) Στὴν ἐρώτηση ποιόν; ποιὰ; ποῖο; τί; ἀπαντοῦμε με αἰτιατική. Α.χ. Βλέπω τὸν οὐρανό. Ποιὸν βλέπω; — Τὸν οὐρανὸ (αἰτιατική).

4) Ὅταν θέλουμε νὰ φωνάξουμε ἢ νὰ προσφωνήσουμε κάποιον μεταχειριζόμαστε κλητική: Α.χ. Γιῶργο, ἔλα ἐδῶ. (Γιῶργο = κλητική).

ὦ οὐρανέ, πόσα μυστήρια κρύβεις! (ὦ οὐρανέ = κλητική).

§ 71. Τὰ πτωτικά παρουσιάζονται ἢ σὰν ἀρσενικά ἢ σὰν θηλυκά ἢ σὰν οὐδέτερα (οὔτε ἀρσενικά, οὔτε θηλυκά). Γι' αὐτὸ λέμε ὅτι τὰ πτωτικά ἔχουνε **τρία γένη**: ἀρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα. Α.χ. Ὁ Πέτρος, ὁ οὐρανός, ὁ καλός, ἐκεῖνος κ.λ.π. = ἀρσενικά, ἡ Μαρία, ἡ γῆ, ἡ καλή, ἐκεῖνη κ.λ.π. = θηλυκά, τὸ παιδί, τὸ σπίτι, τὸ καλό, ἐκεῖνο κ.λ.π. = οὐδέτερα. Τὸ γένος ἑνὸς πτωτικοῦ φαίνεται εὐκόλα ἀπὸ τὸ ἄρθρο ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει μπροστά.

Ἀρσενικά εἶναι ὅσα μποροῦνε νὰ πάρουνε τὸ ἄρθρο **ὁ**.

Θηλυκά ὅσα μποροῦνε νὰ πάρουνε τὸ ἄρθρο **ἡ**.

Οὐδέτερα ὅσα μποροῦνε νὰ πάρουνε τὸ ἄρθρο **τὸ**.

§ 72. Ὁ ἀριθμός, ἡ πτώση καὶ τὸ γένος λέγονται μ' ἓνα ὄνομα συνακόλουθα τῶν πτωτικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

§ 73. Τὸ ἄρθρο τὸ θέτουμε μπροστὰ ἀπὸ τὰ πτωτικά, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ κάτι γνωστὸ καὶ ὀρισμένο.

Α.χ. ὁ Πέτρος (πρόσωπο γνωστὸ καὶ ὀρισμένο)

ἡ Μαρία » » » »

τὸ ἀδελφάκι μου » » » »

§ 74. Όταν γίνεται λόγος για κάτι άγνωστο και άόριστο, τότε δὲ βάζουμε καθόλου ἄρθρο. Α.χ. Ἐγινε μεγάλος σεισμός (χωρίς ἄρθρο).

Όταν όμως θέλουμε νά τονίσουμε περισσότερο τὸ άόριστο τοῦ πράγματος, μεταχειριζόμαστε άόριστη άντωνυμία.

Α.χ. Πέρουσι εἶχε γίνει *ένας* μεγάλος σεισμός (με τήν άόριστη άντωνυμία: ένας βλ. § 210, 1).

Βλέπω *κάποιους* άνθρωπους νά τρέχουν (με τήν άόριστη άντωνυμία: κάποιιοι, βλ. § 210, 2).

§ 75. Τὸ ἄρθρο κλίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

	Ἑνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδέτ.	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδέτ.
Όνομ.	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	οἱ	τά
Γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτ.	τὸ (ν)	τῇ (ν)	τὸ	τούς	τίς	τά

§ 76. Παρατηρήσεις.

1) Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει κλητική. Μπροστὰ στήν κλητική, τῶν ὀνομάτων πολλές φορές ἀντὶ γιὰ ἄρθρο μεταχειρίζομαστε τὰ κλητικά ἐπιφωνήματα *ὦ* καὶ *εἴ*!

2) Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι: τῶν, κοινὴ καὶ γιὰ τὰ τρία γένη: τῶν ἀνδρῶν, τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν.

3) Ἡ ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ γιὰ τὸ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ γένος εἶναι οἱ: οἱ ἄνδρες, οἱ γυναῖκες.

4) Στὴν αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ τὸ ἄρθρο τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους: τὸ καὶ τῇ παίρνει πάντα τὸ εὐφωνικὸ ν καὶ γίνεται: τὸν καὶ τὴν μπροστὰ ἀπὸ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἢ ἀπὸ φωνήεν ἢ ἀπὸ ψιλόφωνο ἄφωνο (κ, π, τ) ἢ ἀπὸ ἐνώσεις συμφῶνων (ντ, μπ, γκ, τσ καὶ τζ). Βλέπε § 53, β', σημ. 1.

5) Ἡ ἀρχαία πρόθεση εἰς (§ 315, 7) ἐνώθηκε μετὰ τὴν γενικήν καὶ αἰτιατικήν τοῦ ἁρθρου καὶ τῶν τριῶν γενῶν ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ ἐσχημάτισε τοὺς ἀκόλουθους σύνθετους τύπους (§ 58):

	Ἑνικός ἀριθμός		
	ἀρσενικὸ	θηλυκὸ	οὐδέτερο
Γεν.	στοῦ (εἰς τοῦ),	στῆς (εἰς τῆς)	στοῦ (εἰς τοῦ)
Αἰτ.	στό(ν) (εἰς τόν),	στή(ν) (εἰς τήν)	στέ (εἰς τὸ)

3) Οἱ λέξεις: ἐπιμέλεια, καλοσύνη, κακία, πονηρία, ἔξυπνάδα, γενναιοσύνη, ἀνδρεία κλπ. φανερώουν ὀρισμένη ἰδιότητα.

Οἱ λέξεις αὐτὲς ποὺ φανερώουν ὀρισμένη πράξη, κατάστασις ἢ ἰδιότητα εἶναι καὶ αὐτὲς οὐσιαστικά.

Τὰ οὐσιαστικά τοῦ εἶδους αὐτοῦ λέγονται ἀφηρημένα.

§ 79. Ἀνακεφαλαίωση. Ὀνόματα οὐσιαστικά ἢ ἀπλῶς οὐσιαστικά λέγονται οἱ λέξεις ποὺ φανερώνουν: 1) πρόσωπα, ζῶα ἢ ἄψυχα πράγματα (= αἰσθητὰ) καὶ 2) πράξη, κατάστασις ἢ ἰδιότητα (= ἀφηρημένα).

§ 80. α') Ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ οὐσιαστικά εἶναι μερικά, ποὺ μ' αὐτὰ ὀνομάζουμε ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶγμα (δηλαδή ὀρισμένο ἄτομο, ἔθνος, κράτος, χώρα, πόλη, βουνό, ποταμός, λίμνη, κόλπος, θάλασσα, χεῖρις, ὀρισμένη μέρα, μήνα, γιορτὴ κλπ). Λ. χ. Πέτρος, Μαρία, Ἑλλάδα, Μακεδονία, Ἀθήνα, Ὀλυμπος, Πηνειός, Κωπαΐδα, Θερμαϊκός, Αἰγαῖο, Θησεῖο, Κυριακή, Νοέμβριος, Χριστογέννη κλπ. Τέτοιου εἶδους οὐσιαστικά λέγονται **κύρια οὐσιαστικά ἢ κύρια ὀνόματα**.

β') Εἶναι ὅμως ἄλλα αἰσθητὰ οὐσιαστικά, ποὺ μ' αὐτὰ ὀνομάζουμε δόλοκληρη τάξη ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα τοῦ ἴδιου εἶδους.

Λ. χ. ἄνθρωπος, ἄντρας, γυναίκα, παιδί, λιοντάρι, ψάρι, πουλί κλπ. Τέτοιου εἶδους οὐσιαστικά λέγονται **κοινά**.

Σημ. Τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων εἶναι δύο εἰδῶν: α') τὰ βαπτιστικά: Πέτρος, Νίκος, Μαρία, Ἑλένη κλπ. β') τὰ οἰκογενειακά: Πατέρας, Δημητριάδης, Σωτήριος, Παλαμάς, κλπ.

§ 81. α') Τὰ οὐσιαστικά: ἄνθρωπος, λόγος, πολίτης, χαρά, βροχή, αὐγό, παιδί κλπ. ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τόσες συλλαβές, ὅσες καὶ στὸν ἐνικό: ἄνθρωποι, λόγοι, πολῖτες, χαρές, βροχές, αὐγά, παιδιά. Τέτοιου εἶδους οὐσιαστικά λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

β') Τὰ οὐσιαστικά: βασιλιάς, πραγματευτής, παπούς, ὀκά, μενεξές, γράμμα ἔχουν στὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερὴ ἀπὸ τὸν ἐνικό: βασιλιάδες, πραγματευτάδες, παποῦδες, ὀκάδες, μενεξέδες γράμματα. Τέτοιου εἶδους οὐσιαστικά λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

§ 82. α') Τὰ περισσότερα οὐσιαστικά εἶναι μόνο ἀρσενικά ἢ μόνο θηλυκά ἢ μόνο οὐδέτερα. Λ. χ. ὁ ἄνθρωπος, ἡ γυναῖκα, τὸ παιδί, ὁ κῆπος, ἡ θάλασσα, τὸ βιβλίον, ὁ πλοῦτος, ἡ φτώχεια, τὸ τρέξιμον. Τὰ οὐσιαστικά αὐτά, ἐπειδὴ ἔχουνε μιὰ μόνο κατάληξιν καὶ ἓνα μόνο γένος λέγονται **μονοκατάληχτα** καὶ **μονόγενα**.

β') Μερικὰ ὅμως οὐσιαστικά ἀλλάζουνε τὴν κατάληξιν ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ σχηματίζουνε καὶ ἄλλο τύπον γιὰ τὸ θηλυκόν. Λ. χ. ὁ δάσκαλος, ἡ δασκάλα—ὁ βασιλιάς, ἡ βασίλισσα—ὁ ράφτης, ἡ ράφτρα κλπ. Τὰ οὐσιαστικά αὐτά, ἐπειδὴ παίρνουνε δύο καταλήξεις καὶ ἔχουνε δύο γένη, λέγονται **δικατάληχτα** ἢ **δίγενα**.

§ 83. Κάθε γένος τῶν οὐσιαστικῶν παρουσιάζει μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικά στὸν τρόπο, ποὺ σχηματίζει τοὺς διαφόρους τύπους τῶν πτώσεων ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ, δηλαδὴ **κάθε γένος ἔχει ἰδιαιτέραν κλίση**.

Ὡστε οἱ κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι **τρεῖς**: ἡ α' κλίση ἔχει ὅλα τὰ ἀρσενικά, ἡ β' κλίση ὅλα τὰ θηλυκά καὶ ἡ γ' κλίση ὅλα τὰ οὐδέτερα.

Γραμματικοὶ ὅροι 1—3 κεφ.

Πρόταση ἢ λόγος. Μέρη τοῦ λόγου κλιτὰ καὶ ἄκλιτα. Τύποι τῶν κλιτῶν. Θέμα. Κατάληξις. Χαρακτήρας. Πτωτικά. Συνακόλουθα πτωτικῶν. Ἀριθμός. Πτώσις. Γένος. Ἀρσενικόν. Θηλυκόν. Οὐδέτερον. Ἄρθρον. Σύνθετοι τύποι τῶν ἄρθρων. Οὐσιαστικά. Αἰσθητά. Ἀφηρημένα. Κύρια οὐσιαστικά. (Οἰκογενειακά, βαφτιστικά). Κοινὰ οὐσιαστικά. Ἰσοσύλλαβα. Ἀνισοσύλλαβα. Μονοκατάληχτα καὶ μονόγενα. Δικατάληχτα καὶ δίγενα. Τρεῖς κλίσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ

(Ἀρσενικά)

§ 84. Τὰ ἀρσενικά ὅλα στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ τελειώνουνε σὲ ς.

- Λ.χ. 1) λαός, κῆπος, ἄνθρωπος.
2) βασιλιάς, μήνας, λοχίας, πίνακας.
3) μαθητής, ναύτης, στρατιώτης.
4) μενεξές, μπουφές, καφές.
5) παπούς, Ἰησοῦς, νοῦς.

Τὸ φωνῆεν ἡ δ διψογγγος ποῦ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ τελικό ς λέγεται διακριτικό γνώρισμα.

Τὰ διακριτικά γνώρισματα τῶν ἀρσενικῶν εἶναι: ο, α, η, ε καὶ ου. Αὐτὰ μαζί μὲ τὸ τελικό ς σχηματίζουνε τὴν κατάληξιν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ.

Ὡστε οἱ καταλήξεις τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τῶν ἀρσενικῶν εἶναι: -ος, -ας, -ης, -ες, -ους.

1. Τὰ ἀρσενικά σὲ -ος.

§ 85. Παραδείγματα:

Ἑνικός ἀριθμός

Ὀν.	ὁ	λαός	κῆπος	ἄνθρωπος
Γεν.	τοῦ	λαοῦ	κῆπου	ἀνθρώπου
Αἰτ.	τὸ(ν)*	λαό(ν)*	κῆπο(ν)*	ἄνθρωπο(ν)*
Κλητ.	(ὦ)	λαέ	κῆπε	ἄνθρωπε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀν.	οἱ	λαοὶ	κῆποι	ἄνθρωποι
Γεν.	τῶν	λαῶν	κῆπων	ἀνθρώπων
Αἰτ.	τούς	λαοὺς	κῆπους	ἀνθρώπους
Κλητ.	(ὦ)	λαοὶ	κῆποι	ἄνθρωποι

* Τὸ ν εἶναι εὐφωνικό (§ 53 σημ.).

§ 86. Καταλήξεις.

Ἑνικὸς	Πληθυντικὸς
— ος	— οι
— ου	— ων
— ο(ν)	— ους
— ε	— οι

Ἔτσι κλίνονται τὰ ὀνόματα : 1) Ὁξύτονα : ἀδερφός, γιατρός, γιός, καιρός, κεραυνός, λαγός, οὐρανός, ποταμός, σκοπός, σταθμός, στρατηγός, ὑπουργός κ.λ.π. — Ὅλα τὰ ρηματικὰ οὐσιαστικὰ σὲ - μός (§ 339, 7) : ἀνασασμός, βρασμός, λυτρωμός, πεθασμός, πειρασμός, σεισμός, σκοτωμός, χαμός, χτυπημός κ.λ.π. 2) Παροξύτονα : γάμος, γρίφος, δρόμος, θόλος, θρόνος, κάδος, κάμπος, κρίνος, λόγος, λόγος, λύκος, μάγος, μύθος, νόμος, πάγος, σκύλος, στόλος, στύλος, τάφος, τύφος, φίλος, φόβος, φόνος, χάρος κ.λ.π. — Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ - ἴκος καὶ σὲ - ἰσικος : ἀνθρωπάκος, γιατράκος, ἐμποράκος, μαθητάκος, δικηγορίσικος, δρομίσικος, φοιτητίσικος κ.λ.π. 3) Προπαροξύτονα : ἄγγελος, ἀνήφορος, ἀπόστολος, Αὐγουστος, δάσκαλος, διάβολος, ἔμπορος, θάνατος, λαχανόκηπος, πόλεμος, πρόεδρος κ.λ.π. Τὰ πατρωνυμικά σὲ - ὀπουλος Θεοδωρόπουλος, Γιαννόπουλος, Μιχαλόπουλος κ.λ.π. Τὰ μεγεθυντικά σὲ - αρος : παῖδαρος, μύταρος κ.λ.π. κ.λ.π.

§ 87. Παρατηρήσεις στὴν κλίση τῶν ὁσεν.
ποὺ τελειώνουν σὲ — ὅς.

1) Ἡ κλητική σὲ πολλὰ κύρια ὀνόματα ἔχει πρὸ συνηθισμένη κατάληξη - ο : Γιώργο, Πέτρο, Νίκο. Ἐπίσης καὶ τὰ κοινὰ οὐσιαστικά : γέρος καὶ καπετάνιος ἔχουν κλητική σὲ - ο : γέρο, καπετάνιο.

2) Τὰ προπαροξύτονα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα : ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου, τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ἀνθρώπους — ὁ δάσκαλος, τοῦ δασκάλου, τῶν δασκάλων, τοὺς δασκάλους κ.λ.π. Ὅταν ὅμως τὰ προπαροξύτονα εἶναι σύνθετα ἢ κύρια, κρατοῦν τὸν τόνο τους σχεδὸν πάντα στὴν προπαραλήγουσα : ὁ αὐλόγυρος, τοῦ αὐλόγυρου, τῶν αὐλόγυρων, τοὺς αὐλό-

γυρους — ὁ νεοσύλληχτος, τοῦ νεοσύλληχτου, τῶν νεοσύλληχτων, τοὺς νεοσύλληχτους — ὁ Θόδωρος, τοῦ Θόδωρου — λαχανόκηπος, ἀνήφορος, κατήφορος, ὁμορφόκοσμος, μαντρώσκυλος, Γιαννόπουλος, Δημητρώπουλος κ.λ.π.

3) Μερικὰ προπαροξύτονα βρίσκονται κάποτε καὶ μὲ τὸν τόνο κατεδασμένο στὴν παραλήγουσα σ' ἔλο τὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ. Λ.χ. ὁ ἄγγελος, οἱ ἄγγελοι — ὁ διάβολος, οἱ διαβόλοι — ὁ ἀνεμος, οἱ ἀνέμοι — ὁ ἄνθρωπος, οἱ ἄνθρωποι — ὁ δάσκαλος, οἱ δασκάλοι κ.λ.π.

Σημ. 1. Τὰ ὀνόματα κύριος, γέρος, καπετάνιος καὶ ἅγιος παρουσιάζονται καὶ μὲ τύπο συγχομμένο καὶ ἄκλιτο, ὅταν βρίσκονται σάν τίτλος μπροστά ἀπὸ κύρια ὀνόματα. Λ.χ. Ὁ κυρ-Κωστής, ὁ γερο-Δῆμος, ὁ καπετάν-Νικήτας, ὁ Ἀϊ-Γιάννης.

Σημ. 2. Τὰ ὀνόματα χρόνος, λόγος, καπνός, ραῦλος, ἔμπορος, μάγειρος ἔχουνε περισσότερες πολυτυπίες. Βλέπε γι' αὐτὰ στὸ κεφάλαιο γιὰ τ' ἀνώμαλα οὐσιαστικά.

2. Τὰ ἀρσενικὰ σὲ -ας.

§ 88. Ἀπὸ τὰ ἀρσενικὰ πρὸ τελειώνουνε στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ας ἄλλα εἶναι ἰσοσύλλαβα κι' ἄλλα ἀνισοσύλλαβα.

α') Ἰσοσύλλαβα σὲ -ας.

§ 89. Τὰ ἰσοσύλλαβα σὲ -ας ἀρσενικὰ εἶναι προπαξύτονα καὶ προπαροξύτονα. Ὁξύτονα ἰσοσύλλαβα δὲν ὑπάρχουν.

§ 90. Παραδείγματα:

	Ἑνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
Ὁν.	ὁ ἀγώνας πίνακας	οἱ ἀγῶνες πίνακες
Γεν.	τοῦ ἀγῶνα πίνακα	τῶν ἀγῶνων πινάκων
Αἰτ.	τὸ(ν) ἀγῶνα πίνακα	τούς ἀγῶνες πίνακες
Κλητ.	(ὦ) ἀγῶνα πίνακα	(ὦ) ἀγῶνες πίνακες

§ 91. Καταλήξεις.

Ἑνικός	Πληθυντικός
-ας	-ες
-α	-ων
-α	-ες
-α	-ες

Ἔτσι κλίνονται: 1) Παροξύτονα: ἀέρας, αἰθέρας, ἀμπελώνας, ἀνεμιστήρας, βήχας, Ἑλικώνας, ἰδρώτας, κανόνας, Κιθαιρώνας, κλητήρας, κρυφώνας, λαμπτήρας, λίβας, λιμένες, Μαραθώνας, ξενώνας, πατέρας, στρωτήρας, συμπυκνωτήρας, σωτήρας, φωστήρας, χειμώνας κ.λ.π.

2) Προπαροξύτονα: γίγαντας, διχτάτορας, εἴλωτας, ἐλέφαντας, Ἑλληνας, ἔρωτας, ἥρωας, θώρακας, κόρακας, κύκλωπας, πράχτορας, πρίγκιπας, πρόσφυγας, ρήτορας, φύλακας κ.λ.π.

§ 92. Παρατηρήσεις στήν κλίση τῶν ἰσοσύλλαβων
ἀρσενικῶν σέ—ας.

1) Ἡ γενική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ὅμοιες καί σχηματίζονται ἀπό τήν ὀνομαστική μέ τήν ἀφαίρεση τοῦ τελικοῦ ς. Ἀ.χ. ὀνομαστική χειμώνας, γεν. αἰτ. καί κλητ. χειμῶνα.— ὀνομ. ἐλέφαντας, γεν. αἰτ. καί κλητ. ἐλέφанта.

2) Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι ὅμοιες (μέ κατάληξη—ες). Ἀ.χ. ὀνομ. αἰτ. καί κλητ. σωτήρες, ρήτορες κλπ.

3) Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι παροξύτονη: τῶν κλητήρων, τῶν φυλάκων, τῶν χοράκων.

4) Τά δισύλλαβα ὅμως καί ὅσα τελειώνουν σέ —ίης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα (κι' ἐπομένως παίρνουν περισπωμένη). Ἀ.χ. ὁ μήνας, τῶν μηνῶν—ὁ ἄνθρωπος, τῶν ἀνθρώπων—ὁ ταμίας, τῶν ταμιῶν (σπάνια)—ὁ λοχίας, τῶν λοχιῶν (σπάνια).

5) Τά ὀνόματα: μήνας, ἄνθρωπος, πατέρας, ἀέρας, αἰθέρας ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τύπο σέ—ός: τοῦ μηνός, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πατρός, τοῦ ἀέρος, τοῦ αἰθέρου.

Ἀ.χ. Στά τέλη τοῦ μηνός. Παραδ. «Βάλε, φῶς μου, τήν παλάμη εἰς τὰ στήθια τοῦ πατρός· νά τή ζώνη πού εἶχε κάμει κόρη τούρκισσα τοῦ ἀνθρώπου». (Δ. Σολωμός).

Τοῦ ἀέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς (Λ. Μαβίλης).

6) Τά ὀνόματα: γέροντας, δράκοντας, ἄρχοντας, ἔχουν καί δεύτερους τύπους: γέρος, δράκος, χάρος, ἄρχος, πού κλίνονται ὅπως τὰ ἀρσενικά σέ—ος. Ἐπίσης τὰ ὀνόματα: γέροντας, δρά-

κοντας, ἄρχοντας, γείτονας, μᾶστορας, κόρακας καὶ κάβουρας ἔχουνε πληθυντικό καὶ μὲ ἄλλο τύπο: γερόντιοι, δρακόντιοι, ἀρχόντιοι, γειτόνιοι, μαστόριοι (καὶ μᾶστοροι), κοράκιοι, καβούριοι, ποὺ κλίνονται ὅπως ὁ πληθυντικός τῶν ἀρσενικῶν σὲ—ας.

β') Ἀνισοσύλλαβα σὲ—ας.

§ 93. Ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ—ας εἶναι ὅλα τὰ ὀξύτονα. Ἀ.χ. παπᾶς, ἁμαξᾶς, γαλατᾶς κλπ. Βαρύτονα σέ - ας ἀνισοσύλλαβα εἶναι πολὺ λίγα· ἀπ' αὐτὰ πρὶς συνηθισμένα εἶναι τὰ ἐξῆς: ῥήγας, κάλφας, μπάρομπας, τσέλιγγας, πρωτόπαπας.

§ 94. Παραδείγματα:

		Ἑνικός ἀριθμός		Πληθυντικός ἀριθμός
Ὀν.	ὁ	παπᾶς ἁμαξᾶς	οἱ	παπάδες ἁμαξάδες
Γεν.	τοῦ	παπᾶ ἁμαξᾶ	τῶν	παπάδων ἁμαξάδων
Αἰτ.	τό(ν)	παπᾶ ἁμαξᾶ	τούς	παπάδες ἁμαξάδες
Κλητ.	(ὦ)	παπᾶ ἁμαξᾶ	(ὦ)	παπάδες ἁμαξάδες

§ 95. Καταλήξεις.

Ἑνικός ἀριθ.	Πληθυντικός ἀριθ.
— ᾶς	— ᾶδες
— ᾱ	— ᾶδων
— ᾰ	— ᾶδες
— ᾶ	— ᾶδες

Ἔτσι κλίνονται: α') Ὅσα φανερώνουν ἐπάγγελμα: αὐγούρας, γαλατᾶς, γιαουρτάς, κοσκινᾶς, μυλωνᾶς, παπλωματᾶς, σιδεράς, ψαράς, ψωμάς κλπ., β') ἄρκετὰ σὲ - ῖας: βασιλιᾶς, βαφιᾶς, βοριᾶς, γραφιᾶς, χαλκιᾶς κλπ., γ') τὰ παράγωγα μεγεθυντικά: κοιλαράς, ποδαράς, χειλαράς κλπ. δ') Πολλὲς λέξεις τούρκικης καταγωγῆς: ἄγκας, καυγάς, παράς, πασάς, ραγιάς, σουγιάς κλπ.

§ 96. Παρατηρήσεις στὴν κλίση τῶν ἀνισοσύλλαβων ἀρσεν. σὲ - ας.

1) Ὅλες αἱ πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ ἔχουνε τὶς ἴδιες καταλήξεις μὲ τὰ ἰσοσύλλαβα, μόνον ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα.

2) Ὁ πληθυντικός ἀριθμός ἔχει ὅλες τῖς πτώσεις παροξύτονες: -άδες -άδων κλπ.

3) Ὁ πληθυντικός ἀριθμός ἔχει τρεῖς πτώσεις (ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική) ὅμοιες: ὀνομ. αἰτιατ. κλητ. βασιλιάδες, ραγιαδες, παπάδες.

3. Ἀρσενικά σὲ -ης.

§ 97. Ἀπὸ τὰ ἀρσενικά ποὺ τελειώνουνε στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ης ἄλλα εἶναι ἰσοσύλλαβα, ἄλλα ἀνισοσύλλαβα καὶ ἄλλα βρίσκονται μὲ διπλὸ πληθυντικό: ἰσοσύλλαβα καὶ ἀνισοσύλλαβα.

α') Ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ -ης.

§ 98. Ὅλα τὰ ἰσοσύλλαβα ποὺ τελειώνουνε στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ης εἶναι παροξύτονα.

§ 99. Παραδείγματα:

	Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ	ναῦτης	ἐργάτης	οἱ	ναῦτες	ἐργάτες
Γεν.	τοῦ	ναύτη	ἐργάτη	τῶν	ναυτῶν	ἐργατῶν
Αἰτ.	τό(ν)	ναύτη	ἐργάτη	τούς	ναῦτες	ἐργάτες
Κλητ.	(ὦ)	ναύτη	ἐργάτη	(ὦ)	ναῦτες	ἐργάτες

§ 100. Καταλήξεις

Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
—ης	—ες
—η	—ων
—η	—ες
—η	—ες

Ὅμοια κλίνονται: α') πολλὰ κοινὰ οὐσιαστικά, παροξύτονα σὲ -της: διαδότης, πολίτης, προφήτης, στρατιώτης, χωριάτης, κλπ. β') πολλὰ τοπωνυμικά σὲ -της: Ἀνατολίτης, Κεφαλλονίτης, Μενιδιάτης, Μανιάτης, Μωραΐτης, Σπετσιώτης, Χιώτης κλπ. γ') πολλὰ σύνθετα ποὺ φανερώνουν ἐπάγγελμα: γυμνασιάρχης, σχολάρχης, καλλιτέχνης, ναυτοδίκης, πρωτοδίκης, στρατοδίκης, γεωμέτρης, τελώνης, βιβλιοπώλης, καφεπώλης, κρεοπώλης κλπ.

Μ. Οἰκονόμου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ

§ 101. Παρατηρήσεις στήν κλίση τῶν ἰσοσύλλαβων
ἀρσενικῶν σὲ -ης.

1) Στόν ἐνικόν ἀριθμό κλίνονται ὅπως τὰ ἀρσενικά σὲ -ας, μέ τῇ διαφορᾷ ὅτι ἀντὶ νὰ ἔχουνε διακριτικὸ γνώρισμα α, ἔχουν η σ' ὅλες τίς πτώσεις.

2) Τῇ γενικῇ τοῦ πληθυντικοῦ τὴν ἔχουνε περισπωμένη.

3) Τὰ ὀνόματα Μάρτης, Ἀπρίλης καὶ Μάης ἔχουνε στή γενικῇ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τύπο σὲ -ιοῦ: τοῦ Μαρτ-ιοῦ, τοῦ Ἀπριλ-ιοῦ, Μαΐου (γράφεται καὶ Μαγιοῦ). Παραδ. Τοῦ Μαγιοῦ ροδοφαίνεται ἡ μέρα (Δ. Σολωμός).

β') Ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ—ης.

§ 102. Ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ—ης εἶναι ὀξύτονα καὶ παροξύτονα.

§ 103. Παραδείγματα:

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὀν.	ὁ	καφετζής	νοικοκύρης	οἱ	καφετζήδες νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ	καφετζή	νοικοκύρη	τῶν	καφετζήδων νοικοκύρηδων
Αἰτ.	τὸ(ν)	καφετζή	νοικοκύρη	τούς	καφετζήδες νοικοκύρηδες
Κλητ.	(ὦ)	καφετζή	νοικοκύρη	(ὦ)	καφετζήδες νοικοκύρηδες

§ 104. Καταλήξεις

Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
— ης	— ηδες
— η	— ηδων
— η	— ηδες
— η	— ηδες

Ὅμοια κλίνονται: α') τὰ ἐπαγγελματικά παράγωγα ὀξύτονα σὲ —τῆς—τῆς καὶ —τῆς: γανωτῆς καὶ γανωματῆς, μπαλωτῆς καὶ μπαλωματῆς, τενεκετζῆς, φαναρτζῆς, χαλδατζῆς, παπουτσῆς κλπ. β') τὰ ἐπαγγελματικά παροξύτονα: βαρκάρης, μανάβης, μπακάλης, περιβολάρης, τιμονιέρης κλπ. γ') τὰ ὑποκοριστικά σὲ -ούλης καὶ—άκης: ἀντρούλης, πατερούλης, πατεράκης κλπ.

§ 105. Παρατηρήσεις στην κλίση τῶν ἀνισοσύλλαβων
ἀρσενικῶν σέ-ης.

1) Στὸν ἐνικὸν ἀριθμὸ κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἰσοσύλλαβα.

2) Στὸν πληθυντικὸ κρατοῦνε τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα *η* τοῦ ἐνικοῦ: —ηδες, —ηδων κλπ.

3) Τὰ ὀξύτονα ἔχουν ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ παροξύτονες, τὰ παραξύτονα τὶς ἔχουνε προπαροξύτονες: παπουτῆς, παπουτσήδες, παπουτσήδων — βαρκάρης, βαρκάρηδες, βαρκάρηδων.

γ') Ἀρσενικά σέ - ἡς μὲ διπλὸ πληθυντικὸ.

(ἰσοσύλλαβο καὶ ἀνισοσύλλαβο)

§ 106. Τὰ ἀρσενικά ποὺ ἔχουνε διπλὸ πληθυντικὸ, ἰσοσύλλαβο καὶ ἀνισοσύλλαβο, εἶναι ὀξύτονα καὶ τελειώνουνε σέ - τῆς. Ὁ πληθυντικὸς τῶν ἀρσενικῶν αὐτῶν τελειώνει σέ - ες καὶ σέ - άδες.

§ 107. Παραδείγματα:

Ἐνικός ἀριθμὸς			Πληθυντικός ἀριθμὸς		
Ὀν.	ὁ	μαθητῆς	οἱ	μαθητῆς*	καὶ μαθητάδες**
Γεν.	τοῦ	μαθητῆ	τῶν	μαθητῶν	καὶ μαθητάδων
Διτ.	τὸ(ν)	μαθητῆ	τούς	μαθητῆς	καὶ μαθητάδες
Κλητ.	(ὦ)	μαθητῆ	(ὦ)	μαθητῆς	καὶ μαθητάδες

* Παράδ. Σάν πειωτές, ποὺ τριγυροῦν καὶ φέρουν...ξημιὰ σέ ξένο τόπο (Ἀ. Ἑφταλιώτης).

Οἱ μοιραστές τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῆς ποινῆς οἱ ἀφέντες (Κ. Παλαμάς).

Καὶ χύνεται στὸ βιβλίον καὶ θέλει νὰ σκίσει τὰ φύλλα του καὶ νὰ δείξει σέ δάσκαλον καὶ μαθητῆς... (Σ. Μελάς).

** Παράδ. Σαρανταπέντε μάστοροι κι' ἐξήντα μαθητάδες (Λημοτικό).

Δυὸ χορευτάδες πηδηχτὰ καταμεσίς σβουρίζαν (Ἀ. Ἑφταλιώτης).

Θύματα βόγγηξαν καὶ φρύαξαν ἐκδικητάδες (Κ. Παλαμάς).

Καὶ τῆς ζωῆς εἴμαστ' ἐμεῖς οἱ καταληχτάδες (Κ. Παλαμάς).

Βούτζε ἀπὸ τὸ γλέντι τῶν βουτηχτάδων (Α. Καραβίτσας).

§ 108. Καταλήξεις Πληθυντικού.

—ες	καί	—άδες
—ων	καί	—άδων
—ες	καί	—άδες
—ες	καί	—άδες

Ὅμοια κλίνονται τὰ ὀνόματα: βουλευτής, δικαστής, ἐκδικητής, θεριστής, κριτής, μαθητής, ποιητής, πουλητής, πραγματευτής, τραγουδιστής, χρορευτής κλπ.

§ 109 Παρατηρήσεις στὰ ἄρσεν. σέ—ης μὲ διπλὸ πληθυντ.

1) Στόν ἐνικό δὲν ἔχουνε καμιά διαφορὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄρσενικά σέ—ης.

2) Τὸν α' τύπον τοῦ πληθυντικοῦ σέ—ες τὸν σχηματίζουνε σ' ὅλες τίς πτώσεις ὅπως τὰ ἰσοσύλλαβα (μόνο ποὺ ἔχουνε τὸν τόνο στὴ λήγουσα).

3) Τὸ β' τύπον τοῦ πληθυντικοῦ τὸν σχηματίζουνε παροξύτονο μὲ τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα α, ὅπως τὰ ἄρσενικά σέ—ας: -άδες, -άδων κλπ.

Σημ. Μερικὰ ὀνόματα παροξύτονα: ἀφέντης, δεσπότης, ράφτης, ψάλτης, χτίστης κ.ἄ. ἔχουνε καὶ αὐτὰ διπλὸ πληθυντικὸ: ἰσοσύλλαβο σέ—ες καὶ ἀνισοσύλλαβο σέ—άδες καὶ σέ—ηδες: ἀφέντες, ἀφεντάδες καὶ ἀφεντηδες — δεσπότες, δεσποτάδες καὶ δεσποτήδες — ράφτες, ραφατάδες καὶ ραφτηδες — ψάλτες, ψαλατάδες καὶ ψάλτηδες — χτίστες, χτιστάδες καὶ χτιστηδες.

4. Ἀρσενικά σέ —ές καὶ —ούς.

§ 110. Τὰ ἄρσενικά ποὺ τελειώνουνε σέ—ές καὶ σέ—ούς εἶναι ὅλα ὀξύτονα καὶ ἀνισοσύλλαβα.

§ 111. Παραδείγματα:

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	ὁ μενεξῆς	οἱ μενεξέδες	παποῦδες*
Γεν.	τοῦ μενεξέ	τῶν μενεξέδων	παποῦδων
Αἰτ.	τὸ(ν) μενεξέ	τούς μενεξέδες	παποῦδες
Κλητ.	(ὦ) μενεξέ	παποῦ (ὦ) μενεξέδες	παποῦδες

* Παραδ. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ παποῦδες, ὁ ναύαρχος ἢ ὁ στρατηγὸς ἦταν τὸ πιὸ παλικάρι (Γ. Βλαχογιάννης).

§ 112. Καταλήξεις

Ἑνικός ἀριθμὸς

—ἐς —οὓς
—ἐ —οῦ
—έ —οῦ
—έ —οῦ

Πληθυντικός ἀριθμὸς

—έδες —οῦδες
—έδων —οῦδων
—έδες —οῦδες
—έδες —οῦδες

Ὅπως τὸ μενεξὲς κλίνονται τὰ ὀνόματα: καφέες, κεφτές, μεζές, μπουφές, ντενεκές κλπ. Ὅπως τὸ παποὺς κλίνονται τὰ ὀνόματα: Ἰησοὺς καὶ νοὺς (χωρὶς πληθυντικό).

5. Ὁ πληθ. στὰ ἄρσεν. κύρια ὀνόματα (βλ. § 153, σημ.)

§ 113. 1) Τὰ ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα βαπτιστικά κύρια ὀνόματα σὲ—ος ἔχουνε πληθυντικό κανονικὸ ἰσοσύλλαβο σὲ—οι. Λ.χ. ὁ Λουκιανός, οἱ Λουκιανοὶ — ὁ Θόδωρος, οἱ Θόδωροι, ὁ Ἀπόστολος, οἱ Ἀπόστολοι (§ 87, 2).

2) Τὰ προπαροξύτονα σὲ—ας καὶ παροξύτονα σὲ—ίας βαπτιστικά κύρια ὀνόματα ἔχουνε πληθυντικὸ κανονικὸ ἰσοσύλλαβο σὲ—ες, ὅπως τὰ ὁμοιοκατάληκτα κοινὰ οὐσιαστικά. Λ.χ. ὁ Πλάτωνας, οἱ Πλάτωναες — ὁ Αἴαντας, οἱ Αἴαντες — ὁ Φειδίας οἱ Φειδίδες.

3) Ὅλα τὰ ἄλλα βαπτιστικά κύρια ὀνόματα ἔχουνε πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβο σὲ—δες (—άδες, —ηδες, —έδες). Λ. χ. Θωμάς, Θωμάδες — Κωστής, Κωστήδες — Πέτρος, Πέτρηδες — Πεπές, Πεπέδες.

§ 114. Τὰ οἰκογενειακά κύρια ὀνόματα σὲ—ος ἔχουνε πληθυντικὸ κανονικὸ ἰσοσύλλαβο σὲ—οι. Λ.χ. Λαμπρόπουλος, Λαμπρόποιοι — Καπερνάρος, Καπερνάροι.

Ὅλα τὰ ἄλλα ἔχουνε πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβο σὲ—ηδες. Λ.χ. Ζαῖμης, Ζαῖμηδες — Μιαούλης, Μιαούληδες.

Γενικῶς ὅμως ὅλα τὰ οἰκογενειακά κύρια ὀνόματα σχηματίζουνε πληθυντικὸ καὶ μὲ τὴν πατρωνυμικὴν κατάληξιν—αῖοι. Λ.χ. Πειροπονλαῖοι, Ζαῖμαῖοι, Κολοκοτρωναῖοι κλπ.

§ 115. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας καταλήξεων

Α' κλίσης (Ἀρσενικῶν).

Ἑνικός ἀριθμὸς

1. ἄρσεν. σὲ - ος	2. ἄρσεν. σὲ - ας	3. ἄρσεν. σὲ - ης	4. Ἀρσεν. σὲ - ἐς καὶ οὐς (λαός, κῆπος (παπὰς ἀγώνας (ναύτης νοικο- (μενεξὲς παπούς) ἄνθρωπος) πίνακας) κύρης μαθητῆς)
Ὀν. —ος	—ας	—ης	—ἐς, —οὐς
Γεν. —ου	—α	—η	—έ, —οῦ
Αἰτ. —ο	—α	—η	—έ, —οῦ
Κλ. —ε	—α	—η	—έ, —οῦ

Παρατηρήσεις: 1) Ὅλα τὰ ἄρσεν. σχηματίζουν τὴ γεν. αἰτ. καὶ κλητ. χωρὶς τὸ τελικὸς τῆς ὀνομαστικῆς 2) Ὅλα τὰ ἄρσεν., ἔξον ἀπὸ ὅσα τελειώνουν σὲ—ος, ἔχουν στὸν ἐνικὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴ γεν. αἰτ. καὶ κλητ.

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

1. ἄρσεν. σὲ—ος	2. ἄρ. σὲ—ας καὶ ης	3. ἄρ. σὲ—ας καὶ ης	4. ἄρ. σὲ—ἐς καὶ οὐς ἰσοσύλλαβα ἀνισοσύλλαβα (ὅλα ἀνισοσύλλαβα)
(λαός, κῆπος (ἀγώνας, πίνακας (παπὰς, νοικοκύρης) (μενεξὲς, παπούς) ἄνθρωπος) ναύτης)			
Ὀν. —οι	—ες	—άδες, ηδες	—έδες, οὔδες
Γεν. —ων	—ων	—άδων, ηδων	—έδων, οὔδων
Αἰ. —ους	—ες	—άδες, ηδες	—έδες, οὔδες
Κλ. —οι	—ες	—άδες, ηδες	—έδες, οὔδες

Παρατηρήσεις: 1) Ἡ γενικὴ πληθ. σ' ὅλα τὰ ἀρσενικά τελειώνει σὲ—ων. Τὰ ἀνισοσύλλαβα μπροστά ἀπὸ τὸ —ων παίρνουν τὸ σύμφωνο δ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ διακριτικὸ τοῦ γνώρισμα (—άδων, —ήδων, —έδων —οὔδων).

2) Ὅλα τὰ ἄρσεν., ἔξον ἀπὸ ὅσα τελειώνουν σὲ—ος, ἔχουν στὸν πληθ. τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴν ὀνομ., αἰτ., καὶ κλητ.

Γραμματικοὶ ὅροι 4ου κεφ.

Πρώτη κλίση: Ἀρσενικά μὲ διακριτικὸ γνώρισμα ο, α, η, ε καὶ ου. Ἀρσενικά σὲ—ος (ῥέζυτονα, παρῥέζυτονα, προπαρῥέζυτονα). Ἀρσενικά σὲ—ας ἰσοσύλλαβα (ῥέζυτονα καὶ προπαρῥέζυτονα), ἀρσενικά σὲ—ας ἀνισοσύλλαβα (ῥέζυτονα). Ἀρσενικά σὲ—ης

ισοσύλλαβα (παροξύτονα), ἀρσενικά σὲ—ης ἀνισοσύλλαβα (ῥεζύτονα καὶ παροξύτονα). Ἀρσενικά σὲ—ης (μὲ διπλὸ πληθυντικὸ : ἰσοσύλλαβο σὲ—ες καὶ ἀνισοσύλλαβο σὲ—άδες). Ἀρσενικά σὲ—ες καὶ —οὺς ἀνισοσύλλαβα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ

(Θηλυκά).

§ 116. Τὰ θηλυκὰ στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ ἔχουνε τὰ ἴδια διακριτικὰ γνῶρισματα πού ἔχουνε καὶ τὰ ἀρσενικά, ἀλλὰ χωρὶς τελικὸ *ς*. Τὸ τελικὸ *ς* τὸ παίρνει ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ.

Λ.χ.	1)	ἡ Σάμο	γεν. τῆς Σάμος	(διακριτικὸ γνῶρισμα ο)	
	2)	ἡ χαρὰ	γεν. τῆς χαρᾶς	»	α)
	3)	ἡ βρύση	γεν. τῆς βρύσης	»	η)
	4)	ἡ νενὲ	γεν. τῆς νενὲς	»	ε)
	5)	ἡ ἀλεπού	γεν. τῆς ἀλεπούς	»	ου)

Μαζί μ' αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦνε μερικὰ κύρια ὀνόματα πού, ἀντὶ νᾶχουνε διακριτικὸ γνῶρισμα ο, ἔχουν ω (Καλυψώ, Ἀγγέλω, Μάρω κλπ.). Τὰ περισσότερα θηλυκὰ ἔχουνε τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα α καὶ η.

1. Θηλυκὰ σὲ—α.

§ 117. Τὰ θηλυκὰ πού τελειώνουνε σὲ—α εἶναι ῥεζύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα, ἔλα ἰσοσύλλαβα.

§ 118. Παραδείγματα :

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἡ	χαρὰ	χώρα	θάλασσα	πατρίδα
Γεν.	τῆς	χαρᾶς	χώρας	θάλασσας	πατρίδας
Αἰτ.	τῇ(ν)	χαρᾶ	χώρα	θάλασσα	πατρίδα
Κλητ.	(ὦ)	χαρᾶ	χώρα	θάλασσα	πατρίδα

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οί	χαρές	χῶρες	θάλασσες	πατρίδες
Γεν.	τῶν	χαρῶν	χωρῶν	θαλασσῶν	πατριδων
Αἰτ.	τίς	χαρὲς	χωρὲς	θάλασσεσ	πατριδες
Κλητ.	(ὦ)	χαρὲς	χωρὲς	θάλασσεσ	πατριδες

§ 119. Καταλήξεις

Ενικός

Πληθυντικός

—α

—ες

—ας

—ων

—α

—ες

—α

—ες

Ὅμοια κλίνονται τὰ ὀνόματα: 1) Ὁξύτονα: ἀρχοντιά, ἀγλαδιά, βελονιά, γριά, ὄροσιά, κανονιά, καρδιά, λαλιά, ματιά, μηλιά, ὁμορφιά, πετριά, πρωτομαγιά, τριανταφυλλιά, φορά, φρουρά, φωλιά, φωτιά, χρονιά κλπ. 2) Παροξύτονα: ἀμαρτία, μανία, σοφία, τυραννία, βασιλεία, κολακεία, λατρεία, μαγεία, παιδεία — βάρκα, γυναίκα, γλώσσα, δόξα, δούλα, ἡμέρα, λίρα, λύρα, μητέρα, μοίρα, μούσα, νύχτα, πείνα, πέτρα, πόρτα, σκάλα, σπίθα, σφαίρα, σφήκα, τρύπα, φλόγα, φτερούγα, χήνα — μαυρίλα, ξυνίλα, κουταμάρα, στραβομάρα — ἐλπίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σελίδα, σταφίδα, σφαγίδα, φροντίδα — ἐξυπνάδα, λαμπάδα, νοστιμάδα, πρασινάδα κλπ. 3) Προπαροξύτονα: ἀλήθεια, ἀμέλεια, βασίλισσα, ἐπιμέλεια, μέλισσα — ἀδελφότητα, γενναιότητα, ισότητα κλπ.

§ 120. Παρατηρήσεις στὴν κλίση τῶν θηλυκῶν σὲ—α.

1) Τὰ θηλυκὰ σὲ—α ἔχουνε στὸν ἐνικὸ καὶ στὸν πληθυντικὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική: ἡ χαρά, τὴ χαρά, ὦ χαρὰ — οἱ χαρές, τίς χαρές, ὦ χαρές κ.λ.π.

2) Στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τὰ πολυσύλλαβα παροξύτονα, ποὺ ἔχουνε χαραχτήρα σύμφωνο, (ἐξόν ἀπὸ τὸ σ), τονίζονται στὴν παραλήγουσα. Ὅλα τὰ ἄλλα θηλυκὰ σὲ—α τονίζονται στὴ λήγουσα καὶ παίρνουνε περισπωμένη.

Λ.χ. ἡ πατρίδα, τῶν πατριδων — ἡ σφραγίδα, τῶν σφραγίδων — ἡ λαμπάδα, τῶν λαμπάδων — ἡ θυγατέρα, τῶν θυγατέρων — ἡ μητέρα, τῶν μητέρων κ.λ.π.

Ἄλλὰ: ἡ καρδιά, τῶν καρδιῶν — ἡ φλόγα, τῶν φλογῶν — ἡ νύχτα, τῶν νυχτῶν — ἡ μέλισσα, τῶν μελισσῶν κ.λ.π.

Τὰ ὀνόματα: γυναίκα καὶ ἡμέρα, ἂν καὶ πολυσύλλαβα παροξύτονα μὲ χαραχτήρα σύμφωνο τονίζονται: στή λήγουσα καὶ παίρνουνε περισπωμένη: τῶν γυναικῶν, τῶν ἡμερῶν.

Σημ. Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ σὲ πολλὰ θηλυκὰ σὲ—α εἶναι σπάνια καὶ σὲ μερικὰ ὀλωσδιόλου ἄχρηστη. Α.χ. α) τὰ ἀφηρημένα παράγωγα σὲ: —ότητα, —ία, —ίλα, —ούρα, —μάρα: ἰσότητα, ἀδελφότητα, *μανία, τυραννία, μαυρίλα, ξυνίλα, σκοτούρα, κουταμάρα, β) τὰ ὑποκοριστικά σὲ: —ίτσα, —ούλα καὶ —ούδα: πετρίτσα, πενίτσα, βαρκοῦλα, μητροῦλα, κοπελοῦδα κλπ. γ) τὰ αἰσθητὰ οὐσιαστικά: δοῦλα, καμπάνα, λαντέρνα, πέτρα, πόρτα, σκάλα, ταβέρνα, τρύπα κλπ. κλπ. Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἀκόμη ἔχουνε τὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ὁλότελα ἀχρησιμοποίητη.

3) Μερικὰ θηλυκὰ πού τελειώνουνε σὲ—δα σχηματίζουνε τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ μὲ ἀρχαῖκό τύπο σὲ—δος. Α.χ. ἡ πατρίδα, τῆς πατρίδος — ἡ ἐλπίδα, τῆς ἐλπίδος — ἡ Ἑλλάδα, τῆς Ἑλλάδος — ἡ ἐβδομάδα, τῆς ἐβδομάδος κλπ.

Παράδ. Καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τ' ἀγαπημένα μέρη (Κ. Παλαμάς).

4) Τὰ ὀνόματα γυναίκα, θυγατέρα καὶ νύχτα ἔχουνε στή γενικὴ καὶ τύπο σὲ—ος: τῆς γυναικός, θυγατρὸς, νυχτός.

5) Τὸ ὄνομα ὁκὰ ἔχει πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβο σὲ—άδες, πού κλίνεται, ὅπως καὶ ὁ ὁμοιοκατάληκτος ἀνισοσύλλαβος πληθυντικός τῶν ἀρσενικῶν: ὄν. οἱ ὁκάδες, γεν. τῶν ὁκάδων, αἰτ. τὶς ὁκάδες, κλητ. (ὦ) ὁκάδες.

6) Τὰ ὀνόματα: κυρὰ καὶ μάνα ἔχουνε διπλὸ πληθυντικὸ, καὶ ἰσοσύλλαβο: οἱ κυρές, οἱ μάνες, καὶ ἀνισοσύλλαβο: οἱ κυράδες, οἱ μανάδες, πού κλίνεται ὅπως: οἱ ὁκάδες.

Σημ. Τὸ ὄνομα κυρὰ, ὅταν βρίσκεται σάν τίτλος μπροστὰ ἀπὸ κύρια ὀνόματα μένει ἄκλιτο: ἡ κυρὰ Μαρία, τῆς κυρὰς Μαρίας.

2. Θηλυκὰ σὲ —η.

§ 121. Τὰ θηλυκὰ σὲ —η εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα, ἢ ἰσοσύλλαβα. Ξεχωρίζονται ὅμως σὲ δύο κατηγορίες: σ' ἐκεῖνα πού ἔχουνε πληθυντικὸ μονάχα σὲ—ες καὶ

σ' ἐκεῖνα πού ἔχουνε πιό συνηθισμένο πληθυντικὸ σὲ —εις.

Σημ. Ὁ πληθυντικὸς πού ἔχει τὴν ὀνομαστικὴ σὲ —εις, λέγεται ἀρχαῖος, γιατί ἔχει μείνει ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα.

α') Θηλυκὰ σὲ —η μὲ πληθυντικὸ σὲ —ες.

§ 122. Παράδειγματα:

Ἑνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
Ὄνομ. ἡ φωνή ράχη ξάχαρη οἱ φωνές ράχες ξάχαρες	
Γεν. τῆς φωνῆς ράχης ξάχαρης τῶν φωνῶν ραχῶν* ξαχαρῶν*	
Αἰτ. τῇ(ν) φωνῇ ράχη ξάχαρη τίς φωνές ράχες ξάχαρες	
Κλητ. (ὦ) φωνή ράχη ξάχαρη (ὦ) φωνές ράχες ξάχαρες	

§ 123. Καταλήξεις

Ἑνικός	Πληθυντικός
—η	—ες
—ης	—ων
—η	—ες
—η	—ες

1) Ὅπως τὸ ὄνομα φωνή κλίνονται τὰ ὀξύτονα: ἀπειλή, αὐγή, βόη, ξωή, κραυγή, ὄρμη, σκηνή, τιμή, ψυχή κλπ. Ἐπίσης τὰ παράγωγα ἀπὸ ῥήματα οὐσιαστικὰ σὲ —η καὶ —μη: ἀγωγή, ἀρπαγή, βροχή, γραφή, ἐκλογή, φυγή, σφαγή — γραμμή, πληρωμή κλπ.

2) Ὅπως τὸ ὄνομα ριχή κλίνονται τὰ παροξύτονα: ἀγάπη, βρύση, γνώμη, δίκη, ζέστη, κόρη, κούραση, μάχη, νίκη, πῆχη, πλύση, πρύμη, στύψη, τέχνη, φήμη, χάρη κλπ.

3) Ὅπως τὸ ὄνομα ξάχαρη κλίνονται λίγα προπαροξύτονα: κάπαρη, ρίγανη κλπ.

β') Οὐσιαστ. σὲ —η μὲ ἀρχαῖο πληθ. σὲ —εις.

§ 124. Πολλὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα πού τελειώνουνε σὲ —ση, —ψη καὶ —ξη, ἐπίσης καὶ τὰ ὀνόματα πόλη, ἀκρόπολη, δύναμη κλπ. βρίσκονται: πιό συχνά στὸν πεζὸ λόγο, καὶ ἀραιότερα στὴν ποίηση, μὲ ἀρχαῖο πληθυντικὸ σὲ —εις (γεν. —εων).

* Γεν. πληθυν. ἄχρηστη.

§ 125. Παραδείγματα:

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὀν.	ἡ λέξη κυδέρνηση οἱ λέξεις* κυδερνήσεις*	
Γεν.	τῆς λέξης κυδέρνησης τῶν λέξεων κυδερνήσεων	
Αἰτ.	τῇ(ν) λέξει κυδέρνηση τίς λέξεις κυδερνήσεις	
Κλητ.	(ὦ) λέξη κυδέρνηση (ὦ) λέξεις κυδερνήσεις	

§ 126. Καταλήξεις

Ἐνικός	Πληθυντικός
— η	— εις
— ης	— έων
— η	— εις
— η	— εις

Ὅπως τὸ ὄνομα λέξη κλίνονται τὰ παροξύτονα: γνώση, θέση, κρίση, λύση, πτώση, στάση, φύση, πράξη, τάξη, ὄψη, σκέψη, τύψη κλπ. Ὅπως τὸ ὄνομα κυδέρνηση κλίνονται τὰ προπαροξύτονα: αἰσθηση, ἀπόφαση, ἀφαίρεση, ἄσκηση, βεβαίωση, δέηση, διαίρεση, ἐπανάσταση, κίνηση, μεταρρύθμιση, πεποιθήση, πρόθεση—ἄποψη, ἔξαψη, θλίψη, σύνοψη—εἴσπραξη, κατάληξη, προκήρυξη, σύνταξη.

Σημ. Ὅλα τὰ παραπάνω ὀνόματα σὲ —ση, —ψη καὶ —ξη, καὶ τὰ παροξύτονα καὶ τὰ προπαροξύτονα, εἶναι παράγωγα ἀπὸ ρήματος (βλ. § 339, 9).

§ 127. Παρατηρήσεις στὴν κλίση τῶν θηλυκῶν σὲ —η.

1) Ὁ ἐνικός ἀριθμός κλίνεται ὅπως στὰ θηλυκὰ σὲ —α, ἀλλά, ἀντὶ νᾶχουμε διακριτικὸ γνῶρισμα α, ἔχουμε η σ' ὅλες τίς πτώσεις.

2) Ἔχουμε καὶ τοῦτα καὶ στοὺς δυὸ ἀριθμοὺς τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική. Α. χ. ἡ ράχη, τὴ ράχη, ὦ ράχη, ἡ λέξη, τὴ λέξη ὦ λέξη—οἱ λέξεις, τίς λέξεις, ὦ λέξεις—οἱ ράχες, τίς ράχες, ὦ ράχες.

3) Ὅσα ἔχουμε πληθυντικὸ σὲ —ες, ἡ γενική πληθυντική

* Μὰ τὸ μέρος... εἶναι ψηλὸ καὶ μπορεῖ νὰ ἐπιβλέπει τίς κινήσεις... Ἀὐτὰ ἀπορροῦσαν τίς δυνάμεις τους (Σ. Μελάς). Οἱ ἐπαισθητοὶ ἔχουν ἡ καθεμιά τὴ Σφίγγα τους... (Σ. Μελάς).

τονίζεται στή λήγουσα και παίρνει περισπωμένη. Α. χ. ἡ φωνή, τῶν φωνῶν — ἡ γνώμη, τῶν γνωμῶν κλπ. Σὲ πολλά ὅμως βαρύτονα ἢ πτώση αὐτὴ εἶναι σπάνια ἢ καὶ ὀλίστελα ἄχρηστη (§ 120, 2, σημ.) Α. χ. στὰ ὀνόματα ῥάχη, πλύση, κούραση, κόρη, ζάχαρη, οἶγανη, κάπαρη, κλπ. ἢ γεν. πληθ. εἶναι ἄχρηστη.

4) Πολλὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σὲ —η ποὺ ἔχουν ἀρχαῖκὸ πληθυντικὸ σὲ —εις βρίσκονται, ἀραιότερα στὸν πεζὸ λόγο καὶ συχνότερα στὴν ποίηση, καὶ μὲ πληθυντικὸ κανονικὸ ποὺ ἔχει ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική σὲ —ες καὶ μὲ τὴ γενική ἄχρηστη. Α. χ. αἰσθήσεις, ἀνάμνησεις, γνῶσεις, θλίψεις, ὄψεις προάξες κλπ. Παράδ. Χίλια δυὸ πράγματα, γεμάτα γλυκὲς ἀνάμνησεις τοῦ παιδιακίστου μου καιροῦ (Χ. Χριστοβαλίσης).

Ἐπίσης κάποτε τὰ ὀνόματα τοῦτα βρίσκονται καὶ μὲ γενική τοῦ ἐνικοῦ σὲ —εως (τύπος ἀρχαϊκός). Παράδ. Τὰ μυστικά τῆς πλάσεως καὶ τῆς ψυχῆς τὰ σκότη (Κ. Παλαμάς). Ἡ ὥρα τῆς θλίψεως, ποὺ μᾶς θρέφει (Γ. Γρυπάρης).

5) Τὰ ὀνόματα ἀδερφή, κορφή, νύφη καὶ Κυριακή ἔχουνε καὶ κανονικὸ πληθυντικὸ ἰσοσύλλαβο σὲ —ες καὶ ἀνισσύλλαβο σὲ —άδες, ποὺ κλίνεται ὅπως ὁ ὁμοιοκατάληκτος ἀνισσύλλαβος πληθ. τῶν ἀρσενικῶν σὲ —ας. Α. χ. ἀδελφές, κορφές, νύφες, Κυριακές καὶ ἀδελφάδες, κορφάδες, νυφάδες, Κυριακάδες.

3. Θηλυκὰ σὲ—ο καὶ —ω.

§ 128. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ ποὺ τελειώνουνε στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ μὲ τὸ διακριτικὸ γνώρισμα ο εἶναι κύρια ὀνόματα χωρῶν, πάλειων καὶ νησιῶν.

Τὰ θηλυκὰ ποὺ τελειώνουνε στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ μὲ τὸ διακριτικὸ γνώρισμα —ω εἶναι ὅλα κύρια ὀνόματα προσώπων.

§ 129. Παραδείγματα:

	Ἐνικὸς ἀριθμὸς		
Ὀν. ἡ	Σάμο	Κλειῶ	Μάρω
Γεν. τῆς	Σάμος	Κλειῶς	Μάρως
Αἰτ. τῇ(ν)	Σάμο	Κλειῶ	Μάρω
Κλητ. (ὦ)	Σάμο	Κλειῶ	Μάρω

§ 130. Καταλήξεις

	Ἐνικὸς	
Ὀν. — ο	—	ω
Γεν. — ος	—	ως
Αἰτ. — ο	—	ω
Κλ. — ο	—	ω

Ὅπως τὸ ὄνομα Σάμο κλίνονται: 1) τὰ κύρια ὀνόματα: Αἷ-
γυπτο, Ζάκυνθο, Κάλυμνο, Νάξο, Ρόδο, Σύρο, Τήνο κλπ. 2) ἐλά-
χιστα κοινὰ οὐσιαστικά: ἄβυσσο, μέθοδο, πρόοδο, σύνοδο κλπ.

Ὅπως τὸ ὄνομα Κλειὸ κλίνονται τὰ κύρια ὀνόματα: Ἀργυ-
ρῷ, Διδῷ, Καλυψῷ, Μαριγῷ, Σαπφῷ κλπ.

Ὅπως τὸ ὄνομα Μάρω κλίνονται τὰ κύρια ὀνόματα: Ἀγ-
γέλω, Βασίλω, Φρόσω κλπ.

§ 131. Παρατηρήσεις στὰ θυλικά σὲ —ο καὶ —ω.

1) Τὰ θηλυκὰ κύρια ὀνόματα σὲ —ο καὶ —ω δὲν ἔχουνε
πληθυντικό.

2) Τὰ κοινὰ οὐσιαστικά σὲ —ο, ἄβυσσο, μέθοδο, πρόοδο,
σύνοδο κλπ. ἔχουνε πληθυντικό σπάνιο ποὺ σχηματίζει τὴν ὀνο-
μαστική, αἰτιατική καὶ κλητική σὲ —ες καὶ τὴ γενική σὲ —ων:
μέθοδες — μεθόδων.

Σπανιότερα τὰ ὀνόματα τοῦτα βρίσκονται μὲ καταλήξεις ἀρ-
σενικοῦ γένους καὶ στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό μὲ θηλυκό
ἄρθρο πάντα, γιατί κρατοῦνε τὸ θηλυκό τους γένος: Ἐνικός:
ἡ μέθοδος, τῆς μεθόδου, τὴ μέθοδο. Πληθυντικός: οἱ μέθοδοι,
τῶν μεθόδων, τὶς μεθόδους.

4. Θηλυκὰ σὲ — ἐ καὶ — οὐ.

§ 132. Τὰ θηλυκὰ ποὺ τελειώνουνε στὴν ὀνομαστική τοῦ
ἐνικοῦ σὲ — ἐ καὶ σὲ — οὐ εἶναι ἔλα ἀνισοσύλλαδα.

§ 133. Παραδείγματα:

Ἐνικός	ἀριθμὸς	Πληθυντικός	ἀριθμὸς
Ὀν.	ἡ	γενέ	ἀλεποῦ οἱ
Γεν.	τῆς	γενές	ἀλεποῦ τῶν
Αἱτ.	τῇ(ν)	γενέ	ἀλεποῦ τῆς
Κλητ.	(ὦ)	γενέ	ἀλεποῦ (ὦ)

§ 134. Καταλήξεις

Ἐνικός	Πληθυντικός
— ἐ — οὐ	— ἐδες, — οὔδες

Ἑνικός	Πληθυντικός
— ἐς — οὓς	— ἐδων — οὐδων
— ἐ — οὐ	— ἐδες — οὐδες
— ἐ — οὐ	— ἐδες — οὐδες

Ὅπως τὸ ὄνομα ἀλεπού κλίνονται τὸ ὄνομα: μαῖμου, καὶ τὰ παράγωγα ἐπαγγελματικά: μυλωνού, χορταρού, αὐγουλού κλπ. Ὅπως τὸ ὄνομα νενὲ κλίνεται ἢ βαλιδὲ (λέξις τούρκικη).

5. Τὰ θηλυκὰ κύρια ὀνόματα.

§ 135. 1) Τὰ θηλυκὰ κύρια (βαπτιστικά) ὀνόματα σὲ —α καὶ σὲ —η ἔχουν κανονικὸ πληθυντ. ἀριθμὸ ἰσοσύλλαβο, ὥπως καὶ τὰ ὁμοιοκατάληχτα κοινὰ οὐσιαστικά. Α. χ. ἡ Μαρία, οἱ Μαρίες— ἡ Γαρουφαλιά, οἱ Γαρουφαλιές,— ἡ Ἑλένη, οἱ Ἑλένες— ἡ Ἀγγελική, οἱ Ἀγγελικὲς (§ 153, σημ.).

2) Τὰ ἀρσενικά κύρια (βαπτιστικά) ὀνόματα ἀλλάζουνε πολλὰς φορὰς τὴν κατάληξιν σὲ —αινα καὶ σχηματίζουνε θηλυκὰ ὀνόματα, ποὺ φανερώσουνε τὴ γυναῖκα κάποιου. Α. χ. Δημήτριος, Δημήτριανα— Γιώργος, Γιώργαινα— Κώστας, Κώσταινα.

3) Τὰ θηλυκὰ κύρια (οἰκογενειακά) ὀνόματα γίνονται ἀπὸ τὴν ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ μένουν ἄκλιτα. Α. χ. ἡ κυρία Πετρίδη, τῆς κυρίας Πετρίδη, τὴν κυρία Πετρίδη κλπ.

§ 136. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας οὐσιαστικῶν

Β' κλίσης (θηλυκῶν).

Ἑνικός ἀριθμὸς

1. θηλ. σὲ α	2. θηλ. σὲ η	3. θηλ. σὲ ο καὶ ω	4. θηλ. σὲ οὐ καὶ ἐ
(χαρά, χώρα, (φωνή, ῥάχη (Σάμο, Κλειώ, Μα- (ἀλεπού, νενέ)	πατρίδα κλπ.) ξάχαρη λέξις)	ριώ)	
Ὅν. Αἰτ. —α	—η	—ο καὶ —ω	—οὐ καὶ —ἐ
Κλητ. —α	—η	—ο καὶ —ω	—οὐ καὶ —ἐ
Γεν. —ας	—ης	—ος καὶ —ως	—οὓς καὶ —ές

Παρατήρηση: Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ὅμοιες. Ἡ γενικὴ σχηματίζεται μὲ τὴν προσθήκην ἐνός ς.

Πληθυντικός ἀριθμός σὲ—ες

1. θηλυκά σὲ —α (χαρά, γόρα, θάλασσα, πατρίδα κλπ.)	2. θηλυκά σὲ —η (φωνή, ῥάχη, ζάχαρη βρύση, πλύση, στύψη)
Ὄνομ. Αἰτ. καὶ Κλητ. Γεν. —ες —ων	—ές —ων

Πληθυντικός σὲ —εις ἀρχαῖος

2. θηλυκά σὲ —η (λέξη, δύναμη, πόλη κλπ.)
Ὄνομ. Αἰτ. Κλ. Γεν. —εις —εων

Πληθυντικός ἀνισοσύλλαβος σὲ —άδες, —οῦδες, —έδες

1. θηλυκά σὲ —α (ζυρά, μιάνα)	2. θηλυκά σὲ —η (ἀδεσφή, κορφή, νύφη)	4. θηλυκά σὲ —οῦ καὶ —έ (ἀλεπού, νενέ)
Ὄν. Αἰτ. —άδες Κλ. —άδες Γεν. —άδων	—άδες —άδων	—οῦδες, —έδες —οῦδων, —έδων

Παρατήρηση. Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατική, καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι ὅμοιες (—ες ἢ —εις ἢ —άδες). Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνει σ' ὅλα σὲ —ων (εων, άδων, οῦδων, έδων).

Γραμματικοὶ ὅροι ὅου κεφαλαίου.

Δεύτερη κλίση: θηλυκά μὲ διακριτικὸ γνώρισμα α, η, ο, καὶ ω, ε καὶ ου. Θηλυκά σὲ —α ἰσοσύλλαβα. Θηλυκά σὲ —η ἰσοσύλλαβα μὲ πληθυντικὸ σὲ —ες. Θηλυκά σὲ —η ἰσοσύλλαβα μὲ ἀρχαῖο πληθυντικὸ σὲ —εις. Θηλυκά σὲ —ο καὶ —ω ἰσοσύλλαβα. Θηλυκά σὲ —έ καὶ —οῦ ἀνισοσύλλαβα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΧΤΟ

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ

(Ουδέτερα).

§ 137. Ἡ κατάληξις τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ στὰ οὐδέτερα τελειώνει:

α') σὲ —ου (τὸ παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τὸ βιβλίον, τοῦ βιβλίου)

β') σὲ —ους (τὸ βάρος, τοῦ βάρους, τὸ πλάτος, τοῦ πλάτους)

γ') σὲ —ος (τὸ γράψιμο, τοῦ γραψίματος, τὸ σῶμα, τοῦ σώματος, τὸ κρέας, τοῦ κρέατος, τὸ φῶς τοῦ φωτός).

Τὰ οὐδέτερα πού ἔχουνε τὴν κατάληξιν τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ σὲ —ου καὶ σὲ —ους εἶναι ἰσοσύλλαβα.

Τὰ οὐδέτερα πού ἔχουνε τὴν κατάληξιν τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ σὲ —ος εἶναι ἀνισοσύλλαβα.

1. Οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα μετὰ τὴν γενικὴν σὲ —ου.

§ 138. Παραδείγματα:

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὀν. τὸ παιδί - λουλούδι - χωρί - ὁ βιβλί - ο ἡμερολόγι - ο
Γεν. τοῦ παιδιοῦ - οῦ λουλουδιοῦ - οῦ χωριοῦ - οῦ βιβλίου - οῦ ἡμερολογίου - οῦ
Αἵτ. τὸ παιδί - λουλούδι - χωρί - ὁ βιβλί - ο ἡμερολόγι - ο
Κλ. (ὦ) παιδί - λουλούδι - χωρί - ὁ βιβλί - ο ἡμερολόγι - ο

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὀν. τὰ παιδι - ἀ λουλούδι - ἀ χωρί - ἀ βιβλί - ἀ ἡμερολόγι - ἀ
Γεν. τῶν παιδιοῦ - ὧν λουλουδιοῦ - ὧν χωριοῦ - ὧν βιβλίου - ὧν ἡμερολογίου - ὧν
Αἵτ. τὰ παιδι - ἀ λουλούδι - ἀ χωρί - ἀ βιβλί - ἀ ἡμερολόγι - ἀ
Κλ. ὦ παιδι - ἀ λουλούδι - ἀ χωρί - ἀ βιβλί - ἀ ἡμερολόγι - ἀ

Ἐνικός ἀριθμὸς

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὀν. τὸ φυτὸ μῆλο πρόβατο τὰ φυτὰ μῆλα πρόβατα
Γεν. τοῦ φυτοῦ μήλου προβάτου τῶν φυτῶν μῆλων προβάτων
Αἵτ. τὸ φυτὸ μῆλο πρόβατο τὰ φυτὰ μῆλα πρόβατα
Κλ. (ὦ) φυτὸ μῆλο πρόβατο (ὦ) φυτὰ μῆλα πρόβατα

§ 139. Καταλήξεις

Ἑνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
—ο ἢ χωρίς κατάληξη	—α
—ου	—ων
—ο ἢ χωρίς κατάληξη	—α
—ο ἢ χωρίς κατάληξη	—α

1) Ὅπως τὸ ὄνομα παιδί κλίνονται τὰ ὀνόματα: αὐτί, βιοί, γατί, γιαλί, καρφί, κλειδί, πανί, τραγί, τυρί, φαγί (καί φαί), χαρτί, ψωμί κλπ.

2) Ὅπως τὸ ὄνομα λουλούδι, κλίνονται τὰ ὀνόματα: ἀγγε-
λούδι, ἀλεύρι, ἀμάξι, καλοκαίρι, καρύδι, κοράσι, κορίτσι, λάδι,
μάτι, μαχαίρι, ξεφτέρι, πιρούνι, πόδι, σαγόνι, σαπούνι, χέρι κλπ.
Ἐπίσης τὰ ὑποκοριστικά σέ —άκι: ἀνθρωπάκι, παιδάκι, σπιτάκι,
χαρτάκι (μὲ γενική ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἄχρηστη) κλπ. καὶ
τὰ παράγωγα σέ —τήρι: κλαδευτήρι, μοναστήρι, τρυπητήρι κλπ.

3) Ὅπως τὸ ὄνομα χωριό κλίνονται τὰ ὀνόματα: θεριό,
καμπαναριό, προικιό, στοιχιό, σχολιό κλπ.

4) Ὅπως τὸ ὄνομα βιβλίον κλίνονται τὰ ὀνόματα: θηρίον, γρα-
φεῖον, γυμνασιαρχεῖον, σχολαρχεῖον, τελωνεῖον, τυπογραφεῖον, φαρ-
μακεῖον κλπ.

5) Ὅπως τὸ ὄνομα ἡμερολόγιο κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁρο-
μολόγιο, κολλέγιο, Πανεπιστήμιο, συνέδριο, σχέδιο, χεῖριο κλπ.
Πολλὰ παράγωγα σέ —τήρι: ἀκροατήριον, ἀναρρωτήριον, πιεστή-
ριον, φροντιστήριον κλπ.

6) Τὸ ὄνομα φυτὸ κλίνεται ὅπως τὸ ὄνομα χωριό, τὸ ὄνομα
μῆλον ὅπως τὸ βιβλίον, τὸ πρόβατον, ὅπως τὸ ἡμερολόγιο, μόνον ποὺ
ἔχουνε σύμφωνον πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν—ο, ἀντὶν ἄχουνε τὸ
φωνήεν—ι. Τὸ ἴδιον κλίνονται τὰ ὀνόματα: αὐγό, λουτρό, παλτό,
πιστό—κάρο, κέντρο, ξύλον, ὀξυγόνον, πλοῖον, ρόδιον, σύκον, ὕδρο-
γόνον, φύλλον — ἀνάχτορον, ἄτομον, ἐπίθετον, θέατρον, κόκκαλον, κύ-
πελλον, πέλαγον, ποδόσφαιρον πρόσωπον κλπ.

§ 140. Παρατηρήσεις στὴν κλίση τῶν οὐδετέρων

ἰσοσύλλαβων ποὺ ἔχουνε κατάλ. γεν. ἑν.—οῦ.

1) Ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουνε καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς τρεῖς πτώ-
Μ. Οἰκονόμου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ 5

σεις ὅμοιες: τὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική. Λ.χ. ὄν. τὸ βιβλίον, αἰτ. τὸ βιβλίον, κλητ. ὦ βιβλίον—ὄν. τὰ βιβλία, αἰτ. τὰ βιβλία, κλητ. ὦ βιβλία.

2) Ἡ κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς αἰτιατικῆς καὶ κλητικῆς τοῦ ἐνικοῦ εἶναι—ο. Πολλὰ οὐδέτερα πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν τούτῃ ἔχουνε τὸ φωνῆεν ι.

Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ οὐδέτερα αὐτὰ ἔχασαν τὴν κατάληξιν—ο στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ, κι' ἔτσι τελειώνουνε σὲ—ι.

Λ. χ. Τὸ στοιχείον, τὸ θηρίον, τὸ σχέδιον, (κρατοῦνε τὴν κατάληξιν—ο), ἀλλὰ τὸ κλειδί, τὸ ἀγγελίδιον, (ἔχασαν τὴν κατάληξιν—ο).

3) Ὅλα τὰ οὐδέτερα, ποὺ ἔχασαν τὴν κατάληξιν—ο καὶ τελειώνουνε σὲ—ι, στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴ λήγουσα (καὶ παίρνουνε περισπωμένη). Στὶς πτώσεις αὐτὲς τὸ ι συλλαβίζεται: μαζι! μὲ τίς καταλήξεις—ου καὶ—ων σὰν μιὰ συλλαβή: παι—διοῦ, παι—διῶν (§ 25, σημ. 3).

4) α') Τὰ προπαροξύτονα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ κατεδάζουνε τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα Λ.χ. τὸ πρόβατο, τοῦ προβάτου, τῶν προβάτων.

β') Μερικὰ ὅμως σύνθετα κρατοῦνε σ' ὅλες τίς πτώσεις τὸν τόνο τους στὴν προπαραλήγουσα. Λ.χ. Τὸ λυκόσκυλο, τοῦ λυκόσκυλου, τῶν λυκόσκυλων, τὸ ξεροπήγαδο, τοῦ ξεροπήγαδου, τῶν ξεροπήγαδων. Τέτοια σύνθετα εἶναι: ἀντρογόνο, αὐτολέμονο, καλόπαιδο, κουφιοκάροδο, πικρόχορτο, στουπόχαρτο, παλιόπαιδο, παλιόσπιτο, παλιογράφεον κλπ. κλπ.

γ') Τέλος μερικὰ οὐδέτερα βρίσκονται καὶ μὲ διπλὸ τύπο: τοῦ φθινόπωρου καὶ τοῦ φθινοπώρου, τοῦ ἐπίθετου καὶ τοῦ ἐπιθέτου, κλπ.

5) Τὰ οὐδέτερα ποιοὺν καὶ ποσὸν κρατοῦνε τὸ τελικὸ ν καὶ μπροστὰ ἀπὸ σύμφωνα.

2. Οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα μὲ γεν. τοῦ ἐνικοῦ σὲ—ους.

§ 141. Τὰ οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα, ποὺ ἔχουνε τὴν γενικήν τοῦ

ἐνικοῦ σὲ —ους, στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ τελειώνουνε σὲ —ος καὶ εἶναι ὅλα βαρύτονα.

§ 142. Παραδείγματα:

Ἑνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὀν.	τὸ βάρος	ἔδαφος	τὰ βάρη	ἐδάφη	
Γεν.	τοῦ βάρους	ἐδάφους	τῶν βαρῶν	ἐδαφῶν	
Λίτ.	τὸ βάρος	ἔδαφος	τὰ βάρη	ἐδάφη	
Κλητ.	(ὦ) βάρος	ἔδαφος	(ὦ) βάρη	ἐδάφη	

§ 143. Καταλήξεις (φαινομενικές)

Ἑνικός	Πληθυντικός
—ος	—η
—ους	—ῶν
—ος	—η
—ος	—η

Ὅπως τὸ ὄνομα βάρος κλίνονται τὰ παροξύτονα ὀνόματα: βάθος, βέλος, ὄστος, ἔθνος, ἔπος, θάρρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μίσος, μήκος (καὶ μάκρος), πλάτος, στῆθος, τέλος, ὕψος, χρέος, χτήνος κλπ.

Ὅπως τὸ ὄνομα ἔδαφος κλίνονται τὰ προπαροξύτονα ὀνόματα: μέγεθος, στέλεχος κλπ.

144. Παρατηρήσεις στὰ οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα μὲ τὴ γενική σὲ —ους.

1) Οἱ καταλήξεις ποὺ σημειώνονται στὸν § 143 εἶναι φαινομενικές. Οἱ πραγματικὲς καταλήξεις ἦταν οἱ ἑξῆς:

Ἑνικός: Ὀν. αἰτιατ. καὶ κλητ.—(καμιά κατάληξη), γεν. -ος.

Πληθ.: Ὀνομ. αἰτιατ. καὶ κλητ. -α, γεν. -ων.

Οἱ καταλήξεις αὐτὲς συγχωνεuthήκαν μὲ τὸ θέμα ποὺ τελείωνε σὲ -εσ. Λ. χ.

Ἑνικός: Ὀνομ. αἰτιατ. καὶ κλητ.: βαρεσ - (τὸ ε τρέπεται σὲ ο) = βάρος, γενική: βάρεσ + ος = βάρεσος (τὸ σ φεύγει καὶ τὸ ε καὶ ο συναιροῦνται σὲ ου) = βάρους.

Πληθυντικός: Ὀνομ. αἰτ. κλητ.: βάρεσ - α (τὸ σ φεύγει καὶ

τὸ ε καὶ α συναϊροῦνται σὲ η⇒) βάρη, γενική: βαρέσ-ων (τὸ σ
φεύγει καὶ τὸ ε καὶ ω συναϊροῦνται σὲ -ω⇒) βαρῶν.

2) Στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴ λήγουσα (καὶ
παίρνουνε περισπωμένη).

3. Οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα (γεν. σὲ —ος).

§ 145. Παραδείγματα:

Ἑνικός ἀριθμὸς

Ὄν.	τὸ	κλείσιμο	σῶμα	κρέας	φῶς
Γεν.	τοῦ	κλεισίματ-ος	σώματ-ος	κρέατ-ος	φωτ-ὸς
Αἰτ.	τὸ	κλείσιμο	σῶμα	κρέας	φῶς
Κλητ. (ὃ)		κλείσιμο	σῶμα	κρέας	φῶς

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	τὰ	κλεισίματ-α	σώματ-α
Γεν.	τῶν	(κλεισίματ-ων)*	σωμάτ-ων
Αἰτ.	τὰ	κλεισίματ-α	σώματ-α
Κλητ. (ὃ)		κλεισίματ-α	σώματ-α
Ὄνομ.	τὰ	κρέατ-α	φῶτ-α
Γεν.	τῶν	κρεάτ-ων	φώτ-ων
Αἰτ.	τὰ	κρέατ-α	φῶτ-α
Κλητ. (ὃ)		κρέατ-α	φῶτ-α

§ 146. Καταλήξεις

Ἑνικός

Πληθυντικός

—	— α
— ος	— ων
—	— α
—	— α

1) Ὅπως τὸ ὄνομα κλείσιμο κλίνονται τὰ ὀνόματα: θέσιμο, πλύσιμο, στρώσιμο—πνίξιμο, σφάξιμο, τρέξιμο—γράψιμο, ράψιμο, τρίζιμο κλπ.

* Ἡ γενική πληθυντικοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ ὅλων ὅσα κλεί-
νονται σὺν αὐτῷ εἶναι ἄχρηστη.

2) Κατὰ τὸ ὄνομα σῶμα κλίνονται τὰ ὀνόματα: αἷμα, γάλα, δέμα, κίνημα, κύμα, πνεῦμα (καὶ πνέμα), ποίημα, πτῶμα, ρεῦμα, (καὶ ῥέμα), σῶμα, χρῆμα, χρῶμα, φάντασμα κλπ.

3) Κατὰ τὸ ὄνομα κρέας κλίνονται τὰ ὀνόματα: πέρας (=τέρμα, τέλος) καὶ τέρας.

4) Τὸ ὄνομα φῶς εἶναι μοναδικό, δηλαδὴ κανένα ὄνομα δὲν ἔχει ὁμοιο τύπο μ' αὐτό.

§ 147. Παρατηρήσεις στὰ οὐδέτερα ἀνισοσύλλ. (γεν. σέ —ος).

1) Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουνε σέ —σιμο (κλείσιμο, πλύσιμο κλπ.) εἶναι: ὅλα παράγωγα ἀπὸ ῥήματα (§ 339, 10). Ἄν πρὶν ἀπὸ τὴν παραγωγικὴν κατάληξιν —σιμο ὑπάρχει ρηματικὸς χαρακτήρας χειλικὸς (π, β, φ) ἢ οὐρανικὸς (κ, γ, χ), τότε ὁ χειλικὸς χαρακτήρας ἐνώνεται μὲ τὸ σ τῆς παραγωγικῆς κατάληξης καὶ γίνεται ψ, ὁ οὐρανικὸς ἐνώνεται μὲ τὸ σ τοῦτο καὶ γίνεται ξ. Λ.χ. ῥήμα: γράφω, παράγωγο: γράφω-σιμο= γράψιμο, ῥήμα: τρέχω, παραγωγό: τρέχω-σιμο= τρέξιμο.

2) Τὸ θέμα τῶν ἀνισοσύλλαβων οὐδετέρων εἶναι διπλό: κλείσιμο— καὶ κλεισιματ—, σῶμα— καὶ σωματ—, κρεας— καὶ κρεατ—. Μὲ τὸ α' θέμα σχηματίζεται χωρὶς καμιά κατάληξιν ἢ ὄνομ. αἵτιατ. καὶ κλητ. τοῦ ἐνικοῦ, μὲ τὸ β' θέμα σχηματίζεται ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὅλος ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς.

3) Στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ὅλα στὴν παραλήγουσα.

4) Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουνε σέ —σιμο (—ψιμο, —ξιμο) ἔχουνε σπανιότερα τὴ γενικὴ σέ —σιμου. Λ.χ. τὸ πλύσιμο, τοῦ πλύσιμου, τὸ τρέξιμο, τοῦ τρέξιμου.

5) Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουνε στὴν ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ σέ —α καὶ σέ —ας ἔχουνε σπανιότερα, κυρίως στὰ ποιήματα, τὴ γενικὴ σέ —άτου (κατάληξιν —ου). Λ.χ. τὸ αἷμα, τοῦ αἵματ-ου, τὸ κρέας, τοῦ κρεάτ-ου.

§ 148. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας οὐσιαστικῶν Γ' κλίσης (οὐδέτερον).

Ἑνικός ἀριθμὸς

1. οὐδέτερον μὲ γεν. σὲ οὐ παιδί, λουλούδι, χωριό, βιβλίον κλπ.	2. μὲ γεν. σὲ οὐς βάθος, βάρος, ἔτος φαινομ. καταλήξεις	3. μὲ γεν. σὲ ος κλείσιμο, σῶμα κρέας, φῶς
Ὅν. Αἰτ. Κλ. Γεν.	—ο ἢ ι— —ου	—ος —ους —ος

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὅν. Αἰτ. Κλ. Γεν.	—α —ων	—η —ων	—α —ων
----------------------------	---------------	---------------	---------------

Παρατήρηση: Ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουνε καὶ στοὺς δυὸ ἀριθμοὺς τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν.

Γραμματικοὶ ὅροι δου κεφ.

Τρίτη κλίση: οὐδέτερα μὲ γενική σὲ -ου, σὲ -ους καὶ σὲ -ος. Οὐδέτερα μὲ γενική σὲ -ου, ἰσοσύλλαβα (ὄνομ. σὲ -ι καὶ σὲ -ο). Οὐδέτερα μὲ γενική σὲ -ους, ὄνομ. σὲ -ος ἰσοσύλλαβα (φαινομενικῆς καὶ πραγματικῆς καταλήξεις). Οὐδέτερα μὲ γενική σὲ -ος ἀνισοσύλλαβα, ὀνομαστική σὲ -σιμο (-ψιμο, -ξιμο), -α, -ας, καὶ -ώς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

§ 149. Ἀνώμαλα οὐσιαστικά λέγονται ὅσα δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, ποὺ ἀκολουθοῦνε τὰ ἄλλα οὐσιαστικά.

Τὰ ἀνώμαλα οὐσιαστικά εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α') Τὰ διπλόγεννα.

§ 150. Μερικὰ οὐσιαστικά βρίσκονται μὲ ἄλλο γένος στὸν

ένικό και με άλλο γένος στον πληθυντικό. Ἐπίσης άλλα βρίσκονται με διπλό γένος στον πληθυντικόν ἀριθμό (ἢ με τὴν ἴδια σημασία ἢ με διαφορετική).

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ λέγονται *διπλόγενα*. Α. χ.

α') *Με άλλο γένος στον ένικό και με άλλο στον πληθυντικό:*

ὁ πλούτος	—	τὰ πλούτη (καὶ τὰ πλούτια)
ἡ νιότη	—	τὰ νιάτα

β') *Με διπλό γένος στον πληθυντικό:*

Ἐν. ὁ βάτος	πληθ. οἱ βάτοι	καὶ τὰ βάτα (με τὴν ἴδια σημασία)
» ὁ βράχος	» οἱ βράχοι	καὶ τὰ βράχια »
» ὁ δεσμός	» οἱ δεσμοὶ	καὶ τὰ δεσμά »
» ὁ ναῦλος	» οἱ ναῦλοι	καὶ τὰ ναῦλα »
» ὁ οὐρανός	» οἱ οὐρανοὶ	καὶ τὰ οὐράνια »
» ὁ χρόνος	» οἱ χρόνοι	καὶ τὰ χρόνια »
» ὁ καπνός	» οἱ καπνοὶ	καὶ τὰ καπνά (με διαφ. σημασία)
» ὁ λόγος	» οἱ λόγοι	καὶ τὰ λόγια »
» ὁ σκελετός	» οἱ σκελετοὶ	καὶ τὰ σκελετά »

β') *Τὰ διπλοκατάληχτα.*

§ 151. Μερικά βρίσκονται με διπλή κατάληξη, ἀλλὰ στὸ ἴδιο γένος, ἢ σ' ἕλες τίς πτώσεις τοῦ ένικού καὶ πληθυντικού ἢ μόνο στον πληθυντικό καὶ λέγονται *διπλοκατάληχτα*.

α') *Διπλοκατάληχτα καὶ στους δυὸ ἀριθμούς:* ὁ ἔμπορος καὶ ὁ ἔμπορας, ὁ μάγειρος (ἢ μάγερος) καὶ ὁ μάγειρας (ἢ μάγερας), ὁ μίστορης καὶ ὁ μίστορας, τὸ ἄνθος καὶ τὸ ἄνθι, τὸ χεῖλος καὶ τὸ χεῖλι.

β') *Διπλοκατάληχτα μόνο στον πληθυντικό:* τὰ λάθη καὶ τὰ λάθια, τὰ πάχη καὶ τὰ πάχια, τὰ πλάτη καὶ τὰ πλάτια, τὰ ὄνειρα καὶ τὰ ὀνείρατα, τὰ βούτυρα καὶ τὰ βουτύρα—οἱ βασιλιάδες, βαφιάδες, γραφιάδες, συγγραφιάδες (σπάνια), γονιοὶ καὶ βασιλεῖς, βαφεῖς, γραφεῖς, συγγραφεῖς, γονεῖς (γεν.—έων)—οἱ καρβαλάρηδες, μουνσαφίρηδες, νοικοκύρηδες, περιβολάρηδες,

ταβερνάριδες, τσοπίνιδες, φουρνάριδες, καπετάνιοι καὶ καβαλαραῖοι, μουσαφιαῖοι, νοικοκυραῖοι, περιβολαραῖοι, ταβερναραῖοι, τσοπαναραῖοι, φουρναραῖοι, καπεταναῖοι.

γ') Τὰ ἰδιόκλιτα.

§ 152. Μερικὰ οὐδέτερα, ποὺ ἔχουνε μείνει ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα κλίνονται μὲ ἰδιαιτέρο τρόπο καὶ λέγονται *ἰδιόκλιτα*.

Τέτοια εἶναι τὰ ὀνόματα: δόρυ, καθῆκον,* συμφέρον,* παρελθόν,* παρόν,* μέλλον,* ὄν,* γεγονός* καὶ φωνῆεν,** ποὺ κλίνονται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

*Ενικός ἀριθμὸς

Ὄνομ. αἰτ. κλητ.— τὸ δόρυ, καθῆκον, συμφέρον, παρελθόν, παρόν, μέλλον, ὄν, φωνῆεν, γεγονός.

Γενική—τοῦ δόρατος, καθήκοντος, συμφέροντος, παρελθόντος, παρόντος, ὄντος, φωνήεντος, γεγονότος.

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ. αἰτ. κλητ.— τὰ δόρατα, καθήκοντα, συμφέροντα, παρελθόντα, παρόντα, μέλλοντα, ὄντα, φωνήεντα, γεγονότα.

Γενική—τῶν δοράτων, καθηκόντων, συμφερόντων, παρελθόντων, μελλόντων, ὄντων, φωνήεντων, γεγονότων.

Σημ. Οἱ λέξεις *καθῆκον, συμφέρον, παρελθόν, παρόν, μέλλον, φωνῆεν* καὶ ὅτ' κρατοῦνε τὸ *ν* καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὰ σύμφωνα.

δ') Τὰ ἐλλειπτικά.

§ 153. Μερικὰ οὐσιαστικὰ δὲν ἔχουνε τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀριθμοὺς καὶ λέγονται *ἐλλειπτικά κατὰ τὸν ἀριθμὸν*. Ἐπίσης ἄλλα οὐσιαστικὰ δὲν ἔχουν ὅλες τίς πτώσεις καὶ τῶν δυὸ ἀριθμῶν καὶ λέγονται *ἐλλειπτικά κατὰ τίς πτώσεις*.

* Οἱ λέξεις αὐτὲς στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἦταν οὐδέτερα μετοχῶν. Ἀργότερα πήρανε σημασία οὐσιαστικοῦ.

** Ἡ λέξη *φωνῆεν* στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἦταν οὐδέτερο ἐπιθέτου. Μὲ τὸν καιρὸ πήρε σημασία οὐσιαστικοῦ καὶ ἐγίνε γραμματικὸς ὄρος, ποὺ φανερώνει τὸ γράμμα ποὺ ἀκούεται μὲ δυνατὴ φωνή (§ 8).

Ἑλλειπτικά κατὰ τὸν ἀριθμὸ εἶναι : α') Τὰ κύρια ὀνόματα, ποὺ κανονικὰ κλίνονται μόνο στὸν ἀριθμὸ ποὺ βρίσκονται. Λ. χ. ὁ Πηνειὸς, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Κέρκυρα, ἡ Πάτρα, τὸ Ἀργοστόλι, τὸ Πάσχα κλπ. (μόνο στὸν ἐνικό) — οἱ Ἄλπει, τὰ Χανιά, τὰ Φῶτα, τὰ Παναθήναια κλπ. (μόνο στὸν πληθυντικό).

β') Τὰ ὀνόματα γῆ, Ἰησοῦς καὶ νοῦς, ποὺ κλίνονται μόνον στὸν ἐνικὸν ἀριθμό.

Σημ. Μερικὰ κύρια ὀνόματα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ κλίνονται καὶ στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸ στίς ἐξῆς περιπτώσεις: 1) "Ὅταν θέλουμε ν' ἀναφέρουμε πολλὰ πρόσωπα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα. Λ. χ. οἱ *σαρταπέντε Γιάννηδες*, οἱ *Ἅγιοι Ἀνάγιοι* κλπ. 2) "Ὅταν θέλουμε ν' ἀναφέρουμε τὰ μέλη μιᾶς οἰκογένειας μὲ τὸ κοινὸ οἰκογενειακὸ τοῦς ὄνομα. Λ. χ. οἱ *ἀδελφοὶ Παράσχοι*, οἱ *Κολοκοτρωναῖοι* κλπ. 3) "Ὅταν ἀναφέρουμε τὸ κύριο ὄνομα ὡς δηλωτικὸ μιᾶς ιδιότητος Λ. χ.

Καὶ τὸ τραγοῦδι τὸ ξυπᾶνε οἱ Ὀμηροὶ (Κ. Παλαμάς).

Καὶ ποὺ εἶν' αὐτὸ τὸ κοιμητήρι, ποὺ εἶν' οἱ νεκροὶ του Ἀπόλλωνος καὶ οἱ τάφοι Παρθενῶνες; (Κ. Παλαμάς).

Ἑλλειπτικά κατὰ τὶς πτώσεις εἶναι : α') τὸ ἀρχαῖο ὄνομα σέβας (πληθ. τὰ σέβη) ποὺ δὲν ἔχει γενικὴ οὔτε στὸν ἐνικὸ οὔτε στὸν πληθυντικὸ, β') τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα: τὸ σέλας καὶ τὸ γέρας ποὺ ἔχουνε μείνει: στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα μόνο στὴν ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ.

γ') Ἡ λέξη λογὴ ποὺ βρίσκεται στὴν γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ: λογῆς, λογίων.

δ') Ἡ λέξη τοῦ κάκου ποὺ βρίσκεται μόνο στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ μὲ ἐπιρρηματικὴ σημασίαν.

ε') Τὰ ἄκλιτα.

§ 154. Μερικὰ οὐσιαστικὰ σ' ὅλες τὶς πτώσεις ἔχουνε τὴν ἴδιαν κατάληξιν, δηλαδὴ εἶναι **ἄκλιτα**.

Τέτοια εἶναι: α') τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων: ἄλφα, βῆτα, γάμμα, δέλτα κλπ.

β') τὰ ὀνόματα: ξενὶθ καὶ ναδίρ.

γ') μερικὲς λέξεις ποὺ εἶναι παρμένες ἀπὸ ξένες γλώσσες καὶ μένουν ἀσχημάτιστες ἀκόμα στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσαν λ. χ. τὸ τραμί, ὁ σωφὲρ, τὸ ἀμπαζούρ, τὸ καλοριφέρ, τὸ ρεκόρ κλπ.

δ') τὰ ξενικά κύρια ὀνόματα: ὁ Ἀδάμ, ὁ Δαβίδ, ὁ Οὐγκώ, ὁ Μπαίρον, ὁ Κλεμανσώ, ὁ Λένιν, ὁ Τρόσκυ, ὁ Μουσολίνι, ἡ Ἱερουσαλήμ, ἡ Ρούθ, τὸ Ἀφγανιστάν, τὸ Βελουχιστάν, τὸ Πάσχα κλπ.

Γραμματικοὶ ὅροι 7ου κεφ.

Ἀνώμαλα οὐσιαστικά. Διπλόγενα μὲ ἄλλο γένος στὸν ἐνικό καὶ μὲ ἄλλο στὸν πληθυντικό. Διπλόγενα μὲ διπλὸ γένος στὸν πληθυντικό. Διπλοκατάληχτα καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς. Διπλοκατάληχτα μόνο στὸν πληθυντικό. Ἰδιόκλητα. Ἑλλειπτικά κατὰ τὸν ἀριθμό. Ἑλλειπτικά κατὰ τὶς πτώσεις. Ἀκλήτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

1. Ὅρισμός, γένη καὶ καταλήξεις ἐπιθέτων.

§ 155. Οἱ λέξεις: ὁ ἄνθρωπος, ἡ γυναίκα, τὸ παιδί εἶναι οὐσιαστικά. Ἀλλὰ κάθε οὐσιαστικὸ ἔχει πολλὰ γνωρίσματα. Ἀ.χ. λέμε:

καλὸς ἄνθρωπος, καλὴ γυναίκα, καλὸ παιδί,
ἔξυπνος ἄνθρωπος, ἔξυπνη γυναίκα, ἔξυπνο παιδί,
φτωχὸς ἄνθρωπος, φτωχὴ γυναίκα, φτωχὸ παιδί κλπ. κλπ.

Οἱ λέξεις αὐτές, ποὺ μέσα στὸ λόγῳ ἀναφέρονται σὲ οὐσιαστικά γιὰ νὰ φανερώσουν ἓνα ἰδιαίτερο γνώρισμά τους λέγονται **ἐπίθετα**.

§ 156. Τὸ ἐπίθετο, ὅταν ἀναφέρεται σὲ οὐσιαστικὸ ἀρσενικοῦ γένους εἶναι κι' αὐτὸ ἀρσενικό: καλὸς ἄνθρωπος· ὅταν ὁμοίως ἀναφέρεται σὲ οὐσιαστικὸ θηλυκοῦ ἢ οὐδέτερου γένους, ἀλλάζει κατάληξιν καὶ γίνεται κι' αὐτὸ θηλυκὸ ἢ οὐδέτερο: καλὴ γυναίκα, καλὸ παιδί. Ὡστε τὰ ἐπίθετα κανονικὰ ἔχουνε τρία γένη, ἀρσενικό, θηλυκὸ καὶ οὐδέτερο, καὶ τρεῖς καταλήξεις, μιὰ γιὰ κάθε γένος.

Τὰ ἐπίθετα ξεχωρίζονται ἀπὸ τὴν κατάληξιν πού ἔχουνε στὸ ἄρσενικὸ γένος:

- 1) καλός, κακός, φρόνιμος· τὸ ἄρσενικὸ σὲ —ος
- 2) παχύς, σταχτός, θαλασσός· τὸ ἄρσενικὸ σὲ —ύς
- 3) ζηλιάρης, ἀκαμάτης, μακαρίτης· τὸ ἄρσενικὸ σὲ —ης

2. Κλίση ἐπιθέτων.

α') Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσενικὸ σὲ —ος.

§ 157. α') Ὅλα τὰ ἐπίθετα, πού ἔχουνε τὸ ἄρσεν. σὲ —ος, τὸ οὐδέτερο τὸ σχηματίζουνε μὲ τὴν κατάληξιν —ο. Λ.χ. ὁ σοφός, τὸ σοφὸ—ὁ γενναῖος, τὸ γενναῖο—ὁ κακός, τὸ κακὸ—ὁ ἄδικος, τὸ ἄδικο κλπ.

β') Τὰ ἐπίθετα, πού ἔχουνε σύμφωνο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν —ος τοῦ ἄρσενικοῦ, σχηματίζουνε τὸ θηλυκὸ σὲ —η. Λ.χ. ὁ ταπεινός, ἡ ταπεινή—ὁ καθαρός, ἡ καθαρή—ὁ φρόνιμος, ἡ φρόνιμη.

γ') Τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα ἐπίθετα, πού ἔχουνε φωνήεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν —ος τοῦ ἄρσενικοῦ, σχηματίζουνε τὸ θηλυκὸ σὲ —α. Λ.χ. ὁ παλῖος, ἡ παλὶά—ὁ ἄγιος, ἡ ἄγια—ὁ γενναῖος, ἡ γενναία κλπ., ἀλλὰ: ὁ δίκαιος, ἡ δίκαιη—ὁ ἀνίδεος, ἡ ἀνίδεη—ὁ ὑπάκουος, ἡ ὑπάκουη (γιατὶ εἶναι προπαροξύτονα).

δ') Ὅσα ὀξύτονα ἐπίθετα ἔχουνε τὸ σύμφωνο κ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν —ος τοῦ ἄρσενικοῦ, σχηματίζουνε τὸ θηλυκὸ μὲ διπλὴν κατάληξιν: καὶ σὲ —η καὶ σὲ —ιά. Λ.χ. ὁ κακός, ἡ κακὴ καὶ ἡ κακιά—ὁ εὐγενικός, ἡ εὐγενικὴ καὶ ἡ εὐγενικιά—ὁ μαλακός, ἡ μαλακὴ καὶ ἡ μαλακιά. Ἐπίσης τὰ ἐπίθετα ξανθός καὶ φτωχός ἔχουνε τὸ θηλυκὸ μὲ διπλὴν κατάληξιν: ξανθὴ καὶ ξανθιά, φτωχὴ καὶ φτωχιά.

Τὸ ἐπίθετο γλυκός ἔχει τὸ θηλυκὸ μόνον μὲ τὴν κατάληξιν —ιά: γλυκιά.

Σημ. Κυρίως τὸ θηλυκὸ στὰ ἐπίθετα τοῦτα ἔχει τὴν κατάληξιν: —α, ἀλλὰ πρὶν ἀπ' αὐτὴ καὶ μετὰ τὸ κ παίρνει τὸ ι γιὰ νὰ κρατιέται ἡ ἴδια ἡ προφορὰ πού ἔχει τὸ κ πρὶν ἀπὸ τὸ η: κακὴ—κακιά. Γιὰ τοῦτο στὸν πληθυντικὸ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μείνει τὸ ι μετὰ τὸ κ: οἱ κακές, οἱ γλυκές (ἐδῶ τὸ κ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ε ἔχει μόνον τοῦ τὴν προφορὰ πού χρειάζεται, χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ ι).

§ 158. Τὰ ἐπίθετα πρὸς ἔχουσι τὸ ἀρσενικὸν σὲ —ος κλίνονται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον :

Παραδείγματα :

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	ὁ καλὸς	ἡ καλὴ	τὸ καλὸ
Γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
Αἰτ.	τόν καλόν	τήν καλήν	τὸ καλόν
Κλητ.	(ὦ) καλὲ	(ὦ) καλή	(ὦ) καλὸ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	οἱ καλοὶ	αἱ καλῆς	τὰ καλὰ
Γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
Αἰτ.	ποῦς καλοῦς	τίς καλῆς	τὰ καλὰ
Κλητ.	(ὦ) καλοὶ	(ὦ) καλῆς	(ὦ) καλὰ

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	ὁ ἄμωρος	ἡ ἄμωρη	τὸ ἄμωρον
Γεν.	τοῦ ἄμωρου	τῆς ἄμωρης	τοῦ ἄμωρου
Αἰτ.	τόν ἄμωρον	τήν ἄμωρην	τὸ ἄμωρον
Κλητ.	(ὦ) ἄμωρε	(ὦ) ἄμωρη	(ὦ) ἄμωρον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	οἱ ἄμωροι	αἱ ἄμωρες	τὰ ἄμωρα
Γεν.	τῶν ἄμωρων	τῶν ἄμωρων	τῶν ἄμωρων
Αἰτ.	ποῦς ἄμωρους	τίς ἄμωρες	τὰ ἄμωρα
Κλητ.	(ὦ) ἄμωροι	(ὦ) ἄμωρες	(ὦ) ἄμωρα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	ὁ γλυκὸς	ἡ γλυκιά	τὸ γλυκόν
Γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιᾶς	τοῦ γλυκοῦ
Αἰτ.	τόν(ν) γλυκόν	τή(ν) γλυκιά	τὸ γλυκόν
Κλητ.	(ὦ) γλυκε	(ὦ) γλυκιά	(ὦ) γλυκόν

Πληθυντικός ἀριθμός

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	οἱ γλυκοὶ	αἱ γλυκαὲς	τὰ γλυκὰ
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἰτ.	τοὺς γλυκοὺς	τὰς γλυκὰς	τὰ γλυκὰ
Κλητ.	(ὦ) γλυκοὶ	(ὦ) γλυκαὲς	(ὦ) γλυκὰ

Ἑνικός ἀριθμός

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	ὁ γενναῖος	ἡ γενναία	τὸ γενναῖο
Γεν.	τοῦ γενναίου	τῆς γενναίας	τοῦ γενναίου
Αἰτ.	τὸν(ν) γενναῖο	τὴν(ν) γενναία	τὸ γενναῖο
Κλητ.	(ὦ) γενναῖε	(ὦ) γενναία	(ὦ) γενναῖο

Πληθυντικός ἀριθμός

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	οἱ γενναῖοι	αἱ γενναῖες	τὰ γενναῖα
Γεν.	τῶν γενναίων	τῶν γενναίων	τῶν γενναίων
Αἰτ.	τοὺς γενναίους	τὰς γενναῖες	τὰ γενναῖα
Κλητ.	(ὦ) γενναῖοι	(ὦ) γενναῖες	(ὦ) γενναῖα

§ 159. *Παρατηρήσεις στὰ ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσεν. σέ —ος.*

1) Τὰ ἐπίθετα σ' ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στὰ τρία γένη παίρνουνε τίς ἴδιες καταλήξεις, πού ἔχουνε τὰ ὁμοιοκατάληχτα οὐσιαστικά τοῦ κάθε γένους.

2) Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι κοινὴ καὶ γιὰ τὰ τρία γένη: ὁ καλός, γεν. πληθ. τῶν καλῶν — ἡ καλή, γεν. πληθ. τῶν καλῶν — τὸ καλό, γεν. πληθ. τῶν καλῶν.

3) Σ' ὅποια συλλαβὴ τονίζεται ἡ ἐνική ὀνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ στὰ ἐπίθετα τοῦτα, στὴν ἴδια συλλαβὴ τονίζονται ὅλες οἱ πτώσεις καὶ τῶν τριῶν γενῶν. Ἀ.χ. ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλό, τοῦ καλοῦ, τῆς καλῆς, τῶν καλῶν κλπ. — ὁ γενναῖος, ἡ γενναία, τὸ γενναῖο, τοῦ γενναίου, τῆς γενναίας, τῶν γενναίων κλπ. — ὁ ὁμορφος, ἡ ὁμορφη, τὸ ὁμορφο, τοῦ ὁμορφου, τῆς ὁμορφης, τῶν ὁμορφων κλπ.

Σημ. Μερικά προπαροξύτονα βρίσκονται σπανιότερα καὶ μὲ τὸν τόνο κατεβασμένο στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ. Λ.χ. ὁ φρόνιμος, ἡ φρόνιμη, τὸ φρόνιμο, τῶν φρόνιμων καὶ τῶν φρονίμων. (Παράδ. τῶν φρονίμων τὰ παιδιά πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν), ὁ ἄδικος, ἡ ἄδικη, τὸ ἄδικο, τῶν ἄδικων καὶ τῶν ἀδίκων κλπ.

β') Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσεν. σὲ —ύς.

§ 160. Τὰ ἐπίθετα ποὺ ἔχουνε τὸ ἄρσενικό σὲ —ύς εἶναι ὅλα ὀξύτονα καὶ στὰ τρία γένη.

§ 161. Τὸ θηλυκὸ σχηματίζεται πάντοτε μὲ τὴν κατάληξιν —ιά καὶ τὸ οὐδέτερο μὲ τὴν κατάληξιν —ύ. Λ. χ.

ὁ πλατὺς	ἡ πλατιά	τὸ πλατὺ
ὁ βαρὺς	ἡ βαριά	τὸ βαρὺ
ὁ σταχτὺς	ἡ σταχτιά	τὸ σταχτὺ κλπ.

§ 162. Τὰ ἐπίθετα ποὺ ἔχουνε τὸ ἄρσενικό σὲ —ύς κλίνονται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

Παραδείγματα :

Ἐνικός ἀριθμὸς

	Ἀρσενικό	Θηλυκὸ	οὐδέτερο
Ὄν.	ὁ πλατὺς	ἡ πλατιά	τὸ πλατὺ
Γεν.	τοῦ πλατιοῦ	τῆς πλατιάς	τοῦ πλατιοῦ
Αἱτ.	τό(ν) πλατὺ	τῇ(ν) πλατιά	τὸ πλατὺ
Κλητ.	(ὦ) πλατὺ	(ὦ) πλατιά	(ὦ) πλατὺ
Ὄν.	ὁ σταχτὺς	ἡ σταχτιά	τὸ σταχτὺ
Γεν.	τοῦ σταχτιοῦ	τῆς σταχτιάς	τοῦ σταχτιοῦ
Αἱτ.	τό(ν) σταχτὺ	τῇ σταχτιά	τὸ σταχτὺ
Κλητ.	(ὦ) σταχτὺ	(ὦ) σταχτιά	(ὦ) σταχτὺ

Πληθυντικός ἀριθμὸς

	Ἀρσενικό	Θηλυκὸ	οὐδέτερο
Ὄν.	οἱ πλατιοὶ	αἱ πλατιᾶς	τὰ πλατιά
Γεν.	τῶν πλατιῶν	τῶν πλατιῶν	τῶν πλατιῶν
Αἱτ.	τούς πλατιοὺς	τίς πλατιᾶς	τὰ πλατιά
Κλ.	(ὦ) πλατιοὶ	ὦ πλατιᾶς	ὦ πλατιά

Ἄρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
Ὄν. οἱ σταχτιοὶ	αἱ σταχτιᾶς	τὰ σταχτιά
Γεν. τῶν σταχτιῶν	τῶν σταχτιῶν	τῶν σταχτιῶν
Αἱτ. τοὺς σταχτιοὺς	τίς σταχτιᾶς	τὰ σταχτιά
Κλ. (ὦ) σταχτιοὶ	(ὦ) σταχτιᾶς	(ὦ) σταχτιά

Ὅμοια κλίνονται α') τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουνε γνώρισμα σχετικό με τίς διαστάσεις, τὸν ὄγκο, τὸ βάρος, κλπ. τῶν σωμάτων: βαθύς, μακρὺς, παχύς, φαρδύς, βαρύς, ἐλαφρὺς, τραχύς, δεῦς κλπ. β') τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουνε γνώρισμα σχετικό με τὸ χρῶμα, παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά (§ 357, δ): καφετίς, θαλασσὺς, βυσινίς, τριανταφυλλίς, μαβίς, πορτοκαλλίς κλπ.

§ 163. Παρατηρήσεις στὰ ἐπίθετα με τὸ ἄρσεν. σέ —ύς.

1) Τὸ διακριτικὸ γνώρισμα *υ* μένει μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου. Σ' ἑλοὺς τοὺς ἄλλους τύπους καὶ τῶν τριῶν γενῶν τὸ *υ* παθαίνει συνίζηση με τὴν τονισμένη λήγουσα καὶ γι' αὐτὸ γράφεται με *ι* (βλ. § 51): ὁ βαθύς, τοῦ βαθιοῦ, τὰ βαθιά, τῶν βαθιῶν κλπ.

2) Ἡ ἐνική γενική τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου ἔχει κοινὴ κατάληξη: —ιοῦ (τοῦ βαθιοῦ, τοῦ πλατιοῦ κλπ.).

3) Ἡ γενική πληθυντικοῦ εἶναι κοινὴ καὶ γιὰ τὰ τρία γένη με κατάληξη: —ιῶν (τῶν πλατιῶν, τῶν βαθιῶν κλπ.).

γ') Ἐπίθετα με τὸ ἄρσενικό σέ —ης.

§ 164. Τὰ ἐπίθετα πού ἔχουνε τὸ ἄρσενικό σέ —ης εἶναι ὅλα βαρύτονα καὶ στὰ τρία γένη.

§ 165. Τὸ θηλυκὸ σχηματίζεται:

1) με τὴν κατάληξη —α. Λ. χ. ὁ ζηλιάρης, ἡ ζηλιάρα — ὁ τεμπέλης, ἡ τεμπέλα

2) με τὴν κατάληξη —ρα. Λ. χ. ὁ ἀκαμάτης, ἡ ἀκαμάρα

3) με τὴν κατάληξη —ισα. Λ. χ. ὁ μακαρίτης, ἡ μακαρίτισα.

§ 166. Τὸ οὐδέτερο στὰ ἐπίθετα αὐτὰ λείπει καὶ στὴ θέση τοῦ βρίσκεται σὲ χρῆση τὸ οὐδέτερο ἀπὸ τὰ παράγωγα ἐπίθετα σέ —ικος. Λ. χ. Χρησιμοποιοῦμε ὥς οὐδέτερο στὰ ἐπίθετα: ὁ ζηλιάρης, ὁ τεμπέλης, ὁ μακαρίτης τὰ ἐπίθετα: τὸ ζηλιάρικο,

τὸ τεμπέλικο, τὸ μακαρίτικο, ποὺ κυρίως εἶναι οὐδέτερα τῶν ἐπιθέτων: ζηλιάριος, τεμπέλικος, μακαρίτικος.

§ 167. Παραδείγματα γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν τριῶν γενῶν στὰ ἐπίθετα ποὺ ἔχουν τὸ ἄρσενικό σέ — ης βάρυτονα:

Ἄρσεν.	θηλ. (σέ -α)	οὐδ.
ὁ ζηλιάρης	ἡ ζηλιάρα	(τὸ ζηλιάρικο)
ὁ τεμπέλης	ἡ τεμπέλα	(τὸ τεμπέλικο)
ὁ γκρινιάρης	ἡ γκρινιάρα	(τὸ γκρινιάρικο)
ὁ γαλανομάτης	ἡ γαλανομάτα	(τὸ γαλανομάτικο)

Ἄρσεν.	θηλ. (σέ -ρα)	οὐδ.
ὁ ἀκαμάτης	ἡ ἀκαμάτρα	(τὸ ἀκαμάτικο)
ὁ ψεύτης	ἡ ψεύτρα	(τὸ ψεύτικο)
ὁ κλέφτης	ἡ κλέφτρα	(τὸ κλέφτικο)

Ἄρσεν.	θηλ. (σέ -ισα)	οὐδέτ.
ὁ μακαρίτης	ἡ μακαρίτισα	τὸ μακαρίτικο
ὁ λεβέντης	ἡ λεβέντισα	τὸ λεβέντικο
ὁ σακάτης	ἡ σακάτισα	τὸ σακάτικο

Σημ. 1. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα τοῦτα σχηματίζουνε τὸ θηλυκὸ μὲ διπλὸ τύπο: ἀκαμάτρα καὶ ἀκαμάτισα, ζηλιάρα καὶ ζηλιάρισσα, σακάτισα καὶ σακάτα κλπ. Μερικὰ στὸ θηλυκὸ παίρνουνε καὶ τὴν κατάληξη οὐ: ξανθομάλλης, ξανθομάλλα καὶ ξανθομαλλοῦ κλπ.

Σημ. 2. Μερικὰ ὑποκοριστικά σέ —οῦλης σχηματίζουνε καὶ κανονικὸ οὐδέτερο σέ —οῦλι: μικροῦλης, μικροῦλα, μικροῦλι (καὶ μικροῦλικο) — φτωχοῦλης, φτωχοῦλα, φτωχοῦλι (καὶ φτωχοῦλικο) κλπ.

§ 168. Τὰ ἐπίθετα ποὺ ἔχουνε τὸ ἄρσενικό σέ —ης βάρυτονα κλίνονται στὸ κάθε γένος, ὅπως τὰ ὁμοιοκατάληχτα οὐσιαστικά.

3. Ἀνώμαλα ἐπίθετα.

§ 169. Ἀνώμαλα λέγονται τὰ ἐπίθετα, ποὺ σχηματίζουνε τὰ γένη τους καὶ κλίνονται ὅχι σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ἀκολουθοῦνε τὰ ἄλλα ἐπίθετα.

Τέτοια εἶναι πολὺ λίγα:

1) Τὸ ἐπίθετο: ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ, ποὺ κλίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

<i>Ἄρσεν.</i>	Ἐν. ὁ πολὺς, τοῦ πολλοῦ, τὸν πολὺ(ν), ὃ πολὺ.
	Πλ. οἱ πολλοί, τῶν πολλῶν, τοὺς πολλούς, ὧ πολλοί
<i>Θηλυκὸ</i>	Ἐν. ἡ πολλή, τῆς πολλῆς, τὴν πολλή, ὧ πολλῆς
	Πλ. οἱ πολλῆς, τῶν πολλῶν, τὶς πολλῆς, ὧ πολλῆς
<i>Οὐδέτε.</i>	Ἐν. τὸ πολὺ, τοῦ πολλοῦ, τὸ πολὺ, ὃ πολὺ
	Πλ. τὰ πολλὰ, τῶν πολλῶν, τὰ πολλὰ, ὧ πολλὰ

Σημ. Ἡ γενικὴ στὸ ἄρσενικὸ καὶ στὸ οὐδέτερο πολλοὺ εἶναι σπάνια.

2) Τὰ ἀκόλουθα ἐπίθετα σὲ -ος, ποὺ ἔχουνε καὶ δεύτερο τύπο μὲ κατὰληξη -ύς: μακριός, -ιά, -ὸ καὶ μακρύς, -ιά, -ὸ — γλυκός, -ιά, -ὸ καὶ γλυκός, -ιά, -ὸ — ἐλαφρὸς -ιά, -ὸ (ἢ ἐλαφρύς, -ιά, -ὸ) καὶ ἐλαφρὺς, -ιά, -ὸ — δεξιός, -ιά, ὁ καὶ δεξιός, -ιά, ὦ.

Σημ. Καὶ στοὺς δύο τύπους τὸ θηλυκὸ εἶναι κοινὸ καὶ τελειώνει σὲ -ιά.

3) Μερικὰ ἐπίθετα σὲ -ης, ποὺ ἔμειναν ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα. Λ.χ. ἐπιμελής, ἀμελής, εἰλικρινής, ἀφελής, εὐσεβής, ἀσεβής, ἐλώδης κλπ.

Τὰ ἐπίθετα τούτα ἔχουνε κοινὸ τύπο καὶ γιὰ τὸ ἄρσενικὸ καὶ γιὰ τὸ θηλυκὸ: ὁ Κώστας εἶναι ἐπιμελής, ἡ Μαρία εἶναι ἐπιμελής. Τὸ οὐδέτερο σ' αὐτὰ εἶναι ἄχρηστο.

Παράδειγμα:

Ἄρσενικὸ καὶ θηλυκὸ

Ἐνικ. ὁ (ἡ) ἐπιμελής, τὸν (τὴν) ἐπιμελή, ὃ ἐπιμελή
Πλ. οἱ ἐπιμελεῖς, τῶν ἐπιμελῶν, τοὺς (τίς) ἐπιμελεῖς, ὧ ἐπιμελεῖς
Παρατήρηση. Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ἄχρηστη.

Σημ. Τὸ οὐδέτερο ποὺ λείπει καθὼς καὶ ἡ γεν. τοῦ ἐνικοῦ στὰ ἐπίθετα τούτα ἀναπληρῶνται μὲ περίφραση: παιδί μ' ἐπιμέλεια ἢ παιδί ποὺ ἔχει ἐπιμέλεια, ἀνθρώπου μ' ἐπιμέλεια ἢ ἀνθρώπου ποὺ ἔχει ἐπιμέλεια κλπ.

Γραμματικοὶ ὅροι 8ου κεφ.

Ἐπίθετα. Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσενικὸ σὲ -ος, θηλυκὸ σὲ -η καὶ σὲ -α, οὐδέτερο σὲ -ο. Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσενικὸ σὲ -ύς, θηλ. σὲ -ιά, οὐδέτε. σὲ ὦ. Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσεν. σὲ -ης, θηλ. σὲ -α, σὲ -ρα καὶ σὲ -σα, οὐδέτε. σὲ -ις. Ἀνώμαλα ἐπίθετα.

Μ. Οἰκονόμου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

1. Βαθμοὶ ἐπιθέτων.

§ 170. Εἶδαμε ὅτι τὸ ἐπίθετο φανερώνει ἓνα ἰδιαίτερο γνώρισμα ἑνὸς οὐσιαστικοῦ (§ 155). Τὸ ἴδιο ὅμως γνώρισμα μπορεῖ νὰ τὸ ἔχουνε καὶ ἄλλα οὐσιαστικά, ἀλλὰ σὲ διαφορετικὸν βαθμὸν. Α.χ. ὁ **ψηλὸς** ἄνθρωπος, — τὸ **ψηλὸ** δέντρο, — τὸ **ψηλὸ** βουνό. Τὸ γνώρισμα, ποῦ φανερώνει τὸ ἐπίθετο ψηλός, βρίσκεται καὶ στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸ δέντρο καὶ στὸ βουνό, ἀλλὰ σὲ διαφορετικὸν βαθμὸν στὸ καθένα.

§ 171. 1) Ὃταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει **μονάχα** τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα ἑνὸς οὐσιαστικοῦ, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκριση μ' ἄλλα οὐσιαστικά, ποῦ ἔχουνε τὸ ἴδιο γνώρισμα, τότε λέγεται **ἐπίθετο θετικοῦ βαθμοῦ ἢ θετικό**. Α.χ. ὁ ψηλὸς ἄνθρωπος.

2) Ὃταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει ὅτι ἓνα οὐσιαστικὸν ἔχει κάποιο γνώρισμα σὲ ἀνώτερο βαθμὸν συγκριτικὰ μὲ ἄλλο ἢ μὲ ἄλλα οὐσιαστικά, τότε λέγεται **ἐπίθετο συγκριτικοῦ βαθμοῦ ἢ συγκριτικό**. Α.χ. Ὁ Πέτρος εἶναι ψηλότερος ἀπὸ τὸ Γεώργιο.

3) α') Ὃταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει ὅτι ἓνα οὐσιαστικὸν ἔχει κάποιο γνώρισμα στὸν πιὸ ἀνώτερο βαθμὸν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα οὐσιαστικά τοῦ ἴδιου εἴδους, λέγεται **ἐπίθετο ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ ἢ ὑπερθετικό**. Α.χ. Ὁ Πέτρος εἶναι ὁ ψηλότερος ἀπ' ὅλα τ' ἀδέρφια του. Ἐπειδὴ στὴν περίπτωσιν αὕτη τὸ ὑπερθετικὸν φανερώνει, πὼς κάποιο οὐσιαστικὸν ἔχει ἓνα γνώρισμα στὸν πιὸ μεγάλον βαθμὸν σχετικὰ μ' ὅλα τ' ἄλλα τοῦ ἴδιου εἴδους, γι' αὐτὸ τὸ ὑπερθετικὸν τοῦτο λέγεται **σχετικό**.

β') Ἐπίσης ἐπίθετο ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ ἢ ὑπερθετικὸν λέγεται καὶ τὸ ἐπίθετο, ποῦ φανερώνει ἓνα γνώρισμα τοῦ οὐσιαστικοῦ σὲ πάρα πολὺ μεγάλον βαθμὸν, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκριση μ' ἄλλα οὐσιαστικά.

Α.χ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι φτωχότατος (ἢ πάρα πολὺ φτωχός). Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι πλουσιότατος (ἢ πάρα πολὺ πλούσιος).

Ἐπειδὴ στὴν περίπτωσιν αὕτη τὸ ὑπερθετικὸν φανερώνει πὼς

κάποιο ουσιαστικό, απόλυτα παρμένο, ἔχει ἓνα γνώρισμα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸν, χωρὶς συσχετισμὸν μ' ἄλλα οὐσιαστικά, γι' αὐτὸ λέγεται **ἀπόλυτο** ὑπερθετικόν.

§ 172. Ὁ συγκριτικὸς καὶ ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς ἑνὸς ἐπιθέτου λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **παραθετικά** τοῦ ἐπιθέτου.

2. Σχηματισμὸς παραθετικῶν.

α') Σχηματισμὸς συγκριτικοῦ.

§ 173. Γιὰ νὰ σχηματίσουμε τὸ συγκριτικὸν βαθμὸν ἑνὸς ἐπιθέτου, παίρνουμε τὸ ἄρσενικὸ γένος στὸ θετικὸν βαθμὸν καί, ἀφοῦ ἀφαιρέσουμε τὸ τελικὸν *ς*, προσθέτουμε στὸ θέμα ποὺ μένει τὴ συγκριτικὴν κατάληξιν —τερος γιὰ τὸ ἄρσενικόν, —τερη γιὰ τὸ θηλυκόν, —τερο γιὰ τὸ οὐδέτερον.

Λ.χ.	θετικὸς	θέμα	συγκριτικὸς βαθμὸς
	φτωχός	φτωχο—	φτωχότερος - τερη - τερο
	πλούσιος	πλουσιο—	πλουσιότερος - τερη - τερο
	νέος	νεο—	νεότερος - τερη - τερο
	παχύς	παχυ—	παχύτερος - τερη - τερο
	πλατὺς	πλατυ—	πλατιύτερος - τερη - τερο

§ 174. Τὰ συγκριτικὰ ἐπίθετα μὲ τίς συγκριτικὰς κατάληξεις —τερος, —τερη, —τερο λέγονται **μονολεχτικά**, γιὰτι διατυπώνονται μὲ μιὰ λέξιν μονάχα. Μποροῦν ὅμως νὰ διατυπωθοῦν καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν τύπον τοῦ θετικοῦ, ἀφοῦ πάρουνε μὲρστά του τὸ συγκριτικὸν ποσοτικὸν ἐπίρρημα **πιο**.

Λ.χ.	πιο φτωχός,	πιο φτωχή,	πιο φτωχό,
	πιο πλούσιος,	πιο πλούσια,	πιο πλούσιο,
	πιο παχύς,	πιο παχιά,	πιο παχὺ κλπ.

Τὰ συγκριτικὰ τοῦτα, ποὺ διατυπώνονται μὲ τὸ ἐπίρρημα **πιο** καὶ μὲ τὸν τύπον τοῦ θετικοῦ, λέγονται **περιφραστικά**.

Σημ. Εἶδαμε (§ 171, 2) ὅτι ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς φανερώνει κάποιον γνώρισμα ἑνὸς οὐσιαστικοῦ σὲ ἀνώτερον βαθμὸν ἀπὸ ἄλλο οὐσιαστικό. Γιὰ νὰ διατυπώσουμε ἀκριβέστερα, ἂν ἡ διαφορὰ τοῦ γνωρίσματος ἀνάμεσα σὲ δύο ἢ περισσότερα οὐσιαστικά, ποὺ συγκρίνουμε, εἶναι μεγάλη ἢ μικρή, προσθέτουμε πολλὰς φορὰς τὸ ἐπίρρημα **πολὺ** ἢ **λίγο** πρὶν ἀπὸ τὸ συγκριτικὸν (εἴτε εἶναι μονολεχτικόν, εἴτε περιφραστικόν).

Λ.χ. Ὁ Πέτρος εἶναι πολὺ πλουσιώτερος ἀπὸ τὸ Νίκο (ἢ πολὺ πιο πλούσιος).

Ὁ Πέτρος εἶναι λίγο ἐξυπνότερος ἀπὸ τὸ Νίκο (ἢ λίγο πιο ἐξυπνος).

β') Σχηματισμὸς ὑπερθετικοῦ.

§ 175. Γιὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ ὑπερθετικοῦ πρέπει πάντα νὰ προσέχουμε, ἂν γίνεται σύγκριση ἐνὸς οὐσιαστικοῦ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα (δηλαδὴ ἂν εἶναι σχετικὸ) ἢ ἂν χωρὶς σύγκριση φανερώνεται: ἓνα γνώρισμα σὲ πολὺ μετὰ βᾶθμῳ (δηλ. ἂν εἶναι ἀπόλυτο).

1) α') Γιὰ νὰ σχηματίσουμε τὸ ἀπόλυτο ὑπερθετικὸ ἐνὸς ἐπιθέτου παίρνουμε τὸ ἄρσεν. γένος στὸ θετικὸ βᾶθμῳ καί, ἀφ' οὗ ἀφαιρέσουμε τὸ τελικὸ —ς, προσθέτουμε τὴν ὑπερθετικὴν κατάληξιν —τατος γιὰ τὸ ἄρσενικόν, —τατη γιὰ τὸ θηλυκόν, —τατο γιὰ τὸ οὐδέτερον. Λ.χ.

φτωχὸς	φτωχο—	φτωχότατος,	φτωχότατη,	φτωχότατο
πλούσιος	πλουσιο—	πλουσιότατος,	πλουσιότατη,	πλουσιότατο
νέος	νεο—	νεότατος,	νεότατη	νεότατο
παχὺς	παχυ—	παχύτατος	παχύτατη,	παχύτατο
πλατὺς	πλατυ—	πλατύτατος,	πλατύτατη,	πλατύτατο

β') Τὰ ἀπόλυτα ὑπερθετικὰ ποὺ σχηματίζονται μὲ τὴν ὑπερθετικὴν κατάληξιν —τατος, —τατη, —τάτο; λέγονται **μονολεχτικά**. Σχηματίζονται ὁμῶς καὶ **περιφραστικά** μὲ τὸν τύπον τοῦ θετικοῦ, ἀφ' οὗ ἀφαιρουνε μπροστὰ τοῦ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα πολὺ ἢ πάρα πολὺ. Λ.χ. Πολὺ φτωχός, πολὺ φτωχή, πολὺ φτωχό, πολὺ παχύς, πολὺ παχιά, πολὺ παχύ ἢ πάρα πολὺ φτωχός, πάρα πολὺ παχύς κλπ.

Σημ. Ἡ σημασία τοῦ ἀπόλυτου ὑπερθετικοῦ ἐκφράζεται ζωηρότερα μὲ τὴ διπλὴ ἐπανάληψιν τοῦ ἐπιρρηματος πολὺ. Λ.χ. πολὺ-πολὺ φτωχός, πολὺ-πολὺ ἐξυπνος.

Ἐπίσης τὴ σημασία τοῦ ἀπόλυτου ὑπερθετικοῦ πολλὰς φορὲς τὴν ἐκφράζουμε μὲ διπλὴ ἐπανάληψιν τοῦ ἴδιου τοῦ ἐπιθέτου στὸ θετικὸ βᾶθμῳ. Λ.χ. ψηλὸ-ψηλὸ βουνό, φρέσκα-φρέσκα φάγια κλπ.

Παραδ. Μικρό-μικρὸ μ' ὄρφανεν ἡ ἀλόπητή μου Μοῖρα. (Γ. Βιζυηνός).

Τὸ ἀπόλυτο ὑπερθετικὸ πολλὰς φορὲς ἀναπληρώνεται καὶ μὲ σύνθεσιν τοῦ ἐπιθέτου μὲ τὴν πρόθεσιν κατὰ ἢ μὲ τὸ ὄνομα θεός: καταγάλανος, κατακόκκινος, κατὰμαυρος, θεοσκότεινος, θεότρολλος κλπ.

2) Τὸ σχετικὸ ὑπερθετικὸ τῶν ἐπιθέτων εἶναι ὁ ἴδιος ὁ τύπος τοῦ μονολεχτικῶ ἢ περιφραστικῶ συγκριτικῶ, ἀλλὰ συνδυαζόμενος μὲ ἄρθρο:

Λ.χ. ἄρσεν. θετ. φτωχός, συγκρ. φτωχότερος ἢ πιδ φτωχός, ὑπερθ. σχετικός: ὁ φτωχότερος ἢ ὁ πιδ φτωχός (ἀπὸ ὅλους).

Θηλ. θετ. φτωχή, συγκρ. φτωχότερη ἢ πιδ φτωχή, ὑπερθ. σχετικός: ἡ φτωχότερη ἢ ἡ πιδ φτωχή (ἀπὸ ὅλες).

Οὐδ. θετ. φτωχό, συγκρ. φτωχότερο ἢ πιδ φτωχό, ὑπερθ. σχετικός: τὸ φτωχότερο ἢ τὸ πιδ φτωχό (ἀπὸ ὅλα).

§ 176. Παραδείγματα σχηματισμοῦ τῶν παραθετικῶν.

Πίνακας 1. Παραθετικά μονολεχτικά.

θετικός	συγκριτικός	ὑπερθετικός	
		ἀπόλυτος	σχετικός
δειλός	δειλότερος	δειλότατος	ὁ δειλότερος
στενός	στενότερος	στενότατος	ὁ στενότερος
καθαρός	καθαρότερος	καθαρότατος	ὁ καθαρότερος
γενναῖος	γενναιότερος	γενναιότατος	ὁ γενναιότερος
ὠραῖος	ὠραιότερος	ὠραιότατος	ὁ ὠραιότερος
ἀστείος	ἀστειότερος	ἀστειότατος	ὁ ἀστειότερος
φρόνιμος	φρονιμότερος	φρονιμότατος	ὁ φρονιμότερος
ἀφθονός	ἀφθονότερος	ἀφθονότατος	ὁ ἀφθονότερος
ἐνδοξός	ἐνδοξότερος	ἐνδοξότατος	ὁ ἐνδοξότερος
πλατύς	πλατύτερος	πλατύτατος	ὁ πλατύτερος
παχύς	παχύτερος	παχύτατος	ὁ παχύτερος
βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος	ὁ βαθύτερος

Πίνακας 2. Παραθετικά περιφραστικά.

θετικός	συγκριτικός	ὑπερθετικός	
		ἀπόλυτος	σχετικός
δειλός	πιδ δειλός	πολὺν δειλός	ὁ πιδ δειλός
στενός	πιδ στενός	πολὺν στενός	ὁ πιδ στενός
καθαρός	πιδ καθαρός	πολὺν καθαρός	ὁ πιδ καθαρός
γενναῖος	πιδ γενναῖος	πολὺν γενναῖος	ὁ πιδ γενναῖος
ὠραῖος	πιδ ὠραῖος	πολὺν ὠραῖος	ὁ πιδ ὠραῖος
ἀστείος	πιδ ἀστείος	πολὺν ἀστείος	ὁ πιδ ἀστείος
φρόνιμος	πιδ φρόνιμος	πολὺν φρόνιμος	ὁ πιδ φρόνιμος
ἀφθονός	πιδ ἀφθονός	πολὺν ἀφθονός	ὁ πιδ ἀφθονός
ἐνδοξός	πιδ ἐνδοξός	πολὺν ἐνδοξός	ὁ πιδ ἐνδοξός
πλατύς	πιδ πλατύς	πολὺν πλατύς	ὁ πιδ πλατύς
παχύς	πιδ παχύς	πολὺν παχύς	ὁ πιδ παχύς
βαθύς	πιδ βαθύς	πολὺν βαθύς	ὁ πιδ βαθύς

§ 177. Γενικὲς παρατηρήσεις.

1) Οἱ περιφραστικοὶ τύποι τοῦ συγκριτικοῦ καὶ ἀκόμα περισσότερο τοῦ ὑπερθετικοῦ εἶναι πρὸ συνηθισμένοι ἀπὸ τοὺς μονολεχτικούς.

2) "Οἷα τὰ ἐπίθετα στὰ τρία γένη καὶ στοὺς τρεῖς βαθμοὺς κλίνονται σ' ὅλες τὶς πτώσεις ἐνικού καὶ πληθυντικού μὲ τὶς ἴδιες καταλήξεις πού ἔχουνε τὰ ὁμοιοκατάληχτα οὐσιαστικά τοῦ κάθε γένους.

3. Ἀνώμαλα παραθετικά.

§ 178. Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουνε τὰ μονολεχτικά τους ἢ μὲ διπλὸ τύπο ἢ μὲ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέμε ὅτι ἔχουν ἀνώμαλα παραθετικά.

Τέτοια εἶναι :

1) Τὰ ἀνώμαλα ἐπίθετα σέ—ος, πού ἔχουνε στὸ θετικὸ βαθμὸ καὶ τύπο σέ—ύς (§ 169, 2). Αὐτὰ σχηματίζουνε τὰ παραθετικά καὶ σέ—ότερος, —ότατος, (ὅπως τὰ ἄλλα ἐπίθετα σέ—ος) καὶ σέ—ύτερος, —ύτατος, (ὅπως τὰ ἐπίθετα σέ—ύς) : γλυκός, γλυκότερος, γλυκότατος καὶ γλυκός, γλυκύτερος γλυκύτατος—ἐλαφριός, ἐλαφριότερος, ἐλαφριότατος (ἢ ἐλαφρός, ἐλαφρότερος, ἐλαφρότατος) καὶ ἐλαφρός, ἐλαφρύτερος, ἐλαφρύτατος.

2) Τὰ ἐπίθετα κοντός, χοντρός, καὶ ὁμορφος, πού ἔχουνε καὶ αὐτὰ συγκριτικὸ σέ—ότερος καὶ —ύτερος : κοντότερος καὶ κοντότερος, χοντρότερος καὶ χοντρότερος, ὁμορφότερος καὶ ὁμορφότερος. Τὸν ὑπερθετικὸ ὅμως τὸν ἔχουνε κανονικὰ μόνον σέ—ότατος : κοντότατος, χοντρότατος, ὁμορφότατος.

3) Τὸ ἐπίθετο μαῦρος, πού ἔχει συγκριτικὸ μόνον σέ —ύτερος : μαυρότερος, καὶ τὸν ὑπερθετικὸ μόνον πεφραστικὸ : πολὺ μαῦρος.

4) Τὸ ἐπίθετο ἀπλός, πού ἔχει παραθετικά σέ —ούστερος —ούστατος : ἀπλούστερος, ἀπλούστατος.

5) Τὰ ἀρχαῖα ἐπίθετα σέ—ης (§ 169, 3), πού ἔχουνε παραθετικά σέ —έστερος, έστατος : ἐπιμελής, ἐπιμελέστερος, ἐπιμελέστατος—ἀμελής, ἀμελέστερος, ἀμελέστατος κλπ.

6) Τὸ ἐπίθετο μέγας, πού ἔχει συγκριτικὸ σέ —ύτερος καὶ

ὑπερθετικὸν σὲ—ιστος : μεγαλύτερος, μέγιστος (πιο συχνὸ τὸ περιφραστικόν : πολὺν μεγάλος).

7) Τὰ ἐπίθετα κακός, καλός καὶ πολὺς, πού ἔχουνε παραθετικά μὲ διαφορετικὸν θέμα :

θετικὸς	συγκριτικὸς	ὑπερθετικὸς
κακός	χειρότερος	κάκιστος
καλός	καλύτερος	καλότερος, —κάλλιστος καὶ ἄριστος
πολύς, πολλή, πολύ	περισσότερος	μόνο περιφρ. πᾶρα πολὺς

4. Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά.

§ 179. Τὰ ἐπίθετα σὲ —ης βαρύτερα (§ 164—168) δὲν ἔχουνε μονολεχτικά παραθετικά. Ὁ συγκριτικὸς καὶ ὑπερθετικὸς βαθμὸς στὰ ἐπίθετα αὐτὰ βρίσκεται πάντα περιφραστικῶς. Λ. χ.

ζηλιάρης	πιο ζηλιάρης	πολὺν ζηλιάρης	(ὁ πιο ζηλιάρης)
ψεύτης	πιο ψεύτης	πολὺν ψεύτης	(ὁ πιο ψεύτης)
λεβέντης	πιο λεβέντης	πολὺν λεβέντης	(ὁ πιο λεβέντης).

§ 180. Πολλὰ ἐπίθετα φανερώουνε γνώρισμα, πού δὲν ἐπιδέχεται σύγκριση. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ δὲ σχηματίζουε παραθετικά (οὔτε μονολεχτικά, οὔτε περιφραστικά). Τέτοια ἐπίθετα εἶναι ὅσα φανερώνουν :

α') *χρόνος* : χτεσινός, αὐριανός, φετεινός, περσινός κλπ.

β') *τόπος* : θαλασσινός, στεργιανός, οὐράνιος, γήινος κλπ.

γ') *ὕλη* : μαρμαρίνος, ξύλινος, χάλκινος, σιδερένιος, χρυσός, ἀσημένιος κλπ.

δ') *κατάσταση ἀμετάβλητη* : νεκρός, ἀθάνατος, ἄψυχος, μακαρίτης κλπ.

ε') *τὰ ἀριθμητικά* καὶ ὅσα ἔχουν ἀριθμητικὴ σημασία : ὄλος (ὀλόκερος ἢ ὀλόκληρος), μισός, δύο, τρία, τέταρτος, πέμπος κλπ.

5. Ἐλλειπτικά παραθετικά.

§ 181. Σὲ μερικά ἐπίθετα λείπει ὁ θετικὸς βαθμὸς ἢ καὶ τὸ ἓνα ἀπ' τὰ παραθετικά. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς :

(ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπὶ ῥῆγμα ἄνω)	—	ἀνώτερος, ἡ, ο ἀνώτατος, ἡ, ο
(ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπὶ ῥῆγμα κάτω)	—	κατώτερος, ἡ, ο κατώτατος, ἡ, ο
(ἀπὸ τὸ ἀρ. ἐπ. ἴδιος=ξεχωριστός)	—	ἰδιαίτερος, ἡ, ο —
(ἀπὸ τὴν ἀρχαία πρόθεσι πρὸ)	—	πρῶτος
(ἀπὸ τὴν ἀρχαία πρόθεσι ὑπὲρ)	—	ὑπέρτατος
(ἀπὸ τὸ ῥῆμα προτιμῶ)	—	προτιμότερος —
(ἀπὸ τὸ ἀρχαϊστ. τοπικὸ ἐπὶ ῥ. ὕψι)	—	ὑψιστος

Σημ. 1. Τὰ παραθετικὰ ἀνώτερος, ἀνώτατος καὶ κατώτερος, κατώτατος εἶναι τὰ μόνα ποὺ ἔχουν ὦ πρὶν ἀπὸ τὴν παραθετικὴν κατάληξιν —τερος, —τατος.

Σημ. 2. Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι: μεγαλειότητος (βασιλείας), αἰδεσιμότητος (ιερέας) βρίσκονται μόνον στὸν ὑπερθετικὸ (ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἐπίθετα μεγάλειος καὶ αἰδέοιμος). Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα σεβάσμιος καὶ μακάριος, ποὺ βρίσκονται καὶ στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, γίνονται τὰ ὑπερθετικὰ σεβασμιότητος (τίτλος ἐπισκοπικὸς) καὶ μακαριότητος (τίτλος μητροπολιτικὸς). Τὸ ἐπίθετο πανάγιος (παραβ.: πανάγιος τάφος), ἔχει θηλυκό: Παναγία (τίτλος τῆς μητέρας τοῦ Ἰησοῦ) καὶ ὑπερθετικὸ: Παναγιότητος (τίτλος πατριαρχικὸς).

8. Παραθετικὰ ἐπιρρημάτων.

§ 182. α') Ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπίθετα σὲ —ος καὶ σὲ —ὺς παράγονται ἐπιρρήματα ποὺ ἔχουνε τὸν τύπο τῆς αἰτιατικῆς πληθυντ. τοῦ οὐδετέρου. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι τροπικά, καὶ πολὺ λίγα τοπικά καὶ χρονικά.

Παραδείγματα :

ἐπίθετα	οὐδέτ. αἰτιατ. πληθ.	ἐπίρρημα
ὁ δειλὸς	τὰ δειλὰ	δειλὰ
ὁ καθαρὸς	τὰ καθαρὰ	καθαρὰ
ὁ ὥραϊος	τὰ ὥραϊα	ὥραϊα
ὁ ἄσχημος	τὰ ἄσχημα	ἄσχημα
ὁ καλὸς	τὰ καλὰ	καλὰ
ὁ κακὸς	τὰ κακὰ	κακὰ
ὁ βαθὺς	τὰ βαθιὰ	βαθιὰ
ὁ βαρὺς	τὰ βαριὰ	βαριὰ
ὁ κοντὸς	τὰ κοντὰ	κοντὰ
ὁ ἄργος	τὰ ἄργα	ἀργὰ κλπ.

β') Τὰ ἐπιρρήματα τούτα σχηματίζουνε παραθετικά, ὅπως καὶ τὰ ἐπίθετα. Ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς τοὺς εἶναι ὅμοιος μὲ τὴν αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ οὐδετέρου συγκριτικοῦ ἐπιθέτου καὶ ὁ ὑπερθετικὸς τοὺς εἶναι ὅμοιος μὲ τὴν αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ οὐδετέρου ὑπερθετικοῦ ἐπιθέτου.

Παραδείγματα:

θετικὸς	συγκριτικὸς	ὑπερθετικὸς
δειλὰ	δειλότερα	δειλότατα
καθαρὰ	καθαρότερα	καθαρότατα
ὠραῖα	ὠραιότερα	ὠραιότατα
ἄσχημα	ἄσχημότερα	ἄσχημότατα
βαθιὰ	βαθυτέρα	βαθύτατα
βαριὰ	βαρύτερα	βαρύτατα
μακριὰ	μακρύτερα	περιφρ. : πολὺ μακριά
καλὰ	καλύτερα	καλότατα, κάλλιστα, ἄριστα
κακὰ	χειρότερα	κάκιστα
ἐλαφριὰ	ἐλαφρότερα (καὶ ἐλαφρότερα)	ἐλαφρότατα (καὶ ἐλαφρότατα)
κοντὰ	κοντύτερα (καὶ κοντότερα)	— περιφρ. : πολὺ κοντὰ

Σημ. Καὶ τὰ παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων (ὅπως εἶδαμε καὶ στὰ ἐπίθετα) σχηματίζονται πρὸ συχνὰ μὲ περιφραστικὸν τύπον.

§ 183. Τὰ ἐπίθετα πολὺς καὶ λίγος σχηματίζουνε τὰ ἐπιρρήματα στὸ οὐδέτερον ἐνικό: πολὺ καὶ λίγο, πρὸ ἔχουνε τὰ ἐξῆς παραθετικά:

θετικὸς	συγκριτικὸς	ὑπερθετικὸς
πολὺ	περισσότερο ἢ πιότερο	μονολ. μάλιστα
	ἢ πιό	περιφρ. πάρα πολὺ
λίγο	λιγότερο	περιφρ. πολὺ λίγο

§ 184. Καὶ πολλὰ πρωτότυπα τοπικά ἐπιρρήματα σχηματίζουνε παραθετικά, ἀλλὰ μόνον μὲ περιφραστικὸν τύπον Δ. χ.

θετικὸς	συγκριτικὸς	ὑπερθετικὸς
κάτω	πιο κάτω	πολὺ κάτω

θετικός	συγκριτικός	ὑπερθετικός
ἐπάνω	πιο ἐπάνω	πολύ ἐπάνω
ψηλά	πιο ψηλά	πολύ ψηλά
πίσω	πιο πίσω	πολύ πίσω
ἐμπρός	πιο ἐμπρός	πολύ ἐμπρός
ἔξω	πιο ἔξω	πολύ ἔξω κλπ.

Σημ. Τῇ σημασίᾳ τοῦ θετικοῦ ἐπιρρήματος τῇ διατυπώνουμε πολλές φορές πιο ζωηρά μὲ διπλὴ ἐπανάληψη. Λ. χ. κοντά-κοντά, ἀργά-ἀργά, σιγά-σιγά, κάτω-κάτω, ἐπάνω-ἐπάνω κλπ.

6. Παραθετικά μετοχῶν.

§ 185. Πολλές μετοχές τῆς παθητικῆς φωνῆς ἐπιδέχονται σύγκριση καὶ γι' αὐτὸ σχηματίζουν παραθετικά, πάντοτε ὁμῶς περιφραστικά. Λ. χ.

θετικός	συγκριτικός	ὑπερθετικός
		ἀπόλυτος σχετικός
γυμνασμένος	πιο γυμνασμένος	πολύ γυμνασμένος (ὁ πιο γυμνασμένος)
καμένος	πιο καμένος	πολύ καμένος (ὁ πιο καμένος)
λυπημένος	πιο λυπημένος	πολύ λυπημένος (ὁ πιο λυπημένος)
φοβισμένος	πιο φοβισμένος	πολύ φοβισμένος (ὁ πιο φοβισμένος)
χτυπημένος	πιο χτυπημένος	πολύ χτυπημένος (ὁ πιο χτυπημένος)

Γραμματικοὶ ὅροι 9ου κεφ.

Βαθμοὶ ἐπιθέτων. Ἐπίθετο θετικοῦ βαθμοῦ ἢ θετικό. Παραθετικά. Ἐπίθετο συγκριτικοῦ βαθμοῦ ἢ συγκριτικό. Ἐπίθετο ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ ἢ ὑπερθετικό. Ὑπερθετικό σχετικό καὶ ὑπερθετικό ἀπόλυτο. Παραθετικά μονολεχτικά καὶ παραθετικά περιφραστικά. Συγκριτικὴ κατάληξις. Ὑπερθετικὴ κατάληξις. Ἀνώμαλα παραθετικά. Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά. Ἐλλειπτικά παραθετικά. Παραθετικά ἐπιρρήματα. Παραθετικά μετοχῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

§ 186. Πολλές λέξεις φανερώνουν ἀριθμούς. Α.χ. οἱ *ἑπτὰ* μέρες τῆς ἑβδομάδας. Οἱ *δώδεκα* μῆνες τοῦ χρόνου. Οἱ *τριάντα* μέρες τοῦ μηνός.

Πολλές λέξεις πάλι παράγονται ἀπὸ ὀνόματα ἀριθμῶν. Α.χ. ὁ Μάρτιος εἶναι *τρίτος* μῆνας τοῦ χρόνου. Ἡ *εἰκοστή πέμπτη* Μαρτίου. Ἡ *τριπλή* συμμαχία. Ὁ ἀριθμὸς δέκα εἶναι *διπλάσιος* τοῦ πέντε. Ὁ ἀριθμὸς εἴκοσι ἔχει δυὸ *δεκάδες* κλπ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις, ποὺ φανερόνουν ἀριθμούς ἢ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα ἀριθμῶν, λέγονται *ἀριθμητικά*.

§ 187. Τὰ ἀριθμητικά εἶναι *ἐπίθετα* καὶ *οὐσιαστικά*.

1. Ἀριθμητικά ἐπίθετα.

§ 188. Τὰ ἀριθμητικά ἐπίθετα εἶναι τεσσάρων εἰδῶν: ἀπόλυτα, ταχτικά, πολλαπλασιαστικά καὶ ἀναλογικά.

α') *Τὰ ἀπόλυτα* ἀριθμητικά ἐπίθετα φανερόνουν ὀρισμένον πλῆθος ἀπὸ οὐσιαστικά. Α.χ. ἓνας ἄνθρωπος, τρία παιδιά, δεκαπέντε βιβλία.

β') *Τὰ ταχτικά* ἀριθμητικά ἐπίθετα φανερόνουν τὴν ἀριθμητικὴν σειράν, ποὺ ἔχει ἓνα οὐσιαστικὸν ἀνάμεσα σὲ ἄλλα οὐσιαστικά τοῦ ἴδιου εἶδους. Α.χ. ὁ πρῶτος μαθητὴς, ὁ πέμπτος μῆνας τοῦ χρόνου.

Σὲ κάθε ἀπόλυτο ἀντιστοιχεῖ ἓνα ταχτικό. Στὰ ἀπόλυτα ἓνας, δύο, ἑπτὰ καὶ ὀχτὼ ἀντιστοιχοῦν τὰ ταχτικά: πρῶτος, δεύτερος, ἔβδομος καὶ ὄγδοος. Τὰ ἄλλα ταχτικά σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα, ποὺ ἔχει τὸ ἀπόλυτο, μὲ τὴν κατάληξιν —τος ἕως τὸν ἀριθμὸ 19, καὶ —στος ἀπὸ τὸ 20 καὶ πέρα. Α.χ. τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕχτος, ἑνατος, δέκατος, ἐνδέκατος, δωδέκατος, δέκατος τρίτος, δέκατος ἑνατος, εἰκοστός, εἰκοστὸς πρῶτος, ἑξηκοστός, ἑκατοστός, χιλιοστός κλπ.

Σημ. 1. Τὰ ταχτικά, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ ἀπόλυτα *τριάντα* ἕως *ἐνενηντα*, σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα, ποὺ εἶχαν τὰ ἀπόλυτα στὴν ἀρχαία γλῶσσα. Α.χ. *τριακοστός*, *τεσσαρακοστός*, *πεντηκοστός*, —*ἐνενηκοστός*.

Σημ. 2. Γιὰ νὰ σχηματίσουμε τὰ ταχτικά, πού ἀντιστοιχοῦνε στά ἀπόλυτα δύο χιλιάδες, τρεῖς χιλιάδες, τέσσερις χιλιάδες κλπ., παίρνουμε ὡς βάση τὸ ταχτικὸ χιλιοστός καὶ προσθέτουμε μπροστά σ' αὐτὸ τὰ ἀρχαῖα ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα δύο, τρεῖς, τετράκις, πεντάκις, ἑξάκις, ἐπτάκις, ὀκτάκις, ἑννέκις, δεκάκις, ἑνδεκάκις, δωδεκάκις (=δύο φορές, τρεῖς φορές, τέσσερις φορές κλπ.). Α.χ. δισχιλιοστός, τρισχιλιοστός, τετρακισχιλιοστός κλπ.

γ') Τὰ **πολλαπλασιαστικά** ἀριθμητικὰ ἐπίθετα φανερώνουν ἀπὸ πόσα ἀπλὰ μέρη εἶναι σχηματισμένο ἓνα οὐσιαστικόν. Α.χ. διπλὸς φόνος, τριπλὴ συμμαχία. Στὰ ἀπόλυτα ἓνας, δύο, τρία ἀντιστοιχοῦνε τὰ **πολλαπλασιαστικά**: ἀπλός, διπλός, τριπλός ἢ τριδίπλος. Τὰ ἄλλα **πολλαπλασιαστικά** σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα, πού ἔχουνε τὰ ἀπόλυτα, μὲ τὴν κατάληξη —πλός ἢ —άδιπλος: τετραπλός ἢ τετράδιπλος, πενταπλός ἢ πεντάδιπλος, ἑξαπλός ἢ ἑξάδιπλος κλπ.

δ') Τὰ **ἀναλογικά** ἀριθμητικὰ ἐπίθετα φανερώνουνε ποῖα εἶναι ἡ ἀναλογία ἑνὸς ποσοῦ πρὸς ἄλλο ποσόν, δηλαδὴ πόσες φορές ἓνα ποσόν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ ἄλλο τοῦ ἴδιου εἶδους.

Α.χ. Ἡ Ἀθήνα ἔχει διπλάσιο πληθυσμὸν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη.

Τὰ **ἀναλογικά** σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα, πού ἔχουνε τὰ ἀντίστοιχα ἀπόλυτα, μὲ τὴν κατάληξη —πλάσιος: διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος κλπ.

2. Ἀριθμητικὰ οὐσιαστικά.

α') Αἰσθητά.

§ 189. Τὰ αἰσθητὰ ἀριθμητικὰ οὐσιαστικά φανερώνουνε πρόσωπα ἢ πράγματα, πού χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μονάδων πού ἔχουνε, καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ὅσα φανερώνουνε **πρόσωπα ὀρισμένης ἡλικίας** μὲ κατάληξη —άρης γιὰ τὸ ἀρσενικὸ καὶ —άρα γιὰ τὸ θηλυκόν. Σχηματίζονται κατὰ πεντάδες ἀπὸ τὸ 25 ἕως τὸ 95: εἰκοσιπεντάρης, εἰκοσιπεντάρα—τριαντάρης, τριαντάρα—σαραντάρης, σαραντάρα—... ἑνενηντάρης, ἑνενηντάρα—ἑνενηνταπεντάρης, ἑνενηνταπεντάρα.

2) Ὅσα φανερώνουνε **νομίσματα**. Αὐτὰ ἔχουνε καταλήξεις —άρα, —αράκι καὶ —άρικο. Κατάληξη —άρα παίρνουνε δύο

μονάχα πού σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα πέντε καὶ δέκα : πεντάρα καὶ δεκάρα (νόμισμα πέντε καὶ δέκα λεπτῶν).

Κατάληξη — αράκι παίρνουμε μερικὰ ὀνόματα νομισμάτων πού σχηματίζονται ἀπὸ ἀντίστοιχα ἀπόλυτα : πενταράκι, δεκαράκι, εἰκοσαράκι, πενηνταράκι (μικρὰ κατὰ τὸ σχῆμα νομίσματα 5, 10, 20, 50 λεπτῶν).

Κατάληξη — άρικο παίρνουμε μερικὰ οὐσιαστικά πού σχηματίζονται ἀπὸ ἀντίστοιχα ἀπόλυτα : δεκάρικο, εἰκοσιπεντάρικο, πενηντάρικο, ἑκατοστάρικο, πεντακοστάρικο, χιλιάρικο (μεγála κατὰ τὸ σχῆμα νομίσματα ἢ χαρτονομίσματα 10, 25, 50, 100, 500 καὶ 1000 δραχμῶν).

3) Ὅσα φανερώνουνε ποσὰ ἀπὸ μονάδες ὀρισμένον εἶδους. Αὐτὰ ἔχουνε κατάληξη — άρι : Δυάρι, τριάρι, τεσσάρι, πεντάρι, πενηντάρι, ἑκατοστάρι, κ.λ.π. (= ποσὸν μονάδων παιγνιδίου, ποσὸν δραμίων, βαθμοὶ κ.λ.π.)

β') Ἀφηρημένα.

§ 190. Τὰ ἀφηρημένα ἀριθμητ. οὐσιαστικά ἔχουνε κατάληξεις :

α') —άδα. Αὐτὰ φανερώνουν ἓνα ἀφηρημένο πλῆθος ἀπὸ μονάδες πού λογαριάζονται σάν ἓνα ἑνιαῖο σύνολο.

Στὸ ἀπόλυτο ἓνας ἀντιστοιχεῖ τὸ ἀφηρημένο οὐσιαστικὸ μονάδα. Ὅλα τὰ ἄλλα ἀφηρημένα οὐσιαστικά σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα πού ἔχουνε τὰ ἀπόλυτα : δυάδα, τριάδα, τετράδα, δεκάδα, ἑκατοντάδα, χιλιάδα.

β') —αριά. Αὐτὰ φανερώνουν ἐπάνω-κάτω τὸ πλῆθος μονάδων ὀρισμένου εἶδους. Α.χ. καμιὰ δεκαριά, καμιὰ εἰκοσαριά.

Σημ. Ἀπὸ τὸ 100 σχηματίζεται τὸ οὐσιαστικὸ ἑκατοστή : καμιὰ ἑκατοστή.

3. Κλίση τῶν ἀριθμητικῶν.

§ 191. Ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά τὸ ἓνας, δύο, τρεῖς καὶ τέσσερις κλίνονται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδέτ.
Ὀν.	ἓνας	μία (μιὰ)	ἓνα
Γεν.	ἑνὸς (ἐνοῦ ἢ μιανοῦ)	μιᾶς (μιανῆς)	ἑνὸς (ἐνοῦ ἢ μιανοῦ)
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μία(ν) ἢ μιὰ(ν)	ἓνα

(χωρὶς πληθυντικὸ)

Πληθυντικός ἀριθμὸς

	ἀρσ., θηλ. καὶ οὐδ.	ἀρσ. καὶ θηλ.	οὐδ.	ἀρσ. καὶ θηλ.	οὐδ.
Ὀν.	δύο	τρεις	τρία	τέσσερις	τέσσερα
Γεν.	δύο (δυονῶν)	τριῶν	τριῶν	τεσσάρων	τεσσάρων
Αἰτ.	δύο	τρεις	τρία	τάσσερις	τέσσερα

(χωρὶς ἐνικὸν ἀριθμὸν)

§ 192. Ἀπὸ τὸ 5 ἕως τὸ 100 δὲν κλίνονται. Ἀπὸ τὸ 200 ἕως τὸ χίλια κλίνονται στὸν πληθυντικόν, ὅπως τὰ ἄλλα ὁμοιοκατάληχτα ἐπίθετα, μόνο πού κατεβάζουσε στὴ γενικὴ πληθυντικοῦ τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: οἱ διακόσιοι, τῶν διακοσίων, οἱ χίλιοι, τῶν χιλίων κ.λ.π.

§ 193. Τὰ ταχτικά, πολλαπλασιαστικὰ καὶ ἀναλογικὰ ἐπίθετα κλίνονται σὰν τὰ ἄλλα ὁμοιοκατάληχτα ἐπίθετα. Α. χ. ὁ πρῶτος, τοῦ πρώτου, οἱ πρώτοι, τῶν πρώτων κ.λ.π.

Ἐπίσης τὰ οὐσιαστικὰ ἀριθμητικὰ κλίνονται σὰν τὰ ἄλλα ὁμοιοκατάληχτα οὐσιαστικά. Α. χ. ἡ χιλιάδα, τῆς χιλιάδας, ἡ δεκάρα, τῆς δεκάρας, ὁ ἐξηντάρης, τοῦ ἐξηντάρη κ.λ.π.

Παρατηρήσεις στὰ ἀριθμητικά.

§ 194. 1) α') Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 11 ἕως τὸ 20 γράφονται σὰν μιὰ λέξη: ἑνδεκα, δώδεκα, δεκατρία, δεκαεννιά.

β') Ἀπὸ τὸ 20 καὶ πέρα τὰ σύνθετα ἀριθμητικὰ γράφονται μὲ χωρισμένες τίς λέξεις: εἴκοσι ὀχτώ, σαράντα πέντε κ.λ.π.

γ') Τὰ σύνθετα ταχτικά ἀπὸ τὸ 13 καὶ πέρα γράφονται μὲ χωρισμένες τίς λέξεις: δέκατος ἑβδομος, εἰκοστὴ πέμπτη.

δ') Ὅλα τὰ σύνθετα ἀριθμητικὰ σχηματίζονται μὲ τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸ πρῶτο καὶ τὸ μικρότερο κατόπι του: δέκα πέντε, ἑβδομήντα ἑφτά, χιλιοστὸς ἑκατοστὸς δέκατος πέμπτος κ.λ.π.

2) α') Τὰ ἀριθμητικὰ δυάδα καὶ δυάρι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ κανονικὸ θέμα δυ— τοῦ ἀριθμοῦ δύο. Τὸ ἀριθμητικὸ δευτερος σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα δευ—. Ὅλα τὰ ἄλλα παράγωγα ἀπὸ τὸ δύο ἀριθμητικὰ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα δι—: διπλός, διπλάσιος, διακοσιοστός.

β') Ὅλα τὰ παράγωγα ἀπὸ τὸ τρεις ἀριθμητικὰ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τρι—: τρίτος, τριπλός, τριάντα, τριακό-

σια κλπ. Ἐπίσης ἡ κοινὴ καὶ γιὰ τὰ τρία γένη γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ ὅλες οἱ πτώσεις τοῦ οὐδετέρου σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τρι— : τῶν τριῶν, τὰ τρία.

γ') Τὸ θέμα τεσσαρ— στὸ ἀπόλυτο τέσσερις παθαίνει πολλὰς μεταβολάς: 1) Στὴ γενικὴ πληθ. γίνεται τεσσαρ—: τεσσάρων. 2) Στὸ παράγωγον τέταρτος γίνεται τεταρ—. 3) Στὸ παράγωγον τετρακόσια γίνεται τετρα—. 4) Στὸ ἀπόλυτο σαράντα γίνεται σαρ— (ἀπὸ τὸ θέμα τεσσαρ— μὲ περικυπὴ τῆς πρώτης συλλαβῆς).

δ') Τὸ οὐσιαστικὸν ἑβδομάδα παράγεται ἀπὸ τὸ ταχτικὸν ἑβδομος.

3) α') Οἱ κλασματικὲς μονάδες καὶ οἱ κλασματικοὶ ἀριθμοὶ ὀνομάζονται μὲ τὰ ταχτικὰ ἀριθμητικὰ: ἓνα πέμπτο, ἓνα ἑβδομο, ἓνα εἰκοστὸ τρίτο, τρία πέμπτα, πέντε ἑβδομα, δέκα εἰκοστὰ τρίτα κλπ. Τὸ ἓνα δεύτερον λέγεται καὶ μισό, οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου μισός.

β') Τὸ ἐπίθετον μισός (—ῆ —ό), ὅταν συνοδεύει καὶ συμπληρῶναι ἀριθμητικὰ λέγεται καὶ γράφεται ἔπειτα ἀπὸ τὰ ἀριθμητικὰ μὲ τὴ σύνδεσιν τοῦ συνδέσμου καὶ: δύο μῆνες καὶ μισός, δύο ὥρες καὶ μισή, δύο μῆλα καὶ μισό· συχνότερα ἐνώνεται μὲ τὸ ἀριθμητικόν, τότε ὁμῶς παίρνει πάντα τὴ μορφὴν τοῦ θηλυκοῦ καὶ μένει ἄκλιτον: δύομιση μῆνες, δύομιση ὥρες, δύομιση μῆλα, τῶν δύομιση μηνῶν, τῶν δύομιση ὥρων, τῶν δύομιση μῆλων.

Μαζὶ μὲ τὰ ἀριθμητικὰ τρεῖς καὶ τέσσερις γίνεται: τρεισήμιση, τεσσερισήμιση.

§ 195. Ὅταν θέλωμε νὰ παραστήσουμε τὸ μῆραςμα ἐνὸς πλήθους οὐσιαστικῶν, νὰ ὁμολώσουμε δηλαδὴ κάθε πόσας μονάδες κάνουν ἓνα μέρος τοῦ ὅλου, μεταχειριζόμεσθε διπλὴ ἐπανάληψιν τοῦ ἀπόλυτου ἀριθμητικοῦ μὲ μικρὴ παύλα στὴ μέσῃ: δυό-δυό, τρεῖς-τρεῖς, δέκα-δέκα κλπ. Τὴν ἴδιαν ἔννοιαν τὴν παρασταίνουμε καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν ἀπό, καὶ τὸ ἀπόλυτον ἀριθμητικόν: ἀπὸ δυό, ἀπὸ τρεῖς, ἀπὸ δέκα.

Συμβολικὴ παράσταση τῶν ἀριθμῶν.

§ 196. 1) Γιὰ τὴ συμβολικὴν παράστασιν τῶν ἀριθμῶν μετα-

χειριζόμαστε τὰ σημεῖα: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0, ποὺ λέγονται ἀραβικὰ ψηφία.

2) Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συνηθίζανε νὰ παρασταίνουν τοὺς ἀριθμοὺς μὲ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα. Τὸ σημεῖο Ϛ σημαίνει τὸν ἀριθμὸ 6 καὶ λέγεται στίγμα. Τὸ σημεῖο ϣ σημαίνει τὸν ἀριθμὸ 90 καὶ λέγεται κόππα. Τὸ σημεῖο Ϟ σημαίνει τὸν ἀριθμὸ 900 καὶ λέγεται σαμπί.

Χρησιμοποιοῦμε κι' ἐμεῖς τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου (κεφαλαῖα ἢ μικρά) γιὰ τὴν παράσταση τῶν ἀριθμῶν, κυρίως ἔταν ξεχωρίζουμε ἓνα σύγγραμμα σὲ τόμους, μέρη, κεφάλαια, παραγράφους κλπ. καὶ γενικὰ ἔταν θέλουμε νὰ παραστήσουμε τὰ ἰδιαίτερα μέρη ἀπὸ ἓνα ὁποιοδήποτε σύνολο (Α' τόμος, Β' μέρος, β' κεφάλαιο κλπ. Α' τάξη, β' τιμῆμα κλπ).

Σημ. Τὰ μεγαλύτερα μέρη τὰ παρασταίνουμε μὲ κεφαλαῖα καὶ τὰ μικρότερα μὲ μικρὰ γράμματα.

3) Ἐπίσης πολλὰς φορὲς στίς ἴδιες περιστάσεις, ἀντὶ νὰ μεταχειριστοῦμε τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, μεταχειριζόμαστε τὰ λατινικὰ ἀριθμητικὰ ψηφία, ὅπως τὰ σημειώνουμε στὸν πίνακα.

Σημ. Μὲ τὰ λατινικὰ ἀριθμητικὰ ψηφία εἶναι σημειωμένες οἱ ὥρες στίς πλάκες πολλῶν ὁρολογίων κλπ.

§ 197. Πίνακας τῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβ. ψηφία	Ἑλλην. σημεῖα	Λατινικὰ σημεῖα	Ἀπόλυτα	Ταχτικά
1	α'	I	ἕνας, μία, ἓνα	πρῶτος
2	β'	II	δύο (ἢ δυό)	δεύτερος
3	γ'	III	τρεις, τρία	τρίτος
4	δ'	IV	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	V	πέντε	πέμπτος
6	ς'	VI	ἕξ	ἕχτος
7	ζ'	VII	ἑφτά	ἑβδομος
8	η'	VIII	ὀχτώ	ὀγδοος
9	θ'	IX	ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	X	δέκα	δέκατος
11	ια'	XI	ἐνδεκα	ἐνδέκατος
12	ιβ'	XII	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	XIII	δεκατρεῖς, δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	XIV	δεκατέσσερις, δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ις'	XV	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ις'	XVI	δεκαἕξ	δέκατος ἕχτος
17	ις'	XVII	δεκαἑφτά	δέκατος ἑβδομος
18	ιη'	XVIII	δεκαοχτώ	δέκατος ὀγδοος
19	ιθ'	XIX	δεκαἐννιά	δέκατος ἐνατος
20	κ'	XX	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	XXI	εἴκοσι ἓνα	εἰκοστός πρῶτος
30	λ'	XXX	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	XL	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	L	πενήντα	πεντηκοστός
60	ς'	LX	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	LXX	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	LXXX	ὀγδοήντα	ὀγδοηκοστός
90	η'	XC	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	θ'	C	ἑκατὸ	ἑκατοστός
200	σ'	CC	διακόσιοι, —ες, —α	διακοσιοστός
300	τ'	CCC	τριακόσιοι, —ες, —α	τριακοσιοστός
400	υ'	CCC	τετρακόσιοι, —ες, —α	τετρακοσιοστός
500	φ'	D	πεντακόσιοι, —ες, —α	πεντακοσιοστός
600	χ'	DC	ἑξακόσιοι, —ες, —α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	DCC	ἑφτακόσιοι, —ες, —α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	DCCC	ὀχτακόσιοι, —ες, —α	ὀχτακοσιοστός
900	ϑ'	DCCCC	ἐννιακόσιοι, —ες, —α	ἐννιακοσιοστός
1000	α	M	χίλιοι, —ες, —α	χιλιοστός
2000	β	MM	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
3000	γ	MMM	τρεις χιλιάδες	τρισχιλιοστός
4000	δ	MMMM	τέσσερις χιλιάδες	τετρακισχιλιοστός
5000	ε	ICD	πέντε χιλιάδες	πεντακισχιλιοστ.

Γραμματικοὶ ὅροι 10ου κεφ.

Ἀριθμητικά. Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα (ἀπόλυτα, ταχτικά, πολλαπλασιαστικά, ἀναλογικά). Ἀριθμητικὰ οὐσιαστικά (αἰσθητὰ καὶ ἀφηρημένα). Συμβολικὴ παράσταση ἀριθμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ANTONYMIES

1. Ὅρισμός καὶ εἶδη ἀντωνυμιῶν.

§ 198. Αὐτὸς ἔρχεται. Ἐκεῖνος φεύγει. Τὸ βιβλίον εἶναι δικό μας. Εἶναι εὐχαριστημένος μετὰ τὸν ἑαυτό του. Ὅποιος θέλει ἔσθῃ. Ὅσοι θέλουν ἔσθω. Τέτοιος ἦταν πάντα.

Πολλὲς φορές ἀντὶ νὰ ὀνομάσουμε ἓνα ὄνομα (οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο) μεταχειρίζομαστε ἄλλη λέξη, ποὺ γι' αὐτὸ λέγεται **ἀντωνυμία**.

Οἱ ἀντωνυμίαι ἀνάλογα μετὰ τὴ σημασίαν τους ἢ μετὰ τὴ θέσιν ποὺ ἔχουνε στὸ λόγον εἶναι: 1) προσωπικῆς, 2) δεικτικῆς, 3) ἐρωτηματικῆς, 4) ἀόριστης καὶ 5) ἀναφορικῆς.

2. Προσωπικῆς ἀντωνυμίας.

§ 199. Στὸ λόγον ὑπάρχουνε πάντοτε τρία πρόσωπα. Πρῶτον πρόσωπον εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μιλεῖ. Δεύτερον πρόσωπον εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ σ' αὐτὸν μιλεῖ κάποιος. Τρίτον πρόσωπον εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ γι' αὐτὸν γίνεται ὁ λόγος.

Οἱ ἀντωνυμίαι, ποὺ φανερῶνουνε τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα τοῦ λόγου λέγονται **προσωπικῆς ἀντωνυμίας** καὶ εἶναι οἱ ἑξῆς:

α') ἡ ἀντωνυμία **ἐγὼ** γιὰ τὸ πρῶτον πρόσωπον καὶ τῶν τριῶν γενῶν: ἐγὼ παίζω, ἐγὼ ἔρχομαι.

β') ἡ ἀντωνυμία **σὺ** (ἢ **σύ**) γιὰ τὸ β' πρόσωπον καὶ τῶν τριῶν γενῶν: σὺ παίζεις, ποῶς εἶσαι σύ;

γ') ἡ ἀντωνυμία **αὐτός**, **αὐτή**, **αὐτό** γιὰ τὸ γ' πρόσωπον: αὐτὸς παίζει, αὐτὴ ἔρχεται, αὐτὸ κοιμάται.

§ 200. Οἱ προσωπικῆς ἀντωνυμίαι κλίνονται κατὰ τὸν ἀκρίβητος τρόπον :

α' πρόσωπο		β' πρόσωπο
Ἑνικός ἀριθμός		
Ὅν.	ἐγὼ	ἐσύ καὶ σύ
Γεν.	ἐμένα καὶ μένα καὶ μοῦ	ἐσένα καὶ σένα καὶ σοῦ
Αἰτ.	ἐμένα καὶ μένα καὶ μὲ	ἐσένα καὶ σένα καὶ σέ
Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὅν.	ἐμεῖς	ἐσεῖς καὶ σεῖς
Γεν.	ἐμᾶς καὶ μᾶς	ἐσᾶς καὶ σᾶς
Αἰτ.	ἐμᾶς καὶ μᾶς	ἐσᾶς καὶ σᾶς

γ' πρόσωπο		
Ἑνικός ἀριθμός		
ἀρσ.	θηλ.	οὐδ.
Ὅν. αὐτός καὶ τοῦ	αὐτή καὶ τη	αὐτό καὶ το
Γεν. αὐτοῦ καὶ τοῦ	αὐτῆς καὶ τῆς	αὐτοῦ καὶ τοῦ
Αἰτ. αὐτό(ν) καὶ τόν	αὐτή(ν) καὶ τη(ν)	αὐτό καὶ τὸ
Πληθυντικός ἀριθμός		
ἀρσ.	θηλ.	οὐδ.
Ὅν. αὐτοὶ καὶ τοὶ	αὐτὲς καὶ τες	αὐτὰ καὶ τα
Γεν. αὐτῶν καὶ τῶν	αὐτῶν καὶ τῶν	αὐτῶν καὶ τῶν
	καὶ τοὺς	καὶ τοὺς
Αἰτ. αὐτούς καὶ τοὺς	αὐτὲς καὶ τες ἢ τις	αὐτὰ καὶ τὰ

Σημ. Ὅλοι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν εἶναι ἐγγλιτικοί. Βλ. § 35—38.

§ 201. Παρατηρήσεις εἰς προσωπικῆς ἀντωνυμίας.

- 1) Οἱ προσωπικῆς ἀντωνυμίαι δὲν ἔχουν κλητική.
- 2) Στὸ α' καὶ β' πρόσωπο ἡ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι ὅμοιαι: ἐμᾶς (μᾶς)—ἐσᾶς (σᾶς) καὶ στή γενική καὶ στήν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ.
- 3) Στὸ γ' πρόσωπο ἡ γενική πληθυντικοῦ εἶναι κοινή καὶ γιὰ τὰ τρία γένη: αὐτῶν, τῶν, τοῦς.

Σημ. Ὁ ἀρσενικός τύπος τοῦς χρησιμεύει καὶ γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ

γιά τὸ οὐδέτερο γένος. Λ.χ. *Οἱ μητέρες λατρεύουνε τὰ παιδιὰ τους. Τὰ παιδιὰ ἀνοίξανε τὰ βιβλία τους κι' ἀρχίσανε νὰ διαβάζουν.*

4) Στὸ α' καὶ β' πρόσωπο ἡ αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ ἔχει καὶ τύπο ἐμένανε, ἐσένανε.

5) Πολλὲς φορές μαζί μὲ τοὺς μονοσύλλαβους τύπους βρίσκονται καὶ οἱ ἀκέραιοι ἀντωνυμικοὶ τύποι. Λ.χ. Ἐμένα μου ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση. Ἐσένα σὲ κατὰλαθε, ἐμένα δὲν μὲ κα-
ταλαθαίνει. Αὐτὸν θὰ τὸν κανονίσω.

Παράδειγμα:

Ἐμὲ μὲ λὲν Δεξιέσω (Κ. Παλαμάς).

6) Ἀντὶ γὰρ τίς ἀντωνυμίες: ἐγώ, σύ, αὐτὸς βρίσκονται καὶ οἱ περιφραστικοὶ τύποι: τοῦ λόγου μου, τοῦ λόγου σου, τοῦ λόγου του ἢ ἐλόγου μου, ἐλόγου σου, ἐλόγου του.

Παράδειγμα:

Μὰ ὁ βασιλιάς ἦταν δίκαιος, φαίνεται. Δὲν κοίταζε σῶναι καὶ καλὰ νὰ σωθεῖ ἐλόγου του... (Ἄ. Καρακώτσας).

3. Ἄλλες χρήσεις τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν.

§ 202. Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν δὲ φανερώνουνε μονάχα τὰ πρόσωπα τοῦ λόγου, ἀλλὰ ἔχουνε συνάμα καὶ μερικὲς ἄλλες σημασίες:

1) α') Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τοῦ γ' προσώπου (τοῦ, τῆς, τοῦ — τοῦ, τῆς, τοῦ κλπ.) πολλὰς φορές σὲ μιὰ πρόταση προλαθαίνουνε τὸ ὄνομα, πού πρόκειται ν' ἀναφερθεῖ πρὸ πέρα.

Λ.χ. *Τῇ* βλέπαμε τὴ βαρκούλα μας, σὰν ἔφευγε δεμένη πίσω ἀπὸ μιὰ γολέτα (Ἄ. Ἑφταλιώτης).

Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, γιγαντιά, τὸ βασιλεῖα; (Γ. Βιζυηνός).
Τὸ ἄκουσα τὸ κανόνι.

Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἡ ἀντωνυμία τοῦ, τῆς, το λέγεται **προληπτικὴ προσωπικὴ ἀντωνυμία**.

β') Ἀντίστροφα, ἄλλες φορές οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τοῦ γ' προσώπου (τοῦ, τῆς, το — τοῦ, τῆς, τοῦ κλπ.) χρησιμεύουνε γιὰ νὰ ἐπαναλάβουνε τὴν ἔννοια τοῦ ὀνόματος, πού εἶχε ἀναφερθεῖ πρὸ πρὶν μέσα στὴν πρόταση.

Α. χ. Τὴ μακρυνὴ πατρίδα μου, πρὶν ἢ σκλαβιά πλανῶσαι,
τὴ δόξαζε *ἢ* παλιγκαριά, *τὴ* φώτιζεν ἢ γνώση (Γ. Δροσίνης).

Τὴ χώρα, πού μου λές, *τὴ* γνώρισα, *τὴν* εἶδα (Γ. Δροσίνης).
Ἐφώναξα τὸ Νίκο καὶ τοῦ εἶπα νὰ διαδάξει.

Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι *ἢ* ἀντωνυμία τοῦ το, λέγεται
ἐπαναληπτικὴ προσωπικὴ ἀντωνυμία.

2) Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς γενικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντι-
κοῦ καὶ τῶν τριῶν προσώπων:

μοῦ, σοῦ, τοῦ, τῆς, τοῦ — μᾶς, σᾶς, τοῦς, τῶν,
ἔταν βρίσκονται ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ ἓνα οὐσιαστικό, ἔχουν θέσι
γενικῆς χητητικῆς.

Α. χ. ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα σου, τὸ βιβλίον του (τῆς, του)
ὁ πατέρας μας, ἡ μητέρα σας, τὰ βιβλία τους, (των) κλπ.

Γιὰ περισσότερη ἔμφασι οἱ μονοσύλλαβοι αὐτὲς γενικῆς παίρ-
νουνε μπροστά τους τὸ ἐπίθετο δικός, ἢ, ὁ: Α. χ. ὁ δικός μου
πατέρας, ἡ δική σου μητέρα, τὸ δικό του (τῆς, του) βιβλίο, ὁ
δικός μας πατέρας, ἡ δική σας μητέρα, τὸ δικό τους (των) βιβλίο.

Τότε οἱ σύνθετοι τύποι: δικός μου, δικός σου, δικός του κλπ.
λέγονται **χητητικὲς προσωπικὲς ἀντωνυμίαι.**

Τὸ ἐπίθετο δικός πού βρίσκεται πρὶν ἀπὸ τὴ μονοσύλλαβὴ
γενικὴ τῆς ἀντωνυμίας κλίνεται ὅπως τὰ ὁμοιοκατάληκτα ἐπί-
θετα σὲ —ος: ὁ δικός μου, τοῦ δικοῦ μου, οἱ δικοί μου, τῶν
δικῶν μου, ἡ δική μας, οἱ δικές μας, τὸ δικό μου, τὰ δικά μου.

3) Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς γενικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντ.
καὶ τῶν τριῶν προσώπων:

μοῦ, σοῦ, τοῦ, τῆς, τοῦ — μᾶς, σᾶς, τοῦς, τῶν
ἀκολουθοῦνε πολλὰς φορές τὸ ἐπίθετο ἑαυτός (ὁ ἴδιος) καὶ ἔτσι
σχηματίζονται οἱ σύνθετοι τύποι:

Ὀν. Ἐνικ. ὁ ἑαυτός μου, ἑαυτός σου, ἑαυτός του (τῆς)

Ὀν. Πληθ. ὁ ἑαυτός μας, ἑαυτός σας, ἑαυτός τους (των)

Γεν. Ἐνικ. τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἑαυτοῦ σου, ἑαυτοῦ του (τῆς)

Γεν. Πληθ. τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἑαυτοῦ σας, ἑαυτοῦ τους (των)

Αἰτ. Ἐνικ. τὸν ἑαυτό μας, ἑαυτό σας, ἑαυτό του (τῆς)

Αἰτ. Πληθ. τὸν ἑαυτό μας, ἑαυτό σας, ἑαυτό τους (των)

Οἱ σύνθετοι αὗτοι τύποι φανερώουν, ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ λό-

γού τὰ ἴδια ἐνεργοῦνε καὶ τὰ ἴδια παθαίνουνε, δέχονται ὁηλαδή τὴν ἴδια τὴν ἐνέργειαν τους. Γι' αὐτὸ λέγονται **αὐτοπαθεῖς προσωπικὲς ἀντωνυμίες**.

Σημ. Οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίες, ὅταν δὲν ἔχουνε *προληπτικὴν*, ἐπαγαληπτικὴν, χιτητικὴν ἢ αὐτοπαθὴν σημασίαν, ἀλλὰ χρησιμεύουν ἀπλῶς γιὰ νὰ φανερώσουνε τὰ πρόσωπα τοῦ λόγου λέγονται *καθαρὲς προσωπικὲς ἀντωνυμίες*.

4. Δειχτικὲς ἀντωνυμίες.

§ 203. Πολλὲς φορὲς στὸ λόγο ὀρίζουμε ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἓνα γινώρισμά του, σὰν νὰ τὸ δείχνουμε. Α. χ. τοῦτος γράφει, ἐκεῖνος διαβάζει, αὐτὸς ἔρχεται, τέτοιος εἶναι πάντα του, τόσα εἶπε κλπ. Οἱ λέξεις αὐτές, ποὺ φανερώνουν ὅτι δείχνουμε ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἓνα γινώρισμά του, λέγονται ἀντωνυμίες **δειχτικὲς**.

§ 204. Οἱ δειχτικὲς ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) **αὐτός, αὐτή, αὐτό**, ὅταν δείχνουμε ἓνα οὐσιαστικὸ ποῦ ἀναφέραμε λίγο πρὶν στὸ λόγο ἢ ποὺ βρίσκεται κοντὰ μας.

2) **τοῦτος, τοῦτη, τοῦτο** (καὶ ἐτοῦτος, ἐτούτη, ἐτοῦτο) ἐπίσης ὅταν δείχνουμε ἓνα οὐσιαστικὸ ποὺ εἶναι πολὺ κοντὰ σὰν νὰ τὸ παρουσιάζουμε.

3) **ἐκεῖνος, η, ο**, ὅταν δείχνουμε ἓνα οὐσιαστικὸ ποὺ εἶναι μακριὰ ἢ ποὺ τὸ ἀναφέραμε στὸ λόγο πρὶν ἀπὸ κάποιον ἄλλο.

4) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο**, ὅταν δείχνουμε τὴν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ.

5) **τόσος, τόση, τόσο**, ὅταν δείχνουμε τὴν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ.

§ 205. Οἱ δειχτικὲς ἀντωνυμίες κλίνονται σὰν τὰ ἐπίθετα σὲ —ος. Οἱ ἀντωνυμίες ὅμως αὐτός, τοῦτος καὶ ἐκεῖνος ἔχουνε διπλοὺς τύπους στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ :

Γενικὴ ἐνικοῦ

Ἀρσενικὸ καὶ οὐδέτ.

αὐτοῦ καὶ αὐτουνοῦ τούτου καὶ τουτουνοῦ ἐκείνου καὶ ἐκεινοῦ

Θηλυκὸ

αὐτῆς καὶ αὐτηνῆς τούτης καὶ τουτηνῆς ἐκείνης καὶ ἐκεινῆς

Γενική πληθυντικοῦ
(κοινὴ καὶ γὰρ τὰ τρία γένη)

αὐτῶν καὶ αὐτονῶν τούτων καὶ τουτωνῶν ἐκείνων καὶ ἐκεινῶν

§ 206. Ἀπὸ τὴν ἀντωνυμία αὐτὸς σχηματίζεται κάποτε ὁ τύπος δαῦτος, δαῦτη, δαῦτο. Παράδ. Γὰρ τοῦτο κι' ὁ βασιλεὺς τὴν ἀγαποῦσε πολὺ (τὴν κόρη του). Ὅλο τὸ βασίλειο του τῷδινε γὰρ δαῦτη (Α. Καρκαβίτσας).

Ἐπίσης ἀπὸ τὸ οὐδέτερο τῆς ἀντωνυμίας αὐτός, ἡ, ὁ σχηματίζεται συγκομμένος τύπος τοῦ οὐδέτερου: τὸ πού συνηθίζεται στὴ φράση τὸ καὶ τὸ (=αὐτὸ καὶ αὐτό), ὅταν θέλουμε νὰ μὴν ξαναποῦμε πάλι κάτι πού εἶχαμε πεῖ πρὶν.

5. Ἑρωτηματικῆς ἀντωνυμίης.

§ 207. Ποιὸς εἶσαι; Πόσα βιβλία ἀγόρασες; Τί κάνεις;

Οἱ ἀντωνυμίης πού μεταχειριζόμαστε στίς ἐρωτήσεις μας λέγονται *ἐρωτηματικῆς*.

§ 208. Ἑρωτηματικῆς ἀντωνυμίης εἶναι:

1) *ποιός, ποιά, ποιά*; Τὴν ἀντωνυμία τοῦτη τὴ μεταχειριζόμαστε, ὅταν ζητοῦμε νὰ μάθουμε τὸ ὄνομα ἑνὸς οὐσιαστικοῦ. Τὸ ποιός, ἡ, ὁ κλίνεται σὰν τὰ ἐπίθετα σὲ —ος, μόνο πού ἔχει διπλὸ τύπο στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ: ποιοῦ καὶ ποιανοῦ, ποιῆς καὶ ποιανῆς, ποιοῦ καὶ ποιανοῦ, ποιῶν καὶ ποιανῶν.

2) *πόσος, πόση, πόσο*; πού τὴ μεταχειριζόμαστε, ὅταν ζητοῦμε νὰ μάθουμε τὴν ποσότητα ἑνὸς οὐσιαστικοῦ. Κλίνεται κανονικῶς ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ —ος, ἡ, ο.

3) *τί*; Ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἀντωνυμία ποιός, ἡ, ὁ καὶ κλίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Ἑνικός ἀριθμὸς

(Τύποι κοινὸι καὶ γὰρ τὰ τρία γένη)

Ὀνομ. *τί*; Λ.χ. τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός; τί μέρα ἔχουμε σήμερα; τί παιδὶ εἶναι αὐτό;

Γεν. *τί ἢ τίνος*; Λ.χ. τί εἶδους πράγμα εἶναι αὐτό; τίνος εἶσαι;

Αἰτ. τί; Λ. χ. τί ἀνοησία ἔκαμα! τί εἶπες;

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅνομ. τί; Λ. χ. τί ἀνθρώποι εἶναι αὐτοί; τί ἀνοησίες εἶναι αὐτές; τί πράγματα εἶναι αὐτά;

Γεν. τί καὶ τίνων; Λ. χ. τί εἰδῶν πράγματα εἶναι αὐτά; τίνων μιλαῖτε ἔτσι;

Αἰτ. τί; Λ. χ. τί λόγια λέτε; τί βιβλία ἀγόρασες;

Δηλαδή ἡ ἀντωνυμία τὶ χρησιμεύει καὶ γιὰ τὰ τρία γένη καὶ μένει ἀκλιτή καὶ στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό, ἐξὸν ἀπὸ τῆς γενικῆς ποῦ ἔχει καὶ τύπους (σπανιότερους): τίνος καὶ τίνων.

6. Ἀόριστες ἀντωνυμίες.

§ 209. Ὁ ένας βασιλιάς. Κάποιος μαθητής. Μερικά παιδιά. Κάποια λόγια κλπ.

Οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ φανερώνουν ἓνα οὐσιαστικό μὲ ἀόριστο τρόπο, λέγονται **ἀόριστες**.

§ 210. Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι:

1) **ένας, μία (ἢ μιά), ένα**, όταν τὴ μεταχειριζόμαστε ὅχι γιὰ νὰ δηλώσουμε ἀριθμό, ἀλλὰ γιὰ νὰ ξεχωρίσουμε ἓνα οὐσιαστικό ἀπὸ πολλὰ τοῦ ἴδιου εἴδους. Λ. χ. Ἦτανε μιά φορὰ ἓνας βασιλιάς... Τὸ ἓνας ἐδῶ δὲ δηλώνει ἀριθμό, δὲ φανερῶνει δηλαδή, ὅτι ἦτανε κάποτε ἓνας βασιλιάς καὶ ὅχι περισσότεροι, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλιάδες ξεχωρίζουμε ἓναν, ποὺ δὲν τὸν ὀνομάζουμε καὶ ποῦ γι' αὐτὸν γίνεται λόγος.

Ἡ ἀντωνυμία ἓνας ἀναπληρῶνει τὸ ἄρθρο ἐνός οὐσιαστικοῦ, όταν τοῦτο δὲν εἶναι γνωστὸ ἢ ὀρισμένο (§ 74). Λ. χ. Πέρασε ἓνας γέρος (πρόσωπο ἄγνωστο). Ὅταν θὰ συνεχίσουμε θὰ ποῦμε: ὁ γέρος αὐτός..., γιατί μὲ τὴν προηγούμενη πρόταση ἔγινε πιά πρόσωπο ὀρισμένο.

Ἡ ἀντωνυμία ἓνας, μία (ἢ μιά), ἓνα κλίνεται ὅπως καὶ τὸ ἀριθμητικό (§ 191).

2) **κάποιος, κάποια, κάποιο**. Ἡ ἀντωνυμία αὕτη φανερῶνει ὁλοσδιόλου ἀόριστα ἓνα οὐσιαστικό, ποὺ δὲν τὸ ξέρουμε ἢ δὲ θέλουμε νὰ τὸ ὀνομάσουμε.

Κλίνεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ —ος· ἔχει ὁμως κι' αὐτὴ διπλὸ τύπο στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ: κάποιου καὶ καποιανοῦ, κάποιας καὶ καποιανῆς, κάποιου καὶ καποιανοῦ, κάποιων καὶ καποιανῶν.

3) **κανένας, καμία (ἢ καμιά), κανένα.** Ἡ ἀντωνυμία αὐτὴ ἔχει δυὸ σημασίες: α') τέλεια ἀρνητική, ὅταν μάλιστα τὸ ρῆμα συνοδεύεται μὲ ἰδιαίτερα ἀρνητικὰ ἐπιρρήματα (δέν, μὴ). Λ.χ. Δὲν εἶναι κανένas ἐδῶ. Νὰ μὴ γίνεῖ καμιά ὑποχώρηση. Δὲν εἶχαμε κανένα ἀποτέλεσμα. β') τέλεια ἀόριστη, ὅταν τὸ ρῆμα δὲ συνοδεύεται μὲ ἰδιαίτερα ἀρνητικὰ ἐπιρρήματα. Λ.χ. Εἶναι κανένas αὐτοῦ: Καμιά φορὰ συμβαίνει ἔτσι. *Ἐλα κανένα ἀπόγευμα σπíti μου.

Ἡ ἀντωνυμία κανένas, καμία (ἢ καμιά), κανένα ἔχει μόνο ἐνικὸν ἀριθμὸ καὶ κλίνεται ἀκριβῶς ὅπως ἡ ἑνας, μία (ἢ μιὰ), ἕνα.

Τὸ ἀρσενικὸ κανένas στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχει καὶ τύπο: κανεῖς.

4) **μερικοί, μερικές, μερικά,** ποὺ φανερώνει ἕνα ὀρισμένο μέρος ἀπὸ πολλὰ οὐσιαστικά καὶ κλίνεται μόνο στὸν πληθυντικόν, ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ —ος.

5) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο,** ποὺ κλίνεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ —ος· ἔχει ὁμως διπλὸ τύπο στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ: ἄλλου καὶ ἄλλουνοῦ, ἄλλης καὶ ἄλληνῆς, ἄλλου καὶ ἄλλουνοῦ, ἄλλων καὶ ἄλλονῶν.

6) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο,** ποὺ φανερώνει ἀόριστη ποσότητα καὶ κλίνεται ὁμαλὰ σὰν τὰ ἐπίθετα σὲ —ος.

7) **κάθε,** ποὺ εἶναι ἀκλιτὴ σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ (χωρὶς πληθυντικόν) καὶ στὰ τρία γένη, εἴτε μὲ ἄρθρο, εἴτε χωρὶς ἄρθρο: ὁ κάθε ἄνθρωπος (ἢ κάθε ἄνθρωπος), ἡ κάθε γυναίκα, (ἢ κάθε γυναίκα) τὸ κάθε παιδί (ἢ κάθε παιδί).

Ἡ ἀντωνυμία αὐτὴ βρίσκεται καὶ σύνθετὴ μὲ τὴν ἑνας, μία, ἕνα: **καθένας ἢ (καθεὶς), καθεμία (ἢ καθεμιά), καθένα** καὶ κλίνεται ὅπως ἡ ἀντωνυμία ἑνας, μία, ἕνα μόνο στὸν ἐνικόν ἀριθμό.

8) **κάτι,** ποὺ εἶναι ἀκλιτὴ σ' ὅλες τὶς πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ γιὰ τὰ τρία γένη. Λ.χ. Κάτι συμβαίνει. Περνοῦνε κάτι ἄνθρωποι, πολὺ ἄγριοι. *Ἀκουσα κάτι φωνές. Εἶδα κάτι παιδιὰ κλπ.

9) *τί*. Αὐτὴ πάντα εἶναι σύνθετη μὲ τίς ἄκλιτες κάθε καὶ κάτω: *καθετί, κατιτί* πού μένουν ἐπίσης ἄκλιτες κι' ἔχουνε μόνο ἐνική ὀνομαστική κι' αἰτιατική οὐδετέρου. Λ. χ. Καθετί πού γίνεται ἀπὸ σένα εἶναι καλὸ (ὄνομ.). Καθετί πού κάνεις πρέπει νὰ τὸ γνωρίζω (αἰτ.). Ἀκούστηκε κατιτί (ὄνομ.). Ἀκουσα κατιτί (αἰτ.).

10) *τίποτε*, πού μένει ἄκλιτο μὲ διπλὴ σημασία: α') τέλεια ἀρνητική, ὅταν μάλιστα τὸ ρῆμα στὴν πρόταση συνοδεύεται καὶ μὲ ἰδιαίτερα ἀρνητικὰ ἐπιρρήματα (δὲν ἢ μὴ). Λ. χ. Δὲν ξέρω τίποτε. Μὴν ἀκούς τίποτε. β') τέλεια ἀόριστη, ὅταν τὸ ρῆμα δὲ συνοδεύεται μὲ ἰδιαίτερα ἀρνητικὰ ἐπιρρήματα. Λ. χ. Ξέρεις τίποτε νέα: Ἐμαθες τίποτε;

11) *ὁ δεῖνα (ἢ δεῖνας), ἡ δεῖνα, τὸ δεῖνα καὶ ὁ τάδε, ἡ τάδε*, τὸ τάδε πού μένουν ἄκλιτα σ' ὅλες τίς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στὰ τρία γένη.

7. Ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες.

§ 211. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού ζητούσαμε.

Θὰ σοῦ διηγηθῶ ὅλα, ὅσα εἶδα κλπ.

Πολλὲς φορὲς μὴ ὀλόκληρη πρόταση, γιὰ νὰ φανερώσει ἓνα νόημα, ἀναφέρεται σὲ μιὰ λέξη ἄλλης πρότασης.

Οἱ λέξεις, πού χρησιμεύουνε γιὰ νὰ γίνει ἡ ἀναφορὰ μιᾶς πρότασης σὲ μιὰ λέξη πού ὑπάρχει σὲ ἄλλη πρόταση λέγονται ἀντωνυμίες *ἀναφορικὲς*.

§ 212. Ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἐξῆς:

1) Ἡ ἄκλιτη λέξη *πού*. Αὐτὴ ἀναφέρεται σὲ οὐσιαστικὰ καὶ τῶν τριῶν γενῶν σ' ὅποιαδὴποτε πτώση ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Λ. χ. Ὁ ἄνθρωπος, πού εἶδα — οἱ ἄνθρωποι, πού εἶδα — ἡ γυναίκα, πού ἔρχεται — οἱ γυναῖκες, πού ἔρχονται — Τὸ παιδί, πού παίζει — τὰ παιδιά, πού παίζουν — Ἀκούονται οἱ φωνὲς τῶν ἀνθρώπων (τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν), πού περνοῦν κλπ.

2) *Ὁποῖος, ὅποια, ὅποιο*. Ἡ ἀντωνυμία τούτη ἀναφέρεται σὲ οὐσιαστικό, πού δὲν εἶναι ὀρισμένο. Λ. χ. Ἀς μ' ἀκολουθήσῃ ὅποιος θέλει.

Ἡ ἀντωνυμία ὅποιος, ὅποια, ὅποιο κλίνεται σὰν τὰ ἐπίθετα

σέ — ος, ἔχει ὁμως διπλὸ τύπο στὴ γενική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ:

Ἐνικ. ἄρσ. καὶ οὐδεν. ὅποιου καὶ ὅποιανού, θηλ. ὅποιας καὶ ὅποιανῆς.

Πληθ. κοινὸς καὶ γιὰ τὰ τρία γένη: ὅποιων καὶ ὅποιανῶν.

Σημ. Ἡ ἀντωνυμία *ὅποιος*, α, ο παίρνει κάποτε στὸ τέλος ὅλων τῶν πτώσεων ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὴν ἄκλιτη λέξη *δηποτε* καὶ σχηματίζει τοὺς τύπους: *ὅποιοσδήποτε*, *ὅποιασδήποτε*, *ὅποιοσδὴποτε*, *ὅποιεσδὴποτε*, *ὅποιασδὴποτε*. Οἱ σύνθετοι αὐτοὶ τύποι μεγαλώνουνε τὴν ἀόριστη σημασία τῆς ἀντωνυμίας.

3) *ὅσος*, *ὄση*, *ὄσο*, ποὺ ἀναφέρεται: στὸ ποσόν τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ κλίνεται σὰν ἐπίθετο σέ — ος.

4) *ὅ,τι* ποὺ εἶναι ἄκλιτη καὶ ἀναφέρεται σέ οὐσιαστικὰ καὶ τῶν τριῶν γενῶν, σέ πτώση ὀνομαστική καὶ αἰτιατική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Ὅ,τι εἶναι ἔδῳ, εἶναι κι' αὐτοῦ (ὄνομ. ἐν.)

Ὅ,τι ψάρια βρέθηκαν τὰ ἔφερα (ὄνομ. πληθ.)

Ὅ,τι φέρνει ἡ ὥρα, δὲν τὸ φέρνει ὁ χρόνος (αἰτ. ἐν.)

Ὅ,τι ψάρια βοῆκα, τὰ ἔφερα (αἰτ. πληθ.)

Συχνὰ τὸ *ὅ,τι* βρίσκεται σύνθετο μὲ τὴν ἄκλιτη λέξη *δήποτε*: *ὅ,τιδὴποτε*.

Σημ. Ἡ ἀντωνυμία *ὅ,τι* εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ *ὅ* ποὺ ἦταν οὐδ. γένος ἀρχαίας ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας καὶ ἀπὸ τὴν ἀόριστη ἀντωνυμία *τί*. Τὰ δυὸ αὐτὰ μέρη τῆς ἀντωνυμίας *ὅ,τι* χωρίζονται στὴ γραφὴ μὲ κόμμα γιὰ νὰ τὴν καταλαβαίνουμε εὐκόλα καὶ νὰ τὴν ξεχωρίζουμε ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο *ὅτι*.

8. Συσχετικές ἀντωνυμίες.

§ 213. Σὲ κάθε ἐρώτηση, ποὺ ἀπευθύνουμε μὲ μιὰν ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία, ἔμπορεῖ νὰ δοθεῖ ἀνάλογη ἀπάντηση μὲ ὀρισμένες κάθε φορὰ ἀντωνυμίες ἢ δειχτικές ἢ ἀόριστες ἢ ἀναφορικές. Ὡστε οἱ ἐρωτηματικές, οἱ δειχτικές, οἱ ἀόριστες καὶ οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες ἔχουνε κάποια σχέση μεταξύ τους καὶ γι' αὐτὸ λέγονται *συσχετικές*.

§ 214. Πίνακας συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν.

Ἑρωτηματικ.	Δειχτινές	Ἀόριστες	Ἀναφορικές
Ποῖος;	αὐτός ἐκεῖνος τοῦτος	ἕνας, κάποιος, κανένας, μερικοί, ἄλλος, ὁ δεῖνα, ὁ τάδε, κάθε, καθένας	(ἐκεῖνος) πού
Τί;	τέτοιος	κάτι (κατιτί), κάθε (καθετί) τίποτε	ὅποιος, ὅποιοςδήποτε ὅ,τιδήποτε
Πόσος;	τόσος	κάμποσος	ὅσος

9. Συσχετικὰ ἐπιρρήματα.

§ 215. Πολλὰ ἐπιρρήματα ἔχουν ἐρωτηματική σημασία καὶ δέχονται ἀπάντηση ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα πού ἔχουν ἡ δειχτική ἢ ἀόριστη ἢ ἀναφορική σημασία. Τὰ ἐπιρρήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους λέγονται συσχετικά.

Πίνακας συσχετικῶν ἐπιρρημάτων.

Ἑρωτηματικά	Δειχτικά	Ἀόριστα	Ἀναφορικά
Τοπικά: πού; πούθεν;	ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἐδῶθεν, ἐκεῖθεν κλπ.	κάπου, ἄλλου παντοῦ, ἄλλοῦθεν πουθενά	ὅπου, ὅπουδήποτε
Χρονικά: πότε;	τότε	κάποτε, πάντα (ἢ πάντοτε)	ὅποτε, ὅποτεδήποτε
Ποσοτικά: πόσο;	τόσο	κάμποσο	ὅσο, ὅσοδήποτε
Τροπικά: Πῶς;	ἔτσι, νά πῶς	κάπως	καθώς, σάν πῶς (ἢ σάμπως) ὅπως ὅπωςδήποτε

Γραμματικοὶ ὅροι 11ου κεφ.

Ἀντωνυμίες. Ἀντωνυμίες προσωπικὲς καθαρές. Ἀντωνυμία προσωπικὴ προληπτικὴ καὶ ἐπαναληπτικὴ. Ἀντωνυμίες προσωπικὲς χητικὲς. Ἀντωνυμίες προσωπικὲς αὐτοπαθεῖς. Δειχτικὲς ἀντωνυμίες. Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες. Ἀόριστες ἀντωνυμίες. Ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες. Συσχετικὲς ἀντωνυμίες. Συσχετικὰ ἐπιρρήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΤΟ ΡΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΝΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

1. Ἡ θέσις τοῦ ρήματος στὴν πρόταση.

§ 216. α') Ὑπάρχουने προτάσεις ποὺ ἔχουने μὴ μόνο λέξη. Ἡ λέξη αὐτὴ εἶναι πάντοτε **ρῆμα**: Βρέχει. Ἀστράφτει. Βροντάει. Φύγε. Ἐλα. Φεύγω. Ἐρχομαι. κλπ.

β') Ὑπάρχουने προτάσεις μὲ δυὸ ἢ περισσότερες λέξεις. Μὴ ἀπ' αὐτὲς εἶναι πάντοτε ρῆμα: Αὐτὸς διαβάζει. Ὁ μαθητὴς γράφει. Ὁ καλὸς μαθητὴς προοδεύει. Ὁ καιρὸς εἶναι σήμερα πολὺ καλὸς κλπ.

γ') Ὑπάρχουने προτάσεις ποὺ δὲν ἔχουने ρῆμα, μὴ πάντοτε ὅμως στὸ νόημα ἐννοοῦμε κάποιον ρῆμα. Λ. χ. Τὶ ὄρατο θέαμα! (ἐννοοῦμε τὸ ρῆμα: εἶναι). Πενήντα χρόνια κλέφτης (ἐνν. τὸ ρῆμα ἔζησα, ἢ ἤμου). Ἐφαγ' ἢ φλόγα τ' ἄρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρειά μου (ἐνν. τὸ ρῆμα ἔφαγαν). Ὡστε: Τὸ ρῆμα εἶναι ὁ ἀπαραίτητος ὅρος σὲ μὴ πρόταση.

2. Διάθεσις καὶ φωνὴ τοῦ ρήματος.

§ 217. Κάθε ρῆμα ἔχει ἀπαραίτητα ἓνα **υποκείμενο**. Κι' ἂν δὲν ὑπάρχει στὴν πρόταση, τὸ ἐννοοῦμε ἀπὸ τὸ νόημα.

Ἐπειδὴ τὸ ρῆμα εἶναι ὁ σπουδαιότερος ὅρος στὴν πρόταση, αὐτὸ δίνει μὴν ἰδιαίτερη σημασίαν καὶ σ' ὅλην τὴν πρόταση καὶ ἰδιαίτερα στὸ υποκείμενό του. Ἡ σημασία ποὺ δίνει τὸ ρῆμα στὸ υποκείμενό του λέγεται **διάθεσις** τοῦ ρήματος. Ἡ διάθεσις εἶναι τεσσάρων εἰδῶν: ἐνεργητικὴ, παθητικὴ, μέση καὶ οὐδέτερη.

1) Ὁ μαθητὴς διαβάζει τὸ μάθημα. Τὸ ρῆμα (διαβάζει) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (μαθητὴς) κάνει κάποιαν ἐνέργειαν. Τέτοιου εἶδους ρήματα ἔχουν **ἐνεργητικὴ διάθεση** καὶ λέγονται **ἐνεργητικά**.

2) Ἡ γῆ θερμαίνεται ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὸ ρῆμα (θερμαίνεται) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ἡ γῆ) παθαίνει, δηλαδὴ δέχεται μιὰν ἐνέργειαν ἀπὸ κάποιον ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἥλιο). Τέτοιου εἶδους ρήματα ἔχουν **παθητικὴ διάθεση** καὶ λέγονται **παθητικά**.

3) Τὸ παιδί χτενίζεται (μόνο του). Τὸ ρῆμα (χτενίζεται) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (τὸ παιδί) ἐνεργεῖ καὶ συνάμα παθαίνει, δηλαδὴ δέχεται τὸ ἴδιον τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἑαυτοῦ του. Τέτοιου εἶδους ρήματα ἔχουν **μέσῃ διάθεση** καὶ λέγονται **μέσα**.

4) Τὸ παιδί κοιμᾶται. Τὸ ρῆμα (κοιμᾶται) φανερώνει, ὅτι τὸ ὑποκείμενο (τὸ παιδί) οὔτε ἐνεργεῖ, οὔτε παθαίνει τίποτε, παρὰ βρίσκεται σὲ κάποια κατάσταση. Τέτοιου εἶδους ρήματα ἔχουν **οὐδέτερῃ διάθεση** καὶ λέγονται **οὐδέτερα**.

§ 218. Πολλὰ ἐνεργητικὰ ρήματα φανερώνουν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τοὺς στρέφεται σὲ κάποιο ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο. Ἀ. χ. λύνω τὸ πρόβλημα. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ρήματος (λύνω) στρέφεται στὸ πρόβλημα. Τὰ ρήματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους λέγονται μεταβατικά καὶ συνοδεύονται πάντα μὲ ἀντικείμενο, πού δείχνει πού πηγαίνει ἡ ἐνέργεια. Μερικὰ ὅμως ἐνεργητικὰ ρήματα φανερώνουν ἐνέργειαν, πού γίνεται ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο, χωρὶς νὰ στρέφεται σὲ ὁρισμένο ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο. Ἀ. χ. πηγαίνω, φεύγω, βγαίνω, τρέχω, γελῶ κλπ. Τὰ ρήματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους λέγονται ἀμετάβαρα καὶ δὲ δέχονται ἀντικείμενο.

Σημ. Τὸ ρῆμα εἶμαι καὶ σὲ πολλὰς περιστάσεις μερικὰ ἄλλα ρήματα, ὅπως τὸ γίνομαι, φαίνομαι, νομίζομαι, (ἀπο)δείχνομαι, ὀνομάζομαι κλπ. δὲν ἔχουνε καμιά διάθεση, παρὰ χρησιμεύουνε μόνο γιὰ νὰ συνδέσουνε δύο ἔννοιες. Γι' αὐτὸ τὰ ρήματα τοῦτα λέγονται **συνθετικά**.

§ 219. Τὰ ρήματα εἶμαι καὶ ἔχω λέγονται βοηθητικά, γιατί βοηθοῦν τὴν κλίση τῶν ἄλλων ρημάτων.

§ 220. Κάθε ρῆμα σχηματίζει κατὰ τὴν κλίση του μιὰ σειρά ἀπὸ πολλοὺς τύπους. Ὁ πρῶτος τύπος ἀπὸ τὴν ὅλην σειράν τελειώνει ἢ σὲ —ω ἢ σὲ —μαι. Ἀ. χ. θέλω, τρώω, παίζω,

γελῶ πολεμῶ κλπ. —έρχομαι, ἐργάζομαι, γελιέμαι, κοιμάμαι κλπ.

Τὰ ρήματα, πού ὁ πρῶτος τύπος τους τελειώνει: σέ —ω, λέγονται ρήματα *ἐνεργητικῆς φωνῆς*. Τὰ ρήματα, πού ὁ πρῶτος τύπος τους τελειώνει: σέ —μαι, λέγονται ρήματα *παθητικῆς φωνῆς*.

Σημ. Ἡ *φωνή* δείχνει μόνο τή μορφή, πού ἔχει τὸ ρῆμα, ἐνῶ τή σημασία του σχετικά μέ τὸ ὑποκείμενο, τή δείχνει ἡ *διάθεση*. Μπορεῖ ἓνα ρῆμα νάχει φωνή ἐνεργητική, ἀλλά μὴν ἔχει ἐνεργητική διάθεση, καί τὸ ἀντίστροφο. Α. χ. τὰ ρήματα *παθαίνω, πέφτω*, κλπ. ἔχουν ἐνεργητική φωνή, ἀλλά παθητική διάθεση, ἐνῶ τὰ ρήματα *ἐργάζομαι, ἐρχομαι* κλπ. ἔχουν παθητική φωνή, ἀλλά ἐνεργητική διάθεση.

3. Ἑγκλίσεις τοῦ ρήματος.*

§ 221. Ὅταν λέμε: γράφω, φανερώνουμε κάτι βέβαιο. Ὅταν λέμε: γράψε, φανερώνουμε κάποια προσταγή κλπ.

Οἱ διάφορες μορφές, πού παίρνουν οἱ τύποι τοῦ ρήματος, δειχνουν κάθε φορά μέ ποιὸ τρόπο θέλει νά φανερῶσι τὸ νόημα τοῦ ρήματος ἐκεῖνος πού μιλεῖ. Οἱ μορφές αὐτὲς τῶν τύπων τοῦ ρήματος λέγονται *ἐγκλίσεις*.

Οἱ ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος εἶναι πέντε, οἱ ἐξῆς:

1) *Ὁριστική*: Γράφω, ἔπαιξα, τρώγω, θὰ ἐρχομαι, ἔχω παῖξει κλπ. Ἡ ἐγκλίση τούτη παρουσιάζει τὸ νόημα τοῦ ρήματος σάν κάτι βέβαιο καί ὀριστικό.

2) *Προσταχτική*: Ἐλα, ἐλᾶτε, φύγε, γράψε, γράψετε κλπ. Ἡ ἐγκλίση τούτη παρουσιάζει τὸ νόημα τοῦ ρήματος σάν μιὰ διαταγή ἢ ἀξίωση ἐκείνου πού μιλεῖ.

Δώσε μου, σέ παρακαλῶ. Σῶσε με. Ἐλέησέ με. Κάποτε ἡ προσταχτική παρουσιάζει τὸ νόημα τοῦ ρήματος σάν μιὰ παράκληση ἢ ἱκεσία.

3) *Ὑποταχτική*: Ὅταν φτάσει ἡ ὥρα... (=περιμένω νά φτάσει: ἡ ὥρα). Ἐάν εἶναι καλὸς καιρὸς... (=περιμένω νά ἰδῶ

* Τὴ χρήση τῶν ἐγκλίσεων στὸ λόγο καί τὴ λεπτομερέστερη ἐξέταση τῆς σημασίας τους τὴν πραγματεύεται τὸ συντακτικό. Βλ. «Νεοελληνικὴν Σύνταξιν ἢτοι Συντακτικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας, δημοτικῆς καί κοινῆς ὁμιλουμένης. Ἀχ. Τσαρτζάνου Ἀθῆναι 1928», (σελ. 170-188).

ἐὰν εἶναι καλὸς καιρὸς). Πηγαίνω νὰ φέρω νερὸ (=πηγαίνω μὲ τὸ σκοπὸ νὰ φέρω νερό). Νὰ ἰδοῦμε. Νὰ πᾶμε (=θέλω νὰ ἰδοῦμε, θέλω νὰ πᾶμε). "Ἄς φύγουμε. "Ἄς ἔρθουν (=ἀποφασίζω νὰ φύγουμε, θέλω νὰ ἔρθουν) κλπ. Ἡ ἐγκλιση τούτη παρουσιάζει τὸ νόημα τοῦ ρήματος σὰν κάτι ποὺ περιμένει, ἢ σκοπεύει ἢ θέλει ἢ ἀποφασίζει ἐκεῖνος ποὺ μιλεῖ, φανερώνει δηλαδὴ ἢ πιθανότητα ἢ ἐπιθυμία.

4) **Εὐχτική**: Εὔθε νὰ γίνεις καλὸς ἄνθρωπος. "Ἀμποτε νὰ δώσει ὁ θεός! Μακάρι νὰ σ' ἄκουα τότε! κλπ. Ἡ εὐχτικὴ φανερώνει μιὰν ἀπλὴ εὐχὴ ἐκείνου ποὺ μιλεῖ.

5) **Δυνητική**: Θὰ ἐρχόταν, ἂν ἤξερε πὼς εἴμαστε ἐδῶ. Θὰ εἶχε προοδέψει, ἂν ἤθελε. Ἡ δυνητικὴ φανερώνει κάτι ποὺ μπορεῖ ἢ μποροῦσε νὰ γίνει.

4. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στὴν ὀριστικὴ.

§ 222. Ἀπ' ὅλες τῆς ἐγκλίσεις ἡ ὀριστικὴ ἔχει τοὺς περισσότερους ρηματικούς τύπους.

Οἱ ρηματικοὶ τύποι στὴν ὀριστικὴ παίρνουνε διάφορες ἰδιαιτερες μορφές, ποὺ εἶναι κατάλληλες νὰ φανερώσουνε σὲ ποῖο χρόνο ἀνήκει ἡ ἔννοια, ποὺ παρασταίνουν.

Λ.χ. α') γράφω, δένομαι· οἱ τύποι αὗτοί τῶν ρημάτων φανερώνουνε κάτι ποὺ γίνεται τώρα.

β') ἔγραφα, ἔγραψα, δενόμουν, δέθηκα· οἱ τύποι αὗτοί τῶν ρημάτων φανερώνουνε κάτι ποὺ γινόταν ἢ ἔγινε πρῖν.

γ') θὰ γράφω, θὰ γράψω, θὰ χτενίζομαι, θὰ χτενιστῶ, θὰ κοιμᾶμαι, θὰ κοιμηθῶ· οἱ τύποι αὗτοί φανερώνουνε κάτι ποὺ θὰ γίνεται ἢ θὰ γίνει ἀργότερα.

Οἱ ἰδιαιτερες μορφές, ποὺ παίρνει τὸ ρῆμα γιὰ νὰ φανερώσει σὲ ποῖο χρόνο ἀνήκει ἡ ἔννοια ποὺ παρασταίνει, λέγονται **χρόνοι** τοῦ ρήματος.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι οἱ χρόνοι στὴν ὀριστικὴ εἶναι τριῶν εἰδῶν: οἱ χρόνοι ποὺ φανερώνουνε

α') τὸ **παρὸν** (παροντικοί).

β') τὸ **παρελθὸν** (παρελθοντικοί).

γ') τὸ **μέλλον** (μελλοντικοί).

α) *Οἱ χρόνοι τοῦ παρόντος (παρόντικοί).*

§ 223.—1) α') Γράφω, δένομαι. Οἱ τύποι αὐτοὶ τῆς ὀριστικῆς φανερώνουνε κάτι ποὺ γίνεται τώρα, κάτι δηλαδή ποὺ δὲν τελειώσε, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται, ἢ κάτι ποὺ γίνεται καὶ ξαναγίνεται μὲ συχνὴ ἐπανάληψη. Α. χ. γράφω τὸ μάθημα, δηλαδή: ἐξακολουθῶ διαρκῶς νὰ γράφω, ὥσπου νὰ τελειώσω τὸ μάθημα.—Κάθε ἀπόγευμα γράφω τὰ μαθήματά μου ἢ ἔπειτα παίζω, δηλαδή: κάνω αὐτὲς τῖς ἐνέργειες ταχτικά. Ὁ χρόνος ποὺ ἔχει τέτοιους τύπους λέγεται *ἐνεστώτας ἐξακολουθητικός*.

Παράδ. Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ρωμοὶ τὸν κλαῖν καὶ ἀπάρθυνα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν (Δημοτικὸ).

—Ὁ χρόνος φεύγει, ἀλλάζει ἡ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι καὶ πέφτουν καὶ μαραίνονται σὰ φθινοπώρου φύλλα (Κ. Παλαμάς).

β') Οἱ ἴδιοι τύποι πάλι μποροῦνε νὰ φανερώνουνε κάτι ποὺ γίνεται τώρα, ἀλλὰ σ' ἓνα σύντομο χρονικὸ διάστημα, χωρὶς νὰ ἐξακολουθεῖ. Α. χ. κλείνω τὴν πόρτα, ἀνοίγω τὸ παράθυρο, οἶχνω μὰ πέτρα, ἀνάβω τὸ φῶς κλπ.

Ὁ χρόνος ποὺ ἔχει τοὺς τύπους αὐτοὺς μὲ τέτοια σημασία λέγεται *ἐνεστώτας στιγμιαίος*.

Παράδ. Χύνω σὰ φλόγα, τ' ἄλογο, πετῶ, σκύβω, γογγῶ νάξω τ' ὀλόμακρο κοντάρι μου, κατὰστηθα τὸν βρῖσκω (Κ. Παλαμάς).

Σημ. Ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ ἐξακολουθητικὸς καὶ ὁ στιγμιαίος ἔχει τοὺς ἴδιους τύπους· μόνον ἀπὸ τὸ νόημα καταλαβαίνουμε τὸ εἶδος του.

2) Ἔχω γράψει, ἔχω δεθεῖ. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώνουνε κάτι ποὺ ἔχει τελειώσει πιά, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμά του ὑπάρχει αὐτὴ τὴ στιγμὴ. Α. χ. ἔχω γράψει τὸ μάθημα (καὶ τὸ ἔχω ἐδῶ τώρα τελειωμένο).

Ὁ χρόνος αὐτὸς λέγεται *παρακείμενος* καὶ ἐπειδὴ δείχνει κάτι ποὺ ἔχει συντελεστεῖ, λέμε ὅτι εἶναι χρόνος *συντελεσμένος*.

Παράδ. Ὅ,τι ἔχει γίνει εἶναι δικό μου, χτήμα μου, κανέναν δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ τὸ πάρει (Γ. Δροσίνης).

§ 224 Ὡστε οἱ χρόνοι τοῦ παρόντος εἶναι δύο:

Μ. Οἰκονόμου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ

8

- 1) *ἐνεστώτας* (χρόνος ἐξακολουθητικός ἢ στιγμιαίος).
- 2) *παρὰκείμενος* (χρόνος συντελεσμένος).

β') *Οἱ χρόνοι τοῦ παρελθόντος (παρελθοντικοί).*

§ 225. — 1) *Εγραφα, δεινόμουν. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώ-
νουν κάτι ποὺ γινότανε μὲ διάρκεια στὸ παρελθόν ἢ κάτι ποὺ
γινότανε μὲ συχνὴ ἐπανάληψη. Α. χ. ὅταν ἦρθες, ἐγὼ ἔγραφα
τὸ μάθημα (τότε ἐξακολουθοῦσα ἀκόμα νὰ γράφω τὸ μάθημα).
*Ὅταν ἦμουν μικρός, ἔπαιζα πολὺ (ἔκανα συχνὰ αὐτὴ τὴν ἐνέρ-
γεια).

*Ὁ χρόνος αὐτὸς τοῦ παρελθόντος λέγεται *παρὰτατικός* καί,
ἐπειδὴ δείχνει κάτι ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ γίνεται, λέμε ὅτι εἶναι
χρόνος *ἐξακολουθητικός*.

Παράδ. Τὸ δόλιο ἔγερνε ἀπὸ δῶ, διπλάρωνε ἀπὸ κεῖ, βου-
τοῦσε μὲ τὴν πρύμη, σηκωνόταν μὲ τὴν πλώρη, σεφνόταν καί
βογοῦσε (Α. Καρκαδίτσας).—Στὰ παλιὰ χρόνια... ἤξεραν τὴ
γιορτὴ καὶ τὴν καματερὴ τους. Εἶχαν καιρὸ γιὰ τὴ χαρὰ καὶ
γιὰ τὴ θλίψη τους. (Α. Καρκαδίτσας).

2) *Εγραφα, δέθηκα. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώνουν κάτι ποὺ
ἔγινε στὸ παρελθόν χωρὶς συνέχεια, σὰν νὰ ἔγινε σὲ μιὰ στιγμή.
Α. χ. χτὲς ἔγραφα ἓνα γράμμα. *Ἡ πράξη αὐτὴ ἔγινε στὸ πα-
ρελθόν, ἀλλὰ δὲν ὀρίζεται ἀκριβῶς πότε. Γιατὶ τοῦτο ὁ χρόνος
ποὺ ἔχει τέτοιους τύπους λέγεται *ἀόριστος* καί, ἐπειδὴ δείχνει
κάτι στιγμιαῖο, λέμε ὅτι εἶναι χρόνος *στιγμιαίος*.

Παράδ. *Ἡ Χρηστὶνα σηκώθηκε, λούστηκε, ἄλλαξε, χτενί-
στηκε, ἔστειλε τὸ κρέας στὸ φούρνο... κι' ἐτοιμάστηκε γιὰ τὴν
εὐχάριστη κυριακάτικη ἀργία (Γρ. Ξενόπουλος).

3) Εἶχα γράψει, εἶχα δεθεῖ. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώνουν κάτι
ποὺ εἶχε γίνει καὶ εἶχε τελειώσει στὸ παρελθόν, χωρὶς νὰ δείχνει
ἂν μένει τὴν ἀκόμα τὸ ἀποτέλεσμα. Α. χ. Πρὶν ἔρθεις, εἶχα
γράψει, δηλαδὴ ἡ πράξη αὐτὴ ἦτανε τελειωμένη.

*Ὁ χρόνος ποὺ ἔχει τέτοιους τύπους λέγεται *ὕπερσυντέλικος*
καί, ἐπειδὴ δείχνει κάτι ποὺ εἶχε συντελεστεῖ, λέμε ὅτι εἶναι
χρόνος *συντελεσμένος*.

Παράδ. *Εγὼ γιὰ τὸ χατήρι σου τρεῖς βάρδιες εἶχα βάλει.—

Πουλάνι νεῖχα στο κλουβί καί τὸ εἶχα ἡμερωμένο (Δημοτικό).

§ 226. "Ωστε οἱ χρόνοι τοῦ παρελθόντος εἶναι τρεῖς :

α') **παρατατικός** (χρόνος ἐξακολουθητικός).

β') **ἀόριστος** (χρόνος στιγμιαίος).

γ') **ὑπερσυντέλικος** (χρόνος συντελεσμένος).

γ') **Οἱ χρόνοι τοῦ μέλλοντος (μελλοντικοί):**

§ 227.—1) Θὰ γράφω, θὰ δένομαι. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώνουνε κάτι πὺ θὰ γίνεται στὸ μέλλον μ' ἐξακολουθήση ἢ κάτι πὺ θὰ γίνεται καί θὰ ξαναγίνεται μὲ συχνή ἐπανάληψη. Λ. χ. Τὸ ἀπόγευμα πὺ θάρθεις, ἐγὼ θὰ γράφω, δηλαδὴ θὰ μὲ βρεῖς νὰ γράφω καί θὰ ἐξακολουθῶ αὐτὴ τὴν ἐνέργεια.—'Απὸ σήμερα θὰ πηγαίνω κάθε ἀπόγευμα στὸ σπίτι τοῦ φίλου μου, δηλαδὴ θὰ κάνω κάθε ἀπόγευμα αὐτὴ τὴν ἐνέργεια.

Ὁ χρόνος πὺ ἔχει τέτοιους τύπους λέγεται **μέλλοντας ἐξακολουθητικός**.

Παράδ. Βαλσαμωμένος θὰ εἶναι ὁ ἀέρας πὺ θ' ἀναπνέουμε ἀπὸ τ' ἄνθη καί τὰ μυρωδικὰ (Γρ. Ξενοπούλος).

Καί τοὺς δικαίους θὰ ἀγαπῶ καί θὰ τιμῶ τοὺς νόμους, θὰ κατατρέχω τὸ κακό, θὰ σφάζω τὸν προδότη. (Κ. Παλαμάς).

2) Θὰ γράφω, θὰ δεθῶ. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώνουνε κάτι πὺ θὰ γίνεῖ στὸ μέλλον σὰν σὲ μιὰ στιγμή, χωρὶς συνέχεια.

Λ. χ. Θὰ γράφω τὸ μάθημα, δηλαδὴ θὰ κάμω αὐτὴ τὴν ἐνέργεια καί θὰ τὴν τελειώσω.

Ὁ χρόνος πὺ ἔχει τέτοιους τύπους λέγεται **μέλλοντας στιγμιαίος**.

Παράδ. Καί θὰ στραφεῖς στὴ μιὰ μεριά, καί θὰ στραφεῖς στὴν ἄλλη, θὰ βρεῖς τὸν τόπο μου ἀδιανό καί στὸ στασίδι μου ἄλλον (Δημοτικό).

3) Θὰ ἔχω γράφει, θὰ ἔχω δεθεῖ. Οἱ τύποι αὐτοὶ φανερώνουνε κάτι, πὺ θὰ ἔχει συντελεστεῖ στὸ μέλλον, σὲ μιὰ ὀρισμένη στιγμή. Λ. χ. "Όταν θάρθεις, ἐγὼ θὰ ἔχω γράφει, δηλαδὴ θὰ βρεῖς τὴν ἐνέργεια μου συντελεσμένη. Ὁ χρόνος αὐτὸς λέγεται **μέλλοντας συντελεσμένος**.

§ 228. "Ωστε οἱ χρόνοι τοῦ μέλλοντος εἶναι τρεῖς :

α') μέλλοντας εξακολουθητικούς

β') μέλλοντας στιγμιαίους

γ') μέλλοντας συντελεσμένους.

§ 229. *Ἀνακεφαλαίωση τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς.* Οἱ χρόνοι τῆς ὀριστικῆς εἶναι ὅχτώ: 1) ἐνεστώτας, 2) παρατατικός, 3) μέλλοντας εξακολουθητικός, 4) ἄοριστος, 5) μέλλοντας στιγμιαίος, 6) παρακείμενος, 7) ὑπερσυντέλικος καὶ 8) μέλλοντας συντελεσμένος.

§ 230. *Πίνακας ποὺ δείχνει τὴ σημασίαν τῶν χρόνων στὴν ὀριστικὴν.*

	α') Χρόνοι παρόντικοι	β') Χρόνοι παρελθοντικοί	γ') Χρόνοι μέλλοντικοί
1. Χρόνοι ἐξακολουθητικοί	ἐνεστώτας: γράφω δένομαι	Παρατατικός ἔγραφα δενόμουν	μέλλοντας ἐξακολουθητικός θὰ γράφω θὰ δένομαι
2. Χρόνοι στιγμιαῖοι		ἄοριστος ἔγραψα δέθηκα	μέλλοντας στιγμιαίος θὰ γράψω θὰ δεθῶ
3. Χρόνοι συντελεσμένοι	Παρακείμενος ἔχω γράψει ἔχω δεθεῖ	ὑπερσυντέλικος εἶχα γράψει εἶχα δεθεῖ	μέλλοντας συντελεσμένος θὰ ἔχω γράψει θὰ ἔχω δεθεῖ

5. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στὶς ἄλλες ἑγκλίσεις.

§ 231. α') *Ἡ προσταχτική* ἔχει στὴν ἐνεργητικὴν φωνὴν δύο χρόνους, τὸν ἐνεστώτα καὶ τὸν ἄοριστο: γράψε, γράψε. Στὴν παθητικὴν φωνὴν ἔχει κανονικὰ μόνο ἄοριστο: γράψου, γραφτεῖτε.

β') *Ἡ ὑποταχτική* ἔχει ἐνεστώτα, ἄοριστο καὶ παρακείμενο: νὰ γράψω, νὰ γράψω, νὰ ἔχω γράψει.

γ') *Ἡ εὐχτική* ἔχει παρατατικό, ἄοριστο καὶ ὑπερσυντέλικο: μακάρι νὰ γινόταν, μακάρι νὰ γίνεи, μακάρι νὰ εἶχε γίνεи.

δ') **Ἡ δυνητική** ἔχει παρτατικό καὶ ὑπερσυντέλικο: θὰ ἔγραφα, θὰ εἶχα γράψῃ.

§ 232. Οἱ χρόνοι στίς ἄλλες ἐγκλίσεις, ἐξὸν ἀπὸ τὴν ὀριστική, φανερώνουν κυρίως τὸ ἐξακολουθητικό, τὸ στιγμιαῖο ἢ τὸ συντελεσμένο. Δηλαδή:

α') ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ παρτατικός εἶναι χρόνοι ἐξακολουθητικοί.

β') ὁ ἀόριστος εἶναι χρόνος στιγμιαῖος.

γ') ὁ παρακείμενος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος εἶναι χρόνοι συντελεσμένοι.

§ 233. Στίς ἄλλες ἐγκλίσεις, ἐξὸν ἀπὸ τὴν ὀριστική, οἱ χρόνοι μποροῦνε νὰ ἔχουν παροντική, μελλοντική ἢ παρελθοντική σημασία, ἀνάλογα κάθε φορά μὲ τὸ νόημα τοῦ ὅλου λόγου.

6. Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα τοῦ ρήματος.

§ 234. γράφω. Ἐννοεῖται ὑποκείμενο ἐγώ. Ὁ τύπος αὐτός λέγεται α' πρόσωπο ἐνικοῦ.

γράφεις (ἐσύ): β' πρόσωπο ἐνικοῦ.

γράφει (αὐτός): γ' πρόσωπο ἐνικοῦ.

γράφουμε (ἐμεῖς): α' πρόσωπο πληθυντικοῦ.

γράφετε (ἐσεῖς): β' πρόσωπο πληθυντικοῦ.

γράφουν (αὐτοί): γ' πρόσωπο πληθυντικοῦ.

Ὡστε τὸ ρῆμα ἔχει **δυὸ ἀριθμούς: ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ**. Κάθε ἀριθμὸς ἔχει **τρία πρόσωπα**: πρῶτο, δεῦτερο καὶ τρίτο.

Σημ. 1. Ἡ προσταχτική ἔχει μόνο β' ἐνικὸ καὶ β' πληθ. πρόσωπο.

Σημ. 2. Μερικὰ ρήματα βρίσκονται μόνο στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο καὶ λέγονται ἀπρόσωπα (§ 303—304).

7. Συζυγίαι τῶν ρημάτων.

§ 235. α') Τρέχω, παίζω, γράφω κλπ. Τὰ ρήματα τοῦτα ἔχουνε στὴν ἐνεργητική φωνὴ τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα βαρύτονο. Τέτοιου εἶδους ρήματα λέγονται **βαρύτονα**.

β') Γελῶ, ἀγαπῶ, ἐνοχλῶ. Τὰ ρήματα τοῦτα ἔχουνε στὴν ἐνεργητική φωνὴ τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα περισπώμενο. Τέτοιου εἶδους ρήματα λέγονται **περισπώμενα**.

Ἐπειδὴ οἱ τύποι τῶν ρημάτων αὐτῶν γίνονται μὲ συναίρεση (γελᾶω—ῶ, ἐνοχλέω—ῶ), γιὰ τοῦτο τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται καὶ **συνηρημένα**.

§ 236. Τὰ βαρύτονα ρήματα κλίνονται κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ περισπωμένα ἢ συνηρημένα.

Ἔχουμε λοιπὸν δύο ὁμάδες ἀπὸ ρήματα μὲ διαφορετικὴ κλίση. Οἱ ὁμάδες αὐτὲς λέγονται **συζυγίαι**: α') συζυγία τῶν βαρύντων καὶ β') συζυγία τῶν περισπωμένων ἢ συνηρημένων.

8. Συνακόλουθα τοῦ ρήματος.

§ 237. Εἶδαμε ὅτι τὸ ρῆμα ἔχει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: 1) διάθεση, 2) φωνή, 3) ἐγκλίση, 4) χρόνον, 5) ἀριθμὸν, 6) πρόσωπον καὶ 7) συζυγία. Ὅλα μαζί τὰ γνωρίσματα τοῦτα λέγονται **συνακόλουθα** τοῦ ρήματος.

9. Μετοχὴ καὶ ρηματικὸ συμπλήρωμα.

§ 238. Ἐξὸν ἀπὸ τίς πέντε ἐγκλίσεις τὸ ρῆμα σχηματίζει καὶ δύο ἄλλους τύπους: 1) **τὴ μετοχὴ** καὶ 2) **τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα**.

§ 239. α') γράφοντας, γελώντας. Ἡ μετοχὴ στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ἔχει ἓνα μονάχα χρόνον: ἐνεστώτα, ποὺ φανερώνει ἐξακολούθηση ἢ συχνὴ ἐπανάληψη. Ἡ ἐνεργητικὴ μετοχὴ κρατεῖ μερικὰ γνωρίσματα τοῦ ρήματος: διάθεση, φωνή, συζυγία καὶ χρόνον, ἔχει ὅμως τίς περισσότερες φορὲς σημασίαν τροπικοῦ ἐπιρρήματος, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἄκλιτη. Λ.χ. παιζογελώντας ἀνέβαινε κλαίοντας κατεβαίνει (Δημοτ.).

β') ἀπλωμένος, κρυμμένος. Ἡ μετοχὴ στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχει ἓνα μονάχα χρόνον: παρακείμενον, ποὺ φανερώνει κάτι τὸ συντελεσμένο. Κι' ἡ παθητικὴ μετοχὴ κρατεῖ ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τοῦ ρήματος τὴ διάθεση, τὴ φωνή, τὴ συζυγία καὶ τὸν χρόνον, κλίνεται ὅμως σὰν τὰ ἐπίθετα σὲ —ος.

§ 240. Ἔχω γράψει, εἶχα δέσει, θὰ ἔχω λυθεῖ. Οἱ ἄκλιτοι τύποι γράψει, δέσει, λυθεῖ κλπ. ποὺ συμπληρώνουν τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω γιὰ τὸ σχηματισμὸ ὁρισμένων χρόνων τοῦ ρήματος, λέγονται **ρηματικὰ συμπληρώματα**.

Γραμματικοὶ ὅροι 12ου κεφ.

Ρῆμα. Διάθεσις τοῦ ρήματος (ἐνεργητική, μέση, παθητική, οὐδέτερη). Ἐνεργητικὰ μεταβατικά. Ἐνεργητικὰ ἀμετάβατα. Συνδετικὰ ρήματα. Βοηθητικὰ ρήματα. Φωνὴ τοῦ ρήματος (ἐνεργητική καὶ παθητική). Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος (ὀριστική, προσταχτική, ὑποταχτική, εὐχτική, δυνητική). Χρόνοι τοῦ ρήματος (ἐνεστώτας, παρατατικός, ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ἄριστος, στιγμιαίος μέλλοντας, παρκαίμενος, ὑπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας). Χρόνοι παροντικοί, παρελθοντικοί, μελλοντικοί. Χρόνοι ἐξακολουθητικοί, στιγμιαίοι, συντελεσμένοι. Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα τοῦ ρήματος. Συζυγίαι τῶν ρημάτων. Συνακόλουθα τοῦ ρήματος. Μετοχὴ καὶ ρηματικὸ συμπλήρωμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

1. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας.

§ 241. Ὅπως σὲ κάθε κλιτὸ μέρος τοῦ λόγου, ἔτσι καὶ σὲ κάθε τύπο τοῦ ρήματος ξεχωρίζουμε θέμα καὶ κατάληξη.

Λ.χ. γράφ—ω (θέμα : γράφ—, κατάληξη —ω)· θὰ γράψ—ω (θέμα γράψ—, κατάληξη —ω). ἔχω γράψ—ει (θέμα ρηματικού συμπληρώματος γράψ—, κατάληξη —ει) κλπ.

§ 242. Κάθε ρῆμα ἔχει τριῶν εἰδῶν θέματα :

α') Τὸ ἐνεστωτικὸν **θέμα**, δηλαδή τὸ θέμα τοῦ ἐνεστώτα, ποῦ ἀπ' αὐτὸ σχηματίζονται οἱ τύποι τῶν ἐξακολουθητικῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς. Λ.χ. τοῦ ρήματος δέν—ω ἐνεστωτικὸν θέμα : **δέν**—· ἀπ' αὐτὸ σχηματίζονται :

Ἐνεστώτας	Παρατατικός
δέν—ω, δέν—ομαι	ἔ—δέν—α, ἐ—δέν—όμουν
Μέλλοντας	Ἐξακολουθητικός
θὰ δέν—ω, θὰ δέν—ομαι	
Προσταχτική : Ἐνεστώτας	Μετοχὴ ἐνεργητικῆς
δέν—ε	δέν—οντας

β') **Τὸ ἀοριστικὸν θέμα**, δηλαδή τὸ θέμα τοῦ ἀορίστου, ποῦ ἀπ' αὐτὸ σχηματίζονται οἱ συγγραμμοὶ χρόνοι καὶ τὸ ρηματικὸν συμπλήρωμα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς. Λ.χ. τοῦ ρήματος δέν—ω ἀοριστικὸν θέμα: **δεσ—** ἀπ' αὐτὸ σχηματίζονται:

Ἀόριστος Μέλλοντας συγγραμμοὶ Συντελεσμένοι χρόνοι
ἐ—δεσ—α θὰ δέσ—ω ἔχω, εἶχα, θὰ ἔχω δέσ—ει

Σημ. Τὸ ἐνεστωτικὸν καὶ τὸ ἀοριστικὸν λέγονται **χρονικὰ θέματα**, γιὰτὶ μ' αὐτὰ σχηματίζονται οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων.

γ') **Τὸ ρηματικὸν ἢ ἀρχικὸν θέμα**, ποῦ εἶναι ἡ βάση γιὰ τὸ σχηματισμὸν τῶν δύο χρονικῶν θεμάτων, τοῦ ἐνεστωτικοῦ καὶ τοῦ ἀοριστικοῦ.

Λ. χ. τοῦ ρήματος δένω τὸ ρηματικὸν ἢ ἀρχικὸν θέμα εἶναι **δε—** ἀπ' αὐτὸ ἐγίνε τὸ ἐνεστωτικόν: **δεν—** καὶ τὸ ἀοριστικὸν **δεσ—**

§ 243. Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ ρηματικοῦ θέματος λέγεται **ἀρχικὸς ἢ ρηματικὸς χαρακτήρας**.

Ἄν ὁ ρηματικὸς χαρακτήρας εἶναι σύμφωνα, τὸ φωνῆεν ποῦ εἶναι πρὶν ἀπ' αὐτὸν λέγεται **θεματικὸν φωνῆεν**. Λ. χ. τοῦ ρήματος λέγ—ω ρηματικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ γ, θεματικὸν φωνῆεν εἶναι τὸ ε.

Σημ. 1. Τὸ ρηματικὸν θέμα εἶναι κάποτε τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἐνεστωτικόν. Λ.χ. τοῦ ρήματος γράφ—ω ρηματικὸν καὶ ἐνεστωτικὸν θέμα εἶναι γράφ—, τοῦ ρήματος τριβ—ω ρηματικὸν καὶ ἐνεστωτ. θέμα εἶναι τριβ— κλπ. Πολλὲς φορὲς ὅμως τὸ ρηματικὸν θέμα εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸν καὶ καταγτάει δύσκολη ἡ ἀναγνώρισίς του στοὺς διάφορους ρηματικούς τύπους. Σὲ τέτοια περίπτωσις μπορούμε νὰ τὸ ἀναγνωρίσουμε ἀπὸ λέξεις, ποὺ ἔχουν ἐτυμολογικὴ συγγένεια μὲ τὸ ρῆμα. Λ.χ.

ρῆμα	λέξις μὲ ἐτυμολογ. συγγένεια	ρηματικὸν θέμα
δέν—ω	δέ—μα	δε—
λυν—ω	λύ—ση	λυ—
ἀπλών—ω	ἀπλω—μα	ἀπλω—
παίρν—ω	πάρ—σιμο	παρ—
ἐλπίζ—ω	ἐλπίδ—α	ἐλπιδ—
ἀλλάζ—ω	ἀλλαγ—ή	ἀλλαγ—
ἀρπάζ—ω	ἀρπαγ—ή	ἀρπαγ—
σπέρν—ω	σπέρ—μα	σπερ— κλπ.

Σημ. 2. Μὲ ποῖον τρόπο σχηματίζεται τὸ ἐνεστωτικὸν καὶ τὸ ἀοριστικὸν θέμα ἀπὸ τὸ ρηματικὸν θὰ τὸ ἰδοῦμε στὴν κλίση τῶν ρημάτων τῆς κ' θε κατηγορίας.

2. Διάρθρωση τῶν ρημάτων με βάση τὸ χαρακτήρα τους.

§ 244. Τὰ ρήματα ἔχουν ὡς βάση γιὰ τὴν κλίση τους τὸν ἀρχικό ἢ ρηματικό χαρακτήρα (§ 243). Γι' αὐτὸ ξεχωρίζονται σὲ δύο κατηγορίες ἀπὸ τὸ ρηματικό τους χαρακτήρα:

1) Ὅσα ἔχουν ρηματικό χαρακτήρα φωνῆν λέγονται **φωνηεντόληχτα**. Λ.χ. τὰ ρήματα: δένω, λύνω, ἀπλώνω ἔχουν ρηματικό θέμα δε—, λυ—, ἀπλω— με χαρακτήρα φωνῆν, ὥστε εἶναι φωνηεντόληχτα.

2) Ὅσα ἔχουν ρηματικό χαρακτήρα σύμφωνα λέγονται **συμφωνόληχτα**. Λ.χ. τὰ ρήματα τρίβω, ἀρπάζω, στέλνω ἔχουν ρηματικό θέμα τριβ—, ἀρπαγ—, στέλ—, με χαρακτήρα σύμφωνα, ὥστε εἶναι συμφωνόληχτα.

Σημ. Ἡ πρώτη συζυγία (τῶν βαρύτονων) ἔχει ρήματα καὶ φωνεντόληχτα καὶ συμφωνόληχτα.

Ἡ δεύτερη συζυγία (τῶν σνηρημένων) ἔχει μόνο φωνηεντόληχτα ρήματα.

3. Αὔξηση.

§ 245. Στὸν παρατατικό καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικής τὰ ρήματα ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνα παίρνουν πρὶν ἀπὸ τὸ θέμα τους ἓνα ε, ποὺ λέγεται **συλλαβικὴ αὔξηση**.

Λ.χ. τοῦ ρ. γράφω παρὰτ. ἔ-γραφ-α, ἀορ. ἔ-γραψ-α
τοῦ ρ. λύνω » ἔ-λυν-α » ἔ-λυσ-α

§ 246. α') Ὅταν ἡ συλλαβικὴ αὔξηση ε κατὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν προσώπων τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου μένει ἄτονη, τότε πρὶν συχνὰ παραλείπεται, ἐνῶ τὸ ἀντίθετο εἶναι ἀπαραίτητο, ὅταν τονίζεται.

Λ.χ. ἐγράφαμε καὶ γράφαμε ἐγράψαμε καὶ γράψαμε
ἐλυνόμουν καὶ λυνόμουν ἐλύθηκα καὶ λύθηκα
Ἀλλὰ πάντοτε ἔγραφα, ἔγραφες. ἔλυνε, ἔλυσαν.

β') Ὅταν ὅμως τὸ γ' πληθ. τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς παίρνει στὸ τέλος τὸ εὐφωνικό ε (§ 54), ὁ τόνος κατεβαίνει μιὰ συλλαβὴ παρακάτω, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ μείνει σὲ συλλαβὴ ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα.

Τότε ἡ συλλαβικὴ αὐξηση *ε*, ἀφοῦ μένει ἄτονη, πρὸ συχνὰ παραλείπεται. Ὑπάρχουσι λοιπὸν διπλοὶ τύποι στὸ γ' πληθυντικός: ἔγραφαν καὶ (ἐ)γράφανε, ἔγραφαν καὶ (ἐ)γράφανε.

§ 247. Τὰ ρήματα θέλω καὶ ξέρω στὸν παρατατικὸ καὶ τὰ ρήματα πίνω καὶ βοίσκω στὸν ἀόριστο παίρνουνε συλλαβικὴ αὐξηση ἓνα *η*. Λ.χ. ἤθελα, ἤξερα, ἤπια, ἤβρα.

§ 248. Τὸ ρήμα ἔχω στὸν παρατατικὸ τρέπει τὸ *ε* σὲ *ει*: ἔχω=εἶχα. Ἐπίσης ὁ ἀόριστος τοῦ ρήματος βλέπω ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα *ἰδ*—, τρέπει τὸ *ι* σὲ *ει*=εἶδα.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται *ἀρχαία χρονικὴ αὐξηση*.

§ 249. Στὰ σύνθετα ρήματα ἡ αὐξηση πηγαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτο συνθετικό, ἂν καὶ πρὸ συχνὰ, ὡς ἄτονη, παραλείπεται Λ.χ.

διαλέγω	— (ἐ)διάλεγα,	(ἐ)διάλεξα
καλοπερνῶ	— (ἐ)καλοπερνούσα,	(ἐ)καλοπέρασα
ξαναγράφω	— (ἐ)ξανάγραφα	(ἐ)ξανάγραφα κλπ.

§ 250. Τὰ σύνθετα ρήματα ἀντέχω, ἀπέχω καὶ κατέχω παίρνουν ἀρχαία χρονικὴ αὐξηση μετὰ τὴν πρόθεση: ἀντεῖχα, ἀπεῖχα, κατεῖχα (σπάνια: ἐκάτεχα).

Τὸ ρήμα ὑπάρχω (ὑπὸ+ἄρχω) στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο τρέπει τὸ *α* σὲ *η*, δηλαδὴ παίρνει ἀρχαία χρονικὴ αὐξηση μετὰ τὴν πρόθεση: ὑπῆρχα (σπάνια: ὑπαρχα) καὶ ὑπῆρξα.

Γραμματικοὶ ὅροι 13ου κεφ.

Χρονικὰ θέματα: ἐνεστωτικὸ καὶ ἀοριστικὸ. Ἀρχικὸ ἢ ρηματικὸ θέμα. Ἀρχικός ἢ ρηματικὸς χαρακτήρας. Θεματικὸ φωνήεν. Ρήματα φωνηεντόληχτα καὶ συμφωνόληχτα. Συλλαβικὴ αὐξηση. Ἀρχαία χρονικὴ αὐξηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΠΕΝΤΕ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

1. Γραμματικὲς ἢ τυπικὲς ἐγκλίσεις.

§ 251. Ἀπὸ τίς πέντε ἐγκλίσεις ἡ ὀριστικὴ καὶ ἡ προσταχτικὴ λέγονται *γραμματικὲς ἢ τυπικὲς*, γιατί στήν κλίση τῶν χρόνων τοὺς ἔχουν ἰδιαιτέρους τύπους, πού σχηματίζονται μὲ τὸ θέμα (ἐνεστωτικὸ ἢ ὀριστικὸ) καὶ μὲ τὴν ἀνάλογη κατάληξη κατὰ τὸν τρόπο πού θὰ ἰδοῦμε σὲ κάθε κατηγορίᾳ ρημάτων.

§ 252. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ὀριστικῆς:

α') ὁ *ἐνεστώτας*, ὁ *πατατικὸς* καὶ ὁ *ἀόριστος* σχηματίζουνε τύπους μὲ μιὰ μόνον λέξη. Λ.χ. γράφω, —γράφωμαι, ἔγραφα—(ἐ)γραφόμουν, ἔγραψα—(ἐ)γράφηκα.

β') ὁ *ἐξακολουθητικὸς* καὶ ὁ *στιγμιαίος μέλλοντας* σχηματίζονται μὲ δυὸ λέξεις, γιατί πρὶν ἀπὸ κάθε τύπο τοὺς ἔχουνε τὸ μελλοντικὸ μόριον *θά*. Λ. χ. θὰ γράφω—θὰ γράφωμαι, θὰ γράψω—θὰ γραφῶ.

γ') ὁ *παρακείμενος* καὶ ὁ *ὑπερσεντέλικος* σχηματίζονται μὲ τὴ βοήθεια τῶν ρημάτων ἔχω ἢ εἶμαι καὶ μὲ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα ἢ τὴν παθητικὴ μετοχή, δηλαδή ἔχουνε τύπους μὲ δυὸ λέξεις. Λ.χ. ἔχω γράψει (ἢ ἔχω γραμμένο)—ἔχω γραφτεῖ (ἢ εἶμαι γραμμένος), εἶχα γράψει (ἢ εἶχα γραμμένο)—εἶχα γραφτεῖ (ἢ ἦμουν γραμμένος).

δ') ὁ *συντελεσμένος μέλλοντας* σχηματίζεται μὲ τρεῖς λέξεις, γιατί ἔχει τοὺς τύπους τοῦ παρακειμένου συνοδευμένους μὲ τὸ μελλοντικὸ μόριον *θά*, πού βρίσκεται πάντα πρὶν ἀπ' αὐτούς. Λ. χ. θὰ ἔχω γράψει (ἢ θὰ ἔχω γραμμένο)—θὰ ἔχω γραφτεῖ (ἢ θὰ εἶμαι γραμμένος).

Σημ. Ὅσοι τύποι σχηματίζονται μὲ μιὰ μόνον λέξη λέγονται *μορφολεχτικοί*, ὅσοι σχηματίζονται μὲ περισσότερες ἀπὸ μιὰ λέξη λέγονται *περιφραστικοί*.

2. Συνταχτικὲς ἐγκλίσεις.

§ 253. Ἡ ὑποταχτικὴ, ἡ εὐχτικὴ καὶ ἡ δυνητικὴ λέγονται *συνταχτικὲς ἐγκλίσεις*, γιατί δὲν ἔχουνε δικούς τοὺς τύπους,

ἀλλὰ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὸ νόημα, ποὺ ἔχουνε στὴ σύνταξη τοῦ λόγου. Οἱ συνταχτικὲς ἐγκλίσεις σχηματίζονται μὲ τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς συνοδευμένων μὲ ὀρισμένες ἄκλιτες λέξεις, ποὺ βρίσκονται πρὶν ἀπ' αὐτοὺς καὶ τοὺς δίνουνε τὸ ἰδιαίτερο νόημα τους.

α') Ἡ **ὑποταχτικὴ** σχηματίζει τὸν ἐνεστώτα καὶ τὸν παρακείμενο μὲ τοὺς τύπους τῶν ἰδίων χρόνων τῆς ὀριστικῆς, καὶ τὸν ἀόριστο μὲ τοὺς τύπους τοῦ στιγμιαίου μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς (χωρὶς τὸ μελλοντικὸ μόριο **θά**). Οἱ τύποι τῆς ὑποταχτικῆς συνοδεύονται μὲ τοὺς συνδέσμους ἄν (ἐάν), ὅταν, σάν, ἀφοῦ, μόλις, ἅμα, νά, γιὰ νά, ὥστε νά, ὥσπου νά, μή, μήπως ἢ μὲ τὸ προσταχτικὸ μόριο **ἄς**. Λ. χ.

Ἐνεστώτας

Ἀόριστος

Ἐνεσ. (ἄν, ὅταν, νά κλπ.) γράφω

γράφω

Παθ. (ἄν, ὅταν, νά κ.λ.π.) γράφομαι

γραπτῶ

Παρακείμενος

Ἐνεσγ. (ἄν, ὅταν, νά κλπ.). ἔχω γράψει (ἢ ἔχω γραμμένο)

Παθ. (ἄν, ὅταν, νά κλπ.). ἔχω γραφτεῖ (ἢ εἶμαι γραμμένος)

Σημ. 1. Οἱ ἄκλιτες λέξεις, ποὺ συνοδεύουνε τὴν ὑποταχτικὴν, βρίσκονται πολλὲς φορὲς συνταγμένες καὶ μὲ τύπους τῆς ὀριστικῆς. Λ. χ. "Ἄν ἐρχόσῃ, ὅταν ἦρθῃ, σὰν ἐφύγῃ, νὰ πρόσερχῃ, ἄς ἄκουσῃ κλπ. Πότε οἱ ἄκλιτες αὐτὲς λέξεις βρίσκονται μὲ ὀριστικὴ καὶ πότε μὲ ὑποταχτικὴ μᾶς διδάσκει τὸ Συνταχτικόν.

Σημ. 2. Ἡ ὑποταχτικὴ συνοδευμένη μὲ τὸ σύνδεσμο **νὰ** ἢ μὲ τὸ προσταχτικὸ μόριο **ἄς** παίρνει πολλὲς φορὲς σημασίαν προσταχτικῆς καὶ συμπληρώνει τὴν προσταχτικὴν στὰ πρόσωπα ποὺ τῆς λείπουν. Λ. χ. ἄς φύγουμε, ἄς ἐρθῇ, ἢ νὰ φύγουμε, νὰ ἐρθῇ, νὰ πάνε κλπ.

Κάποτε κα' αὐτὰ τὰ πρόσωπα ποὺ ἔχει ἡ προσταχτικὴ (β' ἐνικό καὶ πληθυντικό τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ ἀορίστου) ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴν συνοδευμένη μὲ τὸ **νὰ** ἢ **ἄς**. Λ. χ. γράφε=νὰ γράφεις ἢ ἄς γράφεις, γράφε=νὰ γράφεις ἢ ἄς γράφεις, γράφετε=νὰ γράφετε ἢ ἄς γράφετε, γράφετε=νὰ γράφετε, ἢ ἄς γράφετε

β') Ἡ **εὐχτικὴ** σχηματίζει τὸν παρατατικὸν καὶ τὸν ὑπερσυντέλικον ὅμοια μὲ τοὺς ἰδίους χρόνους τῆς ὀριστικῆς, καὶ τὸν ἀόριστον ὅμοια μὲ τὸ στιγμιαῖο μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς (χωρὶς τὸ μελλοντικὸ μόριο **θά**). Οἱ τύποι τῆς εὐχτικῆς συνοδεύονται πάντα

μέ τὰ εὐχτινὰ ἐπιφωνήματα μακάρι, ἄμποτε, εἶθε καί τὸ σύν-
δεσμο νά: μακάρι νά, ἄμποτε νά, εἶθε νά. Λ.χ.

Παρατατικός

Ἀόριστος

Ὑπερσυντέλικος

Ἐνεργ. μακάρι νά ἔγραφα μακάρι νά γράψω μακάρι νά εἶχα γράφει
(ἢ νά εἶχα γραμμένο)
Παθ. μακάρι νά (ἐ)γραφόμουν μακάρι νά γραφτῶ μακάρι νά εἶχα γραφτεῖ
(ἢ νά ἤμουν γραμμένος)

γ') Ἡ **δυνητική** σχηματίζει τὸν παρατατικὸ καὶ τὸν ὑπερ-
συντέλικο ὅμοια μὲ τοὺς ἴδιους χρόνους τῆς ὀριστικής. Οἱ τύποι
τῆς δυνητικῆς συνοδεύονται πάντα μὲ τὸ δυνητικὸ μόριο **θά**,
ποῦ θρίσκεται πάντα πρὶν ἀπ' αὐτοὺς. Λ.χ.

Παρατατικός

Ὑπερσυντέλικος

Ἐνεργ. θά ἔγραφα θά εἶχα γράφει (ἢ θά εἶχα γραμμένο)
Παθ. θά (ἐ)γραφόμουν θά εἶχα γραφτεῖ (ἢ θά ἤμουν γραμμένος)

Σημ. Τὸ μόριο **θά** ἔχει τρεῖς σημασίες: α') *μελλοντική* (στοὺς τρεῖς μέλλοντες τῆς ὀριστικῆς: θά γράφω, θά γράψω, θά ἔχω γράφει). β') *δυνητική* (στοὺς χρόνους τῆς δυνητικῆς ἔγκλισης: θά ἔγραφα, θά εἶχα γράφει) καὶ γ') τὴ σημασία τοῦ *πιθανοῦ*. Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ σημα-
σία μπορεῖ νά συνοδεύει ὁποιοδήποτε χρόνο τῆς ὀριστικῆς, ἐξὸν ἀπὸ
τοὺς τρεῖς μέλλοντες. Π.χ. Ὁ Πέτρος τώρα **θά βρῶκεται** σπíti του
(ἐνεστ.). — **Θά ἦταν** ἡ ὥρα δώδεκα (παρατατ.). — Κάπου **θά ἔβρεξε**
(ἀόρ.). — Κάπου **θά ἔχει βρέξει** (παρακειμ.). — Κάποιος **θά σὲ εἶχε ἀκούσει**,
φαίνεται (ὑπερσ.).

§ 254. Σύμφωνα μὲ τὰ προηγούμενα γιὰ τὸ σχηματισμὸ
τῶν χρόνων στὶς συνταχτικὰς ἐγκλίσεις ἀρκεῖ νά συνοδεύουμε
τοὺς ἀνάλογους τύπους τῆς ὀριστικῆς μὲ τίς ἀκλίτες λέξεις, ποῦ
ταιριάζουνε στὴν κάθε ἐγκλίση. Γι' αὐτὸ στὴ λεπτομερειακὴ ἐξέ-
ταση τῆς κλίσης τῶν ρηματικῶν τύπων δὲν ἀναφέρονται οἱ ἐγκλί-
σεις αὐτὰς ποῦ δὲν ἔχουνε τύπους δικούς τους.

3. Βοηθητικὰ ρήματα.

§ 255. Εἶδαμε ὅτι οἱ συντελεσμένοι χρόνοι σχηματίζονται μὲ
τὴ βοήθεια τῶν ρημάτων ἔχω καὶ εἶμαι. Πρὶν λοιπὸν προχωρή-
σουμε στὴ λεπτομερειακὴ ἐξέταση τῆς κλίσης τῶν ρηματικῶν
τύπων, πρέπει νά ἰδοῦμε πῶς κλίνουν: τὰ βοηθητικὰ τοῦτα
ρήματα.

§ 256. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω κλίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

Ὅριστικὴ		
Ἑνεσιώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἑξακολ.
ἔχω	εἶχα	θὰ ἔχω
ἔχεις	εἶχες	θὰ ἔχεις
ἔχει	εἶχε	θὰ ἔχει
ἔχοιμε	εἶχαμε	θὰ ἔχοιμε
ἔχετε	εἶχατε	θὰ ἔχετε
ἔχουν(ε) *	εἶχαν(ε) *	θὰ ἔχουν(ε) *
Προσταχτικὴ		Μετοχὴ
Ἑνεσιώτας		Ἑνεσιώτας
ἔχε		ἔχοντας
ἔχετε		—

Σημ. Δὲν ἔχει ἄλλους τύπους.

§ 257. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα εἶμαι κλίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

Ὅριστικὴ		
Ἑνεσιώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἑξακολ.
εἶμαι	ἦμουν	θὰ εἶμαι
εἶσαι	ἦσουν	θὰ εἶσαι
εἶναι	ἦταν(ε) *	θὰ εἶναι
εἶμαστε	ἦμαστε	θὰ εἶμαστε
εἴστε (καὶ εἴσαστε)	ἦσατε	θὰ εἴστε (θὰ εἴσατε)
εἶναι	ἦταν(ε) * καὶ ἦσαν	θὰ εἶναι

Σημ. Δὲν ἔχει ἄλλους τύπους.

Γραμματικοὶ ὅροι 14ου κεφ.

Ἑγκλίσεις γραμματικῆς ἢ τυπικῆς. Ἑγκλίσεις συνταχτικῆς. Χρόνοι μονολεχτικοί. Χρόνοι περιφραστικοί. Ἀκλιτες λέξεις ποὺ συνοδεύουν τὶς συνταχτικῆς ἐγκλίσεις. Σημασίες τοῦ μορίου θί.

* Βλ. § 54.

Παθητική φωνή

		Όριστική	Προσταχτική	Μετοχή
Χρόνοι εξοκολοθητικοί	Ένεστώ- τας	δέν-ομαι, δέν-εσαι, δέν-εται δεν-όμαστε, δέν-εστε, δέν-ονται	δένου (τύπος σπά- νιος)	
	Παρατα- τικός	(ἐ)-δεν-όμουν, (ἐ)-δεν-όσουν, (ἐ)-δεν-όταν(ε)* (ἐ)-δεν-όμαστε, (ἐ)-δεν-όσαστε, (ἐ)-δεν-όνταν(ε)*		
	Μέλλοντας ἐξακολ.	θα δέν-ομαι, θα δέν-εσαι, θα δέν-εται θα δεν-όμαστε, θα δέν-εστε, θα δέν-ονται		
Χρόνοι στιγμιαίοι	Αόριστος	(ἐ)-δέ-θηκα, (ἐ)-δέ-θηκες, (ἐ)-δέ-θηκε (ἐ)-δε-θήκαμε, (ἐ)-δε-θήκατε, (ἐ)-δέ-θηκαν ή (ἐ)-δε-θήκανε**	δέσ-ου δε-θείτε	
	Μέλλοντας στιγμιαίος	θα δε-θῶ, θα δε-θείς, θα δε-θεῖ θα δε-θοῦμε, θα δε-θείτε, θα δε-θοῦν(ε)*		
Χρόνοι συντελεσμένοι	Παρακί- μενος	ἔχω, ἔχεις, } ἔχει } δε-θεῖ ή ἔχουμε, } ἔχετε, } ἔχουν(ε)	εἶμαι, εἶσαι, εἶναι : δε-μένος, δε-μένη, δεμένο εἴμαστε, εἴστε, εἶναι : δε-μένοι, δε-μένες, δε-μένα	δε-μένος δε-μένη δε-μένο
	Υπερσυν- τέλικος	εἴχα, εἴχεις, εἴχε } εἴχαμε, εἴχατε, } εἴχαν(ε)* } δε-θεῖ ή	ἦμουν, ἦσουν, ἦταν(ε)* : δε-μένος, δε-μένη, δε-μένο ἦμαστε, ἦσατε, ἦταν(ε)* : δε-μένοι, δε-μένες, δε-μένα	
	Μέλλοντας συντελε- σμένος	θα ἔχω } θα ἔχεις } θα ἔχει } θα ἔχουμε } θα ἔχετε } θα ἔχουν(ε)* }	θα εἶμαι, θα εἶσαι, θα εἶναι : δε-μένος, δε-μένη, δεμένο θα εἴμαστε, θα εἴστε, θα εἶναι : δε-μένοι, δε-μένες, δε-μένα	

* Βλέπε § 54.

** Βλέπε § 246 β'.

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ φωνηεντόληχτα ῥήματα.

§ 259. Τὰ θέματα. α') Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα στὰ φωνηεντόληχτα ῥήματα σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸ μὲ τὴν προσθήκην ἑνὸς *ν* στὸ τέλος του. Τὸ *ν* αὐτὸ λέγεται **προσθετὸ σύμφωνο**. Λ.χ. τῶν ρημάτων λύνω, στήνω, χύνω, ρηματικὰ θέματα: λυ—, στη—, χυ— ἐνεστωτικὰ θέματα: λυν—, στην—, χυν— κλπ.

Μὲ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς.

β') Τὸ ἀοριστικὸ θέμα στὰ φωνηεντόληχτα ῥήματα σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸ μὲ τὴν προσθήκην ἑνὸς *σ* στὸ τέλος του. Τὸ *σ* αὐτὸ λέγεται **χρονικὸς χαραχτήρας**.

Λ.χ. ρηματικὰ θέματα: λυ—, στη—, χυ—, ἀοριστικὰ θέματα: λυσ—, στησ—, χυσ—. Μὲ τὸ ἀοριστικὸ θέμα σχηματίζονται ὅλοι οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῶν συντελεσμένων χρόνων στὴν ἐνεργητικὴ φωνή.

γ') Οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζονται μὲ τὸ ρηματικὸ θέμα (λύ-θηκα, θάλυ-θῶ, ἔχωλυ-θεῖ), ἐξὸν ἀπὸ τὸ β' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς στὸν ἀόριστο, ποὺ σχηματίζεται μὲ τὸ ἀοριστικὸ θέμα: δέσ-ου. Ἐπίσης ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σχηματίζεται μὲ τὸ ρηματικὸ θέμα δε— (δε-μένος)

§ 260. Καταλήξεις. α') Στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ὅλοι οἱ παροντικοὶ καὶ μελλοντικοὶ χρόνοι (ἐνεστώτας, μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς καὶ στιγμιαίος καὶ τὸ βοηθητικὸ ῥήμα ἔχω στὸν παρακείμενο καὶ στὸ συντελεσμένο μέλλοντα) ἔχουνε τὶς ἴδιες καταλήξεις:

—ω, —εις, —ει, —ουμε, —ετε, —ουν(ε)

Οἱ παρελθοντικοὶ χρόνοι (παρατατικός, ἀόριστος καὶ τὸ βοηθητικὸ ῥήμα εἶχα στὸν ὑπερσυντέλικο) ἔχουνε τὶς ἴδιες καταλήξεις:

—α, —ες, —ε, —αμε, —ατε, —αν(ε)

β') Σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς καὶ στοὺς ἐξακολουθητικούς χρόνους τῆς παθητικῆς οἱ καταλήξεις ἀρχίζουν ἀπὸ φωνήεν (ω-ε-ο καὶ α), ἐνῶ οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῶν συντελεσμένων χρόνων τῆς πα-

θητικής φωνής αρχίζουν από το σύμφωνο θ: —θῶ, —θηκα, —θει, —θειτε.

Μόνο το β' ἐνικό πρόσωπο της προστατικής στον άόριστο έχει κατάληξη χωρίς το σύμφωνο θ: —ου.

§ 261. Ἰδιότητες. α') Μερικά φωνηεντόληχτα ρήματα σχηματίζουνε στην παθητική φωνή τους στιγμιαίους χρόνους και το ρηματικό συμπλήρωμα των συντελεσμένων χρόνων ὅχι με το ρηματικό θέμα άπλό, αλλά με το άοριστικό θέμα (δηλαδή με την προσθήκη του χρονικού χαρακτήρα σ). Τότε το θ των καταλήξεων στους χρόνους αυτούς γίνεται τ. Α. χ.

ἀκούομαι	ἀκουσθηκα	θά ἀκουσῶ	ἔχω ἀκουσθεῖ
κλείνομαι	κλεισθηκα	θά κλεισῶ	ἔχω κλεισθεῖ
πιάνομαι	πιάσθηκα	θά πιασῶ	ἔχω πιασθεῖ
σβήνομαι	σβήσθηκα	θά σβησῶ	ἔχω σβησθεῖ

β') Και ή μετοχή του παρακειμένου στα ρήματα τούτα σχηματίζεται με το άοριστικό θέμα: ἀκουσ - μένος, κλεισ - μένος, πιασ - μένος, σβησ - μένος.

Β'. Συμφωνόληχτα ρήματα.

§ 262. Τα συμφωνόληχτα ρήματα ξεχωρίζονται:

1) Στα άφωνόληχτα, ὅσα ἔχουνε χαρακτήρα άφωνο (π,β,φ—κ,γ,χ—τ,δ,θ). Στην κατηγορία τούτη ανήκουνε και ὅλα ὅσα τελειώνουνε σε —αύω και σε —εύω, γιατί προφέρονται σαν να ἔχουνε χαρακτήρα β.

2) Στα ύγρόληχτα και ἔρρινόληχτα, ὅσα ἔχουνε χαρακτήρα ὕγρo και ἔρρινο (λ,ρ—μ,ν.).

1. Ἀφωνόληχτα ρήματα.

Ἑξακολουθητικοὶ χρόνοι.

§ 263. Μερικά άφωνόληχτα ρήματα ἔχουνε το ενεστωτικό θέμα το ἴδιο με το ρηματικό (δηλαδή χωρίς προσθετο σύμφωνο και χωρίς καμιάν αλλαγή).

Α. χ. βλέπ—ω, λείπ—ω, τέρπ—ω, θλίβ—ω, σέβ—ομαι, τριβ—ω, αλείφ—ω, γλύφ—ω, γράφ—ω, πλέκ—ω, στέκ—ω,

ἀνοίγ—ω, λέγ—ω, τρώγ—ω, βίχ—ω, βρέχ—ω, τρέχ—ω, θέτ—ω, γνέθ—ω, πείθ—ω, πλάθ—ω, κλπ.

Ἐπίσης χωρίς προσθετὸ σύμφωνο καὶ χωρίς καμὴν ἀλλαγὴ σχηματίζουνε τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ὅλα ὅσα τελειώνουνε σὲ —αὐὼ καὶ —εὐὼ: παύω, ζηλεύ—ω, μαγεύ—ω, ψαρεύ—ω κλπ.

§ 264. Πολλὰ ὁμῶς ἀφωνόληχτα ρήματα σχηματίζουνε διαφορετικὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἀπὸ τὸ ρηματικὸ κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

1) Ἄν ἔχουνε ρηματικὸ χαρακτήρα π, β, φ, παίρνουνε τὸ προσθετὸ σύμφωνο τ στὸ τέλος τοῦ ρηματικοῦ θέματος, καὶ τότε ὁ χαρακτήρας π καὶ β τρέπεται σὲ φ. Ἔτσι ὅλα τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουνε σὲ —φτω καὶ —φτομαι. Λ. χ.

(ἀστραπ—ή), ρημ. θέμα: ἀστραπ+τ=ἀστραπτ=ἀστραφτ—ἐνεστ. ἀστράφτω (βλάβ—η), ρημ. θ. βλάβ+τ=βλαβτ=βλαφτ—ἐνεστ. βλάφτω—βλάφτομαι (ραφ—ή), ρημ. θ. ραφ+τ=ραφτ—ράφτω—ράφτομαι.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο σχηματίζεται τὸ ἐνεστ. θέμα τῶν ρημάτων ἀνάφτω (ρημ. θ. ἀναφ—), θάφτω (ρημ. θ. ταφ—καὶ θαφ—), νίφτω (ρημ. θ. νιφ—), κλέφτω (ρημ. θ. κλεπ—), κόφτω (ρημ. θ. κοπ—), κρύφτω (ρημ. θ. κρυφ—), σκάφτω (ρημ. θ. σκαφ—), σκοντάφτω (ρημ. θ. σκονταφ—), σκύφτω (ρημ. θ. σκυφ—) κλπ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ρήματα τοῦτα σχηματίζουνε πιδὺ συχνὰ καὶ δεύτερο τύπο ἐνεστωτικοῦ θέματος χωρὶς προσθετὸ σύμφωνο, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ π καὶ φ σὲ β. : ἀνάβ—ω, θάβ—ω, νίβ—ω, κλέβ—ω, κόβ—ω, κρύβ—ω, ράβ—ω, σκάβ—ω, σκοντάβ—ω, σκύβ—ω κλπ.

2) Ἄν ἔχουνε ρηματικὸ χαρακτήρα κ, γ, χ, τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα σχηματίζεται μὲ ἀλλαγὴ τοῦ χαρακτήρα στὸ διπλὸ γράμμα ζ. Λ. χ.

(μαλακ—ός)	ρημ. θέμα μαλακ—	ἐνεστ. θ. μαλαζ—	ἐνεστ. μαλάζω—ομαι
(χάρακ—ας)	» » χαρὰκ—	» χαράζ—	» χαράζω—ομαι
(ἀλλαγ—ή)	» » ἀλλαγ—	» ἀλλάζ—	» ἀλλάζω—ομαι
(ἀρπαγ—ή)	» » ἀρπαγ—	» ἀρπάζ—	» ἀρπάζω—ομαι
(μάστιγ—α)	» » μαστιγ—	» μαστιζ—	» μαστίζω—ομαι
(πειραγ—μα)	» » πειραγ—	» πειραζ—	» πειράζω—ομαι

(σάλπιγγ-α)	ρημ. θέμα	σαλπιγγ-	έν. θ.	σαλπίζ-	ένεστ.	σαλπίζω—ομαι
(σφύριγ-μα)	»	σφυριγ-	»	σφυρίζ-	»	σφυρίζω—ομαι
(σφαγ-ή)	»	σφαγ-	»	σφαζ-	»	σφάζω—ομαι
(τίναγ-μα)	»	τιναγ-	»	τιναζ-	»	τινάζω—ομαι
(σπαραγ-μός)	»	σπαραγ-	»	σπαράζ-	»	σπαράζω—ομαι
(φράγ-μα)	»	φραγ-	»	φραζ-	»	φράζω—ομαι
(σταγ-όνα)	»	οταγ-	»	σταζ-	»	στάζω
(τάγ-μα)	»	ταγ-	»	ταζ-	»	(δια-, προσ-) τάζω [—ομαι]
(ταραχ-ή)	»	ταραχ-	»	ταραζ-	»	ταράζω—ομαι
(παιγ-νίδι)	»	παιγ-	»	παιζ-	»	παίζω—ομαι

Πολύ λίγα δὲν ἀλλάζουμε τὸν οὐρανικὸ χαραχτήρα σὲ ζ, ὅπως τὰ ἄλλα, μόνον παίρνουμε τὸ προσθετὸ σύμφωνο ν. Τότε, ἂν ἔχουμε χαραχτήρα κ καὶ γ, μπροστὰ στὸ ν τὸν τρέπουμε σὲ χ: Λ.χ.

ρημ. θέμα διωκ—	ένεστ.	θ. διωχν—	ένεστ.	διώχνω—ομαι
» » δεικ—	»	δειχν—	»	δείχνω—ομαι
» » κηρυκ—	»	κηρυχν—	»	κηρύχνω—ομαι
» » ἄρπαγ—	»	ἄρπαχν—	»	ἄρπάχνω (κοντὰ [στὸν τύπο: ἄρπάζω])
» » ριχ—	»	ριχν—	»	ρίχνω—ομαι

Σημ. Τὸ ρήμα φυλάγω (ποὺ ἔχει καὶ τύπο φυλάω) ἔχει ρηματικὸ θέμα φυλακ (φυλακ-ή) καὶ τὸ ρήμα κοιτάζω (ποὺ ἔχει καὶ τύπο κοιτάω-ω) ἔχει ρημ. θ. κοιταγ καὶ ἐνεστωτικὸ κοιταζ— καὶ κοιτα—.

3) **Ἄν ἔχουμε χαραχτήρα δ, τὸν ἀλλάζουμε τὸ χαραχτήρα τους καὶ τὸν τρέπουμε στὸ διπλὸ γράμμα ζ.**

(ἐλπιδ-α) ρημ. θ.	ἐλπιδ-,	ένεστ.	ἐλπίζ-,	ένεστ.	ἐλπίζω—(ἀπ)ἐλπίζομαι
(σφραγιδ-α)	» σφραγιδ-,	» σφραγιζ-,	» σφραγίζω—ομαι		
(ψηφιδ-ωτό)	» ψηφιδ-,	» ψηφιζ-,	» ψηφίζω—ομαι		

Ἐπίσης ρήματα σὲ —ζω μὲ ὁδοντικὸ χαραχτήρα εἶναι: νομίζω, χαρίζω, σχηματίζω, σχίζω, χρωματίζω, κοκινίζω, ἀσπρίζω, κιτρινίζω, δροσίζω, στολίζω, βρωμίζω, μυρίζω, χρυσίζω, τσακίζω, κατα(παρα)σκευάζω, δειλιάζω, δαμάζω, θαυμάζω, ἐτοιμάζω, σκοτεινιάζω, πιέζω, λούζω κλπ.

§ 265. Ὅταν ξαίρουμε τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τῶν ἄφωνολ. ρημάτων, εὐκολα μπορούμε νὰ σχηματίσουμε τοὺς ἐξακολουθητικούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς μὲ τίς ἴδιες καταλήξεις ποὺ εἶδαμε στὰ φωνηεντόληχτα ρήματα.

Παραδείγματα:

Ἑνεσιώτας

τριβ-ω, τριβ-ομαι
παύ-ω, παύ-ομαι
βλάπτ-ω, βλάπτ-ομαι
ράπτ-ω, ράπτ-ομαι ἢ
ράβ-ω, ράβ-ομαι
ἀλείφ-ω, ἀλείφ-ομαι
μαγεύ-ω, μαγεύ-ομαι
παιδεύ-ω, παιδεύ-ομαι
ἀνοίγ-ω, ἀνοίγ-ομαι
ἄρπάζ-ω, ἄρπάζ-ομαι
πειράζ-ω, πειράζ-ομαι
διώχν-ω, διώχν-ομαι
πείθ-ω, πείθ-ομαι
σφραγίζ-ω, σφραγίζ-ομαι

Παρατατικός

ἔ-τριβ-α, (ἐ)-τριβ-όμουν
ἔ-παυ-α, (ἐ)-παυ-όμουν
ἔ-βλαπτ-α, (ἐ)-βλαπτ-όμουν
ἔ-ραπτ-α, (ἐ)-ραπτ-όμουν ἢ
ἔ-ραβ-α, (ἐ)-ραβ-όμουν
ἄλειφ-α, ἀλειφ-όμουν
ἐ-μάγευ-α, (ἐ)-μαγευ-όμουν
ἐ-παίδευ-α, (ἐ)-παιδευ-όμουν
ἄνοιγ-α, ἀνοιγ-όμουν
ἄρπαζ-α, ἄρπαζ-όμουν
ἐ-πειράζ-α, (ἐ)-πειράζ-όμουν
ἐ-διώχν-α, (ἐ)-διώχν-όμουν
ἐ-πειθ-α, (ἐ)-πειθ-όμουν
ἐσφραγίζ-α, (ἐ)-σφραγίζ-όμουν

Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας

θά τριβ-ω, θὰ τριβ-ομαι	θά παιδεύ-ω, θὰ παιδεύ-ομαι
θά παύ-ω, θὰ παύ-ομαι	θ' ἀνοίγω, θ' ἀνοίγ-ομαι
θά βλάπτ-ω, θὰ βλάπτ-ομαι	θ' ἄρπάζ-ω, θ' ἄρπάζ-ομαι
θά ράπτ-ω, θὰ ράπτ-ομαι ἢ	θά πειράζ-ω, θὰ πειράζ-ομαι
θά ράβ-ω, θὰ ράβ-ομαι	θά διώχν-ω, θὰ διώχν-ομαι
θ' ἀλείφ-ω, θ' ἀλείφ-ομαι	θά πείθ-ω, θὰ πείθ-ομαι
θά μαγεύ-ω, θὰ μαγεύ-ομαι	θά σφραγίζ-ω, θὰ σφραγίζ-ομαι

Προσταχτική ἔνεσι. τρίβε, τρίβετε — παῦε, παύετε — ράβε, ράβετε κλπ.

Μετοχή τριβ-οντας, παύ-οντας, βλάπτ-οντας, ράπτ-οντας ἢ ράβ-οντας κλπ.

Συγγραμματοὶ καὶ συντελεσμένοι χρόνοι τῆς ἐνεργητ. φωνῆς.

§ 266. Τὰ ἀφωνόληχτα ρήματα σχηματίζουνε τὸ ἀοριστικό τους θέμα ἀπὸ τὸ ρηματικό μὲ τὴν προσθήκην τοῦ χρονικοῦ χαρακτήρα σ- στὸ τέλος του, ὅπως καὶ τὰ φωνηεντόληχτα.

1) Ἄν ὅμως ὁ ρηματικός χαρακτήρας εἶναι *χειλικὸς* (π,β,φ,

ἢ δίφθογγος *αυ* καὶ *ευ*) ἐνώνεται μετὰ τὸ χρονικὸ χαραχτήρα σ— στὸ διπλὸ γράμμα *ψ*.

Λ. χ. γράφ-ω, ἔ-γραφ+σ-α=ἔ-γραφ-α. παύ-ω, ἔ-παυ+σ-α=ἔ-παψ-α— γυρεύ-ω, (ἐ)-γύρευ+σ-α=(ἐ)-γύρεψ-α.

2) Ἄν ὁ ρηματικὸς χαραχτήρας εἶναι οὐρανικὸς (*κ, γ, χ*) ἐνώνεται μετὰ τὸ χρονικὸ χαραχτήρα σ— στὸ διπλὸ γράμμα *ξ*. Λ. χ. πλέκ-ω, ἔ-πλεκ+σ-α=ἔ-πλεξ-α— ἀρπάζ-ω (ρημ. θέμα ἀρπαγ-), ἀρπαγ+σ-α=ἄρπαξ-α.

3) Ἄν ὁ ρηματικὸς χαραχτήρας εἶναι ὀδοντικὸς (*τ, δ, θ*) χάνεται μπροστὰ στὸ χρονικὸ χαραχτήρα σ—. Λ. χ. θέτ-ω, ἔ-θετ+σ-α=ἔ-θεσ-α— ἐλπίζ-ω (ρημ. θ. ἐλπιδ—), ἐλπιδ+σ-α=ἐλπισ-α.

§ 267. Ὅταν βροῦμε τὸ ἀοριστικὸν θέμα στὰ ἀφωνόλ. ῥήματα, εὐκολὰ μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε τοὺς στιγμιαίους καὶ συντελεσμένους χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μετὰ τίς ἴδιες καταλήξεις, πού εἶδαμε στὰ φωνηεντόληχτα.

Παραδείγματα:

Ἀόρ.	Στιγμ. μέλλοντας	Παρακ.	Υπερσ.	Συντ.	μέλλ.
ἔ-τρίψ-α	θὰ τρίψ-ω	ἔχω, εἶχα,	θὰ ἔχω	τρίψ-ει	
ἔ-παψ-α	θὰ πάψ-ω	» »	»	πάψ-ει	
(ἐ)μάγεψ-α	θὰ μαγέψ-ω	» »	»	μαγέψ-ει	
ἄνοιξ-α	θ' ἀνοίξ-ω	» »	»	ἀνοίξ-ει	
(ἐ)-πεῖραξ-α	θὰ πειράξ-ω	» »	»	πειράξ-ει	
ἔ-διώξ-α	θὰ διώξ-ω	» »	»	διώξ-ει	
ἔ-πεισ-α	θὰ πείσ-ω	» »	»	πείσ-ει	
(ἐ)-σφράγισ-α	θὰ σφραγίσ-ω	» »	»	σφραγίσ-ει	

Προσταχτικὴ ἀορίστων:

τρίψε, τρίψετε (τρίψτε καὶ τρίψτε)
 ράψε, ράψετε (ράψτε καὶ ράψτε)
 ἀνοίξε, ἀνοίξετε (ἀνοίξτε, καὶ ἀνοίχτε)
 σφράγισε σφραγίσετε (σφραγίστε) κλπ.

Σημ. Τὸ β' πληθυντικὸ παθαίνει συγκοπή τοῦ *ε* (βλ. § 55). Μετὰ τὴ συγκοπή, τὸ *ψ* καὶ τὸ *ξ* ἢ μένουں ἀμετάβλητα μπροστὰ ἀπὸ τὸ *τ*: *τρίψτε, ἀνοίξτε*, ἢ παθαίνου̃νε μετατροπὴ τὸ *ψ* γίνεται *φ* καὶ τὸ *ξ* γίνεται *χ*: *τρίψτε, ἀνοίχτε*.

**Στιγμιαῖοι καὶ συντελεσμένοι χρόνοι
τῆς παθητικῆς φωνῆς.**

§ 268. Τὰ ἀφωνόληχτα ρήματα στοὺς στιγμιαίους χρό-
νους καὶ στὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχουνε
τὶς ἴδιες καταλήξεις μὲ τὰ φωνηεντόληχτα: —θηκα, —θῶ,
—θει, μόνο πού ἀλλάζουνε τὸ θ σὲ τ: —**τηκα**, —**τῶ**, —**τεῖ**.

1) "Αν ὁμοῦς ὁ ρηματ. χαραχτήρας εἶναι **ψιλόπνοος** ἢ **μέσος**
χειλικὸς (**π, β**), μπροστὰ στὸ τ τῶν καταλήξεων τρέπεται στὸ
ἀντίστοιχο δασύπνοο **φ**—Λ. χ. τοῦ ρ. κλέφτ—ομαι ἢ κλέβ—ομαι
(ρηματ. θ. κλεπ—), ἀορ. (ἐ)—**κλέφ**—τηκα, τριβ—ομαι, (ρηματ.
θ. τριβ—), ἀορ. (ἐ)—**τριφ**—τηκα.

Σημ. Ὁ δίφθογγος *αν* καὶ *ευ* στὰ ρήματα ποὺ τελειώνουνε σὲ —*αῖω*
καὶ σὲ —*εῖω* δὲν παθαίνει καμιάν ἀλλαγὴ, μόνο πού προσφέρεται: *αφ*
καὶ *εφ* μπροστὰ ἀπὸ τὸ τ. Λ. χ. ἐ—*παύ*—τηκα, ἐ—*μαγεύ*—τηκα.

2) "Αν ὁ ρηματ. χαραχτήρας εἶναι **ψιλόπνοος** ἢ **μέσος** **οὐ-**
ρανικὸς (**κ, γ**), μπροστὰ στὸ τ τῶν καταλήξεων τρέπεται στὸ
ἀντίστοιχο δασύπνοο **χ**. Λ. χ. τοῦ ρ. πλέκ—ομαι, (ρημ. θ.
πλεκ—), ἀορ. (ἐ)—**πλέχ**—τηκα, ἀνοίγ—ομαι (ρημ. θ. ἀνοίγ—),
ἀορ. ἀνοίχ—τηκα.

3) "Αν ὁ ρηματικὸς χαραχτήρας εἶναι **ὀδοντικὸς**, μπροστὰ στὸ
τ τῶν καταλήξεων τρέπεται σὲ **σ**. Λ. χ. τοῦ ρημ. ἀπελπίζ—ομαι,
(ρημ. θ. ἀπ—ελπιδ—), ἀορ. ἀπελπίσ—τηκα, σφραγίζ—ομαι,
(ρημ. θ. σφραγιδ—), ἀορ. σφραγίσ—τηκα.

§ 269. Ὅταν κάμουμε τὶς παραπάνω ἀλλαγὲς στὸ ρηματικὸ
χαραχτήρα μπροστὰ ἀπὸ τ τῶν καταλήξεων, εὐκολὰ μπορούμε
νὰ σχηματίσουμε τοὺς στιγμιαίους καὶ συντελεσμένους χρόνους
τῆς παθητικῆς φωνῆς στὰ ἀφωνόληχτα ρήματα.

Παραδείγματα:

Ἀόρ.	Στιγμ. μέλλοντας	Παρακ.	Υπερσ.	Συντ. μέλλ.
(ἐ)—τριφ—τηκα	θὰ τριφ—τῶ	ἔχω, εἶχα,	θὰ ἔχω	τριφ—τεῖ
(ἐ)—παύ—τηκα	θὰ παυ—τῶ	»	»	» παυ—τεῖ
(ἐ)—μαγεύ—τηκα	θὰ μαγευ—τῶ	»	»	» μαγευ—τεῖ
ἀνοίχ—τηκα	θ' ἀνοιχ—τῶ	»	»	» ἀνοιχ—τεῖ
(ἐ)—πειράχ—τηκα	θὰ πειραχ—τῶ	»	»	» πειραχ—τεῖ

Ἀόρ. Στιγμ. μέλλοντας Παρακ. Ὑπερσ. Συντ. μέλλ.
 (ἐ)πείσ-τηκα θὰ πεισ-τῶ ἔχω, εἶχα, θὰ ἔχω πεισ-τεῖ
 (ἐ)σφραγίσ-τηκα θὰ σφραγισ-τῶ » » » σφραγισ-τεῖ
 Προσταχτική ἀορίστον: (τρίψ-ου)—τριψ-τεῖτε, παυ-τεῖτε,
 μαγευ-τεῖτε, ἀνοιχ-τεῖτε, πειραχ-τεῖτε, πεισ-τεῖτε, σφραγισ-τεῖτε.

Σημ. Τὸ β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ παθητ. ἀορίστου
 στὰ περισσότερα ἀφωνόληχτα ρήματα λείπει.

Παθητικὴ μετοχή.

§ 270. Τὰ ἀφωνόληχτα ρήματα στὴν παθητικὴ μετοχὴ τοῦ
 παρακειμένου ἔχουνε τίς ἴδιες καταλήξεις μὲ τὰ φωνηεντόλη-
 χτα: —μένος, —μένη, —μένο.

§ 271. 1) Ὁ ρηματικός ὅμως χαρακτήρας, ἂν εἶναι **χειλικός**
(π,β,φ), μπροστὰ ἀπὸ τὸ **μ** τῆς καταλήξεως ἀφομοιώνεται: ἐγ-
 καταλειπ—μένος=ἐγκαταλειμμένος, γραφ—μένος=γραμμένος,
 βλαβ—μένος=βλαμμένος.

Σημ. Οἱ δίφθογγοι *αν* καὶ *εν* στὰ περισσότερα ρήματα σὲ —αῦω
 καὶ —εῦω χάνουνε τὸ φθόγγο **β** καὶ γίνονται ἀπλὰ φωνήεντα: *α* καὶ
ε. Λ. χ. παύομαι—παμένος, μαγεύομαι—μαγεμένος, παιδεύομαι—παι-
 δεμένος (ἀλλὰ καὶ: προοδεύ-μένος, συνοδεύ-μένος).

2) Ὁ ρηματικός χαρακτήρας, ἂν εἶναι **ψιλόπνοος ἢ δασύ-**
πνοος οὐρανικός (κ, χ), μπροστὰ ἀπὸ τὸ **μ** τῶν καταλήξεων
 τρέπεται στὸ ἀντίστοιχο μέσο: **ν**.

Λ. χ. τοῦ **ρ**. πλέκ-ομαι—πλεκ-μένος=πλεγμένος
 τοῦ **ρ**. κατατρέχ-ω—κατατρέχ-μένος=κατατρεγμένος.

3) Ὁ ρηματικός χαρακτήρας, ἂν εἶναι **ὀδοντικός**, μπροστὰ
 ἀπὸ τὸ **μ** τῶν καταλήξεων τρέπεται σὲ **σ**.

Λ. χ. τοῦ **ρ**. πείθ-ομαι—πειθ-μένος=πεισμένος
 τοῦ **ρ**. ἀπελπίζ-ομαι (ρ. θ. ἀπ-ελπιδ—)—ἀπελπιδ-μένος
 =ἀπελπισμένος.

2. Ὑγρόληχτα καὶ ἑρρινόληχτα ρήματα.

Ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς.

§ 272. Ἀπὸ τὰ ρήματα ποὺ ἔχουνε ρηματικὸ χαρακτήρα
 ὑγρὸ (λ, ρ) ἢ ἑρρινό (μ, ν) πολὺ λίγα κρατοῦνε στὸ ἐνεστωτικὸ

θέμα τὸ ἴδιον τὸ ρηματικόν, χωρὶς προσθετὸ σύμφωνον καὶ χωρὶς καμινὰν ἀλλαγὴν. Λ.χ. θέλ—ω, τρέμ—ω, κρίν—ω, κλίν—ω, μέν—ω*

§ 273. Τὰ περισσότερα ὑγράληχτα καὶ ἑρρινόληχτα ρήματα σχηματίζουνε διαφορετικὸν τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα ἀπὸ τὸ ρηματικὸν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

1) Ὅσα ἔχουνε ρηματικὸν χαρακτήρα ὑγρὸν (λ, ρ) καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν θεματικὸν φωνήεν ε παίρνουνε τὸ προσθετὸ σύμφωνον ν. Λ.χ. ἀν-αγγέλ-ν-ω, στέλ-ν-ω, φέρ-ν-ω, σπέρ-ν-ω, γδέρ-ν-ω, δέρ-ν-ω κλπ.

Σημ. Τὸ ρῆμα φέρω, ὅταν εἶναι σύνθετον μὲ προθέσεις, βρίσκεται τὶς περισσότερες φορές χωρὶς τὸ προσθετὸ σύμφωνον ν. Λ.χ. ὑποφέρω, προφέρω διαφέρω.

2) Ὅσα ἔχουνε ρηματικὸν χαρακτήρα ν καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν τὰ θεματικὰ φωνήεντα α καὶ υ σχηματίζουν ἐνεστωτικὸν θέμα τρέποντας τὰ θεματικὰ τούτα φωνήεντα σὲ δίφθογγο αι, ὥστε στὸν ἐνεστώτα ἔλα τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουνε σὲ —αίνω** Λ.χ.

ρηματικὸν θέμα	ἐνεστωτικὸν θέμα	ἐνεστώτας
βασκαν— (βασκαν-ία)	βασκαίν—	βασκαίν-ω (—ομαι)
γλυκαν— (ἀ-γλύκαν-τος)	γλυκαίν—	γλυκαίν-ω (—ομαι)
κουτσαν— —	κουτσαίν—	κουτσαίν-ω (—ομαι)

* Στὰ ρήματα τοῦ τελειώνουνε σὲ —ω πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε, ἂν τὸ ν εἶναι ρηματικὸς χαρακτήρας (ὅπως στὰ ρήματα μέν-ω, κλίν-ω, κρίν-ω κλπ.) ἢ ἂν εἶναι προσθετὸ (ὅπως στὰ ρήματα χά-ν-ω, φτά-ν-ω κλπ.). Τὰ πρῶτα εἶναι ἑρρινόληχτα, ἐνῶ τὰ δευτέρη εἶναι φωνηεντόληχτα. Ἄν τὸ ν εἶναι ρηματικὸς χαρακτήρας τὸ καταλαμβάνουμε ἀπὸ τὸ ἀοριστικὸν θέμα, ὅπου κρατιέται, χωρὶς νὰ παίρνει σ: ἔ-μειν-α, ἐνῶ ἂν εἶναι προσθετὸ, στὸ ἀοριστ. θέμα τὸ ν δὲν ὑπάρχει καὶ βρίσκεται στὴ θέσιν τοῦ ὁ χρονικὸς χαρακτήρας σ: ἔ-φτιασ-α.

** Μερικὰ ρήματα, χωρὶς νὰ εἶναι ἑρρινόληχτα, τελειώνουνε σὲ —αίνω, γιατί παίρνουνε τὴν προσθετὴν συλλαβὴν αίν. Λ.χ. αἰς-αίν-ω, ἄμαρτ-αίν-ω, ἀφρωστ-αίν-ω κλπ. (§ 306, 1). Τὰ ρήματα τούτα μοιάζουνε μὲ τὰ ἑρρινόληχτα σὲ —αίνω μόνο στοὺς ἐξακολουθητικοὺς χρόνους, γιατί μόνο σ' αὐτοὺς κρατοῦνε τὴν προσθετὴν συλλαβὴν —αίν.

ρηματικό θέμα	ἐνεστωτικό θέμα	ἐνεστώτας
κουφάν — —	κουφαιν —	κουφαίν-ω (—ομαι)
μαρᾶν — (ᾶ-μάραν-τος)	μαραιν —	μαραίν-ω (—ομαι)
πεθᾶν — (ᾶ-πέθαν-τος)	πεθαιν —	πεθαίν-ω
πικρᾶν — (ᾶ-πίκραν-τος)	πικραιν —	πικραίν-ω (—ομαι)
φισᾶν — —	φισαιν —	φισαίν-ω
βαρύν — (ἐπι-βάρυν-ση)	βαραιν —	βαραίν-ω
μακρύν — (ἀπο-μάκρυν-ση)	μακραιν —	μακραίν-ω
ῥμορφύν — —	ῥμορφαιν —	ῥμορφαίν-ω
παχύν — —	παχαιν —	παχαίν-ω
πλουτύν — —	πλουταιν —	πλουταίν-ω
πλυν — (πλυν-τήριο)	πλαιν —	πλαίν-ω (ομαι)
χοντρύν — —	χοντραιν —	χοντραίν-ω

Στὸ ρῆμα χαίρ-ομαι τὸ ἐνεστωτικό θέμα χαίρ— γίνεται ἀπὸ τὸ ρηματικό χαρ— (χαρ-ᾶ) μὲ τὴν τροπὴ τοῦ θεματικοῦ φωνήεντος **α** σὲ **αι**. Στὸ ρῆμα παίρ-ν-ω τὸ ἐνεστωτικό θέμα παिरν— γίνεται ἀπὸ τὸ ρηματικό παρ— (πάρ-σιμο) μὲ τὴν τροπὴ τοῦ θεματικοῦ φωνήεντος **α** σὲ **αι** καὶ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ προσθετοῦ **ν** μετὰ τὸ ρηματικό χαραχτήρα.

Ἐπίσης στὰ ρήματα ψέλνω, γέρονω καὶ σέρονω τὸ ἐνεστωτικό θέμα γίνεται ἀπὸ τὸ ρηματικό ψαλ—, γυρ—, συρ— (ψάλ-της, γυρ-τός, συρ-τός, σύρ-μα) μὲ τροπὴς τῶν θεματικῶν φωνηέντων σὲ **ε** καὶ μὲ προσθήκην τοῦ **ν** μετὰ τὸ ρηματικό χαραχτήρα: ψέλν—, γέρν—, σέρν—.

§ 274. Ὄταν ξαίρουμε τὸ ἐνεστωτικό θέμα στὰ ὑγράλληχτα καὶ ἔρρινόληχτα ρήματα, εὐκόλως μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε τοὺς ἐξακολουθητικούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς μὲ τίς γνωστὰς καταλήξεις.

Παραδείγματα:

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξακολ. μέλλοντας
κρίν-ω (—ομαι)	ἐ-κρίν-α (—όμουν)	θὰ κρίν-ω (—ομαι)
στέλ-ν-ω (—ομαι)	ἔ-στελν-α (—όμουν)	θὰ στέλν-ω (—ομαι)
γδέρν-ω (—ομαι)	ἔ-γδερν-α (—όμουν)	θὰ γδέρν-ω (—ομαι)
φέρν-ω (—ομαι)	ἔ-φερν-α (—όμουν)	θὰ φέρν-ω (—ομαι)

<i>Ἑνεστώτας</i>	<i>Παρατατικός</i>	<i>Ἐξακολ. μέλλοντας</i>
βασκαίν-ω (-ομαι)	(ἐ)-βάσκαίν-α (-όμουν)	θὰ βασκαίν-ω (-ομαι)
μαραίν-ω (-ομαι)	(ἐ)-μάραιν-α (-όμουν)	θὰ μαραίν-ω (-ομαι)
μακραίν-ω	(ἐ)-μάκραιν-α	θὰ μακραίν-ω
ὁμορφαίν-ω	ὁμόρφαιν-α	θὰ ὁμορφαίν-ω

Προσταχτική: κρίν-ε, κρίν-ετε — στέλν-ε, στέλν-ετε — γδέρν-ε, γδέρν-ετε κλπ.

Μετοχή: κρίν-οντας, στέλν-οντας, γδέρν-οντας κλπ.

Στιγμιαῖοι καὶ συντελεσμένοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

§ 275. 1) Ὅσα ὑγράκλητα ἢ ἔρρινόκλητα ῥήματα ἔχουνε θεματικὸ φωνῆεν ε σχηματίζουνε τὸ ἀοριστικὸ θέμα τρέποντας τὸ ε σὲ ει χωρὶς νὰ παίρνουνε ἰδιαίτερο χρονικὸ χαρακτήρα:

ἀν-αγγέλν-ω, ρημ. θ.	ἀγγέλ-, ἀορ. θ.	ἀν-αγγεῖλ-, ἀορ.	ἀνάγγειλ-α
στέλν-ω	» » στελ-	» » στείλ-	ἔ-στείλ-α
σπέρν-ω	» » σπερ-	» » σπειρ-	ἔ-σπειρ-α
δέρν-ω	» » δερ-	» » δειρ-	ἔ-δειρ-α
μέν-ω	» » μεν-	» » μειν-	ἔ μειν-α

Σημ. Τὸ ρῆμα γδέρν-ω ἔχει ἀοριστ. θέμα γδαρ— μὲ τροπὴ τοῦ ε σὲ α καὶ τὸ ρῆμα φερν-ω ἔχει ἀοριστ. θέμα ὁμοιο μὲ τὸ ρηματικὸ: φερ—.

2) Ὅλα τὰ ἄλλα ὑγράκλητα ἢ ἔρρινόκλητα ῥήματα σχηματίζουνε τὸ ἀοριστικὸ τους θέμα ὅμοιο μὲ τὸ ρηματικὸ (χωρὶς νὰ παίρνουνε χρονικὸ χαρακτήρα):

βασκαίν-ω, ρ. θ. βασκαν—, ἀορ. θ. βασκαν— ἀορ. (ἐ)-βάσκαν-α
παχαίν-ω, ρ. θ. παχυν—, ἀορ. θ. παχυν— ἀορ. (ἐ)-πάχυν-α

Σημ. Στὸ ρῆμα παίρνω τὸ ἀοριστικὸ θέμα εἶναι ἐπίσης ὅμοιο μὲ τὸ ρηματικὸ: παρ—, ἀλλὰ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς γίνεται πηρ—: (ἐ)-πήρ-α (ἀρχαία χρονικὴ αὔξηση, βλ. § 248).

Τὸ ρῆμα θέλω σχηματίζει ἀοριστ. θέμα μὲ προσθετὸ φωνῆεν η στὸ τέλος τοῦ ρηματικοῦ θέματος: θέλη—: θέλη-σα.

§ 276. Παράδειγματα σχηματισμοῦ στιγμιαίων καὶ συντελεσμένων χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

Ἀόριστος		Στιγμ. μέλλοντας	Παρακ. Ὑπερσ. καὶ συντ. μέλ.	
ἔ-κριν-α	θά κρίν-ω	ἔχω, εἶχα, θά ἔχω	κρίν-ει	
ἀν-άγγελ-α	θά ἀν-αγγεῖλ-ω	» » »	ἀν-αγγεῖλ-ει	
ἔ-στειλ-α	θά στεῖλ-ω	» » »	στεῖλ-ει	
ἔ-γδαρ-α	θά γδάρ-ω	» » »	γδάρ-ει	
(ἐ)-βάσκαν-α	θά βασκάν-ω	» » »	βασκάν-ει	
(ἐ)-μάραν-α	θά μαράν-ω	» » »	μαράν-ει	
(ἐ)-μάκρυν-α	θά μακρύν-ω	» » »	μακρύν-ει	
ὁμόρφυν-α	θά ὁμορφύν-ω	» » »	ὁμορφύν-ει	
(ἐ)-φέρ-α	θά φέρ-ω	» » »	φέρ-ει	
ἔ-ψαλ-α	θά ψάλ-ω	» » »	ψάλ-ει	
θῆλῃσ-α	θά θελήσ-ω	» » »	θελήσ-ει	

Προσταχτική: ἀνάγγειλε, ἀναγγείλετε — στεῖλε, στείλετε (στεῖλτε), — γδάρε, γδάρετε (γδάрте) κλπ.

Στιγμιαῖοι καὶ συντελεσμένοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς.

§ 277. 1) Μερικὰ ὑγρόληχτα ποὺ ἔχουνε θεματικὸ φωνὴν ε σχηματίζουνε τὸ ἀοριστικὸ τους θέμα στὴν παθητικὴ φωνὴ μὲ τροπὴ τοῦ ε σὲ α Ἀ.χ. **δέρ**-ν-ομαι, **ἐ-δάρ**-θηκα **σπέρ**-ν-ομαι, **ἐ-σπάρ**-θηκα **στέλ**-ν-ομαι, **ἐ-στάλ**-θηκα.

2) Ὅλα τὰ ἄλλα ὑγρόληχτα καὶ ἔρρινόληχτα στὴν παθητικὴ φωνὴ σχηματίζουνε τοὺς στιγμιαίους χρόνους καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῶν συντελεσμένων χρόνων μὲ τὸ ρηματικὸ τους θέμα καὶ μὲ τίς καταλήξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ **θ** χωρὶς καμὴν ἀλλαγὴ. Μόνο ὁ ρηματικὸς χαρακτήρας **ν** χάνεται μπροστὰ ἀπὸ τὸ **θ** τῶν καταλήξεων.

3) Ἡ προσταχτικὴ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου στὰ περισσότερα ὑγρόληχτα καὶ ἔρρινόληχτα ρήματα ἔχει μόνον β' πληθυντικὸ πρόσωπο.

Παραδείγματα:

Ἀόριστος		Στιγμ. μέλλοντας	Παρακ. Ὑπερσ. καὶ Συντ. μέλ.	
(ἐ)-κρί-θηκα	θά κρι-θῶ	ἔχω, εἶχα, θά ἔχω	κρι-θεῖ	
ἀν-άγγελ-θηκα	θ' ἀν-αγγελ-θῶ	» » »	ἀναγγελ-θεῖ	
στάλ-θηκα	θά σταλ-θῶ	» » »	σταλ-θεῖ	

Ἀόριστος	Στιγμ. μέλλοντας	Παρακ.	Υπερσ. καὶ Συντ. μέλ.
(ἐ)-γδάρο-θηκα	θα γδαρ-θῶ	ἔχω, εἶχα,	θα ἔχω γδαρ-θεῖ
(ἐ)-βασ-κάθηκα	θα βασκα-θῶ	» » »	βασκα-θεῖ
(ἐ)-μαρά-θηκα	θα μαρα-θῶ	» » »	μαρα-θεῖ
(ἐ)-φέρο-θηκα	θα φερ-θῶ	» » »	φερ-θεῖ

Προσταχτική: ἄορ. (β' πληθ): κρι-θεῖτε, ἀν-αγγελ-θεῖτε, σταλ-θεῖτε, γδαρ-θεῖτε κλπ.

Παθητικὴ μετοχή.

§ 278. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχηματίζεται μετὰ τὸ ἀοριστικὸ θέμα τῆς παθητικῆς φωνῆς καὶ μετὰ τὰς καταλήξεις — μένος, — μένη, — μένο, χωρὶς καμιά μεταβολή. Μόνο ὁ ρηματ. χαραχτήρας ν χάνεται μπροστὰ ἀπὸ τὰς καταλήξεις.

Παραδείγματα:

σταλ-μένος, γδαρ-μένος, βασκα-μένος, μαρα-μένος κλπ.

§ 279. Ἀνακεφαλαίωτικοί πίνακες σχηματισμοῦ τῶν τύπων στὰ βαρύνοντα ῥήματα.

I. Ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

Κατηγορία σημάτων	Ῥηματιζὸν θεῖμα	Ἐνεστώτ. θεῖμα	Ἑνεστώτας	Παρατατικό:	Μέλλοντας κολουθητικός	Προσταγmaticή ἐντοια	Μετοχή ἐντοια
Φωνηεντόληχτο	δε- στη-	δεν στην	δέν-ω στην-ω	ἐ-δεν-α ἐ-στην-α	θὰ δέν-ω θὰ στην-ω	δέν-ε στην-ε	δέν-οντας στην-οντας
Ἀφονόληχτο	ἀπλω- βλαβ- ἀπαγ- σφραγιδ- στελ-	ἀπλῶν βλάπτει ἀπαγί- σφραγίζ- στελν	ἀπλῶν-ω βλάπτει-ω ἀπαγί-ω σφραγίζ-ω στελν-ω	ἐ-ἀπλῶν-α ἐ-βλάπτει-α ἐ-ἀπαγί-α (ἐ)-σφραγίζ-α ἐ-στελν-α	θὰ ἀπλῶν-ω θὰ βλάπτει-ω θὰ ἀπαγί-ω θὰ σφραγίζ-ω θὰ στέλν-ω	ἀπλῶν-ε βλάπτει-ε ἀπαγί-ε σφραγίζ-ε στέλν-ε	ἀπλῶν-οντας βλάπτει-οντας ἀπαγί-οντας σφραγίζ-οντας στέλν-οντας
Ἐφονόληχτο	γδεο- βασαν-	γδεο βασαν	γδέν-ω βασαν-ω	ἐ-γδεο-α (ἐ)-βασαν-α	θὰ γδέν-ω θὰ βασαν-ω	γδεο-ε βασαν-ε	γδεο-οντας βασαν-οντας

II. Στιγμαῖοι καὶ συντελεσμένοι χρόνοι ἐνεργητικῆς φωνῆς

Κατηγορία σημάτων	Ῥηματιζόμενα	Ἀοριστικό θέμα	Ἀόριστος	Μέλλοντας στιγματός	Παρεκκ., Ὑπερ. Μέλλοντας συντελ.	Προσταγmaticή ἀορίστου
Φωνηεντόληχτο	δε- σσι-	δεσ στησ	ἐ-δεσ-α ἐ-στησ-α	θή δέσ-ω θή στησ-ω	ἐλθ, ἐλθ, θὰ ἐλθ δέσ-ει στησ-ει	δέσ-ε στησ-ε
Ἀφονόληχτο	ἀπλω- βλαβ-	ἀπλωσ βλαψ	ἐ-ἀπλωσ-α ἐ-βλαψ-α	θή ἀπλώσ-ω θή βλάβω	ἐλθ, ἐλθ, θὰ ἐλθ δέσ-ει στησ-ει	ἀπλώσ-ε βλάβ-ε
Ἐφονόληχτο	ἀπαγ-, σφραγιδ-, στείλ-	ἀπαξ σφραγισ στείλ	ἀπαξ-α (ἐ)-σφραγισ-α ἐ-στείλ-α	θή ἀπαξ-ω θή σφραγισ-ω θή στείλ-ω	ἐλθ, ἐλθ, θὰ ἐλθ δέσ-ει στησ-ει	ἀπαξ-ε σφραγισ-ε στείλ-ε
Εἰσονόληχτο	γδεο-, βασαν-	γδεο βασαν	ἐ-γδεο-α (ἐ)-βασαν-α	θή γδεο-ω θή βασαν-ω	ἐλθ, ἐλθ, θὰ ἐλθ δέσ-ει στησ-ει	γδεο-ε βασαν-ε

Γραμματικοὶ ὅροι 15ου κεφ.

Κλίση τῶν φωνηεντόληχτων ρημάτων. Σχηματισμός ἐνεστωτικού θέματος με προσθετὸ σύμφωνο **ν**. Σχηματισμός ἀοριστικού θέματος με χρονικὸ χαραχτήρα **σ**. Σχηματισμός σιγμαιίων χρόνων καὶ ρηματικοῦ συμπληρώματος παθητικῆς φωνῆς χωρὶς χρονικὸ χαραχτήρα **σ** (δέ-θηκα) καὶ με χρονικὸ χαραχτήρα **σ** (ἀκούσ-τηκα). Κλίση ἀφωνολήχτων ρημάτων. Προσθετὸ σύμφωνο **τ** (βλάφ-τ-ω). Ἀλλαγὴ ρηματικοῦ χαραχτήρα σὲ **β** (κρύβ-ω ράβ-ω). Σχηματισμός ἀοριστικοῦ θέματος καὶ ἀλλαγὴ τοῦ **θ** σὲ **τ** στίς παθητικὰς καταλήξεις (κρύφ-τηκα, ράφ-τηκα). Ἀφομοίωση τοῦ χειλικοῦ μπροστὰ στὴν κατάληξιν — μένος (κρυμ-μένος, ραμ-μένος). Τροπὴ τῶν οὐρανικῶν **κ** καὶ **χ** σὲ **γ** μπροστὰ στὴν κατάληξιν — μένος (ταραγ-μένος, πλεγ-μένος). Τροπὴ τῶν ὀδοντικῶν σὲ **σ** μπροστὰ στὴν κατάληξιν — μένος (πεισ-μένος, γυμνασ-μένος). Κλίση ὑγρόληχτων καὶ ἑρρινόληχτων. Προσθετὸ σύμφωνο **ν** στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα. Τροπὴ τοῦ **α** καὶ **υ** σὲ **αι** στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τῶν ρημάτων με χαραχτήρα **ν** (μαραίν-ω, πλουταίν-ω). Σχηματισμός ἀοριστικοῦ θέματος. Τροπὴ τοῦ **ε** σὲ **α** στὸ ἀοριστικὸ θέμα (στάλ-θηκα, γδάφ-θηκα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΧΤΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ (ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ

ἢ ΠΕΡΙΣΠΩΜΕΝΑ)

§ 280. Ἀγαπάω=ἀγαπῶ, νικάω=νικῶ

ἀργέω=ἀργῶ, ἀδικέω=ἀδικῶ.

Στὴ συζυγίᾳ τῶν περισπωμένων ἀνήκουν ὅλα τὰ φωνηεντόληχτα ρήματα ποὺ συναίρουνε τὸ ρηματικὸ τοῦς χαραχτήρα **α** καὶ **ε** με τὰ φωνήεντα τῶν καταλήξεων **σ** ὅλους τοὺς τύπους τῶν ἐξακολουθητικῶν χρόνων.

1. Κλίση τῶν συνηρημένων ρημάτων στοὺς ἐξακολουθητικοὺς χρόνους.

Α'. Ἑνεργητικὴ φωνή.

§ 281. Ἀγαπῶ—ἀγαπᾷς, νικῶ—νικᾷς, περνῶ—περνᾷς κλπ.
ἀργῶ—ἀργεῖς, ἀδικῶ—ἀδικεῖς, παρακαλῶ—παρακαλεῖς κλπ.

Τὰ συνηρημένα ρήματα στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ξεχωρίζονται
σὲ δύο κατηγορίες: ἄλλα ἔχουνε στὸ β' ἐνικὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ
ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς συνηρημένη κατάληξη μὲ τὸ φωνῆεν α
καὶ ἄλλα μὲ τὴ δίφθογγο ει.

Πρώτη κατηγορία ἐνεργητικῶν συνηρημένων ρημάτων.

§ 282. Τὰ συνηρημένα ρήματα τῆς α' κατηγορίας κλίνονται
στοὺς ἐξακολουθητικοὺς χρόνους κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

	Ὅριστικὴ		Προσταχτικὴ
Ἑνεστώτας	Παρατατικὸς	Ἑξακ. μέλλοντ.	Ἑνεστώτας
ἀγαπῶ	ἀγαπούσα	θ' ἀγαπῶ	ἀγάπα
ἀγαπᾷς	ἀγαποῦσες	θ' ἀγαπᾷς	ἀγαπᾶτε
ἀγαπᾷ	ἀγαποῦσε	θ' ἀγαπᾷ	
ἀγαπᾶμε	ἀγαπούσαμε	θ' ἀγαπᾶμε	Μετοχὴ
ἀγαπᾶτε	ἀγαπούσατε	θ' ἀγαπᾶτε	Ἑνεστώτας
ἀγαποῦν(ε)	ἀγαποῦσαν(ε)	θ' ἀγαποῦν(ε)	ἀγαλόντας

Ρήματα συνηρημένα τῆς α' κατηγορίας (ποὺ κλίνονται ὅπως
τὸ ἀγαπῶ) εἶναι: ἀπαντῶ, ἀποχτῶ, θογγῶ, βροντῶ, γελῶ, γλεν-
τῶ, γλυστρῶ, διψῶ, ἐρωτῶ, κυβερνῶ, κηνυγῶ, λαχταρῶ, μελετῶ,
μετρῶ, νικῶ, ξενυχτῶ, ξυπνῶ, πεινῶ, περνῶ, πετῶ, πηδῶ, πολε-
μῶ, ρουφῶ, τιμῶ, τρυπῶ, φυσῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ, φοφῶ κλπ. κλπ.

§ 283. Παρατηρήσεις στὰ ἐνεργητικὰ συνηρημένα ρήματα τῆς α' κατηγορίας.

1) Σ' ὅλα τὰ πρόσωπα, ἐξὸν ἀπὸ τὸ α' ἐνικὸ καὶ γ' πληθ.,
ἔχουνε στίς συνηρημένες καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ ἑξα-
κολ. μέλλοντα τὸ φωνῆεν α (ἀγαπᾷς—ἀγαπᾷ—ἀγαπᾶμε—ἀγα-
πᾶτε).

2) Στο α' πληθυντικό έχουνε επίσης εύχρηστη και τή συνηρημένη κατάληξη - οῦμε: ἀγαπᾶμε και ἀγαποῦμε, νικᾶμε και νικοῦμε, μελετᾶμε και μελετοῦμε.

3) Στο γ' πληθυντικό έχουνε στή συνηρημένη κατάληξη τή δίφθογγο ου: νικοῦν(ε), ἀγαποῦν(ε). Ἐχουν ὁμως επίσης εύχρηστη και κατάληξη με τὸ φωνήεν α, ἀλλὰ τότε πιὸ συχνὰ βρίσκεται με τὸ εὐφωνικό ε στο τέλος: νικᾶνε, ἀγαπᾶνε, μελετᾶνε.

4) Τὸ α' και γ' ἐνικό ἀρκετὰ συχνὰ μένει ἀσυναίρετο: νικῶ και νικάω, ἀγαπῶ και ἀγαπάω, νικᾷ και νικάει, ἀγαπᾷ και ἀγαπάει.

Δεύτερη κατηγορία ἐνεργητικῶν συνηρημένων ρημάτων.

§ 284. Τὰ συνηρημένα ρήματα τῆς β' κατηγορίας σχηματίζουνε τὸν παρατατικό και τή μετοχή τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, ὅπως και τὰ ρήματα τῆς α' κατηγορίας. Διαφέρουνε μόνο στοὺς ἄλλους ἐξαιρουθητικούς χρόνους:

Ὅριστική			Προσταχτική
Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξακολ. Μέλλοντας	Ἐνεστώτας
παρακαλῶ	παρακαλοῦσα	θα παρακαλῶ	παρακάλει
παρακαλεῖς	παρακαλοῦσας	θα παρακαλεῖς	παρακαλεῖτε
παρακαλεῖ	παρακαλοῦσας	θα παρακαλεῖ	
παρακαλοῦμε	παρακαλοῦσαμε	θα παρακαλοῦμε	Μετοχή
παρακαλεῖτε	παρακαλοῦσατε	θα παρακαλεῖτε	Ἐνεστώτας
παρακαλοῦν(ε)	παρακαλοῦσαν(ε)	θα παρακαλοῦν(ε)	παρακαλῶντος

Ρήματα τῆς β' κατηγορίας (ποὺ κλίνονται ὅπως τὸ παρακαλῶ) εἶναι: ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀμελῶ, ἀπορῶ, ἀργῶ, ἀρκῶ, ἀφαιρῶ (διαιρῶ, συναιρῶ), διοικῶ, ἐνεργῶ, ἡχῶ, θαρρῶ, καλλιερῶ, κατοικῶ, λαλῶ, μπορῶ, παρανομῶ, προσχωρῶ, ὠφελῶ κλπ. κλπ.

§ 285. Παρατηρήσεις στὰ ἐνεργητικὰ συνηρημένα ρήματα τῆς β' κατηγορίας.

1) Τὸ α' ἐνικό τοῦ ἐνεστώτα και τοῦ ἐξακολ. μέλλοντα στήν ὀριστική τὸ ἔχουνε πάντα συνηρημένο: παρακαλῶ, ἐνεργῶ, ἀργῶ, θα παρακαλῶ, θα ἐνεργῶ, θ' ἀργῶ.

2) Στο β' και γ' ἐνικό και στο β' πληθυντικό πρόσωπο τοῦ

ἐνεστώτα καὶ τοῦ ἐξακολου. μέλλοντα ἔχουσι συνηρημένην κατάληξιν μετὰ τῆς δίφθογγος **ει** : παρακαλεῖς, παρακαλεῖ, παρακαλεῖτε.

3) Στὴν προσταχτικὴ ἔχουσι ἐπίσης τὴν συνηρημένην κατάληξιν μετὰ τῆς δίφθογγος **ει** : παρακάλει, παρακαλεῖτε.

Σημ. Τὸ β' ἐνικὸ πρόσωπον τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἐνεστώτα σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ῥήματα αὐτὰ εἶναι ἄχρηστο.

4) Στὸ α' καὶ γ' πληθυντικὸ τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ ἐξακολου. μέλλοντα στὴν ὀριστικὴ ἔχουσι συνηρημένην κατάληξιν μόνο μετὰ τῆς δίφθογγος **ου** : ἐνεργοῦμε, παρακαλοῦμε, ὠφελοῦμε — ἐνεργοῦν, παρακαλοῦν, ὠφελοῦν.

Ἑνεργητικὰ συνηρημένα δίχλιτα.

§ 286. Πολλὰ συνηρημένα κλίνονται καὶ κατὰ τὴν α' καὶ κατὰ τὴν β' κατηγορίαν καὶ λέγονται **δίχλιτα**. Δ.χ.

Ὅρ. ἐνεστ. βοηθῶ — (άω), βοηθᾶς, βοηθᾷ — (άει), βοηθᾶμε, βοηθᾶτε, βοηθοῦν(ε) καὶ βοηθῶ, βοηθεῖς, βοηθεῖ, βοηθοῦμε, βοηθεῖτε, βοηθοῦν(ε).

Προστ. ἐνεστ. : βοήθει — βοηθεῖτε καὶ βοήθα — βοηθατε.

Ῥήματα περισπώμενα δίχλιτα εἶναι :

βαρῶ, ἐξηγῶ, κληρονομῶ, κρατῶ, λιποθυμῶ, μιλῶ, πατῶ, περπατῶ, πονῶ, πουλῶ, προχωρῶ, συγχωρῶ, τραγουδῶ, φιλῶ, φερῶ κ.λ.π.

Β'. Παθητικὴ φωνή.

§ 287. Ἀγαπιέμαι, χτυπιέμαι, παρακαλιέμαι, κυλιέμαι — κοιμοῦμαι (καὶ κοιμᾶμαι) θυμοῦμαι (καὶ θυμᾶμαι), περιποιοῦμαι, συναιροῦμαι.

Στὴν παθητικὴν φωνὴν τὰ συνηρημένα ῥήματα ξεχωρίζονται σὲ δύο κατηγορίαις : ἄλλα ἔχουσι στὸ α'. ἐνικὸ πρόσωπον τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς πρὸς συνηρισμένην τὴν κατάταξιν —ιέμαι καὶ ἄλλα τὴν κατάληξιν —οῦμαι.

§ 288. Α' κατηγορία παθητικῶν συννηρημένων ρημάτων.

Ὅριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξακολ. μέλλοντας
ἀγαπιέμαι	ἀγαπιόμουν(α)	θ' ἀγαπιέμαι
ἀγαπιέσαι	ἀγαπιόσουν(α)	θ' ἀγαπιέσαι
ἀγαπιέται	ἀγαπιόταν(ε)	θ' ἀγαπιέται
ἀγαπιόμαστε	ἀγαπιόμαστε	θ' ἀγαπιόμαστε
ἀγαπιέστε	ἀγαπιόσαστε	θ' ἀγαπιέστε
ἀγαπιούνται	ἀγαπιόνταν(ε)	θ' ἀγαπιούνται

Προσταχτική σὺν ἔνεστώτῳ ἄχρηστη.

Ρήματα παθητικὰ τῆς πρώτης κατηγορίας (ποὺ κλίνονται ὅπως τὸ ἀγαπιέμαι) εἶναι: ἀδικιέμαι, ἀπαντιέμαι, ἀποχτιέμαι, βαριέμαι, βοηθιέμαι, γελιέμαι, ἐρωτιέμαι, κρατιέμαι, κρεμιέμαι, κυδερνιέμαι, μελετιέμαι, μετριέμαι, μιλιέμαι, νικιέμαι, ξεχνιέμαι, παρακαλιέμαι, πατιέμαι, πετιέμαι, πουλιέμαι, ρουφιέμαι, τρυπιέμαι, φοριέμαι, χτυπιέμαι κ.λ.π.

§ 289. Παρατήρηση.

Τὸ α' ἐγκλὸ πρόσωπο σὺν ἔνεστώτῳ τῆς ὁριστικῆς ἔχει καὶ τύπους μὲ καταλήξεις —ιῶμαι καὶ —ιοῦμαι. Α.χ. ἀγαπιέμαι καὶ ἀγαπιῶμαι καὶ ἀγαπιοῦμαι — κρατιέμαι καὶ κρατιῶμαι καὶ κρατιοῦμαι.

§ 290. Β' κατηγορία παθητικῶν συννηρημένων ρημάτων.

Ὅριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξ. Μέλλοντας
θυμοῦμαι	(ἐ)θυμόμουν	θα θυμοῦμαι (—ᾶμαι)
θυμᾶσαι	θυμόσουν	θα θυμᾶσαι
θυμᾶται	θυμόταν	θα θυμᾶται
θυμούμαστε	θυμόμαστε	θα θυμούμαστε
θυμᾶστε	θυμόσαστε	θα θυμᾶστε
θυμούνται	θυμόνταν(ε)	θα θυμούνται

Ὁριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξ. Μέλλοντας
περιποιούμαι	(ἐ)περιποιόμουν	θα περιποιούμαι
περιποιεῖσαι	περιποιόσουν	κλπ.
περιποιεῖται	περιποιόταν(ε)	
περιποιούμαστε	περιποιόμαστε	
περιποιεῖστε	περιποιόσαστε	
περιποιούνται	περιποιόνταν(ε)	

§ 291. Παρατηρήσεις στὰ παθητ. συνηρ. ρήματα τῆς β' κατηγορίας.

1) Στὴ συνηρημένη κατάληξη τοῦ β' καὶ γ' ἐνικοῦ καὶ β' πληθυντικοῦ προσ. στὸν ἐνεστώτα καὶ ἐξακολουθ. μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς ἄλλα παθητικὰ ρήματα τῆς β' κατηγορίας ἔχουνε τὸ φωνήεν **α** καὶ ἄλλα τὴ δίφθογγο **ει** (θυμᾶσαι—περιποιεῖσαι).

2) Ὅπως τὸ θυμοῦμαι κλίνονται τὰ ρήματα: κοιμοῦμαι, φοβοῦμαι, λυποῦμαι κλπ. Τὰ ρήματα τοῦτα ἔχουνε καὶ τύπο μὲ κατάληξη —ᾶμαι: θυμᾶμαι, κοιμᾶμαι, φοβᾶμαι, λυπᾶμαι.

Σημ. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουνε στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεστ. καὶ τύπο σὲ —ῶμαι: κοιμῶμαι, ἐγγνῶμαι κλπ.

3) Ὅπως τὸ περιποιούμαι κλίνονται 1) μερικὰ σύνθετα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ρῆμα ποιοῦμαι: χρησιμοποιοῦμαι, κρατικοποιοῦμαι, ἐθνικοποιοῦμαι κλπ. 2) μερικὰ σύνθετα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ρῆμα αἰροῦμαι: ἀφαιροῦμαι, διαιροῦμαι, συναιροῦμαι κλπ. 3) μερικὰ σύνθετα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ρ. νοοῦμαι: διανοοῦμαι, ἐννοοῦμαι, συνεννοοῦμαι καὶ 4) μερικὰ παθητικὰ ρήματα, ποὺ ἔχουνε διπλὴν κατάληξιν στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς ἢ σὲ —ιέμαι ἢ σὲ —οῦμαι (δίκλιτα). Λ. χ. ἀδικοῦμαι, ἀρκοῦμαι, ἀρνοῦμαι, διοικοῦμαι, ἐνεργοῦμαι, κατοικοῦμαι, παρακαλοῦμαι, ὀφελοῦμαι κλπ. (καὶ ἀδικιέμαι, ἀρκιέμαι, ἀργιέμαι, διοικιέμαι, ἐνεργιέμαι, κατοικιέμαι, παρακαλιέμαι, ὀφελιέμαι κλπ.).

2. Σχηματισμὸς τῶν στιγμιαίων καὶ συντελεσμένων χρόνων στὰ συνηρημένα ρήματα.

§ 292. α') Στιγμιαῖοι καὶ συντελεσμένοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

1) Οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῶν

συντελεσμένων χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς στὰ συνηρημένα
ρήματα παίρνουν τὸ ρηματικὸ χαραχτήρα σ, ὅπως καὶ τὰ ἀσυ-
ναίρετα φωνηεντόληχτα καὶ ἔχουνε τίς ἴδιες μ' αὐτὰ καταλήξεις.
Λ. χ. γελά—ω ρημ. θέμα γελα—ἀοριστικὸ θέμα γελασ—

Στιγμιαῖοι χρόνοι: ἐγέλασ—α—θὰ γελάσ—ω

Συντελικοὶ χρόνοι: ἔχω, εἴχα, θὰ ἔχω γελάσ—ει.

Τὰ περισσότερα συνηρημένα ρήματα τρέπουνε τὸ ρηματικὸ χα-
ραχτήρα τους α ἢ ε σὲ η μπροστὰ ἀπὸ τὸ χρονικὸ χαραχτήρα
σ: Λ. χ.

ἀγαπά—ω ρ. θ. ἀγαπα— ἀορ. θ. ἀγαπησ— (θὰ ἀγαπήσω, ἀγάπησα
[ἔχω ἀγαπήσει].

τιμᾶ—ω ρ. θ. τιμα— ἀορ. θ. τιμησ— (θὰ τιμήσω, (ἐ)τίμησα, ἔχω τιμή-
[σει].

λαχταρά—ω ρ. θ. λαχτιρα— ἀορ. θ. λαχταρησ— (θὰ λαχταρήσω, (ἐ)λα-
[χτάρησα, ἔχω λαχταρήσει].

ἀργέ—ω ρ. θ. ἀργε— ἀορ. θ. ἀργησ— (θὰ ἀργήσω, ἀργήσα, ἔχω ἀρ-
[γήσει].

ἐνεργέ—ω ρ. θ. ἐνεργε— ἀορ. θ. ἐνεργησ— (θὰ ἐνεργήσω, ἐνέργησα, ἔχω
[ἐνεργή]

ὠφελέ—ω ρ. θ. ὠφέλε— ἀορ. θ. ὠφελησ— (θὰ ὠφελήσω, ὠφέλησα, ἔχω
[ὠφελήσει].

3) Μερικὰ ὅμως συνηρημένα ρήματα δὲν τρέπουνε τὸ ρημ.
χαραχτήρα α ἢ ε σὲ η μπροστὰ ἀπὸ τὸ χρονικὸ χαραχτήρα σ. Λ. χ.
γελά—ω ρ. θ. γελα ἀορ. θ. γελάσ- (θὰ γελάσω (ἐ)γέλασα, ἔχω γελάσει).
ἀρκε—ω ρ. θ. ἀρκε ἀορ. θ. ἀρκεσ- (θὰ ἀρκεσω, ἀρκεσα, ἔχω ἀρκεσει).

Σημ. Ρήματα ποὺ δὲν ἀλλάζουνε τὸ ρηματικὸ χαραχτήρα τους
μπροστὰ ἀπὸ τὸ χαραχτήρα σ εἶναι: α') γελῶ, διψῶ, κρεμῶ, ξεχνῶ, πει-
νῶ, χαλνῶ κλπ. (μὲ χαραχτήρα α). β') ἀρκῶ, ἀφαιρῶ, διαίρῶ, συναιρῶ
μπορῶ, παρακαλῶ, κλπ. (μὲ χαραχτήρα ε).

4) Τὰ συνηρημένα ρήματα: πετῶ, τραβῶ, κοιτῶ (ἀπὸ τὸν τύ-
πο κοιτάζω), καὶ φυλάω (ἀπὸ τὸν τύπο φυλάγω) στοὺς στιγμιαίους
καὶ συντελεσμένους χρόνους ἔχουνε ρηματικὸ θέμα ἀφωνόληχτο
(ὀδρανικόληχτο) καὶ γιὰ τοῦτο μαζί μὲ τὸ χρονικὸ χαραχτήρα σ
σχηματίζουνε ἀοριστικὸ θέμα ποὺ τελειώνει σὲ ξ. Λ. χ.

πετῶ, ρηματ. θ. πετα—πεταγ, ἀοριστ. θ. πεταξ:

(ἐ)πέταξ—α, θὰ πετάξ—ω, ἔχω πετάξ—ει.

φυλάω, ρηματ. θ. φυλα—φυλακ, ἀοριστ. θ. φυλαξ:

(ἐ)φύλαξ-α, θὰ φυλάξ-ω, ἔχω φυλάξ-ει.

τραβῶ, ρηματ. θ. τραβα—τραβαγ, ἄορ. θ. τραβῆξ :

(ἐ)τράβηξ-α, θὰ τραβήξ-ω, ἔχω τραβήξ-ει.

Ἐπίσης τὰ ρήματα πηδῶ καὶ ρουφῶ κοντὰ στοὺς κανονικοὺς τύπους τῶν σιγμαιῶν καὶ συντελεσμένων χρόνων ἔχουνε καὶ τύπους μὲ οὐρανκόληχτο θέμα, ὅπως τὸ πετῶ :

(ἐ)πήδησ-α, θὰ πηδήσ-ω, ἔχω πηδήσει καὶ (ἐ)πήδηξ-α θὰ πηδήξ-ω, ἔχω πηδήξ-ει

(ἐ)ρούφησ-α, θὰ ρουφήσ-ω, ἔχω ρουφήσ-ει καὶ (ἐ)ρούφηξ-α, θὰ ρουφήξ-ω, ἔχω ρουφήξ-ει.

§ 293. 6') **Σιγμαιῶι καὶ συντελεσμένοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς. Παθητικὴ μετοχή.**

1) Τὰ περισσότερα συνηρημένα ρήματα τρέπουνε τὸ ρηματικὸ χαρακτήρα τους α ἢ ε σὲ η μπροστὰ στὸ θ τῶν καταλήξεων στοὺς σιγμαιῶν χρόνους καὶ στὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῆς παθητικῆς φωνῆς, ἐπίσης καὶ μπροστὰ στίς καταλήξεις —μένος, μένη, —μένο τῆς παθητικῆς μετοχῆς :

ἀγαπιέμαι, ρ.θ. ἀγαπα—, ἀγαπή-θηκα, θ' ἀγαπη-θῶ, ἔχω ἀγαπη-θεῖ
τιμέμαι, » τιμα—, (ἐ)τιμή-θηκα, θὰ τιμη-θῶ, ἔχω τιμηθεῖ
θυμοῦμαι, » θυμιε— (ἐ)θυμή-θηκα, θὰ θυμη-θῶ, ἔχω θυμη-θεῖ
περιποιῶμαι, » περιποιε—(ἐ)περιποιήθηκα, θὰ περιποιηθῶ, ἔχω περι-
 [ποιηθεῖ.

Παθητικὴ μετοχή : ἀγαπη-μένος, τιμη-μένος, περιποιη-μένος.

2) Τὰ ρήματα ὅμως ἀρκοῦμαι, γελιέμαι, κρεμιέμαι, ξεχνιέμαι, χαλιέμαι κλπ. δὲν ἀλλάζουνε τὸ ρηματικὸ τους χαρακτήρα α καὶ ε, ἀλλὰ παίρνουνε πρὶν ἀπὸ τίς καταλήξεις τῶν σιγμαιῶν χρόνων καὶ τοῦ ρηματικοῦ συμπληρώματος τῆς παθητ. φωνῆς τὸ χρονικὸ χαρακτήρα σ καὶ τότε τὸ θ τῶν καταλήξεων τρέπεται σὲ τ. Ἐπίσης χρονικὸ χαρακτήρα σ παίρνουνε καὶ πρὶν ἀπὸ τίς καταλήξεις τῆς παθητ. μετοχῆς :

γελιέμαι, ρ.θ. γελα—, γελάσ-τηκα, θὰ γελασ-τῶ, ἔχω γελασ-τεῖ
κρεμιέμαι, » κρεμα—, κρεμάσ-τηκα, θὰ κρεμασ-τῶ, ἔχω κρεμασ-τεῖ
ξεχνιέμαι, » ξεχα—, ξεχάσ-τηκα, θὰ ξεχασ-τῶ, ἔχω ξεχασ-τεῖ
χαλιέμαι, » χαλα—, χαλάσ-τηκα, θὰ χαλασ-τῶ, ἔχω χαλασ-τεῖ
ἀρκοῦμαι, » ἀρκε—, ἀρκέσ-τηκα, θὰ ἀρκεσ-τῶ, ἔχω ἀρκεσ-τεῖ.

Παθητική μετοχή : γελασ-μένος, κρεμασ-μένος, ξεχασ-μένος, καλασ-μένος.

3) Τὰ ρήματα ἀφαιροῦμαι, διαιροῦμαι, συναίρομαι στοὺς στιγμιαίους χρόνους καὶ στὸ ρήματ. συμπήρωμα τῆς παθητ. φωνῆς δὲν ἀλλάζουνε τὸ ρηματικὸ τοὺς χαρακτήρα ε, καὶ κλίνονται μὲ τίς καταλήξεις καθαρὰς χωρὶς τὸ χρονικὸ χαρακτήρα σ :

ἀφαιροῦμαι, ρημ. θ. ἀφαίρε— (ἀφαίρε-ση) ἀφαιρέ-θηκα, θ' ἀφαι-
[ρε-θῶ, ἔχω ἀφαίρε-θει
διαιροῦμαι, ρημ. θ. διαίρε— (διαίρε-ση) διαιρέ-θηκα, θά διαι-
[ρε-θῶ, ἔχω διαιρε-θει
συναίρομαι, ρημ. θ. συναίρε— (συναίρε-ση) συναιρέ-θηκα, θά συναί-
[ρε-θῶ, ἔχω συναίρε-θει

Τὰ ρήματα τοῦτα στὴν παθητικὴ μετοχὴ τρέπουνε τὸ ρηματικὸ τοὺς χαρακτήρα ε σὲ η, ταυτόχρονα ἔμως τρέπουνε τὴ δίφθογγο αι τοῦ θέματος σὲ η (ἀρχαῖκὸ γλωσσικὸ φαινόμενο) : ἀφροημένος, διηροημένος, συνηροημένος.

3. Μισοσυνηρημένα ρήματα.

§ 294. Τὰ ρήματα ἀκούω, καίω, κλαίω, λέ(γ)ω, πᾶω, σπά(ζ)ω, τρα(γ)ώ, καὶ φταίω στὸν ἐνεστώτα καὶ ἐξακολ. μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς καὶ στὸν ἐνεστώτα τῆς προσταχτικῆς, κοντὰ στοὺς κανονικοὺς τύπους, πρὸ συχνὰ σχηματίζουνε σὲ μερικὰ πρόσωπα καὶ τύπους συνηρημένους.

Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται μισοσυνηρημένα καὶ κλίνονται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

Ὅριστικὴ

Ἐνεστώτας : ἀκούω—(ἀκούεις) ἀκούς—ἀκούει

(ἀκούουμε) ἀκούμε—(ἀκούετε) ἀκούτε—(ἀκούουν) ἀκούν(ε)

Ἐξακ. μέλλ. : θ' ἀκούω κλπ.

Προσταχτικὴ

ἀκου(ε)—(ἀκούετε) ἀκούτε.

Ὅριστικὴ

Ἐνεστώτας : λέ(γ)ω—(λέγεις) λές—λέ(γ)ει

(λέγουμε) λέμε—(λέγετε) λέτε—(λέγουν) λέν(ε)

Ἐξακ. μέλλ. : θά λέ(γ)ω κλπ.

Προσταχτική

λέγε — (λέγετε) λέτε

Σημ. Μισοσυνηρημένος είναι κι' ο στιγμιαίος μέλλοντας: θά φάω, θά φᾶς, θά φάει, θά φᾶμε, θά φᾶν(ε).

Γραμμαστικοὶ ὅροι 16ου κεφ.

Ρήματα συνηρημένα ἢ περισπώμενα. Ἑνεργητικὰ συνηρημένα ρήματα α' κατηγορίας (άω—ās κλπ.). Ἑνεργητικὰ συνηρημένα β' κατηγορίας (ῶ—εἰς κλπ.). Ἑνεργητικὰ συνηρημένα δίκλιτα (άω—ās καὶ εἰς κλπ.). Παθητικὰ συνηρημένα α' κατηγορίας (—ιέμαι ἢ —ιῶμαι ἢ —ιοῦμαι). Παθητικὰ συνηρημένα β' κατηγορίας (—οῦμαι καὶ —ᾶμαι). Συνηρημένα ρήματα πού τρέπουνε τὸ ρηματικὸ τους χαρακτήρα α καὶ ε σὲ η μπροστὰ στὸ χρονικὸ χαρακτήρα σ καὶ συνηρημένα ρήματα πού τὸν κρατοῦν ἀμετάβλητο. Συνηρημένα ρήματα μὲ οὐρανικὸ ρηματικὸ χαρακτήρα στοὺς ἀσυναίρετους χρόνους. Μισοσυνηρημένα ρήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΣΠΑΝΙΟΤΕΡΟΙ ΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

1. Ἑνεργητικοὶ χρόνοι δεῦτεροι.

§ 295. Σὲ μερικὰ ἀφωλόγητα ρήματα ὁ ἀόριστος, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς σχηματίζονται χωρὶς τὸ χρονικὸ χαρακτήρα σ. Οἱ χρόνοι αὗτοί λέγονται *ἐνεργητικοὶ χρόνοι δεῦτεροι*.

Τὰ πρὸ συνηθισμένα ρήματα πού ἔχουν ἐνεργητικούς χρόνους δεύτερους εἶναι:

βλέπ - ω (θ. ἰδ -), εἶδ - α, θά ἰδῶ, ἔχω ἰδεῖ

ἐρχομυ (θ. ἐρθ -), ἦρθ - α, θά ἐρθῶ, ἔχω ἐρθεῖ
ἢ θά ἐρθῶ, ἔχω ἐρθεῖ

λαβαίνω (θ. λαβ -), ἔ - λαβ - α, θά λάβω, ἔχω λάβει

λέγω (θ. εἶπ -), εἶπ - α, θά εἶπω, ἢ θά εἶπῶ, ἔχω εἰπεῖ

λαχαίνω (θ. λαχ -), ἔ - λαχ - α, θά λάχ - ω, ἔχω λάχ - ει

μαθαίνω	(θ. μαθ -), ἔ-μαθ - α, θὰ μάθω, ἔχω μάθει
παθαίνω	(θ. παθ -), ἔ-παθ - α, θὰ πάθω, ἔχω πάθει
τρῶγω	(θ. φαγ -), ἔ-φαγ - α, θὰ φάγ - ω, ἔχω φάγει
τυχαίνω	(θ. τυχ -), ἔ-τυχ - α, θὰ τύχ - ω, ἔχω τύχει
φεύγω	(θ. φυγ -), ἔ-φυγ - α. θὰ φύγ - ω, ἔχω φύγει κλπ.

2. Παθητικοὶ χρόνοι δεύτεροι.

296. Σὲ μερικὰ συμφωνόληχτα ρήματα ὁ στιγμαῖος μέλλον-
τας, ὁ ἀόριστος καὶ τὸ ρηματικὸ συμπλήρωμα χάνουνε τὸ *θ* ἀπὸ
τῆς καταλήξεως — θῶ, —θηκα, —θεῖ καὶ σχηματίζονται μὲ γυ-
μνῆς τῆς καταλήξεως: —ῶ, —ηκα, —εῖ. Λχ. κόφτομαι ἢ κόβο-
μαι (ρημ. θ. κοπ—): θὰ κοπῶ, (ἐ)κόπ-ηκα, ἔχω κοπ-εῖ. Οἱ χρό-
νοι αὗτοί λέγονται **παθητικοὶ χρόνοι δεύτεροι**.

Τὰ ρήματα ποὺ σχηματίζουνε παθητικούς χρόνους δεύτερους,
ἂν ἔχουνε θεματικὸ φωνήεν *ε*, τὸ τρέπουνε σὲ *α*. Λ.χ. ντρέπομαι,
θὰ ντραπῶ, (ἐ)ντράπηκα, ἔχω ντραπεῖ.

Τὰ πρὸ συνηθε-σμένα ρήματα ποὺ ἔχουνε παθητικούς χρόνους
β' εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἑνεστ.	Στιγμ. μέλλ.	Ἀόριστος	Παρακ.	Ὑπερσ.	Συν. μέλ.
βράχομαι	θὰ βραχ-ῶ	(ἐ)-βράχ-ηκα	ἔχω, εἶχα,	θὰ ἔχω	βραχ-εῖ
κόβομαι	θὰ κοπ-ῶ	(ἐ)-κόπ-ηκα	» » »	» » »	κοπ-εῖ
ντρέπομαι	θὰ ντραπ-ῶ	(ἐ)-ντράπ-ηκα	» » »	» » »	ντραπ-εῖ
πνίγομαι	θὰ πνιγ-ῶ	(ἐ)-πνίγ-ηκα	» » »	» » »	πνιγ-εῖ
σέπομαι	θὰ σαπ-ῶ	(ἐ)-σάπ-ηκα	» » »	» » »	σαπ-εῖ
τρέφομαι	θὰ τραφ-ῶ	(ἐ)-τράφ-ηκα	» » »	» » »	τραφ-εῖ
φαίνομαι	θὰ φαν-ῶ	(ἐ)-φάν-ηκα	» » »	» » »	φαν-εῖ
φρύγ-ομαι	θὰ φρυγ-ῶ	(ἐ)-φρύγ-ηκα	» » »	» » »	φρυγ-εῖ
χαίρ-ομαι	θὰ χαρ-ῶ	(ἐ)-χάρ-ηκα	» » »	» » »	χαρ-εῖ

Σημ. Τὸ ρῆμα *καίω* εἶναι φωνηεντόληχτο στοὺς ἐξακολουθητικούς
χρόνους (*καίω*, ἔκαυα, θὰ καίω) καὶ ἀφωνόληχτο στοὺς στιγμαῖους καὶ
συντελεσμένους χρόνους (*καυ=καβ*) θὰ κάγω, ἔκαγα, ἔχω κάψει. Τὸ ρῆ-
μα τοῦτο σχηματίζει παθητικούς χρόνους β': θὰ καῶ, ἐκάηκα, ἔχω καεῖ.

3. Παθητικὴ μετοχὴ στὸν ἐνεστώτα.

§ 297. Μερικὰ ρήματα στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔξον ἀπὸ τῆ

μετοχή τοῦ παρακειμένου σχηματίζουσε μετοχή καὶ σὸν ἐνε-
στῶτα μὲ σημασία ἐξακολουθητική καὶ μὲ κατάληξη:

—οὔμενος ἢ ἄμενος.

Τὰ πρὸ συνηθισμένα ῥήματα, ποὺ ἔχουσε παθητική μετοχή
σὸν ἐνεστῶτα, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

διανοοῦμαι : **διανοούμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ διανοεῖται).

λέγομαι : **λεγόμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ γι' αὐτὸν γίνεται λόγος).

μέλλεται (ἀπρόσωπο, βλ. § 303—304) : **μελλόμενος** (=ἐκεῖ-
νος ποὺ μέλλεται νὰ γίνει). Παράδ. κανεῖς δὲν ξέρει τὰ μελλού-
μενα.

παραπονιέμαι : **παραπονούμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ παραπο-
νιέται).

πετῶ : **πετούμενο** (σὸ οὐδέτερο=ἐκεῖνο ποὺ πετάει).

πλέω : **πλεούμενο** (σὸ οὐδ. =ἐκεῖνο ποὺ πλέει).

προηγῶμαι : **προηγούμενος** (=ἐκεῖνος, ποὺ προηγείται).
Παράδ. Ὁ προηγούμενος ἀριθμός. Ἔχω προηγούμενα.

στέκομαι : **στεκούμενος** καὶ **στεκόμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ στέ-
κεται). Παράδ. Τὰ στεκόμενα (ἢ τὰ στεκούμενα) νερά.

τρέμω : **τρεμάμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ τρέμει). Παράδ. Τὸ τρε-
μάμενο χέρι, τὰ τρεμάμενα ἄστρα.

τρέχω : **τρεχούμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ τρέχει). Παράδ. Ὁ τρε-
χούμενος λογαριασμός.

χαίρομαι : **χαρούμενος** (ἐκεῖνος ποὺ χαίρεται) Παράδ. Χα-
ρούμενη μέρα.

χρειάζομαι : **χρειαζόμενος** (=ἐκεῖνος ποὺ εἶναι χρειαστός).
Παράδ. Ἔχει ὅλα τὰ χρειαζόμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΩΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟΘΕΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΩΠΑ

1. Ἀποθετικά.

§ 298. Ὑπάρχουσιν ῥήματα, ποὺ ἔχουσιν μόνο ἐνεργητικὴ ἢ μόνο παθητικὴ φωνή. Τὰ ῥήματα αὐτὰ λέγονται **ἀποθετικά**.

§ 299. Τὰ πρὸ συνηθεσμένα ἐνεργητικὰ ἀποθετικὰ ῥήματα εἶναι: ἀκουμπῶ, ἀνεβαίνω, ἀξίζω, ἀρρωσταίνω, ἀρχίζω, ἀρέσω, ἀστράφτω, βγαίνω, βόσκω, βουρκώνω, βροντῶ, γεράζω, γονατίζω, δυστυχῶ, διψῶ, εὐτυχῶ, ἔχω, ζῶ, θαρρῶ, θέλω, ιδρώνω, κακοπερνῶ, καλοπερνῶ, κατεβαίνω, κρυώνω, λαβαίνω, λάμνω, λαχαίνω, λαχταρῶ, μαλώνω, μεθῶ, μένω, μπορῶ, νιώθω, ξενυχτῶ, ξέρω, πάσχω, πεθαίνω, περπατῶ, πεινῶ, πέφτω, πίνω, πλέω, πλαγιαζῶ, πνέω, ρέω, σκύβω, τρέμω, τρέχω, τρώγω, φεύγω, φταίω, χορταίνω, χορταριάζω.

Σημ. Πολλὰ ἀποθετικὰ ἐνεργητικὰ ῥήματα σχηματίζουν μετοχὴ παθητικοῦ παρακειμένου σὲ —μένος. Α.χ.

ἀκουμπῶ—ἀκουπισμένος	βουρκώνω—βουρκωμένος
ἀνεβαίνω—ἀνεβασμένος	γεράζω—γερασμένος
ἀρρωσταίνω—ἀρρωστημένος	πεινῶ πεινασμένος κλπ. κλπ.

§ 300. Ἀπὸ τὰ ἐνεργητικὰ ἀποθετικὰ ῥήματα τὰ περισσότερα ἔχουσιν διάθεσιν ἐνεργητικὴ καὶ εἶναι ἢ 1) μεταβατικά: ἔχω κάτι, θέλω κάτι, λαβαίνω κάτι κλπ. ἢ 2) ἀμετάβατα: μένω κάπου, φεύγω ἀπὸ κάπου, φταίω γιὰ κάτι, μπορῶ νὰ κλπ. Μερικὰ ἔχουσιν οὐδέτερον διάθεσιν: γεράζω, εὐτυχῶ, δυστυχῶ, κακοπερνῶ κλπ. Πολλὸ λίγα ἔχουσιν παθητικὴν διάθεσιν: πεθαίνω ἀπὸ κάτι, πάσχω ἀπὸ κάτι, κλπ.

§ 301. Τὰ πρὸ συνηθεσμένα παθητικὰ ἀποθετικὰ ῥήματα εἶναι: ἀγωνίζομαι, αἰσθάνομαι (ἢ αἰσάνομαι) ἀκοράζομαι, ἀμύνομαι, ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι (ἢ ἀρνιέμαι), ἀσπάζομαι, βούλομαι, γίνομαι, δέχομαι, δύναμαι, (ἢ δύνομαι), εἰρωνεύομαι, ἐκμεταλλεύομαι, ἐμπιστεύομαι, ἐμπορεύομαι, ἐντρέπομαι (ἢ ντρέπομαι), ἐργάζομαι, ἐρχομαι, εὔχομαι, κάθομαι, καταριέμαι, καυχίεμαι, κείτομαι, κοιμοῦμαι (—ᾶμαι ἢ —ῶμαι), λιμπίζομαι, μάχομαι, μεταχειρίζομαι, μιμοῦμαι, ξενιτεύομαι, δνειρεύομαι,

ορέγομαι, παραπονιέμαι, περιποιούμαι, πορεύομαι, προφασίζομαι, σέβομαι, σιχαίνομαι, σκέφτομαι, σοβαρεύομαι, στοχάζομαι, συλλογίζομαι (ἢ συλλογιέμαι), συναναστρέφομαι, υπερηφανεύομαι (ἢ περηφανεύομαι), ὑπόσχομαι, ὑποψιάζομαι, φαίνομαι, φοβοῦμαι, χαίρομαι, χρειάζομαι.

§ 302. Ὅλα σχεδὸν τὰ παθητικὰ ἀποθετικὰ ῥήματα ἔχουν ἐνεργητικὴ δι᾿ ἑαυτὴν καὶ εἶναι ἢ 1) μεταβατικά: αἰσθάνομαι κάτι, δέχομαι κάποιον, εἰρωνεύομαι κάποιον κλπ. ἢ 2) ἀμετάβητα: ἀγωνίζομαι, υπερηφανεύομαι γιὰ κάτι.

2. Ἀπρόσωπα.

§ 303. Μερικὰ ῥήματα βρίσκονται πάντα στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο καὶ ἐπειδὴ δὲ φανερῶνουνε γιὰ ποῖο πρόσωπο γίνεται ὁ λόγος σὲ μιὰ πρόταση, λέγονται **ἀπρόσωπα**.

§ 304. Τὰ πρὸς συνηθισμένα ἀπρόσωπα ῥήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Τὰ καθ' αὐτὸ ἀπρόσωπα: βολεῖ, ἐνδιαφέρει, κάζει (ἢ κάζεται), μέλει, μέλλεται, νοιάζει, πρέπει, συμβαίνει, συμφέρει, κλπ.

2) μερικὰ, πρὸς δείχνουνε τὸν καιρὸ, τὴν ἐποχὴ, τὴν ὥρα κλπ.: ἀστράφτει, βρέχει, βροντᾷ, χιονίζει, ψιχαλίζει, καλοκαιριάζει, χειμωνιάζει, βραδιάζει, νυχτώνει, ξημερώνει, σουρουπώνει κλπ.

3) μερικὰ ἐνεργητικὰ ἢ παθητικὰ ῥήματα πρὸς πολλὰς φορές ἔχουνε τὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο καὶ μὲ σημασίαν ἀπρόσωπην: ἀξίζει, ἀρέσει, γίνεται, κάνει, λαχαίνει, λέγεται, μοιάζει, μπορεῖ, στέργει (ἢ στρέει), ταιριάζει, τρέχει, τυχαίνει, φαίνεται, χρειάζεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

§ 305. Ἀνώμαλα λέγονται τὰ ῥήματα πρὸς δὲν ἀκολουθοῦνε τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων ῥημάτων, ἀλλὰ παρουσιάζουνε διαφορὰς ἰδιοτυπίας στὸ σχηματισμὸν τους.

§ 306. Τὰ ἀνώμαλα ῥήματα ξεχωρίζονται στίς ἀκόλουθες κατηγορίας:

1) Ρήματα, πού σχηματίζουνε τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα μετὰ τὴν προσθετὴ συλλαβὴν — *αῖν* στὸ τέλος τοῦ ρηματικοῦ θέματος Λ. χ.

ρηματ. θέμα	ἄμαρτ-	ἐνεστώτας	ἄμαρτ-αῖν-ω
»	»	αὐξ-	αὐξ-αῖν-ω
»	»	βλαστ-	βλαστ-αῖν-ω
»	»	λαβ-	λαβ-αῖν-ω
»	»	λαχ-	λαχ-αῖν-ω
»	»	μαθ-	μαθ-αῖν-ω
»	»	τυχ-	τυχ-αῖν-ω
»	»	χορτ-	χορτ-αῖν-ω

2) Ρήματα πού σχηματίζουνε τὸ ἀόριστ. θέμα μετὰ τὸ προσθετὸ φωνήεν *η* μετὰ τὸ ρηματικὸ χαραχτήρα.

αὐξάινω,	ρηματ. θέμα	αὐξ-	ἀόριστος	αὐξῆσ-α
βλασταίνω,	»	»	βλαστ-	(ἐ)-βλάστῃσ-α
βούλομαι,	»	»	βουλ-	(ἐ)βουλῇ-θηκα
δέομαι,	»	»	δε-	(ἐ)δεῇ-θηκα
θέλω,	»	»	θελ-	(ῆ)θέλῃσ-α

3) Ρήματα, πού τὸ ἐνεστωτικὸν τοὺς θέμα εἶναι ὁλότελα διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ ἀόριστικόν. Λ.χ.

βλέπ-ω,	ἔ-βλεπ-α,	θὰ βλέπ-ω	(ἐνεστ. θ. βλέπ-)
εἶδ-α,	θὰ ἰδ-ῶ	ἔχω ἰδ-εῖ	(ἀόριστ. θ. ἰδ-).
ἐρχ-ομαι,	ἐρχ-όμουν,	θὰ ἐρχ-ομαι	(ἐνεστ. θ. ἐρχ-)
ἦρθ-α,	θὰ ἐρθ-ῶ,	ἔχω ἐρθ-εῖ	(ἀόριστ. θ. ἐρθ-)
λέγ-ω,	ἔ-λεγ-α,	θὰ λέγ-ω	(ἐνεστ. θ. λέγ-)
εἶπα,	θὰ εἶπ-ῶ,	ἔχω εἶπ-εῖ	(ἀόριστ. θ. εἶπ-)
τρῶγ(γ)-ω,	ἔ-τρῶγ-α	θὰ τρώγ-ω	(ἐνεστ. θ. τρώγ-)
ἔ-φαγ-α,	θὰ φά(γ)ω	ἔχω φά(γ)ει	(ἀόριστ. θ. φαγ-)

4) Ρήματα πού δὲν ἔχουν ὅλους τοὺς χρόνους ἢ ὅλες τίς ἐγκλίσεις (*ἐλλειπτικά*). Καὶ τέτοια εἶναι: μερικὰ πού ἔχουν μόνον τοὺς ἐξακολουθητικούς χρόνους. Λ.χ. ἀξιῶ, ἀρέσω, λάμνω, μάχομαι, παθαίνομαι, ξέρω, τρέμω κλπ.

5) Ρήματα συνηρημένα σὲ —άω πού παίρνουνε στοὺς ἐξακολουθητικούς χρόνους τὸ προσθετὸ σύμφωνο *ν* πρὶν ἀπὸ τὸ ρημ.

χαραχτήρα --α λ.χ. κερνάω - ᾠ (ο. θ. κερᾶ-), περνάω - ᾠ (ο. θ. περᾶ-), ξερνάω - ᾠ (ο.θ. ξερᾶ-) γερνάω - ᾠ = γεράζω (ο. θ. γερα-), γυρνάω - ᾠ = γυρίζω (ο. θ. γυρα-).

Σημ. Μερικά ἀπ' αὐτὰ βρίσκονται μὲ διπλὸ τύπο: καὶ μὲ προσθετὸ ν καὶ χωρὶς αὐτό. Λ.χ. χαλνᾶω - ᾠ καὶ χαλάω - ᾠ (ο. θ. χαλα-).

6) Ρήματα μὲ διπλὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνεστ. θέματος καὶ ἐπομένως μὲ διπλοὺς τύπους στοὺς ἐξακολουθητικοὺς χρόνους. Λ.χ. πηγαίνω καὶ πάω, γεράζω καὶ γερνῶ, γυρίζω καὶ γυρνῶ, τριγυρίζω καὶ τριγυρνῶ, κλείνω καὶ κλειῶ, σβήνω - σβηῶ, λύνω καὶ λυῶ, ζεύγω καὶ ζεύω κλπ.

Γραμματικοὶ ὅροι 17—19 κεφ.

Σπανιότεροι ρηματικοὶ τύποι: ἐνεργητικοὶ χρόνοι β', παθητικοὶ χρόνοι β', παθητικὴ μετοχὴ στὸν ἐνεστώτα. Ρήματα ἀποθετικά. Ἐνεργητικὰ ἀποθετικά. Παθητικὰ ἀποθετικά. Ρήματα ἀπρόσωπα. Ρήματα ἀνώμαλα (μὲ προσθετὴ συλλαβὴ —αῖν στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα, μὲ προσθετὸ —η στὸ ἀόριστο θέμα, μὲ ἐνεστ. θέμα διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἀοριστικόν, ἐλλειπτικὰ, συνηρημένα μὲ προσθετὸ ν μπροστὰ ἀπὸ τὸ ρηματ. χαραχτήρα —α, μὲ διπλὸ σχηματιστὸ τοῦ ἐνεστ. θέματος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Προθέσεις.

§ 307. Ἀπὸ τὸ χωριό. Πρὸς τὴν πόλιν. Μετὰ τρεῖς μῆνες. Κατὰ τὴν ὁδηγίαν σου. Μὲ ἄμωρον τρόπο. Γιὰ λίγο. Γιὰ πολὺ. Γιὰ σένα.

Ἀποτελειώνω, προσπέφτω, καταφέρνω, συντροφεύω κλπ.

Οἱ προθέσεις εἶναι ἄκλιτες λέξεις ποὺ βρίσκονται πρὸ συχνὰ συνταγμένους μπροστὰ ἀπὸ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἢ συνθέτονται μαζί τους σὲ μιὰ λέξη καὶ φανερώνουνε διάφορες σχέσεις (τόπου, χρόνου, τρόπου, ποσοῦ, αἰτίας κλπ.).

§ 308. Σπανιότερα οἱ προθέσεις βρίσκονται συνταγμένες καὶ μπροστὰ ἀπὸ ἁκλίτες λέξεις.

Λ.χ. ἀπ' αὐτοῦ, ἀπ' ἐδῶ, γιὰ ἐκεῖ, πρὸς τὰ ἐδῶ, πρὸς τὰ ἐκεῖ.

§ 309. Ὑπάρχουσι τριῶν εἰδῶν προθέσεις: 1) κύριες, 2) καταχρηστικὲς καὶ 3) ἀχώριστες.

§ 310. **Κύριες προθέσεις** εἶναι ἐκεῖνες ποὺ βρίσκονται καὶ χωριστὰ καὶ σὲ σύνθεσιν μὲ ἄλλες λέξεις. Λ.χ. ἀπὸ τὸ γεῦμα—ἀπόγευμα, ἀπὸ τὸ βράδι—ἀπόβραδο κλπ.

Κύριες προθέσεις εἶναι οἱ ἀκόλουθοι πέντε: **ἀντί, ἀπό, κατὰ, μετὰ, πρὸς.**

§ 311. α') Ἀπὸ τίς κύριες προθέσεις ἡ **ἀντί** βρίσκεται συνταγμένη: 1) μὲ ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ. Λ.χ. Ἀντί καλὸ βγήκε κακὸ, ἀντί ἐσένα βρήκα ἐκείνον· 2) μὲ τὴν πρόθεσιν γιὰ καὶ ὀνομαστικὴ ἢ αἰτιατικὴ. Λ.χ. ἀντί γιὰ δειλὸς φάνηκε ἥρωας, ἀντί γιὰ τὸν πλοῦτο θὰ προτιμοῦσα τὴν εὐνυχίαν· 3) μὲ τὸν τελικὸν σύνδεσμον νά. Λ.χ. ἀντί νά φωνάζεις, καλύτερα ν' ἀκοῦς.

β') Ἡ **ἀπό** βρίσκεται μὲ ὀνομαστικὴ ἢ μὲ αἰτιατικὴ. Λ.χ. Ἀπὸ μικρὸς φάνηκε τί θὰ γίνηι. Ἀπὸ τῆ χώρα φάνηκαν οἱ φλόγες.

Σημ. Οἱ φράσεις: ἀπὸ τοῦ θεοῦ μου, ἀπὸ τοῦ Κολλάρου κλπ. εἶναι συντομίες, ἀντί: ἀπὸ τοῦ σπῆι τοῦ θεοῦ μου, ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ Κολλάρου κλπ.

γ') Ἡ **κατὰ** βρίσκεται μ' αἰτιατικὴ. Λ.χ. Κατὰ τὸ Μαστρογιάννη καὶ τὰ κοπέλλια του.

δ') Ἡ **μετὰ** βρίσκεται: 1) μ' αἰτιατικὴ. Λ.χ. μετὰ δυὸ μῆνες, 2) μὲ τὴν πρόθεσιν ἀπὸ καὶ αἰτιατικὴ. Λ.χ. μετὰ ἀπὸ τὸ μεσημέρι, μετὰ ἀπὸ δυὸ μῆνες.

Σημ. Πολὺ σπάνια ἡ πρόθεσις μετὰ βρίσκεται μὲ γενική, ὅπως στὴ φράσι: μετὰ χαρᾶς.

ε') Ἡ **πρὸς** βρίσκεται μ' αἰτιατικὴ. Λ.χ. Πρὸς τὴν πόλιν, πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὰ μεσάνυχτα.

Σημ. Ἡ πρόθεσις πρὸς πολὺ σπάνια βρίσκεται μὲ γενική, ὅπως στὴ φράσι: Πρὸς θεοῦ!

§ 312. Οἱ προθέσεις ἀντί, ἀπό, κατὰ καὶ μετὰ, ὅταν συνθέ-

τονται με λέξη που αρχίζει από φωνήεν, παθαίνουν εκθλιψη. Α. χ. ανταγωνιστής (ἀντί-ἀγωνιστής), απαγορεύω (ἀπό-ἀγορεύω), κατορθώνω (κατά-δρθώνω) μεταλλάζω (μετά-ἀλλάζω).

Ἡ πρόθεση ἀπό καί χωρίς νά εἶναι σύνθετη παθαίνει εκθλιψη, όταν βρεθεῖ μπροστά ἀπό λέξη, που ἀρχίζει ἀπό φωνήεν ἢ ἀπό δίφθογγο: ἀπ' ἐδῶ, ἀπ' ἐκεῖ, ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπίσης ἡ ἀπό παθαίνει συγκοπή τοῦ ο μπροστά ἀπό τά ἄρθρα (§ 57).

§ 313. **Καταχρηστικές προθέσεις** εἶναι ἐκείνες, που βρίσκονται πάντα χωριστά καί ποτέ δὲ συνθέτονται μ' ἄλλες λέξεις. Τέτοιες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

α') **γιά, μέ, σέ, δίχως, χωρίς, ὥς, ἴσαμε.** Αὐτές, όταν εἶναι μπροστά ἀπό πτωτικά, βρίσκονται πάντα με αἰτιατική.

Σημ. Ἡ πρόθεση **γιά** βρίσκεται συνταγμένη καί με ὀνομαστική. Α. χ. *Ἦθελε νά περάσει γιά ἔξυπνος.*

β') **ἐξόν,** που βρίσκεται μαζί με τήν πρόθεση ἀπό καί μ' αἰτιατική. Α. χ. *Ἦρθαν ὅλοι ἐξόν ἀπό σένα.*

γ') **ἐξαιτίας,** που βρίσκεται με γενική. Α. χ. *ἐξαιτίας σου, ἐξαιτίας τοῦ καιροῦ.*

δ') **Χάρη,** που βρίσκεται μαζί με τήν πρόθεση σέ καί αἰτιατική ἢ με τούς σύνθετους τύπους τῶν ἄρθρων (§ 76, 5). Α. χ. *χάρη σέ μένα, χάρη στήν τόλμη του.*

Σημ. Ἡ καταχρηστική πρόθεση **χάρη** βρίσκεται συνταγμένη με γενική στή φράση: *λόγον χάρη* (που γράφεται σύντομα: λ. χ.)

§ 314. Ὅλες οἱ καταχρηστικές προθέσεις που τελειώνουν σέ φωνήεν παθαίνουν εκθλιψη μπροστά ἀπό λέξεις, που ἀρχίζουν ἀπό φωνήεν ἢ ἀπό δίφθογγο.

Α. χ. μ' ἐκείνον, γι' αὐτό, σ' ἐμένα, ἴσαμ' ἐδῶ.

§ 315. **Ἀχώριστες** εἶναι μερικές ἀρχαίες προθέσεις, που βρίσκονται πάντα σέ σύνθεση μ' ἄλλες λέξεις καί ποτέ χωριστά. Τέτοιες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1) **ἀμφι** (ἀμφιβάλλω, Ἀμφιτρίτη, ἀμφικτιονία).

2) **ἀνά** (ἀνασηκώνομαι, ἀναφέρω, ἀναφορά, ἀνατολή).

Σημ. Ἡ ἀρχαία πρόθεση **ἀνά** ἔγινε στή νεοελληνική γλώσσα: *ἐνάν* με σημασία ἐπιρρήματος, που βρίσκεται καί χωριστά καί σέ σύνθεση μ' ἄλλες λέξεις: *ἐναναφέρω, ἐναναδίνω, ἐναναλέγω κλπ.*

Μ. Οἰκονόμου, Νεοελληνική Γραμματική

3) **διὰ** (διαλέγω, διάλογος, διάφορος, διάβολος, διάδοχος).

Σημ. Ἡ ἀρχαία πρόθεσις διὰ ἔγινε στή νεοελληνικὴ γλῶσσα *για*, πού δὲ συνθέτεται μ' ἄλλες λέξεις (πρόθεσις ἀχώριστη).

4) **ἐν** (ἐντύπωση, ἔννοια, ἔντομο).

5) **ἐκ**, πάντα μπροστὰ ἀπὸ σύμφωνο (ἐκστρατεία, ἐκκλησιά, ἐκλογή, ἐκδοσις).

6) **ἐξ**, πάντα μπροστὰ ἀπὸ φωνῆεν (ἐξηγῶ, ἐξαγωγή, ἐξαίρεσις).

Σημ. Ἡ ἀρχαία πρόθεσις ἐκ ἔγινε στή νεοελληνικὴ γλῶσσα: *ξε* (ἀχώριστο μόριο): *ξεθυμαίνω*, *ξεχωρίζω*, *ξεφουρνίζω* κλπ.

Ἡ ἀρχαία πρόθεσις ἐξ σὲ πολλὰς λέξεις τῆς νεοελληνικῆς ἔχασε τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν *ἐκ* ἔμεινε μόνο *ξ*: *ξαγοράζω*, *ξοδεύω*, *ξετάζω*, *ξυπνός* κλπ.

7) **εἰς** (εἰσαγωγή, εἰσπράχτορας, εἰσιτήριο).

8) **ἐπὶ** (ἐπιμένω, ἐπίσημος, ἐπίτηδες).

9) **περὶ** (περιμένω, περιβόλι, περιγιάλι).

10) **πρὸ** (προτιμῶ, προτίμησις, προφέρω, προφορά).

11) **ὑπὸ** (ὑπομένω, ὑπομονή, ὑπολογίζω).

12) **σὺν** (σύντροφος, σύνταγμα, συντυχαίνω).

Σημ. Σὲ παλιότερα δημοτ. τραγούδια ἡ πρόθεσις *σὺν* βρίσκεται χωρὶς σύνθεσις: Λ. γ. *Ἐκεῖ σὺν δυνὶ δὲν περπατοῦν, σὺν τρεῖς δὲν κουβεντιάουν*.

13) **ὑπὲρ** (ὑπέροχος, ὑπερτίμησις).

Σημ. Ἡ ἀρχαία πρόθεσις *ὑπὲρ* σὲ μερικὰς λέξεις τῆς νεοελληνικῆς ἔχασε τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν *υ*: *περήφανος*, *περύφηλος* κλπ.

§ 316. Ἀπὸ τίς ἀχώριστες προθέσεις ἡ ἀμφί, περὶ καὶ πρὸ δὲν παθαίνουνε καμιά μεταβολή, ὅταν συνθέτονται μ' ἄλλες λέξεις. Ὅλες οἱ ὑπόλοιπες ἀχώριστες προθέσεις, πού τελειώνουνε σὲ φωνῆεν, παθαίνουν ἐκθλίψην πάντα μπροστὰ ἀπὸ λέξεις, πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ δίφθογγος: ἀναγωγή (ἀνὰ—ἀγωγή), διορίζω (διὰ—δρίζω), ἐπαρχία (ἐπὶ—ἀρχή), ὑπάρχω (ὑπὸ—ἀρχω).

§ 317. Τὸ *ν* τῶν ἀχώριστων προθέσεων *ἐν* καὶ *σύν*:

1) μπροστὰ ἀπὸ σύμφωνο οὐρανικὰ τρέπεται σὲ *γ* (ἐγκύκλιος, συγκεντρώνω, ἐγγράφω, συγγράφω, ἐγγείρησις, συγκαίρομαι).

2) μπροστὰ ἀπὸ σύμφωνο χειλικὰ τρέπεται σὲ *μ* (ἐμποδίζω, συμπονῶ, ἔμβολο, συμβουλεύω, συμφωνῶ).

3) μπροστά από σύμφωνα ὑγρά: λ, ρ καὶ μπροστά από τὸ μ ἀφορισμώνται· (συλλαλητήριο, ἔρρινος, συρροή, συμμαθητής).

4) μπροστά από τὸ ἔρρινο ν ἢ τρέπεται σὲ γ ἢ μένει ἀμετάβλητο· (ἐγνοια, σύγνεφο, ἀλλὰ καὶ ἔννοια, σύννεφο, ἐννοῶ).

5) μπροστά από τὸ σ καὶ τὸ ξ τὸ ν τῆς πρόθεσης ἐν κρατιέται ἀμετάβλητο (ἐνσαρκώνομαι, ἐνσάρκωση, ἐνζυμο)

6) μπροστά από τὸ σ καὶ ξ τὸ ν τῆς πρόθεσης σὺν χάνεται (συσίτιο, σύσωμος, σύζυγος, συσκευάζω).

2. Ἐπιρρήματα.

§ 318. Μιλῶ πολὺ. Γράφει ὥραϊα. Βγαίνω ἔξω. Τρέχω γρήγορα. Πολὺ καλός. Πολὺ καλὰ. Τὸ ἐπάνω πάτωμα. Τὸ κάτω μέρος.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πολὺ, ἔξω, γρήγορα, ἐπάνω, κάτω κλπ. λέγονται **ἐπιρρήματα**, γιατί πρὸ συχνὰ προσδιορίζουνε ρήματα. Κάποτε ὁμως προσδιορίζουν ἐπίθετα, οὐσιαστικά, ἢ καὶ ἄλλα ἐπιρρήματα.

Τὰ ἐπιρρήματα φανερώνουνε: 1) τόπο, 2) χρόνο, 3) τρόπο, 4) ποσό, 5) βεβαίωση ἢ ἄρνηση. Καὶ γι' αὐτὸ κατὰ τὴ σημασία τους εἶναι πέντε εἰδῶν: τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά ἢ ἀρνητικά.

§ 319. **Τοπικά** ἐπιρρήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α') ἐρωτηματικά: ποῦ; ποῦθε;

β') δειχτικά: ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἐδῶθε, ἐκεῖθε

γ') ἀόριστα: κάπου, ἄλλου, παντοῦ, ἄλλοῦθε, πουθενὰ

δ') ἀναφορικά: ὅπου, ὅπουδῆποτε

ε') σχετικά: ἀγνάντια, ἀντίκρου, ἀριστερά, ἐπάνω (ἢ ἀπάνω ἢ πάνω), γύρω, (τριγύρω), δεξιά, ἐμπρός (ἢ μπρός), ἐμπροστά (ἢ μπροστά), ἔξω, κάτω (ἢ κάτω), κοντά, μακριά, μέσα, πίσω, πέρα, σιμά, χαμηλά, χάρω (ἢ χάμου), ψηλά — καταγής, καταμεσῆς, μεσουρανής, μισοστρατῆς κλπ.

Σημ. I. Τὰ σχετικά τοπικά ἐπιρρήματα βρίσκονται πολλὰ φορὲς συνταγμένα μὲ τίς προθέσεις ἀπὸ ἢ σὲ καὶ αἰτιατικὴ τῶν σύνθετων ἄρθρων (§16, 5). Λ.χ. ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά, μέσα σὲ μιὰ σπηλιά, κοντὰ στοῦ χωριό.

Σημ. 2. Τὰ τοπικά ἐπιρρήματα, ὅταν φανερώνουν κίνηση, πού ἀρχίζει ἀπὸ κάποιο μέρος, ἢ πού περνάει ἀπὸ κάποιο μέρος, ἔχουνε μπροστά τους τὴν πρόθεση ἀπὸ: ἀπ' ἐδῶ, ἀπ' ἐκεῖ, ἀπ' ἄλλου, ἀπ' ὀπουδήποτε, ἀπ' ἐπάνω, ἀπὸ κάτω, ἀπὸ κοντά, ἀπὸ μακριά, ἀπὸ ψηλά, κλπ. "Ὅταν φανερώνουν κίνηση πρὸς κάποιο μέρος, ἔχουνε μπροστά τους τὴν πρόθεση πρὸς μὲ τὸ οὐδέτερο ἄρθρο τὰ ἢ τὴν πρόθεση γιὰ χωρὶς ἄρθρο: πρὸς τὰ ἐδῶ, πρὸς τὰ ἐκεῖ, πρὸς τὰ ἐπάνω, πρὸς τὰ κάτω, γιὰ ἐδῶ, γιὰ ἐκεῖ, γιὰ ἐπάνω, γιὰ κάτω κλπ.

§ 320. **Χρονικά** ἐπιρρήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α') ἐρωτηματικὸ: πότε;

β') δεικτικὸ: τότε

γ') ἀόριστα: κάποτε, πάντα ἢ πάντοτε, ἄλλοτε.

δ') ἀναφορικὰ: ὅποτε, ὅποτεδῆποτε.

ε') σχετικὰ: ἀμέσως, ἀκόμῃ (ἢ ἀκόμα), αὔριο, (μεθαύριο, ἀντιμεθαύριο), ἔπειτα, ἐφέτος (ἢ φέτος), χτές (ἢ ἐχτές), προχτές, ἀντίπροχτες, ἐψές (ἢ ψές), πάλι (ἢ πάλε), πιά, πέρυσι (ἢ πέρσι) προπέρυσι, ἀντιπροπέρυσι (πρόπερσι, ἀντιπρόπερσι), πρίν, σήμερα, τώρα, ὕστερα, — ἀποβραδὺς, ὁλημερῆς, ὁλονυχτῆς κλπ.

Σημ. Τὰ χρονικά ἐπιρρήματα, ὅταν φανερώνουν χρόνο, πού ἀρχίζει ἀπὸ κάποια στιγμή, ἔχουνε μπροστά τους τὴν πρόθεση ἀπὸ: ἀπὸ πότε; ἀπὸ τότε, ἀπὸ σήμερα, ἀπὸ αὔριο, ἀπὸ χτές, ἀπὸ πρὶν κλπ.

Σημ. 2. Τὴν ἀρχαία πρόθεση μετὰ τὴ μεταχειριζόμαστε πολλὰς φορὰς σὰν χρονικὸ ἐπίρρημα. Λ.χ. Μετὰ ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη=ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη.

§ 321. **Τροπικά** ἐπιρρήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α') ἐρωτηματικὸ: πῶς;

β') δεικτικὰ: ἔτσι, νά, νὰ πῶς

γ') ἀόριστο: κάπως

δ') ἀναφορικὰ: καθὼς, ὥσάν (ἢ σάν), σάν πῶς (ἢ σάμπως), ὅπως, ὅπωςδῆποτε

ε') σχετικὰ: 1) πού τελειώνουν σὲ —ως: ἄλλῃως, ἀμέσως, ἀπλῶς, δυστυχῶς, εὐτυχῶς, ἴσως κλπ. 2) πού τελειώνουν σὲ —α (ἀπὸ τὸ οὐδέτερο πληθ. τῶν ἐπιθέτων): ἄγρια, ἄσχημα, γλυκά, δίκαια, εὐγενικά, κακά, καλὰ, ἁμαρτωλά, ὠραία κλπ. κλπ. 3) Ἐπίσης μερικὰ ἄλλα: ἀντάμα, ἐπίτηδες, μαζί κλπ.

Σημ. Τὶς προθέσεις κατὰ καὶ ὑπὲρ τὶς μεταχειριζόμαστε πολλὰς

φορές σάν τροπικά ἐπιρρήματα. Λ.χ. Στὴ γνώμη μου σὺ εἶσαι πάντα κατὰ, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι ὑπέρ.

§ 322. **Ποσοτικά** ἐπιρρήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α') ἐρωτηματικὸ : πόσο :

β') δειχτικὸ : τόσο

γ') ἀόριστο : κάμποσο

δ') ἀναφορικὰ : ὅσο, ὅσοδὴποτε

ε') σχετικὰ : ἄρκετά, λίγο, πολύ.

§ 323. **Βεβαιωτικά** ἢ **ἀρνητικά** ἐπιρρήματα εἶναι οἱ ἄκλι-
τες λέξεις πού μεταχειρίζομαστε, ὅταν θέλουμε νὰ ἐπιβεβαιώ-
σουμε ἢ ν' ἀρνηθοῦμε κάτι. Τέτοια εἶναι τὰ ἀκόλουθα : βέβαια,
μάλιστα, ναι — δὲ (δέν), καθόλου, μὴ (μὴν), ὁλότελα, ὡλωσδιό-
λου, ὅχι.

Σημ. Γιὰ τὰ συσχετικά ἐπιρρήματα βλέπε § 215. Γιὰ τὰ παραθε-
τικά τῶν ἐπιρρημάτων βλέπε § 182.

3. Σύνδεσμοι.

§ 324. Αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος. Αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος. Οὔτε αὐτός,
οὔτε ἐκεῖνος. Αὐτὸς ἤρθε καὶ ἐκεῖνος ἔφυγε. Αὐτὸς ἤρθε, ὅταν
ὁ ἄλλος ἔφυγε κλπ.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού χρησιμεύουν νὰ συνδέσουν λέξεις
ἢ προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**.

Οἱ σύνδεσμοι κατὰ τὴ σημασία πού ἔχουν εἶναι :

1) **Συμπλεχτικοί** : καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

2) **Διαξευχτικοί** : ἢ (γιά), εἴτε.

3) **Ἀντιθετικοί** : ἀλλά, μά, παρὰ, μόνο ἢ μονάχα, ἐνῶ.
ὅμως, μολοντί, μόλο πού, ἂν καί, ἀγκαλιὰ καί, ὥστόσο, εἰδάλ-
λως, εἰδαλλιῶς, εἰδεμῇ.

4) **Συμπερασματικοί** : ὥστε, πού, λοιπόν, ἄρα, ἐπομένως.

5) **Ἐπεξηγηματικός** : δηλαδή.

6) **Εἰδικοί** : ὅτι, πώς, πού.

7) **Χρονικοί** : ὅταν, ἀφοῦ, ἅμα, σάν, καθώς, ἐνῶ, ὅποτε,
πρίν, πρὶν νά, ὥσπου, ὥσπου νά.

8) **Αἰτιολογικοί** : ἐπειδὴ, γιατί, τί, ἀφοῦ, πού.

- 9) **Τελικοί** : νά, για νά.
- 10) **Υποθετικοί** : αν, (εάν), ανίσως.
- 11) **Δισταχτικοί** : μή, μήπως.

4. Έπιφωνήματα.

§ 325. Συχνά χρησιμοποιούμε στο λόγο μερικές ακλίτες λέξεις που φανερώνουν ένα ψυχικό πάθημα, δηλαδή : χαρά, λύπη, ενθουσιασμό, θαυμασμό κλπ. Οι λέξεις αυτές λέγονται **επιφωνήματα** και, ανάλογα με το ψυχικό πάθημα που φανερώνουν, είναι :

- 1) **Θαυμαστικά** : ὦ! ὦ! πωπώ.
- 2) **λυπητερά** : ἄχ! ὦχ!, ἀλί!, ἀλίμονο!
- 3) **γελαστικά** : χά! χαχά!
- 4) **κλητικά** : ἔ! ὦ!
- 5) **ενθουσιαστικά** : μπράβο! ζήτω!
- 6) **εὐχτικά** : εἴθε! μακάρι! ἄμποτε!

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

§. 326. Γράφω : γραφή, γραφείας, γραφεῖο, γραμμή, γραμμαί — στρατός : στρατιά, στρατιώτης, στρατιωτικός κλπ.

Ἀπὸ τὸ θέμα γραφ— τοῦ ῥήματος γράφω σχηματίζονται οἱ λέξεις : γραφή, γραφείας, γραφεῖο, γραμμή, γραμμαί. Ἀπὸ τὸ θέμα στρατ— τοῦ οὐσιαστικοῦ στρατός σχηματίζονται οἱ λέξεις : στρατιά, στρατιώτης, στρατιωτικός.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων ἀπὸ τὸ θέμα μᾶς ἄλλης λέγεται **παράγωγη**.

§. 327. Ἡ πρώτη λέξη, ποὺ ἀπὸ τὸ θέμα της παράγεται μὴ ἄλλη, λέγεται **πρωτότυπη** λέξη. Ἡ λέξη ποὺ παράγεται ἀπὸ τὸ θέμα μᾶς πρωτότυπης λέγεται **παράγωγη**. Λ.χ. ἡ λέξη γράφω εἶναι πρωτότυπη, ἡ λέξη γραφή εἶναι παράγωγη.

§ 328. Πολλὲς φορὲς ἔχουμε μὴ σειρά ἀπὸ λέξεις, ποὺ ἡ καθεμὴ γίνεται ἀπὸ τὴν προηγούμενη, ὅπως : στρατ—ός, στρατ—ιά, στρατι—ώτης, στρατιωτ—ικός. Ἡ τελευταία λέξη στρατιωτικός παράγεται ἀπὸ τὴν προηγούμενη στρατιώτης, ποὺ εἶναι πρωτότυπη ὡς πρὸς τὴν ἀκόλουθή της, ἀλλὰ παράγωγη ὡς πρὸς τὴν προηγούμενη λέξη : στρατιά· κι' αὐτὴ πάλι εἶναι πρωτότυπη ὡς πρὸς τὴν ἐπόμενη, ἀλλὰ παράγωγη ὡς πρὸς τὴν προηγούμενη λέξη : στρατός. Τούτῃ ὅμως εἶναι πρωτότυπη ὡς πρὸς τὴν ἀκόλουθή της λέξη, ἀλλὰ εἶναι καὶ πρώτη στὴ σειρά καὶ δὲν παράγεται ἀπὸ καμὴν ἄλλη· γι' αὐτὸ λέγεται καὶ **ἀρχικὴ** ἢ **ριζικὴ** λέξη.

§ 329. Γιὰ νὰ γίνῃ μὴ παράγωγη λέξη, πρέπει στὸ θέμα μᾶς πρωτότυπης νὰ προστεθεῖ μὴ ἢ περισσότερες συλλαβές. Λ.χ. γραφ—ή, γραφ—έας, γραφ—εῖο κλπ.

Οἱ ἐπιπρόσθετες αὐτὲς συλλαβὲς λέγονται *παραγωγικὲς κα-
ταλήξεις*.

§ 330. Ἀκρό-πολη, ὄπλο-στάσιο, κατα-γράφω.

Ἐδῶ ἔχομε λέξεις, πού σχηματίζονται μὲ τὴν ἔνωση δυὸ
ἄλλων. Τέτοιος σχηματισμὸς μιᾶς λέξης ἀπὸ δυὸ ἄλλες λέγεται
σύνθεση.

§ 331. Ἡ λέξη, πού γίνεται μὲ σύνθεση δυὸ ἄλλων, λέγεται
σύνθετη. Οἱ δυὸ λέξεις, πού τίς παίρνομε, γιὰ νὰ σχηματί-
σουμε μιὰ σύνθετη, λέγονται *συνθετικὰ μέρη*· κι' ἡ πρώτη λέ-
γεται *πρῶτο συνθετικό*, ἡ δεύτερη *δεύτερο συνθετικό*. Δ. χ.
ἡ σύνθετη λέξη *μαυροπίνακας* ἔχει πρῶτο συνθετικό τὴ λέξη
μαῦρος καὶ δεύτερο συνθετικό τὴ λέξη *πίνακας*.

Ἡ λέξη, πού δὲν εἶναι σύνθετη, λέγεται *ἀπλή*. Δ. χ. οἱ λέ-
ξεις: γράφω, παίζω, ἔρχομαι, τραπέζι, καλὸς κλπ.

§ 332. Κατὰ τὰ προηγούμενα ὁ σχηματισμὸς νέων λέξεων
γίνεται ἢ μὲ παραγωγή ἢ μὲ σύνθεση. Πολλὲς φορές μιᾶς χρειά-
ζεται νὰ ξαίρουμε ἀπὸ ποιὰν ἀρχικὴ λέξη γίνεται μιὰ παράγωγη
ἢ ποιὰ εἶναι τὰ συνθετικὰ μέρη μιᾶς σύνθετης. Ἡ ἐργασία αὐτή,
γιὰ τὴν εὔρεση τῆς ἀρχῆς ἢ τῶν συστατικῶν μερῶν μιᾶς λέξης,
λέγεται *ἐτυμολογία* τῆς λέξης καὶ τὸ μέρος τῆς γραμματικῆς,
πού ἐξετάζει τὴν ἐτυμολογία τῶν λέξεων, λέγεται *ἐτυμολογικό*.

Σημ. Ἡ *ἔτυμος* (ἀρχαία λέξη) = ἀληθινός, πραγματικός. Ἡ *ἐτυμολο-
γία* λοιπὸν = ἡ εὔρεση τῆς ἀληθινῆς σημασίας πού ἔχει μιὰ λέξη.

Γραμματικοὶ ὅροι 1ου κεφ.

Παραγωγή. Λέξη παράγωγη. Λέξη πρωτότυπη. Λέξη ἀρχικὴ
ἢ ριζικὴ. Παραγωγικὴ κατάληξη. Σύνθεση. Λέξη σύνθετη. Συν-
θετικὰ μέρη. Πρῶτο συνθετικό. Δεύτερο συνθετικό. Ἀπλή λέξη.
Ἐτυμολογία. Ἐτυμολογικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Παράγωγα ρήματα.

§ 333. Ρήματα παράγονται :

α') από ὀνόματα (οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα)

β') από ἐπιρρήματα κ' ἐπιφωνήματα.

α') Ρήματα παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα.

§ 334. Τὰ ρήματα, ποὺ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα, φανερώ-
νουνε τίς περισσότερες φορὲς ὅτι τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἢ γίνεται
ἢ κάνει ἢ δίνει (παρέχει, προκαλεῖ) ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ
πρωτότυπο ὄνομα.

Λ. χ. βασιλεύω = εἶμαι βασιλιάς, φτωχαίνω = γίνομαι φτω-
χός, σχεδιάζω = κάνω σχέδια, χρωματίζω = δίνω χρῶμα, τρο-
μάζω (κάποιον) = προκαλῶ τρόπο κλπ.

§ 335. Οἱ πρὸ συνηθισμένες παραγωγικὲς καταλήξεις, ποὺ
παίρνουνε τὰ παράγωγα ρήματα, εἶναι :

1) — **εύω**· δοῦλ-ος : δουλ-εύω, μάγ-ος : μαγ-εύω, μάγειρ-ας :
μαγειρ-εύω, χαῖδ-ι : χαῖδ-εύω, χορ-ός : χορ-εύω, παιδ-ί : παιδ-
εύω, σκοπ-ός : σκοπ-εύω, λάτρ-ης : λατρ-εύω, βασιλ-ιάς : βα-
σιλ-εύω, φον-ιάς : φον-εύω, ταξιδ-ι : ταξιδ-εύω, ὄνειρ-ο : ὄνει-
ρεύ-ομαι, ἔμπορ-ας : ἔμπορ-εύομαι κλπ.

2) — **άζω**· φων-ή : φων-άζω, ἀγορ-ά : ἀγορ-άζω, δίκ-η :
δικ-άζω, ἀνάγκ-η : ἀναγκ-άζω, δόξ-α : δοξ-άζω, τρόμ-ος : τρομ-άζω,
δοκιμ-ή : δοκιμ-άζω, θυσί-α : θυσι-άζω, ἔξουσι-α : ἔξουσι-άζω,
ἴσι-ος : ἴσι-άζω, δηλητήρι-ο : δηλητηρι-άζω, ἄγι-ος : ἀγι-άζω,
ὑποψί-α : ὑποψι-άζω, νοίκ-ι : νοικι-άζω, χρεί-α : χρει-άζομαι κλπ.

3) — **ίζω**· φυλακ-ή : φυλακ-ίζω, προπαγάνδ-α : προπα-
γανδ-ίζω, δροσ-ιά : δροσ-ίζω, τροχ-ός : τροχ-ίζω, γκρεμν-ός :
γκρεμν-ίζω, φόβ-ος : φοβ-ίζω, ὄρκ-ος : ὄρκ-ίζω, πλοῦτ-ος :
πλουτ-ίζω, ἄσπρ-ος : ἄσπρ-ίζω, κίτριν-ος : κιτριν-ίζω, κόκκιν-ος :
κοκκιν-ίζω, ἀέρ-ας : ἀερ-ίζω, ἡλεχτρ-ο : ἡλεχτρ-ίζω, κέντρ-ο :
κεντρ-ίζω, ζύγ-ι : ζυγ-ίζω, χτέν-ι : χτεν-ίζω, ψαλλίδ-ι : ψαλ-

λιδ-ίζω, σαπούν-ι: σαπουν-ίζω, χρωμα (χρώματ-ος): χρωματ-ίζω, ανάθεμα (ανάθεματ-ος): αναθεματ-ίζω, φώς (φωτ-ός): φωτ-ίζω κλπ.

4) — **ώνω*** ρίζ-α: ριζ-ώνω, θάλασσ-α: θαλασσ-ώνω, μάζ-α: μαζ-ώνω, τέντ-α: τεντ-ώνω, χρυσός: χρυσ-ώνω, θολ-ός: θολ-ώνω, δοῦλ-ος: (ὑπο)δουλ-ώνω, ἐλεύθερ-ος: ἐλευθερ-ώνω, πάγ-ος: παγ-ώνω, κρύ-ο: κρυ-ώνω, λύτρ-ο: λυτρ-ώνω, χαντάκ-ι: χαντακ-ώνω, αὐλάκ-ι: αὐλακ-ώνω, στεφάν-ι: στεφαν-ώνω, ἀσήμ-ι: ἀσημ-ώνω κλπ.

5) — **αίνω*** θερμ-ός: θερμ-αίνω, ζεστ-ός: ζεστ-αίνω, ὑγρ-ός: ὑγρ-αίνω, ξερ-ός: ξερ-αίνω, χοντρ-ός: χοντρ-αίνω, γλυκ-ός: γλυκ-αίνω, πάθ-ος, παθ-αίνω, παχ-ύς: παχ-αίνω, πλατ-ύς: πλατ-αίνω, φαρδ-ύς: φαρδ-αίνω κλπ.

Σημ. Μερικά ρήματα σὲ —**αίνω** τελειώνανε παλαιότερα σὲ —**ύνω**: πλοῦτος: πλουταίνω (πλουτύνω), μικρός: μικραίνω (μικρύνω), παχύς: παχαίνω (παχύνω), πλατύς: πλαταίνω (πλατύνω), ἐλαφρός: ἐλαφραίνω (ἐλαφρύνω), βαρύς: βαραίνω (βαρύνω), ἀπαλός: ἀπαλαίνω (ἀπαλύνω) κλπ. Ὁ τύπος μὲ ν κρατιέται ἀκόμα στὸ ἀοριστικὸ θέμα.

6) — **ῶ** (συνηρημένα)* νίκ-η: νικ-ῶ, τόλμ-η: τολμ-ῶ, τιμ-ή: τιμ-ῶ, ὄρμ-ή: ὄρμ-ῶ, ἀπειλ-ή: ἀπειλ-ῶ, μάρτυρ-ας: μαρτυρ-ῶ, πόθ-ος: ποθ-ῶ, πένθ-ος: πενθ-ῶ, μέτρ-ο: μετρ-ῶ κλπ.

β') Ρήματα παράγωγα ἀπὸ ἐπιρρήματα κι' ἐπιφωνήματα.

§ 336. Πολλὰ λίγα ρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἀπὸ ἐπιφωνήματα κι' ἔχουνε παραγωγικὲς καταλήξεις:

1) — **ζω** (ἢ — **ίζω**) συχν-ά: συχνά-ζω, χώρι-α: χωρί-ζω, ἀντίκρι: ἀντικρί-ζω, ἀλλαλά: ἀλλαλά-ζω, γαῦ: γαυγ-ίζω.

2) — **εύω**. κοντ-ά: κοντ-εύω, ἀλάργ-α: ἀλαργ-εύω, ἀγνάντια: ἀγναντ-εύω. κλπ.

3) — **ώνω**. συμ-ά: συμ-ώνω, χαμηλ-ά: χαμηλ-ώνω κλπ.

2. Παράγωγα οὐσιαστικά.

§ 337. Οὐσιαστικά παράγονται: α') ἀπὸ ρήματα

β') ἀπὸ ἐπίθετα

γ') ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά.

α') Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα.

§ 338. Τὰ οὐσιαστικά, ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα, ὅταν φανερώνουν τὸ *πρόσωπο* ποὺ *ἐνεργεῖ*, ἔχουνε τὶς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις:

1) — *της*. ἔλευθερώνω (θ. ἔλευθερω-): ἔλευθερω-τής, λυτρώνω: λυτρω-τής, ὀργανώνω, ὀργανω-τής, χρυσώνω: χρυσω-τής, γανώνω: γανω-τής, μπαλώνω: μπαλω-τής, νικῶ (θ. νικα=νικη): νικη-τής, μετρῶ: μετρη-τής, τηλεγραφεῶ: τηλεγραφη-τής, τηλεφωνῶ: τηλεφωνη-τής, σκοπεύω: σκοπευ-τής, χορεύω: χορευ-τής, μαθαίνω (θ. μαθ-η): μαθη-τής, ὑφαίνω (θ. ὑφαν-): ὑφαν-τής, ψέλνω (θ. ψαλ-): ψάλ-της.

Ὁ ρηματικὸς *χαρακτήρας* *π* καὶ *β* μπροστὰ ἀπὸ τὸ *τ* τῶν τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων τρέπεται σὲ *φ*: κόβω (θ. κοπ-): κόφ-της, κλέβω (θ. κλεπ-): κλέφ-της, τριβῶ (θ. τριβ-): τριφ-της κλπ.

Ὁ ρηματικὸς *χαρακτήρας* *κ* καὶ *γ* μπροστὰ ἀπὸ τὸ *τ* τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων τρέπεται σὲ *χ*: διώχνω (θ. διωκ-): διώχ-της, δείχνω (θ. δεικ-): δείχ-της, συλλέγω (θ. συλλεγ-): συλλέχ-της, σφάζω (θ. σφαγ-): σφάχ-της, παίζω (θ. παιγ-): παίχ-της κλπ.

Ὁ ὁδοντικὸς ρηματικὸς *χαρακτήρας* μπροστὰ ἀπὸ τὸ *τ* τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων τρέπεται σὲ *σ*: πλάθω: πλάσ-της, σφραγίζω (θ. σφραγιδ-): σφραγισ-τής κλπ.

Σημ. 1. Τὰ παραπάνω παραδείγματα μᾶς δείχνουν, ὅτι τὰ οὐσιαστικά σὲ —*της*, ὅσα εἶναι παράγωγα ἀπὸ ρήματα φωνηεντόληχτα εἶναι ὅλα ὀξύτονα, ἐνῶ τὰ περισσότερα παράγωγα ἀπὸ ρήματα συμφωνόληχτα εἶναι παροξύτονα.

Σημ. 2. Τὰ θηλυκὰ τῶν παράγωγων οὐσιαστικῶν σὲ —*της* τελειώνουνε σὲ —*τρια* ἢ —*τρα*: μαθήτρια, ψάλτρια, χορεύτρια, ράφτρια κλπ.

2) — *τήρας*. σώνω: σω-τήρας, στρώνω: στρω-τήρας, καλῶ (ρ. θ. κλη-): κλη-τήρας. Μερικὰ παράγωγα σὲ —*τηρας* φανερώνουνε τὸ ὄργανο μὲς ἐνέργειας: καταβρέχ-ω: καταβροχ-τήρας, νίβ-ω: νιφ-τήρας, λάμπ-ω: λαμπ-τήρας κλπ.

3) — *τορας*. διδάσκω (διδάχ-ν-ω): διδάχ-τορας, ἐκλέγ-ω: ἐκλέχ-τορας, εἰσπράττω (ρ. θ. εἰσπραγ-): εἰσπράχ-τορας, κοσμῶ (θ. κοσμε-κοσμη-): κοσμή-τορας.

4) —**έας και —ός**· γράφω : γραφ-έας, βάφω : βαφ-έας, σφάζω (ρ. θ. σφαγ-) : σφαγ-έας, βόσκω : βοσκ-ός, σπέρ-ν-ω : σπορ-έας, αποστέλ-ν-ω : αποστολ-έας, συλλέγ-ω : συλλογ-έας, τρέφ-ω : τροφ-ός.

Σημ. Οὐσιαστικά (μ' οποιαδήποτε παραγωγική κατάληξη), παρὰ-γωγα ἀπὸ ρήματα, ποὺ ἔχουνε θεματικὸ φωνήεν ε σχηματίζονται πολ-λές φορές μὲ τροπὴ τοῦ ε σὲ ο.

§ 339. Τὰ οὐσιαστικά, ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα, ὅταν φανερώνουν **ἐνέργεια**, ἔχουνε τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις :

1) —**ά**· τέτοια οὐσιαστικά εἶναι παρὰ-γωγα ἀπὸ ρήματα, ποὺ ἔχουνε ρηματικὸ χαρὰχτῆρα ρ :

φέρνω (ρ. θ. φερ=φορ-) : φορ-ά, μεταφέρ(ν)ω : μεταφορ-ά, προφέρ(ν)ω : προφορ-ά, διαφθείρω : διαφθορ-ά κλπ.

2) —**ή**· ἀρπάζω (ρ. θ. ἀρπαγ-) : ἀρπαγ-ή, βρέχω (ρ. θ. βρέχ=βροχ-) : βροχ-ή, στρέφω (ρ. θ. στρεφ=στροφ-) : στροφ-ή, τρέφω ἢ θρέφω (ρ. θ. τρεφ=τροφ- ἢ θρεφ=θροφ-) : τροφ-ή ἢ θροφ-ή, ἐκλέγω (ρ. θ. ἐκλεγ=ἐκλογ-) : ἐκλογ-ή, πνέω (ρ. θ. πνε-ἢ πνο-) : πνο-ή, σπεύδω (ρ. θ. σπευδ=σπουδ-) : σπουδ-ή, φεύγω (ἀπὸ τὸ θ. φυγ-) : φυγ-ή, γράφ-ω : γραφ-ή.

3) —**ος**· τρέμ-ω (ρ. θ. τρεμ=τρομ-) : τρόμ-ος, τρέπ-ω (ρ. θ. τρεπ=τροπ-) : τροπ-ή, ἐλέγχ-ω : ἔλεγχ-ος, κόβω (ρ. θ. κοπ-) = κόπ-ος.

4) —**ία ἢ ιά**· ὁμιλῶ : ὁμιλ-ία (μιλῶ : μιλ-ιά), ἀγγέλλω : ἀγγε-λ-ία, μαρτυρῶ : μαρτυρ-ία ἢ μαρτυρ-ιά.

5) —**εία**· (καὶ μὲ συνίζηση : —**ιά**).

Τέτοια οὐσιαστικά παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ —**εύω** :

παιδεύ-ω : παιδ-εία, κολακεύ-ω : κολακ-εία, λατρεύ-ω : λα-τρεία, μαγεύ-ω : μαγ-εία, θεραπεύ-ω : θεραπ-εία βασιλεύ-ω : βα-σιλ-εία, ζηλεύ-ω : ζήλ-ια, δουλεύ-ω : δουλ-εία ἢ δουλιά (§ 51).

6) —**μή**· πληρώνω : πληρω-μή, γράφ-ω : (γραφ-μή=) γραμ-μή

7) —**μός**· χάνω : χα-μός, σκοτώνω : σκοτω-μός, λυτρώνω : λυτρωμός, πνίγω : πνιγ-μός, κατατρέχω : κατατρεγ-μός, διώχνω : διωγμός, τρανιάζω : τρανταγ-μός, διστάζω : δισταγ-μός, ἀγιάζω : αγιασμός, πειράζω : πειρασμός, σκάζω : σκασμός, ψέλνω (ρ. θ.

ψαλ-) : ψαλ-μός, παιδεύω : παιδε-μός μισεύω : μισε-μός.

8) — **σία** ἢ **σιά**· ἐργάζομαι : ἐργα-σία, ἐτοιμάζω : ἐτοιμα σία, φαντάζομαι : φαντα-σία, ξεγνοιάζω : ξεγνοια-σιά, βρίζω : βρι-σιά, μοιράζω : μοιρα-σιά, ζεσταίνομε : ζεστα-σιά κλπ.

9) — **ση** (**-ξη-ψη**)— (§ 125—127). λύνω : λύ-ση, φορτώνω : φόρτω-ση, θυμοῦμαι : θύμη-ση, ἀξιῶνω : ἀξίω-ση, κυβερνῶ : κυβέρνη-ση, βεβαιῶνω : βεβαίω-ση, ἐξετάζω : ἐξέτα-ση, συνάζω (ρ. θ. συναγ-) : σύναξη, συντάζω (ρ. θ. συνταγ-) : σύνταξη, φυλα(γ)ω (ρ. θ. φυλακ-) : φύλαξη, προκηρύχνω : προκηρύξη, καταλήγω : κατλήξη, εἰσπράττω (ρ. θ. εἰσπραγ-) : εἴσπραξη, λάμπω : λάμψη, τέρω : τέρωψη, θλίβω : θλίψη, στύβω : στύψη, πορεύω : πόρεψη, δουλεύω : δούλεψη, παιδεύω : παίδεψη (ἀλλά : ἐκπαιδεύω : ἐκπαιδευση) κλπ.

10) — **σιμο** (**-ξιμο,-ψιμο**)— (§ 147, 1). στρώνω : στρώ-σιμο, ψήνω : ψή-σιμο, βράζω : βρά-σιμο, πλαινῶ (ρ. θ. πλυν-) : πλύ-σιμο, τρέχω : τρέξιμο, πλέκω : πλέξιμο, φκιάχνω : φκιάξιμο, γράφω : γράψιμο κλπ.

§ 340. Τὰ οὐσαιστικά, πρὸ φανερώνουν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐνεργείας, ἔχουνε τὶς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις :

1) — **μα**· φανερώνω : φανέρω-μα, προσκυνῶ : προσκύνη-μα, κινῶ : κίνη-μα, (καὶ κουνῶ : κούνη-μα), μετρῶ : μέτρη-μα, τρώγω (ἀπὸ τὸ θ. φαγ-) : φάγω-μα, αἰσθάνομαι (ἀπὸ τὸ θ. αἶσθ-) : αἶσθη-μα, τραβάω (θ. τραβηγ-) : τράβηγ-μα, σπαράζω (ρ. θ. σπαραγ-) : σπάραγ-μα, τινάζω (ρ. θ. τίναγ-) : τίναγ-μα, χαράζω (ρ. θ. χαρακ-) : χαράγ-μα, πειράζω (ρ. θ. πειραγ-) : πείραγ-μα, πείθω : πείσ-μα, στολίζω (ρ. θ. στολιδ-) : στόλισ-μα, παιδεύω : παίδε-μα, χαϊδεύω : χαϊδε-μα κλπ.

2) — **ος**· πάσχω (ρ. θ. παθ-) : πάθ-ος, λαθεύω (ἀρχ. ρ. λαθ-) : λάθ-ος, γίνομαι : (ἀρχ. θ. γεν-) : γόν-ος.

3) — **μάρα, ούλα, ούρα**· κόβω : κομ-μάρα, αποσταίνω : αποστα-μάρα, σαστιζώ : σαστις-μάρα, τρέμω : τρεμ-ούλα, ανακατώνω : ανακατωσ-ούρα.

§ 341. Τὰ οὐσαιστικά, πρὸ φανερώνουν τὸν τόπο μιᾶς ἐνεργείας ἔχουνε τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις :

1) — **τήριο**· σκοπεύω : σκοπευ-τήριο, εκπαιδεύω : εκπαιδευ-τήριο, στυλβώνω : στυλβω-τήριο, κρατῶ : κρατη-τήριο, παρατη-ρῶ : παρατηρη-τήριο, διδάσκω (ρ. θ. διδαχ.) : διδαχ-τήριο, δικά-ζω : δικασ-τήριο, σπουδάζω : σπουδασ-τήριο, γυμνάζω : γυμνασ-τήριο, κλώθω : κλωσ-τήριο κλπ.

2) — **εἶο**· γράφω : γραφ-εἶο (τυπο-γραφ-εἶο), κυβερνῶ : κυ-βερν-εἶο, θάβω (ρ. θ. ταφ-) : (νεκρο) ταφ-εἶο.

§ 342. Τὰ οὐσιαστικά, πὺν φανερόνουνε τὸ **ὄργανο μιᾶς ἐνέργειας**, ἔχουνε τίς ἀκόλουθεσ καταλήξεις :

1) — **άνι, -όνι**, (ἀρχ. ρ. δρέπω) : δρεπ-άνι, τρυπῶ : τρυπ-άνι, περνῶ (ρ. θ. περ-) : περ-όνι.

2) — **ίδα**, γράφω : γραφ-ίδα, γλύφω : γλυφ-ίδα (ὀδοντογλυφ-ίδα), βόσκω : (προ)βοσκ-ίδα.

3) — **τήριο ἢ -τήρι**, διαβαίνω : διαβα-τήριο, πείθω : πεισ-τήριο, πιέζω : πиес-τήριο, (ἀρχ. ρ. θ. εἰσι-) : εἰσιτήριο, τρυπῶ : τρυπη-τήρι, πίνω (ἀρχ. θ. πο-) : πο-τήρι, κλαδεύω : κλαδευ-τήρι, θυμιατίζω (θ. θυμια-) : θυμια-τήρι.

4) — **τρα, -τρο, -ητρο (ἢ -θρα, -θρο, -ηθρο)**, ξύνω : ξύσ-τρα, κρεμῶ : κρεμάσ-τρα, θερμαίνω : θερμάσ-τρα, ση-μαίνω : σήμαν-τρο, σκιάζω (ρ. θ. σκιαχ-) : σκιάχ-τρο, κινῶ : κίνη-τρο, θέλω : θέλγ-ητρο, (ἀρχ. ρ. ἀποβαίνω) : ἀποβά-θρα· σαρώω : σάρω-θρο, ἔλω : ἔλκ-ηθρο.

5) — **τήρας**, λούζω : λουσ-τήρας, νίβω : νιφτ-ήρας.

β') Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα. *

§ 343. Τὰ οὐσιαστικά, πὺν παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα, εἶναι ὅλα ἀφηρημένα καὶ φανερόνουνε ἰδιότητες σχετικὰς μ' ἐκεῖνο πὺν σημαίνουνε τὰ πρωτότυπα ἐπίθετα. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ἔχουνε τίς ἀκόλουθεσ καταλήξεις :

1) — **ίλα**· μαῦρος : μαυρ-ίλα, κόκκινος : κοκκιν-ίλα, κίτρινος : κιτριν-ίλα, σάπιος : σαπ-ίλα, ξυνός : ξυν-ίλα.

2) — **άδα**· ἔξυπνος : ἔξυπν-άδα, ἄσπρος : ἀσπρ-άδα, μαῦρος : μαυρ-άδα, κόκκινος : κοκκιν-άδα, κίτρινος : κιτριν-άδα, ἄχνης :

ἀγν-άδα, θαμπός: θαμπ-άδα, φρόνιμος: φρονη-άδα, ἄγριος: ἄγρι-άδα, σβέλτος: σβελτ-άδα.

3) — **αμάρα**: βουβός: βουβ-αμάρα, κουτός: κουτ-αμάρα, σαχλός: σαχλ-αμάρα.

4) — **οσύνη**: δίκαιος: δικαι-οσύνη, ταπεινός: ταπειν-οσύνη, καλός: καλ-οσύνη, ἱερός: ἱερ-οσύνη, ἅγιος: ἅγι-οσύνη, ἄξιος: ἄξι-οσύνη, καπάτσος: καπατσ-οσύνη, ἐλεήμονας: ἐλεημ-οσύνη, εὐγνώμονας: εὐγνωμ-οσύνη.

5) — **ότητα**, — **ύτητα**: ἴσος: ἴσ-ότητα, ἀγαθός: ἀγαθ-ότητα, γενναῖος: γενναι-ότητα, λαμπρός: λαμπρ-ότητα, σταθερός: σταθερ-ότητα, βαρὺς: βαρ-ύτητα, παχύς: παχ-ύτητα, γλυκός: γλυκ-ύτητα.

Σημ. Τὰ οὐσιαστικά παράγωγα σὲ —ότητα βρίσκονται σπανιότερα καὶ μὲ παραγ. κατάληξη —ότη: ἰσότη, ἀγαθότη, γενναότη κλπ.

6) **ία**: σοφός: σοφ-ία, φίλος: φιλ-ία, φιλότιμος: φιλοτιμ-ία, φιλόδοξος: φιλοδοξ-ία, φιλόανθρωπος: φιλανθρω-πία, φτώχης: φτώχεια, κακός: κάκια (καὶ κακία), ἔρμος: ἔρμη-ία (ἢ ἔρμη-ιά) (ἀρχ. εὐώδης): εὐωδία, εὐωδιά κλπ,

7) — **εἶα**: Αὐτὰ γίνονται ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα σὲ —ης ἐπίθετα (§169, 3). Ἐπιμελής: ἐπιμέλεια, ἀμελής: ἀμέλεια, εὐσεβής: εὐσέβεια, εἰλικρινής: εἰλικρίνεια, ἀφελής: ἀφέλεια.

γ') Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά.

α') Ὑποκοριστικά.

§ 344. Πολλὰ οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά φανερώουνε μικρότερη τὴν ἰδίαν ἔννοια, πού ἔχει τὸ πρωτότυπο. Αὐτὰ τὰ μεταχειρίζομαστε ἢ γιὰ νὰ παραστήσουμε κατιτὶ μικρὸ ἢ γιὰ νὰ δείξουμε περιφρόνηση ἢ γιὰ νὰ μιλήσουμε χαϊδευτικά.

Τὰ οὐσιαστικά αὐτοῦ τοῦ εἶδους λέγονται **ὕποκοριστικά** καὶ ἔχρυνε τίς ἀκόλουθες καταλήξεις:

1) — **άκι**, — **άκος**, — **άκης**: παιδί: παιδ-άκι, πουλί: πουλ-άκι, σκύλος: σκυλ-άκι, γάτα: γατ-άκι, τραπέζι: τραπέζ-άκι, σπίτι: σπιτ-άκι, ἀδερφός: ἀδερφ-άκι, χαρτί: χαρτ-άκι, σκαμνί: σκα-

μν-άκι, ἄνθρωπος: ἀνθρωπ-άκος, γιατρός: γιατρ-άκος, μαθητής: μαθητ-άκος, ἀράπης: ἀραπ-άκος, πατέρας: πατερ-άκης, Σπύρος: Σπυρ-άκης, Γιώργος: Γιωργ-άκης, κλπ.

2 — **άριο*** ἄνθρωπος: ἀνθρωπ-άριο, κήπος: κηπ-άριο, βιβλίο βιβλι-άριο, ὄν (γεν. ὄντ-ος): ὄντ-άριο κλπ.

3) — **ούλης**, — **ούλα**, — **ούλι*** πατέρας: πατερ-ούλης, παπούς: παπ-ούλης, μητέρα: μητερ-ούλα, ἀδερφή: ἀδερφ-ούλα, βάρκα: βαρκ-ούλα, κοπέλα: κοπελ-ούλα, σάκος: σακούλα, σάκος: σακ-ούλι κλπ.

4) — **ούδα**, — **ούδι*** Μάρω: Μαρούδα, κοπέλα: καπελ-ούδα, κοπελ-ούδι, ἄγγελος: ἀγγελ-ούδι κλπ.

5) — **ίτσα*** μύγα: μυγ-ίτσα, ξιλιά: ξιλ-ίτσα, γάτα: γατ-ίτσα, πένα: πεν-ίτσα, πέτρα: πετρίτσα, πόρτα: πορτ-ίτσα, μύτη: μυτ-ίτσα κλπ.

6) — **ύλλιο** και — **ίδιο*** δάσος: δασ-ύλλιο, ἄλσος: ἄλσ-ύλλιο, εἶδος: εἶδ-ύλλιο, κράτος: κρατ-ίδιο κλπ.

7) — **ίσκος*** δρόμος: δρομ-ίσκος, πύργος: πυργ-ίσκος, ἄνθρωπος: ἀνθρωπ-ίσκος κλπ.

β') Μεγεθυντικά.

§ 345. Μερικά οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά φανε-
ρώνουνε μεγαλωμένη τὴν ἴδια ἔννοια, πρὶν ἔχει τὸ πρωτότυπο.
Αὐτὰ τὰ μεταχειρίζομαστε πολλὰς φορές γιὰ νὰ παραστήσουμε
κάτι μεγάλο, ἢ γιὰ νὰ περιγελάσουμε κάποιον. Τὰ οὐσιαστικά
αὐτοῦ τοῦ εἶδους λέγονται **μεγεθυντικά** κι' ἔχουνε τίς ἀκόλου-
θες καταλήξεις:

1) — **ος** και — **αρος*** μύτη: μύτ-ος ἢ μύτ-αρος, σκύλος: σκύ-
λ-αρος, παιδί: παιδ-αρος κλπ.

2) — **α** — **άρα** και — **ούκλα*** κεφάλι: κεφάλ-α, πόδι: ποδ-άρα,
χέρι: χερ-ούκλα, ποδάρι: ποδαρ-ούκλα.

3) — **αράς*** κοιλιά: κοιλ-αράς, τάλαρο: ταλλ-αράς, πόδι:
ποδ-αράς, ὕπνος: ὕπν-αράς κλπ.

γ') Περιεχτικά.

§ 346. Μερικά ουσιαστικά παράγωγα από άλλα ουσιαστικά σημαίνουν το μέρος, πού περιέχει πολλά από εκείνα πού φανερώνει το πρωτότυπο ή σημαίνουν το πλήθος πολλών όμοιων ουσιαστικών, πού βρίσκονται στο ίδιο μέρος.

§ 347. Τα ουσιαστικά αὐτοῦ τοῦ εἵδους λέγονται περιεχτικά κι' ἔχουνε τὴν παραγωγικὴ κατὰληξη: —ώνας Λ.χ.

ὄρνιθα: ὄρνιθ-ώνας, στρατός: στρατ-ώνας, πεῦκο: πευκ-ώνας, ἄχυρο: ἄχυρ-ώνας, ἐλιά (ἀρχ. ἐλαία): ἐλαι-ώνας, ἀμπέλι: ἀμπελ-ώνας κλπ.

δ') Τοπικά.

§ 348. Πολλά ουσιαστικά παράγωγα από άλλα ουσιαστικά σημαίνουν τὸν τόπο, ὅπου μένει ἢ ἐργάζεται ἐκεῖνο πού φανερώνει το πρωτότυπο.

§ 349. Τέτοια ουσιαστικά λέγονται τοπικά κι' ἔχουνε τίς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις:

1) —εῖο· βιβλιοπώλης: βιβλιοπωλ-εῖο, χαρτοπώλης: χαρτοπωλ-εῖο, κρεοπώλης: κρεοπωλ-εῖο, δασάρχης: δασαρχ-εῖο, λιμενάρχης: λιμεναρχ-εῖο, πατριάρχης: πατριαρχ-εῖο, δήμαρχος: δήμαρχ-εῖο, στρατηγός: στρατηγ-εῖο, ἀρχηγός: ἀρχηγ-εῖο, ὑπουργός: ὑπουργ-εῖο, ζαχαροπλάστης: ζαχαροπλαστ-εῖο, ταχυδρόμος: ταχυδρομ-εῖο, τηλεγράφος: τηλεγραφ-εῖο κλπ.

Σημ. Μερικά ουσιαστικά πού τελειώνουν σὲ —πωλεῖο παθαίνουν συνίζηση καὶ βρίσκονται κάποτε μὲ τύπο πού ἔχει κατεβασμένο τὸν τόνο στὴ λήγουσα: —πουλιό. Λ.χ. κρεοσπουλιό, κρεοπουλιό κλπ.

2) —ικο, (—άδικο, —ήδικο)· αὐτὰ παράγονται ἀπὸ οὐσιαστικά ἀρσενικά σὲ —ας καὶ σὲ —ης ἀνισσύνλλαβα (§ 93, 102)· μπακάλης: μπακάλ-ικο, μανάβης: μανάβ-ικο, χασάπης: χασάπ-ικο, λουκουμάς (πληθ. λουκουμάδες): λουκουμάδ-ικο, παπλωματὰς (πληθ. παπλωματάδες): παπλωματάδ-ικο, χαλβατζῆς (πληθ. χαλβατζῆδες): χαλβατζήδ-ικο, στραγαλιτζῆς: στραγαλιτζήδ-ικο κλπ.

ε') Ἑθνικά ἢ τοπωνυμικά.

§ 350. Πολλὰ οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα ἔθνων, χωρῶν, πόλεων [καὶ γενικά τόπων σημαίνουν ἐκείνον πρὸς ὃν ἂν ἴκηται ἢ κατὰγεται ἀπὸ ἐκεῖνο πρὸς φανερώσει τοῦ πρωτότυπου. Τὰ οὐσιαστικά αὐτοῦ τοῦ εἶδους λέγονται **ἑθνικά ἢ τοπωνυμικά** καὶ ἔχουνε τὴν ἀκόλουθε καταλήξει.

1) —ιος· Κορίνθος: Κορίνθ-ιος, Κύπρος: Κύπρ-ιος, Σμύρνη: Σμυρν-ιος.

Ἡ κατάληξις —ιος στὰ οὐσιαστικά, τὰ παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα πρὸς τελειώνουνε σὲ —α, γίνεται: —αῖος. Δ.χ.

Ἀθήνα: Ἀθην-αῖος, Ὑδρα: Ὑδρ-αῖος, Κερκυρα: Κερκυρ-αῖος, Θήβα: Θηβ-αῖος κλπ.

Σημ. Τὰ θηλυκὰ τῶν οὐσιαστικῶν σὲ —ιος (—αῖος) τελειώνουνε σὲ —α: Σμυρνιά, Ἀθηναία, Κερκυραία κλπ.

2) —της, —άτης, —ιάτης, —ήτης, —ίτης, —ώτης, —ιώτης· Ἀσία: Ἀσιά-της, χωριό: χωρι-άτης, Μενίδι: Μενιδι-άτης, Σπάρτη: Σπαρτ-ιάτης, Μάνη: Μαν-ιάτης, Αἴγινα: Αἰγιν-ήτης, Πόλη: Πολ-ίτης, Ἀνατολή: Ἀνατολ-ίτης, Ἡπειρος: Ἡπειρ-ώτης, Σούλι: Σουλι-ώτης, Χιό: Χι-ώτης, νησί: νησι-ώτης, Βόλος: Βολ-ιώτης, Πύργος: Πυργ-ιώτης, Ρούμελη: Ρουμελι-ώτης κλπ.

Σημ. Τὰ ἑθνικά ἢ τοπωνυμικά οὐσιαστικά σὲ —της ἔχουνε τὸ θηλυκὸ σὲ —τις: Μενιδιάτις, Σπαρτιάτις, Χιώτις, Ρουμελιώτις κλπ.

3) —νός, —ανός, —ιανός, —ηνός, —ινός· Βυζάντιο: Βυζαντι-νός, Ἀφρική: Ἀφρικ-ανός (καὶ Ἀφρικ-ανός), Ἀμερική: Ἀμερικ-ανός (καὶ Ἀμερικ-ανός), Σύρος: Συρ-ιανός, Ψαρά: Ψαρ-ιανός, Πάργα: Παργ-ιανός, Τρίκαλα: Τρικαλ-ηνός, Λεβάντες: Λεβαντ-ίνος, Τάραντα: Ταραντ-ίνος κλπ.

Σημ. Τὰ ἑθνικά ἢ τοπωνυμικά οὐσιαστικά σὲ —νός ὀξύτερα ἔχουνε τὸ θηλυκὸ σὲ —η: Βυζαντινή, Συριανή, Ψαριανή κλπ. Τὰ παροξύνοντα σὲ —νός ἔχουνε τὸ θηλυκὸ σὲ —α: Ἀμερικάνα, Λεβαντίνα, Ταραντίνα κλπ.

στ') Πατρωνυμικά.

§ 351. Πολλὰ οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά

σημαίνουνε τὸ παιδί ἢ τὸν ἀπόγονο ἐκείνου, πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο. Τὰ οὐσιαστικά αὐτοῦ τοῦ εἵδους λέγονται **πατρωνυμικά** κι' ἔχουνε τίς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις :

1) — **ίδης (θηλ. —ίδα)**. Πέλοπας: Πελοπ-ίδης, Ἡρακλῆς (ἀρχ. θ. Ἡρακλε-): Ἡρακλείδης, Ἀτρεάς: Ἀτρεΐδης, Δαναός: Δαναΐδα.

Σημ. Ἀπὸ τέτοιου εἵδους πατρωνυμικά οὐσιαστικά ἔγιναν πολλὰ σημερνὰ κύρια ὀνόματα (οἰκογενειακά) σέ —δης (—άδης, —ίδης). Λ.χ. Ἀντρέας: Ἀντρε-άδης, Φώτιος: Φωτι-άδης, Νικόλας: Νικο-λα-ίδης κλπ.

2) — **όπουλο (θηλ. —οπούλα)**, βασιλιάς: βασιλ-όπουλο, (βασιλοπούλα), πρίγκηπας: πριγκηπ-όπουλο (πριγκηπ-οπούλα), ἐπαρχιώτης: ἐπαρχιωτ-όπουλο, χωριάτης: χωριατ-όπουλο κλπ.

Σημ. Πολλὰ σημερνὰ κύρια (οἰκογενειακά) ὀνόματα σχηματίστηκαν μὲ τὴν πατρωνυμικὴ παραγωγικὴ κατάληξη: —όπουλος. Λ.χ. Σπύρος: Σπυρ-όπουλος, Νικόλος: Νικολ-όπουλος, Χρῆστος: Χριστ-όπουλος κλπ.

ζ') Ἑπαγγελματικά.

§ 352. Μερικὰ οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά σημαίνουν ἐπάγγελμα σχετικὸ μ' ἐκεῖνο πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ λέγονται **ἐπαγγελματικά** κι' ἔχουνε τίς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις :

1) — **άς**. ψωμί: ψωμ-άς, γάλα (θ. γαλατ—): γαλατ-άς, πάλωμα (θ. παπλωματ—): παπλωματ-άς κλπ.

2) — **άρης, —ιάρης**. περιβόλι: περιβολ-άρης, γαϊδούρι: γαϊδουρ-ιάρης, κάρβουνο: καρβουν-ιάρης κλπ.

3) **τζής**. φανάρι: φαναρ-τζής, χαλβάς: χαλβα-τζής, καφές: καφε-τζής κλπ.

η') Σχευικά.

§ 353. Πολλὰ οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά σημαίνουνε πρόσωπα ἢ πράγματα, πού ἔχουνε κάποια σχέση μ' ἐκεῖνο πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο. Τὰ οὐσιαστικά αὐτοῦ τοῦ εἵδους λέγονται **σχευικά** κι' ἔχουνε τίς ἀκόλουθες καταλήξεις :

1) —της, —ίτης, —ώτης· δημος: δημό-της, πόλη: πολ-ίτης, τέχνη: τεχν-ίτης, ὄπλο: ὄπλ-ίτης, δεσμά: δεσμ-ώτης, στρατιά: στρατι-ώτης, κλπ.

2) —ιστής (καὶ —ισμός)· Ἕλληνας: ἑλλην-ιστής, ἑλλην-ισμός, Λατίνος: λατιν-ιστής, λατιν-ισμός, Ὀμηρος: ὀμηρ-ιστής, Βούδας: βουδ-ιστής, Θεός: θε-ϊστής, θε-ϊσμός, ὕλη: ὕλ-ιστής, ὕλ-ισμός, ἄνθρωπος: ἀνθρωπ-ιστής, ἀνθρωπ-ισμός.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἐγινε καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία ἐγώ: ἐγωῖστής, ἐγωῖσμός.

Σημ. Τὰ παράγωγα οὐσιαστικά σὲ —ιστής ἔχουνε τὸ θηλυκὸ σὲ —ίστρια: ἑλληνίστρια, ἀνθρωπίστρια, ἐγωῖστρια κλπ.

3) —ία· κηδεμόνας: κηδεμον-ία, ἡγεμόνας: ἡγεμον-ία, πρόεδρος: προεδρ-ία, συκοφάντης: συκοφαντ-ία, ὑπηρετής (ὑπηρετ=ὑπηρεσ): ὑπηρεσ-ία, εὐεργέτης (εὐεργετ=εὐεργεσ) εὐεργεσία κλπ.

4) —ότητα, —οσύνη· θεός: θε-ότητα, ἄνθρωπος: ἀνθρωπ-ότητα, ἀδερφός: ἀδερφ-ότητα, ἀδερφ-οσύνη, χριστιανός: χριστιαν-οσύνη κλπ.

5) —άτο· δούκας: δουκ-άτο, πρίγκηπας: πριγκηπ-άτο, προλέταριος: προλεταριάτο, ἀδερφός: ἀδερφ-άτο κλπ.

3. Παράγωγα ἐπίθετα.

§ 354. Ἐπίθετα παράγονται:

α') ἀπὸ ρήματα

β') ἀπὸ οὐσιαστικά

γ') ἀπὸ ἄλλα ἐπίθετα.

α') Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα.

§ 355. Τὰ ἐπίθετα ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα ἔχουνε τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις:

1) —τος· τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ἢ ἔχουνε τὴν ἴδια σημασία, ποὺ ἔχει καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ τοῦ ρήματος, ἢ σημαίνουν ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ ἢ ποὺ πρέπει νὰ πάθει ὅ,τι φανερώνει τὸ πρωτότυπο ρῆμα. Λ.χ.

λύνω: λυτός (=λυμένος), γράφω: γραφ-τός (=γραμμένος),

σφίγγω : σφιγτός (=σφιγμένος), σκαλίζω : σκαλισ-τός (=σκαλισμένος), φουντώνω : φουντω-τός (=φουντωμένος), κατορθώνω : κατορθω-τός (=πὺν μπορεῖ νὰ κατορθωθεῖ), αἰσθάνομαι : (ρ.θ. αἰσθ-η-) : αἰσθη-τός (=πὺν μπορεῖ νὰ τὸν αἰσθανθεῖ κανεῖς), κινεῖσθαι : κινη-τός (=πὺν μπορεῖ νὰ κινεῖται), ἀγαπῶ : ἐγσπη-τός (=πὺν ἀξίζει ν' ἀγαπιέται) κλπ.

Σημ. Πολλὰ ἐπίθετα σὲ -τος, παράγωγα ἀπὸ ρήματα, βρίσκονται πάντα σύνθετα μὲ τὸ α τὸ στερεητικό : ἀμάραντος, ἀθάνατος, ἀκούρα-στος, ἀκράτητος, ἀνάλλαχτος, ἄφραστος, ἀσπούδαχτος, ἀγίνωτος, ἀγέν-νητος κλπ.

2) —**άτος**· τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ἰσοδυναμοῦνε μὲ ἐνεργητικὴ ἢ παθητικὴ μετοχὴ. Τρέχω : τρεχ-άτος (=τρέχοντας), φευγ-άτος (=ἐκεῖνος πὺν ἔχει φύγει).

3) —**νός**, —**ρός**, —**ερός**· τὰ ἐπίθετα αὐτὰ φανερώουν ἰδιό-τητα σχετικὴ μὲ τὸ πρωτότυπο. Λ.χ. τέρω : τερπ-νός, λάμπω : λαμπ-ρός, φαίνομαι (ρ.θ. φαν—) : φαν-ερός, θλίβω : θλιβ-ερός κλπ. (=ἐκεῖνος πὺν τέρει, πὺν λάμπει, πὺν φαίνεται, πὺν θλί-βει κλπ.).

4) —**τικός**· τὰ ἐπίθετα αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον πὺν εἶναι ἱκανὸς νὰ κάμει αὐτὸ πὺν φανερώνει τὸ πρωτότυπο ρῆμα. Λ.χ. αἰσθάνομαι : αἰσθαν-τικός, μαγεύω : μαγευ-τικός, κολακεύω : κολακευ-τικός, διδάσκω : (ρ.θ. διδαχ—) : διδαχ-τικός, προβιβάζω : προβιβασ-τικός, γυμνάζω : γυμνασ-τικός, συμπαθῶ : συμπαθη-τικός κλπ.

Σημ. Μερικὰ ἐπίθετα σὲ -ικός, παράγωγα ἀπὸ ρήματα, βρίσκον-ται στὸ οὐδέτερο γένος μὲ σημασία οὐσιαστικοῦ : τὸ καθαρχικό, τὸ ἐνδειχτικό, τὸ ἀποδειχτικό κλπ. Ἐπίσης μερικὰ τέτοιον εἶδους βρί-σκονται στὸ οὐδέτερο τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ καὶ σημαίνουνε τὰ ἔξοδα μιᾶς ἐργασίας : τὰ ξυριστικά, τὰ ραφτικά, τὰ ζυγιστικά, τὰ φορ-τωτικά, τὰ μεταφορικά, τὰ ταχυδρομικά κλπ.

5) —**σιμος**· τὰ ἐπίθετα αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον πὺν εἶναι κατάλληλος νὰ πάθει αὐτὸ πὺν φανερώνει τὸ πρωτότυπο ρῆμα. Λ.χ. τρώω (θ. φαγ-ω) : φαγώ-σιμος, ἀνταλλάζω (θ. ἀνταλλαγ-): ἀνταλλά-ξιμος, κατοικῶ : κατοικῆ-σιμος, κλπ.

β') **Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά.**

§ 356. Ὅσα ἐπίθετα, παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά, σημαίνουν δι' ἔχουσαν σχέσιν ἢ ἀνήκουσαν σ' ἐκεῖνο πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο, παίρουνε τίς ἀκόλουθες παραγωγικὰς καταλήξεις :

1) —**ιος**, —**αῖος**, —**εῖος**, —**οῖος**· οὐρανός : οὐράν-ιος, Μααρθώνας : Μααρθών-ιος, αἰώνας : αἰών-ιος, νότος : νότ-ιος, λόγος : λόγ-ιος, τιμή : τίμ-ιος, ψόφος : ψόφ-ιος — ἀρχή : ἀρχ-αῖος, σπουδή : σπουδ-αῖος, μέση : μεσ-αῖος — ἄντρας : ἀντρ-εῖος, γυναικα : γυναικ-εῖος — γέλιο : γελ-οῖος κλπ.

Σημ. Μερικὰ ἐπίθετα σὲ —**ιος** καὶ —**εῖος** πήρανε τὸ νόημα οὐσιαστικοῦ : δῆμος : δῆμιος, μέγας : μεγαλ-εῖο (οὐδέτ.) Ἐπίσης πολλὰ οὐδέτερα σὲ —**εῖο**, πού παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα, πήρανε τὸ νόημα οὐσιαστικοῦ καὶ φανερώνουνε τὸ ἴδιον, πού ἔγινε μὲ τὴ διαπνὴ ἢ πρὸς τιμὴ κάποιου. Λ. χ. Βαρβάκης : Βαρβάκ-εῖο, Ἀρσάκης : Ἀρσάκ-εῖο, Ἀβέρωφ : Ἀβερῶφ-εῖο. κλπ.

2) —**κός**, —**ακός**, —**ικος**, —**ιακός**· ἁρμονία : ἁρμονι-κός, οἰκογένεια : οἰκογενεια-κός, ἥλιος : ἡλι-ακός, τελωνεῖο : τελωνει-ακός, Ἀθήνα : Ἀθηνα-ῖκος, σκηνή : σκην-ικός, νύφη : νυφ-ικός, κράτος : κρατ-ικός, ἔθνος : ἔθν-ικός, κόμμα (θ. κομματ-) : κομμα-τικός, Ἀμερικανός : Ἀμερικαν-ικός (ἢ Ἀμερικάν-ικός), Κινέζος : Κινέζ-ικός, Μενιδιάτης : Μενιδιάτ-ικός, χωριάτης : χωριάτ-ικός, σελήνη : σελην-ιακός, σύνορο : συνορ-ιακός κλπ.

Σημ. Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα σὲ —**ικός** πολλὰ θηλυκὰ πήρανε τὸ νόημα οὐσιαστικοῦ καὶ φανερώνουνε τέχνη, ἐπιστήμη, μάθησις κλπ. Λ. χ. γραμματικὴ, μουσικὴ, ὥδική, ρητορικὴ, ψαλτικὴ κλπ. Ἐπίσης μερικὰ τέτοιον εἶδους ἐπίθετα μὲ σημασία οὐσιαστικοῦ βρίσκονται καὶ στὸ οὐδέτερο τοῦ πληθυντικοῦ : Μαθηματικά, Φυσικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ἑλληνικά κλπ.

3) —**τικός**, —**άτικός**, —**ιάτικός**· ἀποκριά : ἀποκριά-τικός, πρωταπριλιά : πρωταπριλιά-τικός, παιδί : παιδι-άτικός, Κυριακή : Κυριακ-άτικός, χειμώνας : χειμῶν-ιάτικός, ἄνοιξη : ἀνοιξ-ιάτικός κλπ.

4) —**ίκιος**, —**ίσιος**, —**ίστικός**· ἄντρας : ἀντρ-ίκιος, σκυλί : σκυλ-ίσιος, παιδάκι : παιδ(ι)ακ-ίσιος, κορίτσι : κοριτσ-ίστικός κλπ.

§ 357. Ὅσα ἐπίθετα, παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικά, φανερών-

νουνε τὸ χρώμα πού ἔχει τὸ πρωτότυπο, παίρνουνε τὴν παραγωγική κατάληξη —ύς. Λ. χ. θάλασσα: θαλασσύς, πορτοκάλι: πορτοκαλλύς, βύσινο: βυσινύς, τριαντάφυλλο: τριανταφυλλύς, καφές: καφετύς, στάχτη: σταχτύς κλπ.

§ 358. Ὅσα ἐπίθετα δηλώνουν ἐκεῖνον πού ἔχει σὲ ἄρκετὸ βαθμὸ τὴν ἰδιότητα πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο, παίρνουνε τὶς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις:

1) —*αρης*, —*ιαρης*: γκρίνια: γκρινι-αρης, σάλιο: σαλι-αρης, ζήλια: ζηλι-αρης, πείσμα (θ. πεισματ—): πεισματ-αρης, μεροκάματο: μεροκαματ-ιαρης, σκάνταλο: σκανταλ-ιαρης κλπ.

2) —*λός*, —*ηλός*, —*ουλός*, —*λέος*: σιωπή: σιωπη-λός, σφρίγος: σφριγ-ηλός, ὕψος: (ὕ)ψ-ηλός, παχύς: παχ-ουλός, νερό: νερ-ουλός, πείνα: πεινα-λέος, δίψα: διψα-λέος, ψώρα: ψωρα-λέος κλπ.

γ') Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ἄλλα ἐπίθετα.

§ 359. Ὅσα ἐπίθετα, παράγωγα ἀπὸ ἄλλα ἐπίθετα, δηλώνουν ἐκεῖνον πού ἔχει σὲ μικρὸ βαθμὸ τὴν ἰδιότητα πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο, λέγονται *ὑποκοριστικὰ ἐπίθετα*.

Τέτοια ἐπίθετα ἔχουνε τὶς παραγωγικὲς καταλήξεις —*ούλης*, —*ούλα*, —*ούλι* (ἢ —*ούλικο*) καὶ —*ούτσικος*, —*ούτσικη*, —*ούτσικο*.

φτωχός: φτωχ-ούλης, φτωχ-ούλα, φτωχ-ούλι ἢ φτωχ-ούλικο καὶ φτωχ-ούτσικος, η, ο, μικρός: μικρ-ούλης, —ούλα, —ούλι ἢ —ούλικο καὶ μικρ-ούτσικος, η, ο, ὠραῖος: ὠραι-ούτσικος, η, ο, ψηλός: ψηλ-ούτσικος, η, ρ.

§ 360. Ἐπίθετα πού δηλώνουν ἐκεῖνον πού ἔχει μορφή σχετική μ' αὐτὸ πού φανερώνει τὸ πρωτότυπο παίρνουνε τὴν παραγωγική κατάληξη: —*ωπός*.

ἄγριος: ἀγρι-ωπός, κίτρινος: κιτριν-ωπός, κόκκινος: κοκκιν-ωπός, πράσινος: πρασιν-ωπός κλπ.

δ') Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ἐπιρρήματα.

§ 361. α') Ἐπίθετα πού παράγονται ἀπὸ χρονικὰ ἐπιρρήματα ἔχουνε τὶς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις:

1) —*νός*, —*ινός*, —*ανός** πέρσι (ἢ πέρυσσι): περσι-νός (ἢ περυσινός), ἐφέτος (ἢ φέτος): ἐφει-ινός (ἢ φει-ινός), σήμερα: σημερ-ινός, (ἢ σημερονός), χτές: χτεσ-ινός, αὔριο αὐρι-ανός κλπ.

2) —*μος*, —*ιμος** πρῶι: πρῶ-ιμος, (ἀρχ. ἐπιρ. ὀψέ): ὀψ-ιμος.

β') Τὰ ἐπίθετα ποὺ παράγονται ἀπὸ τοπικὰ ἐπιρρήματα ἔχουνε τίς παραγωγικὲς καταλήξεις —*νός* καὶ —*ινός*. Μακριά: μακρι-νός, κοντά: κοντ-ινός, πλά(γ)ι: πλα(γ)-ινός κλπ.

4. Παράγωγα ἐπιρρήματα.

§ 362. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, ρήματα, μετοχὲς ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα. Τὰ παράγωγα ἐπιρρήματα ἔχουνε τίς ἀκόλουθες καταλήξεις:

1) —*οῦ** αὐτός: αὐτοῦ, ἄλλος: ἄλλου, (ἀρχ. πᾶς, πληθ. πάντ-ες): παντ-οῦ.

2) —*θε** ἐδῶ: ἐδῶθε, ἐκεῖ: ἐκεῖθε, ἄλλοῦ: ἄλλοῦθε.

3) —*τε*, —*οτε** ἄλλος: ἄλλοτε, (ἀρχ. πᾶς, πάντ-ες): πάντ-οτε (ἢ καὶ πάντ-α.)

4) —*α** τέτοια ἐπιρρήματα σχηματίζονται ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ οὐδετέρου πληθ. τῶν ἐπιθέτων σὲ —*ος* (§ 182, α').

Ὡραῖος: ὥραϊα, ἄσχημος: ἄσχημα, ὁμορφος: ὁμορφα, καλός: καλά, χαρούμενος: χαρούμενα, εὐτυχισμένος: εὐτυχισμένα.

Ἐπίσης παρόμοια ἐπιρρήματα σὲ —*α* σχηματίζονται ἀπὸ τὰ οὐδεν. συγκριτικὰ καὶ ὑπερθετικὰ ἐπίθετα: ὠραιότερα, καλύτερα, βεβαιότατα, σοφότατα κλπ.

δ) —*ῶς** βέβαιος: βεβαίως, καλός: καλῶς, ἀκριβός: ἀκριβῶς, ἴσος: ἴσως, ἄλλος: ἄλλως (καὶ ἀλλιῶς ἢ ἀλλιῶτικα) ἄμεσος: ἀμέσως, ἀπλός: ἀπλῶς κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Τὸ πρῶτο συνθετικό.

§ 363. Τὸ α' συνθετικὸ στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νὰ εἶναι :

α') Οὐσιαστικὸ (χαρτο-πώλης)

β') ἐπίθετο (καλό-καρδος)

γ') ρῆμα (γραφο-λόγος)

δ') ἄκλιτο μέρος τοῦ λόγου (περι-μένω).

α') Τὸ οὐσιαστικὸ ὡς α' συνθετικό.

§ 364. 1) Σὲ μερικὲς σύνθετες λέξεις τὸ οὐσιαστικὸ, ὅταν εἶναι α' συνθετικὸ, κρατεῖ ἄκέριο τὸ θέμα του : νικη-φόρος, σκία-μαχῶ, δημο-κρατία, ἀνεμό-μυλος, ἀνθρωπο-μάζωμα κλπ.

2) Στίς περισσότερες ὅμως σύνθετες λέξεις τὸ οὐσιαστικὸ, ὅταν εἶναι α' συνθετικὸ, μετασχηματίζει τὸ θέμα του σὲ ο (ἂν δὲν τελειώνει σὲ ο). Λ.χ. γλωσσο-δέτης, χωρο-φύλακας, διαφνο-στόλιστος, ψωμο-ζήτητης, παιδο-μάζωμα, λιμνο-θάλασσα, ψαρό-βαρκα, φωνο-γράφος, φωτο-γράφος, γιγαντο-μαχία κλπ.

§ 365. 1) Τὸ ὄνομα γῆ, ὅταν μπαίνει ὡς α' συνθετικὸ, ἢ μένει ἄκέριο ἢ μετασχηματίζει τὸ θέμα του σὲ γεω- ἢ γαιο- (ἀπὸ τὴν ἀρχ. λέξιν γαῖα). Λ.χ. γή-πεδο, γεω-γράφος, γεω-μέτρης, γεω-πόνος, γεω-λόγος, ἀλλὰ γαιο-χτήμονας.

2) Τὸ ἀρχαῖο ὄνομα ὕδωρ (=νερὸ) ὅταν μπαίνει ὡς α' συνθετικὸ μετασχηματίζει τὸ θέμα σὲ ὕδατ- ἢ ὕδρο- (καὶ ὕδρ- μπροστά ἀπὸ φωνήεν). Λ.χ. ὕδατ-αποθήκη, ὕδρο-χρωματιστής, ὕδρ-ἀργυρος, ὕδρ-αγωγεῖο κλπ.

3) Τὸ ἀρχαῖο ὄνομα πῦρ, ὅταν μπαίνει ὡς α' συνθετικὸ ἢ μένει ἄκέριο ἢ μετασχηματίζεται σὲ πυρο-. Λ.χ. πυρ-καγιά, πυρο-σβέστης, πυρο-βόλο κλπ.

β') Τὸ ἐπίθετο ὡς α' συνθετικό.

§ 366. 1) Τὰ ἐπίθετα ποὺ ἔχουνε τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ος, ὅταν μπαίνουν ὡς α' συνθετικά, κρατοῦνε πάντα τὸ θέμα τοῦ ἀρσενικοῦ σὲ -ο, ὁποῦνδήποτε γένους κι' ἂν εἶναι ἡ σύνθετη λέξη.

Α.χ. ἀσημό-πετρα, διαμαντό-πετρα, ἀκρό-πολη, ἀκρο-γιαλιά, καλό-τυχος, η, ο, μεγάλό-σωμος, η, ο κλπ.

2) Τὰ ἐπίθετα πού ἔχουνε τὸ ἀρσενικὸ σὲ —**ύς**, ὅταν μπαίνουν ὡς α' συνθετικά, κρατοῦνε τὸ **υ**, ὁποιουδήποτε γένους κι' ἂν εἶναι: ἡ σύνθετη λέξη. Α.χ. βραδυ-κίνητος, πολυ-παθος, βαθυ-στόχαστος, βαθύ-πλουτος κλπ.

§ 367. 1) Τὸ ἐπίθετο **καλός**, ὅταν μπαίνει ὡς α' συνθετικό, ἢ κρατεῖ τὸ θέμα του ἀκέρειο ἢ τὸ μετασχηματίζει σὲ **καλλι**—. Α.χ. καλό-παιδο, καλό-τυχος, καλο-μαθαίνω, καλο-περνῶ, ἀλλὰ: καλλι-τέχνης, καλλι-γράφος, καλλι-εργῶ κλπ.

2) Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα ἀπὸ τὸ **ένα** ὡς τὸ **τέσσερα**, ὅταν μπαίνουν ὡς α' συνθετικά, μετασχηματίζουνε τὸ θέμα τους σέ: **μονο—, δι—, τρι—, τετρα—**. Α.χ. μονό-λογος, μονο-κατοικία, μονο-κούκι, δί-κοπος, δι-πρόσωπος, τρι-στρατο, τρι-λογία, τρί-πραχτος, τετρά-γωνο, τετρά-ποδο, τετρα-λογία κλπ.

3) Τὰ ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ **πέντε** ὡς τὸ **ἐκατό**, ὅταν μπαίνουν ὡς α' συνθετικά, μετασχηματίζουνε τὸ θέμα τους σὲ —**α**: πεντα—, ἑξα—, ἑπτα— ἑκατοντα— κλπ. Α. χ. πεντά-στηλος, ἑξα-σέλιδος, ἑπτά-φωτος, ὀχτα-πόδι, ἐννιά-μερα, ἑξηντα-βελόνης, ἑκατοντά-χρονος κλπ.

γ') Τὸ ρῆμα ὡς α' συνθετικό.

§ 368. Τὸ ρῆμα, ὅταν μπαίνει ὡς α' συνθετικό, ἔχει ἢ τὸ ρηματικὸ ἢ τὸ ἐνεστωτικὸ ἢ τὸ ἀοριστικὸ θέμα. Ὅταν βρεθεῖ μπροστὰ ἀπὸ σύμφωνο, παίρνει στὸ τέλος τοῦ θέματος ἓνα **ο** ἢ σπανιότερα ἓνα **ι** ἢ **ε**.

Α. χ. λειψ-ανδρία, γραφ-ο-λόγος, περν-ο-διαβαίνω, σπασ-ο-χέρης, ἀραξ-ο-βόλι, ἀρχ-ι-τέχτονας, χαιρ-έ-κακος κλπ.

δ') Ἀκλιτο μέρος τοῦ λόγου ὡς α' συνθετικό.

Προθέσεις.

§ 369. Ἀπὸ τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου πιὸ συχνὰ μπαίνουν ὡς α' συνθετικά οἱ κύριες κι' οἱ ἀρχαῖες ἀχώριστες προθέσεις (§ 315) Α.χ. ἀντι-γράφω, ἀπο-παίρνω, κατα-γράφω, μετα-θέτω, προσ-θέτω, ἀμφι-βάλλω, ἀνα-σηκώνομαι, δια-σκορπίζω, ἐν-τυ-

πώνω, ἐκ-στρατεύω, (ἐ)ξ-αγοράζω, εἰς-πράττω, ἐπι-μένω, περι-μένω, προ-τιμῶ, ὑπο-μένω, ὑπερ-τιμῶ κλπ.

Ἐπιρρήματα καὶ ἀχώριστα μόρια.

§ 370. Τὰ ἐπιρρήματα, ὅταν μπαίνουν ὡς α' συνθετικά, ἢ μένουν ἀκέρια, χωρὶς καμιά μεταβολή, ἢ μετασχηματίζονται σὲ ο. Λ.χ. ἔξω-κλήσι, κατώ-μερο, ξανα-λέγω, ξανα-φεύγω, σιγο-μιλῶ, σιγο-τραγουδῶ, συχνό-περνῶ, γοργο-πετῶ κλπ.

§ 371. Πολὺ συχνότερα μπαίνουν ὡς α' συνθετικά μερικά ἀχώριστα μόρια, πού ἔχουν ἐπιρρηματικὴ σημασία. Τέτοια εἶναι:

α') τὸ **δυσ**—, πού ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ κακοῦ ἢ τοῦ δύσκολου. Λ.χ. δύσ-τυχος, δύσ-μοιρος, δυσ-άρεστος, δύσ-πιστος.

β') τὸ **α**— τὸ στερητικό, πού ἔχει ἀρνητικὴ ἢ στερητικὴ σημασία ἢ κάποτε τὴν ἴδια σημασία πού ἔχει καὶ τὸ **δυσ**— . Λ.χ. ἄ-κακος, ἄ-πονός, ἄ-πένταρος, ἄ-μίλητος, ἄ-τυχος, ἄ-μοιρος κλπ.

Σημ. Ἄν τὸ β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν, τότε τὸ στερητικό μόριο **α**— τὶς περισσότερες φορὲς γίνεται **αν**—. Λ.χ. ἀν-άλατος, ἀν-όρεχτος, ἀν-αοιθιμητος, (ἀλλὰ : ἄ-ἔπνος, ἄ-ἔλος, ἄ-όρατος κλπ.

γ') τὸ **ξε**— (§ 315, 6,) πού ἔχει ἔννοια ἀρνητικὴ ἢ ἐπιτατικὴ ἐκείνου πού φανερώνει τὸ β' συνθετικό. Λ.χ. ξε-σκούφωτος (=χωρὶς σκούφια), ξεμανίκωτος (=χωρὶς μανίκια), ξεμακραίνω (=μακραίνω πολὺ), ξετρελαίνω (=τρελαίνω πολὺ) κλπ.

δ') τὸ **εὐ**—, πού ἦταν ἀρχαῖο τροπικὸ ἐπίρρημα κι' ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ εὐκολοῦ, δηλαδὴ ἀντίθετη ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ **δυσ**—. Λ.χ. εὐ-τυχισμένος, εὐ-θυμός, εὐ-πορός, εὐ-πιστός κλπ.

ε') τὸ **αἰ**— πού ἦταν ἀρχαῖο χρονικὸ ἐπίρρημα κι' ἔχει τὴν σημασία τοῦ **πάντοτε**. Λ.χ. αἰ-κίνητος, αἰ-μνηστος, κλπ.

ς') τὸ **τρι**— πού ἦταν ἀρχαῖο ποσοτικὸ (ἀριθμητικὸ) ἐπίρρημα μετὰ τὴν σημασία τοῦ τρεῖς φορὲς : τρις-κατάρατος, τρις-ευτυχισμένος, τρις-μακάριστος κλπ.

ζ') τὸ **ἡμι**— πού ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ μισοῦ. Λ.χ. ἡμι-σφαίριο, ἡμι-σέληνος κλπ.

η') τὸ ἐπιτατικὸ μόριο **ζα**— μετὰ τὴν σημασία τοῦ πάρα πολὺς. Λ.χ. ζά-πλουτος.

2. Τὸ δεύτερο συνθετικό.

§ 372. Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεί νὰ εἶναι :

α') οὐσιαστικό

β') ἐπίθετο.

γ') ῥῆμα

δ') ἄκλιτο μέρος τοῦ λόγου.

α') Τὸ οὐσιαστικό ὡς β' συνθετικό.

§ 373. 1) "Όταν ἡ σύνθετη λέξη, ποὺ ἔχει οὐσιαστικό ὡς β' συνθετικό, εἶναι κι' αὐτὴ οὐσιαστικό, τότε ἡ λήγουσα τοῦ β' συνθετικοῦ τίς περισσότερες φορές δὲν ἀλλάζει. Α. χ. ἀνεμό-μυλος, λαχανό-κηπος, ὁμορφ-άνθρωπος, πρωτό-παπας, πρωτο-μάστορας, σπιτο-νοικοκύρης, μυλό-πειρα, λουτρο-θεραπεία, ἄντρο-γυναίκα, μικρο-μύνα, ἀκρό-πολη, τριαντά-φυλλο, φωτ-αέριο κ.λ.π.

2) Πολλὰ ἔμως οὐδέτερα, ποὺ τελειώνουν σὲ —ι καὶ μερικὰ θηλυκὰ σὲ —α καὶ σὲ —η, ὅταν μπαίνουν ὡς β' συνθετικά, ἀλλάζουνε τὴ λήγουσα σὲ —ο. Α. χ. παιδί: καλό-παιδο, χαρτί: σπουτό-χαρτο, σιγαρό-χαρτο, κορίτσι: ἔρημο-κόριτσο, μακαρόνι: μελο-μακάρονο, σφαίρα: ποδό-σφαιρο, φωνή: μεγά-φωνο, δραχμή: δί-δραχμο κλπ. (ἀλλὰ καλογερο-παιδί, ἄγιο-κέρι, ὀχταπόδι, ἀνεμό-σκαλα, ψαρό-βαρκα, χωρο-φυλακὴ κλπ.).

3) Μερικὰ ἄρσενικά σὲ —ος καὶ οὐδετ. σὲ —ο, ὅταν μπαίνουν ὡς β' συνθετικά, ἀλλάζουνε τὴ λήγουσα σὲ —ι· τότε ἡ ὅλη σύνθετη λέξη γίνεται οὐδετέρου γένους καὶ τονίζεται στὴ λήγουσα. Α. χ. καλὸς καιρός: καλο-καίρι, ἄγριος καιρός: ἄγριο-καίρι, ξερό βουνό: ξερο-βούνι, παλιὸ χωριό: παλιο-χώρι κλπ.

4) Πολλὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —ση (-ξη, -ψη), ὅταν μπαίνουν ὡς β' συνθετικά, ἀλλάζουνε τὴν κατάληξιν σὲ —σία (-ξία, -ψία). Α. χ. κίνησι: ἀ-κινήσια, κρίσι: λογο-κρισία, ἀδιακρισία, θέσι: σκηνο-θεσία, πράξι: ἀπραξία, σκέψι: ἀπερισκεψία.

§ 374. 1. "Όταν ἡ σύνθετη λέξη, ποὺ ἔχει οὐσιαστικό ὡς β' συνθετικό, εἶναι ἐπίθετο, τότε ἡ λήγουσα τοῦ β' συνθετικοῦ δὲν ἀλλάζει, ἂν εἶναι τέτοια ὥστε νὰ δίνει στὴν ὅλη σύνθετη λέξη μορφή ἐπιθέτου, δηλαδὴ ἂν τελειώνει στίς καταλήξεις ποὺ ἔχουνε

τὰ ἐπίθετα. Λ. χ. ἄ-καρπος, ἄ-πονος, πρόσ-καιρος κλπ.

2) Ὅταν ὁμοῦς ἡ λήγουσα τοῦ δ' συνθετικοῦ δὲ δίνει μορφὴ ἐπιθέτου στήν ὅλη σύνθετη λέξι, τότε ἀλλάζει σὲ —ος ἢ σὲ —ης. Λ. χ. φωνή: ἄ-φωνος, καρδιά: ἄ-καρδος, καλό-καρδος, θάλασσα: παρα-θαλάσσιος, χέρι: ἀνοιχτο-χέρης, μάτι: ἀνοιχτο-μάτης, στόμα: χρυσό-στομος, χρῶμα: πολύ-χρωμος.

Σημ. Ἡ λέξι γῆ, ὅταν εἶναι β' συνθετικό, γίνεται —γειος Λ. χ. μεσόγειος, ἀπόγειος κλπ. Ἡ λέξι ὄνομα, ὅταν εἶναι β' συνθετικό γίνεται —ώνυμος. Λ. χ. ἀν-ώνυμος, συν-ώνυμος (ἀλλὰ: συν-ονόματος).

§ 375. Ἀπὸ τὰ σύνθετα, πού ἔχουνε δ' συνθετικό οὐσιαστικό, ὅσα τελειώνουνε σὲ —ος ἢ σὲ —ο καὶ μερικὰ σὲ —ας, σὲ —α καὶ σὲ —η ἀνεβάζουνε τὸν τόνο στήν προπαραλήγουσα, ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα τονίζονται στήν παραλήγουσα. Λ. χ. ἀνεμόλυτος, πολύχρωμος, καλόπαιδο, πρωτόπαπας, μυλόπετρα, ἀκρόπολη, ἄλλὰ: φίλο-σοφία, λουτρο-θεραπεία, παλιο-χώρι, ἀνοιχτο-μάτης, σφιχτο-χέρης κλπ.

β') Τὸ ἐπίθετο ὡς β' συνθετικό.

§ 376. 1) Ὅταν τὸ ἐπίθετο, πού εἶναι δ' συνθετικό, τελειώνει σὲ —ος, —η, —(α), —ο, δὲν ἀλλάζει. Λ. χ. ἀγαθός: παν-ἀγαθος, ξερός: κατά-ξερος, γλυκός: ἄ-γλυκος, πικρός: γυκό-πικρος, καθαρός: κατα-κάθαρος, ξανθός: πυρό-ξανθος, γαλανός: κατα-γάλανος, κόκκινος: κατα-κόκκινος, κίτρινος: μαυρο-κίτρι-νος κ.λ.π.

2) Ὅταν τὸ ἐπίθετο, πού εἶναι δ' συνθετικό, τελειώνει σὲ —ύς, —ιά, —ύ, ἀλλάζει τὴν κατὰληξι σὲ —ος, —η (α), —ο. Λ. χ. βαθύς: ἄ-βαθος, παχύς: ἄ-παχος, πολύ-παχος κ.λ.π.

§ 377. Ὅλα τὰ σύνθετα πού ἔχουνε β' συνθετικό ἐπίθετο τονίζονται στήν προπαραλήγουσα.

γ') Τὸ ῥῆμα ὡς β' συνθετικό.

§ 378. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ῥῆμα, κι' ἡ ὅλη σύνθετη λέξι μπορεῖ νὰ εἶναι κι' αὐτὴ ῥῆμα: κατα-γράφω, ὑπ-ακούω· μπορεῖ ὁμοῦς νὰ εἶναι οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο: καλλι-γράφος, ὑπ-άκουος.

§ 379. "Όταν τὸ β' συνθετικὸ εἶναι ρῆμα κι' ἡ ὅλη σύνθετη λέξις εἶναι κι' αὐτὴ ρῆμα, τότε τὸ β' συνθετικὸ δὲν ἀλλάζει τὴν κατάληξή του καὶ κρατεῖ τὸν τόνο του. Λ.χ. ἀντι-γράφω, ξαναπαίρνω, ξενο-τρῶγω, ξενο-πλαίνω, ἀνοιγο-κλείνω, καλο-μαθαίνω, καλο-συνηθίζω κλπ.

§ 380. "Όταν τὸ β' συνθετικὸ εἶναι ρῆμα, ἀλλὰ ἡ ὅλη σύνθετη λέξις εἶναι οὐσιαστικὸ ἢ ἐπιθετὸ, τότε τὸ β' συνθετικὸ ἀλλάζει τὴν κατάληξή του σὲ —ος, —ης, (—της), —ας, γιὰ νὰ πάρει τὴ μορφὴ οὐσιαστικοῦ ἢ ἐπιθετοῦ. Λ.χ. γράφω : καλλιγράφος, τρώγω (θ. φαγ—) : χορτο-φάγος, λέγω (θ. λεγ— = λογ—) : ἀρχαιο-λόγος, φέρνω (θ. φερ— = φορ—) : νικη-φόρος, πουλῶ (ἀρχ. πωλῶ) : βιβλιο-πώλης, χαρτο-πώλης, νικῶ : ὀλυμπιονίκης, λατρεύω : φυσιο-λάτρης, σχίζω : ξυλο-σχίστης, δένω : βιβλιο-δέτης, πνίγω : σκυλο-πνίχτης, τρώγω (θ. φαγ—) : καλοφαγάς κλπ.

δ') "Ακλιτο ὡς β' συνθετικό.

§ 381. Λέξις ἄκλιτη, ὅταν εἶναι β' συνθετικὸ, δὲν ἀλλάζει κατάληξή. Λ.χ. ἄνω : ἐπάνω, παραπάνω, γλυκιά : δλόγλυκα, γύρα : δλόγυρα, περίγυρα, κάτω : παρακάτω, πέρα : παραπέρα, ἀντίπερα κλπ.

3. Παρασύνθετα.

§ 382. Φιλόνικος : φιλονικῶ, εὐεργέτης : εὐεργετῶ, πεζομάχος : πεζομαχία, χοροδιδάσκαλος : χοροδιδασκαλεῖο κλπ.

Ἀπὸ πολλὰς πρωτότυπες σύνθετες λέξεις παράγονται ἄλλες ποὺ λέγονται *παρασύνθετες*.

§ 383. Στὶς παρασύνθετες λέξεις ἀνήκουνε καὶ μερικὰ ὀνόματα σχηματισμένα ἀπὸ δυὸ ἢ περισσότερες λέξεις, ποὺ λέγονται μαζὶ γιὰ νὰ φανερώσουνε μιὰν ἔννοια, χωρὶς ὅμως νὰ σχηματίζουνε σύνθετη λέξη. Λ.χ. καλὸς καὶ ἀγαθός : καλοκαγαθία, "Αρειὸς Πάγος : Ἀρεοπαγίτης, Αἰγαῖο πέλαγος : Αἰγαιοπελαγίτης, κάτω χώρα : κατωχωρίτης, ἄνω μέρος : ἀνωμερίτης, Στερεὰ Ἑλλάδα : Στερεοελλαδίτης, καλὴ μέρα : καλημερίζω, καλὴ νύχτα καληνυχτίζω, καλὴ ἐσπέρα (καλησπέρα) : καλησπερίζω.

4. Σημασία τῶν συνθέτων.

§ 384. Τὰ σύνθετα ξεχωρίζονται κατὰ τὴν σημασίαν τους στὰ ἀκόλουθα τέσσερα εἶδη :

- α') Συνδεδεικμένα.
- β') Προσδιοριστικά.
- γ') Χρηματικά.
- δ') Ἀντικειμενικά.

α') Συνδεδεικμένα σύνθετα.

§ 385. **Συνδεδεικμένα** λέγονται τὰ σύνθετα, πού μπορούμε νὰ τὰ ξεχωρίσουμε σὲ δύο μέρη καὶ νὰ τὰ συνδέσουμε μὲ τὸ σύνδεσμο καί. Ἀ.χ. μαχαιροπίρουνα (=μαχαίρια καὶ πιρουνία), γυναικό-παιδα (=γυναῖκες καὶ παιδιὰ), τρεμοσβήνω (=τρέμω καὶ σβήνω), τρωγοπίνω (=τρώγω καὶ πίνω), φαγοπότι (=φαγὶ καὶ ποτό), μερόνυχτο (=μέρα καὶ νύχτα), ἀσπρογάλανος (=ἄσπρος καὶ γαλανός), γλυκόπικρος (=γλυκός καὶ πικρός), ἀμπελοχώραφα (=ἄμπέλια καὶ χωράφια), γιαιοφιλόσοφος (=γιατρός καὶ φιλόσοφος) κ.λ.π.

§ 386. Στὰ συνδεδεικμένα ἀνήκουν καὶ τὰ σύνθετα πού σχηματίζονται ἀπὸ δύο οὐσιαστικά καὶ φανερώνουν ἓνα νέο πρᾶγμα. Ἀ.χ. λυκόσκυλο (=τὸ ζῷο πού ἔχει χαρακτηριστικά λύκου καὶ σκύλου), ζωόφυτο (=ἐκεῖνο πού ἔχει ιδιότητες ζώου καὶ φυτοῦ), πετροκάθουνο (=ἐκεῖνο πού ἔχει ιδιότητες πέτρας καὶ κάρβου-νου), αὐτολέμονο (=τὸ μέγμα ἀπὸ αὐγὸ καὶ λεμόνι).

β') Προσδιοριστικά σύνθετα.

§ 387. **Προσδιοριστικά** λέγονται τὰ σύνθετα, πού μπορούμε νὰ τὰ ξεχωρίσουμε σὲ δύο μέρη καὶ νὰ πάρουμε τὸ ἓνα ὡς προσδιορισμὸ τοῦ ἄλλου. Ἀ.χ.

(ἐπιθετικός προσδιορισμός:) κοκκινόχωμα=κόκκινο χῶμα, μαυροπίνακας=μαῦρος πίνακας, Μεγαλόπολη=μεγάλῃ πόλῃ, μικροχώρι=μικρὸ χωριό, μοναχογιὸς=ὁ μόνος γιός.

(ἐπιρρηματικός προσδιορισμός:) κρυφομιλῶ=μιλῶ κρυφά, ἀγριοκοιτάζω=κοιτάζω ἄγρια, καλοπερνῶ=περνῶ καλὰ, ἀκρι-

βοπληρώνω=πληρώνω ακριβῶς, φτωχοζῶ=ζῶ φτωχά, γοργοπετῶ=πετῶ γοργά, πολυδιαβάζω=διαβάζω πολύ κλπ.

(ἐμπρόθετος προσδιορισμός): θαλασσοδέρομαι=δέρομαι ἀπὸ τῆ θάλασσης, θαλασσοπνίγομαι=πνίγομαι στὴ θάλασσα, ψωμοζῶ=ζῶ μὲ ψωμί, μαρμαρόχτιστος=χτισμένος ἀπὸ μάρμαρο, σιδερόφραχτος=φραγμένος μὲ σίδερα, οὐρανοκατέβατος=κατεβασμένος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κλπ.

Σημ. Οἱ προθέσεις, ὅταν εἶναι α' συνθετικά, ἔχουν ἐπιρρηματικὴ σημασία. Α.χ. ἀναταράζομαι=ταράζομαι πρὸς τὰ ἐπάνω, προβλέπω=βλέπω ἀπὸ πρὶν, ἀποφεύγω=φεύγω μακριὰ ἀπὸ κάτω, περιγυκλώνω=κυκλώνω ὁλόγυρα, παραστέκομαι=στέκομαι κοντὰ κλπ.

γ') Χητητικὰ σύνθετα.

§ 388. Καλόκαρδος=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καλὴ καρδιά, μεγαλόδυναμος=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μεγάλη δύναμη, γαλανομάτης=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γαλανὰ μάτια.

Τὰ σύνθετα: καλόκαρδος, μεγαλόδυναμος, γαλανομάτης: μποροῦνε ν' ἀναλυθοῦνε σὲ δύο μέρη, ποὺ τὸ δεύτερο ἀπ' αὐτὰ γίνεταί ἀντικείμενο στὴν πρότασι: «ἐκεῖνος ποὺ ἔχει...», ἐνῶ τὸ πρῶτο γίνεται ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἀντικείμενου.

Τέτοια σύνθετα λέγονται **χητητικὰ** καὶ εἶναι ἀριστά. Α.χ. κοκκινοσκούφης (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει κόκκινη σκούφια), πολύτεκνος (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πολλὰ τέκνα), πολύπειρος (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πολλὴ πείρα), λιγόμευλος (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει λίγα μυαλά), λιγόλογος (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει λίγα λόγια), ἀσπροπρόσωπος (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἄσπρο πρόσωπο), ξανθομάλης (=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ξανθὰ μαλλιά) κλπ.

δ') Ἀντικειμενικὰ σύνθετα.

§ 389. Ἀντικειμενικὰ λέγονται τὰ σύνθετα, ποὺ μποροῦνε ν' ἀναλυθοῦνε σὲ ῥῆμα καὶ σὲ οὐσιαστικό, ἀντικείμενο τοῦ ῥήματος. Α.χ. ξυλοσχίστης=ἐκεῖνος ποὺ σχίζει ξύλα, βιβλιοπώλης=ἐκεῖνος ποὺ πουλάει βιβλία, ζαχαροπλάστης=ἐκεῖνος ποὺ πλάθει ζάχαρη, ὠροδοεῖχτης=ἐκεῖνος ποὺ δείχνει τὴν ὥρα, ἀνεμοδείχτης=ἐκεῖνος ποὺ δείχνει τὸν ἄνεμο κ.λ.π.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ*

(Συντομίες: ρ. θ. = ρηματικό θέμα, ε. θ. = ἐνεστωτικό θέμα, ἀ. θ. = ἀοριστικό θέμα, ἐξ. χρ. = ἐξακολουθητικοί χρόνοι, στ. χρ. = στιγμιαίοι χρόνοι, συντ. χρ. = συντελεσμένοι χρόνοι** ἐνεργ. = ἐνεργητική φωνή, παθ. = παθητική φωνή, προσ. = προσταχτική, μετ. = μετοχή, ρ. σ. = ρηματικό συμπλήρωμα, παργ. = παράγωγα, χρ. χ. = χρονικός χαρακτήρας, ρ. χ. = ρηματικός χαρακτήρας).

Α

ἀκούω (ρ. θ. ἀκου—), ἀκούς—ἀκούει κλπ. (§ 294), ἀκουα, θ' ἀκούω—θ' ἀκούς—θ' ἀκούει κλπ., ἀκουσα, θ' ἀκούσω, ἔχω ἀκούσει, προσ. ἀκου, ἀκουσε, μετ. ἀκούοντας, **παθ.** ἀκούομαι, ἀκουόμουν, θ' ἀκούομαι, ἀκούσθηκα, θ' ἀκουσθῶ, ἔχω ἀκουσθεῖ, προσ. ἀκουστεῖτε μετ. ἀκουσμένοις, **παργ.** ἀκοή, ἀκουστός, ἄκουσμα.

Σημ. Στους ἐξ. χρ. τῆς ἐνεργ. εἶναι μισοσυνηρημένο. Στους στ. χρ. καί στο ρ. σ. τῆς παθ. παίρνει τὸ χρ. χ. σ. (§ 291).

ἀμαρταίνω (ρ. θ. ἀμαρτ—), ἀμάρταινα, θ' ἀμαρταίνω, ἀμάρτησα, ἔχω ἀμάρτησει, προσ. ἀμάρταίνε, μετ. ἀμαρταίνοντας **παθ.** δὲν ἔχει **παργ.** ἀμαρτία, ἀμάρτημα, ἀμαρτωλός, ἀν-αμάρτητος.

Σημ. Στο ε. θ. παίρνει τὴν προσθετὴ συλλ. αιν—: ἀμαρταίν—

* Ἐδῶ περιέχονται κυρίως ὅσα ρήματα σχηματίζουν με ἀνώμαλο τρόπο τὰ χρονικά τους θέματα.

** Ἀπὸ τοὺς συντελεσμένους χρόνους τῶν ρημάτων τοῦ καταλόγου ἀναγράφεται μόνο ὁ παρακείμενος με τὸ βοηθ. ρήμα ἔχω. Ἀπ' αὐτὸν εὐκόλα ἐννοεῖται ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας. Λ.χ. ἔχω ἀκούσει (ἐν. εἴχα ἀκούσει, θὰ ἔχω ἀκούσει) κλπ. Ἐπίσης στὰ ρήματα ποὺ ἔχουν παθητικὴ μετοχὴ εὐκόλα ἐννοοῦνται οἱ τύποι τῶν συντ. χρ. με τὴ βοήθεια τοῦ εἶμαι. Λ.χ. εἶμαι (ἦμουν, θὰ εἶμαι) ἀκουσμένοις.

(§ 306, 1), στο ἄ. θ. παίρνει τὸ προσθετὸ η καὶ τὸ χρ. χ. σ : ἀμαρτησ—.

ἀξιζῶ (ρ. θ. ἀξιζ—). Ἔχει μόνο ἐξ. χρ. : ἀξιζα, θ' ἀξιζει.

Σημ. Εἶναι εὐχρηστο καὶ ὡς ἀπρόσωπο : ἀξιζει, ἀξιζε, θ' ἀξιζει.

ἀπαντέχω (ρ. θ. ἀπαντεχ—). Ἔχει μόνο ἐξ. χρ. — ἀπάντεχα, θ' ἀπαντέχω, προσ. ἀπάντεχε, μετ. ἀπαντέχοντας. **παργ.** ἀπαντοχή, ἀν-ἀπάντεχος.

Σημ. Εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὶς προθέσεις ἀπὸ καὶ ἀντί καὶ τὸ ρ. ἔχω.

ἀποσταίνω (ρ. θ. ἀποστα—), ἀπόσταινα, θ' ἀποσταίνω, ἀπόστασα, ἔχω ἀποστάσει, προσ. ἀπόσταινε, ἀπόστασε, μετ. ἀποσταίνοντας. Στὴν **παθ.** ἔχει μόνο μετ. ἀποσταμένος (§ 299 σημ.).

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μὲ προσθετὴ συλλαβή : ἀποσταίν—.

ἀρέσω (ρ. θ. ἀρεσ—), παρτ. καὶ ἀορ. ἄρεσα, μελ. ἐξ. καὶ στ. θ' ἀρέσω, ἔχω ἀρέσει· **παθ.** δὲν ἔχει· **παργ.** ἀρεστός (εὐάρεστος, δυσάρεστος).

Σημ. 1. Πιὸ εὐχρηστο εἶναι ὡς ἀπρόσωπο : ἀρέσει, ἄρεσε, θ' ἀρέσει.

Σημ. 2. Τὸ ἐ. θ. καὶ τὸ ἄ. θ. εἶναι τὰ ἴδια μὲ τὸ ρ. θ., γι' αὐτὸ οἱ ἐξ. χρ. εἶναι οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς στ. χρ.

ἀρκῶ (ρ. θ. ἀρκε—), ἀρκούσα, θ' ἀρκῶ, ἄρκεσα, θ' ἀρκέσω, ἔχω ἀρκέσει, προσ. καὶ μετ. δὲν ἔχει· **παθ.** ἀρκοῦμαι, ἀρκοῦνται, θ' ἀρκοῦμαι, ἀρκέστηκα, θ' ἀρκέστω, ἔχω ἀρκεστεῖ, προσ. ἀρκέσου μετ. δὲν ἔχει· **παργ.** ἀρκετός.

Σημ. 1. Στὴν ἐνεργητ. εἶναι πιὸ εὐχρηστο ὡς ἀπρόσωπο.

Σημ. 2. Στὸ ἄ. θ. δὲν τρέπει τὸ ε σὲ η μπροστὰ ἀπὸ τὸ χρ. χ. σ (§ 292, 3).

ἀρπάζω (ρ. θ. ἀρπαγ—), ἀρπαζα, θ' ἀρπάζω, ἀρπαξα, θ' ἀρπάξω, ἔχω ἀρπάξει, προσ. ἀρπαζε ἀρπαξε, μετ. ἀρπάζοντας· **παθ.** ἀρπάζομαι, ἀρπαζόμουν, θ' ἀρπάζομαι, ἀρπάχτηκα, θ' ἀρπαχτῶ, ἔχω ἀρπαχτεῖ, προσ. ἀρπαχτεῖτε, μετ. ἀρπαγμένους· **παργ.** ἀρπαγή, ἀρπαγμα, ἀρπαγας, ἀν-ἀρπαστος.

Σημ. 1. Στὴν ἐνεργ. ἔχει καὶ συννηρημένους τύπους : ἀρπῶ, θ' ἀρπῶ.

Σημ. 2. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μὲ τὴν τροπὴ τοῦ χαρακτήρα γ σὲ ζ (§ 264, 2).

αὐξάινω (ρ. θ. αὐξ.—), αὐξαινα, θ' αὐξαίνω, αὐξησα, θ' αὐξήσω, ἔχω αὐξήσει, *προσ.* αὐξαινε, αὐξησε, *μετ.* αὐξάινοντας· **παθ.** αὐξάινομαι, αὐξαινόμουν, θ' αὐξάινομαι, αὐξήθηκα, θ' αὐξηθῶ, ἔχω αὐξηθεῖ, *προσ.* αὐξήσουν, *μετ.* αὐξημένους· **παργ.** αὐξηση.

Σημ. 1. Τὸ ἐ. θ. παίρνει τὴν προσθετὴν συλλαβὴν —*αιν*: αὐξ*αιν*. Στὸ ἀ. θ. πρὶν ἀπὸ τὸ χρ. γ. παίρνει καὶ τὸ προσθετὸ *η*: αὐξ*η*σ—.

Σημ. 2. Τὸ ρῆμα τοῦτο ἔχει καὶ τύπο *ἀξάινω*. Ἡ ἐνερ. φωνὴ (αὐξάινω ἢ ἀξάινω) ἔχει καὶ μέσην διάθεσιν = αὐξάινομαι (ἢ ἀξάινομαι).

ἀφήνω (ρ. θ. ἀφη— καὶ ἀψε—), ἀφηναι, θ' ἀφήνω, ἀφησα, θ' ἀφήσω, ἔχω ἀφήσει, *προσ.* ἀφηνε, ἀφησε, *μετ.* ἀφήνοντας· **παθ.** ἀφήνομαι, ἀφηνόμουν, θ' ἀφήνομαι, ἀφένθηκα, θ' ἀφεθῶ, ἔχω ἀφεθεῖ, *προσ.* ἀφεθεῖτε *μετ.* ἀφημένους· **παργ.** ἀφηση.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρ. θ. ἀφη— μὲ τὸ προσθετὸ *ν*: ἀφην—. Τὸ ἀ. θ. σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρ. θ. ἀφη— καὶ μὲ τὸ χρ. γ. σ: ἀφησ—. Ἀπὸ τὸ ρ. θ. ἀψε— σχηματίζονται οἱ στ. χρ., τὸ ρ. σ. τῆς παθ. καὶ τὸ παράγωγο ἀφηση.

B

βάζω ἢ βάνω (ρ. θ. βαλ—), ἐβαζα ἢ ἐβανα, θὰ βάζω ἢ θὰ βάνω, ἐβαλα, θὰ βάλω, ἔχω βάλει, *προσ.* βάζε, βάλε, *μετ.* βάζοντας ἢ βάνοντας· **παθ.** βάζομαι ἢ βάνομαι, ἐβαζόμουν ἢ ἐβανόμουν, θὰ βάζομαι ἢ θὰ βάνομαι, ἐβάλθηκα, θὰ βαλθῶ, ἔχω βαλθεῖ, *προσ.* βαλθεῖτε, *μετ.* βαλμένους· **παργ.** βάλισμο, βαλτός.

Σημ. Τὸ ρ. βάζω ἢ βάνω ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο βάλλω (βλ. ρῆμα). Στὸ ἐ. θ. ὁ ρ. γ. λ γίνεται ξ ἢ ν.

βαίνω (ρ. θ. βα—, βη—)· πάντα σύνθετο μὲ τίς προθέσεις ἀνὰ καὶ κατὰ ποῦ τρέπουνε τὸ α σὲ ε: ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, ἐπίσσης μὲ τὴ **διά**: διαβαίνω, ἀνε(κατέ, διά)βαινα, θ' ἀνε(κατε, δια)βαίνω, ἀνε(κατέ, διά)βηκα, θ' ἀνε(κατε, δια)βῶ, ἔχω ἀνε(κατε, δια)βεῖ, *προσ.* ἀνε(κατέ, διά)βαινε, ἀνε(κατέ, διά)βα, (ἀνε, κατε, δια)βεῖτε, *μετ.* ἀνε(κατε, δια)βαίνοντας· **παθ.** μόνο μετ. ἀνε(κατε)βασμένος· **παργ.** βάση, (ἀνά)βαση, κατὰβαση, διάβαση, σύμβαση, βῆμα (διάβημα), διαβάτης, ἀναβάθρα, καταβάθρα κλπ.

Σημ. 1. Τὸ ρ. βαίνω σύνθετο μὲ τὴν ἀχώριστη πρόθεσιν *σὺν* βρί-

σκεται σὺν ἀπρόσωπο: συμβαίνει, συνέβαινε, θὰ συμβαίνει, συνέβηκε, ἔχει συμβῆ.

Σημ. 2. Τὸ ρ. *βαίνω* σύνθετο μετὰ τὴν ἀχώριστη πρόθεσις **ἐκ** γίνεται (ἐκβαίνω, ἐγβαίνω, γβαίνω) *βγαίνω* (βλ. ρῆμα). Σύνθετο μετὰ τὴν ἀχώριστη πρόθεσις **ἐν** γίνεται (ἐμβαίνω, μβαίνω) *μπαίνω*.

βάλλω (ρ. θ. *εαλ*—, *ελη*—). Πάντα σύνθετο: ἀναβάλλω, προσβάλλω, κλπ. ἀνὰ(ἐπρόσ-)βαλ्ला, θ' ἀνα(προσ-)βάλλω, ἀνα(ἐπρόσ-)βαλα, θ' ἀνα(προσ-)βάλω, ἔχω ἀνα(προσ-)βάλει, προσ. ἀνά(πρόσ-)βαλλε (=ἐνεστώτας σπάνιος), ἀνά(πρόσ-)βαλε (=ἀοριστ.), μετ. ἀνα(προσ-)βάλλοντας· **παθ.** ἀνα(προσ-)βάλλομαι, ἀνα(προσ-)βαλόμουν, θ' ἀνα(προσ-)βάλλομαι, ἀνα(προσ-)βλήθηκα, θ' ἀνα(προσ-)βλήθῃ, ἔχω ἀνα(προσ-)βλήθει, προσ. ἀνα(προσ-)βλήθειτε, μετ. ἀνα(προσ-)βλημένος· **παργ.** (ἀνα-,δια-,προσ-,προ-κλπ.)βολή, βλήμα (πρόβλημα), βόλος (διάβολος), σύμβολο, ἔμβολο, ὑποβολέας κλπ.

Σημ. 1. Τὸ ἐ. θ. γίνεται ἀπὸ τὸ ρ. θ. μετὰ διπλασιασμό τοῦ ρ. χ.: *βαλλ*—.

Σημ. 2. Τὸ ρ. *βάλλω* σύνθετο μετὰ τὴν πρόθεσις **ἐκ**=(ἐκβάλλω, ἐγβάλλω, γβάλλω) *βγάλλω*, ποὺ στοὺς ἐξ. χρ. γίνεται *βγάξω* ἢ *βγάνω*. (βλ. ρῆμα) Τὸ ρ. *βάλλω* ἀπλὸ ἔχει στοὺς ἐξ. χρ. καὶ τύπο *βάξω* ἢ *βάνω*. (βλ. ρῆμα).

βαραίνω (ρ. θ. *εαριν*—), ἐβάραινα, θὰ βαραίνω, ἐβάρυνα, θὰ βαρύνω, ἔχω βαρύνει, προσ. βάραινε, βάρυνε, μετ. βαραίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει· **παργ.** ἐπιβάρυνση.

Σημ. 1. Τὸ ἐ. θ. γίνεται *βαραιν*— (§ 273, 2).

Σημ. 2. Τὸ ρ. *βαραίνω* ἔχει καὶ μεταβατική καὶ ἀμετάβατη σημασία (*βαραίνω* κάποιον ἢ γίνομαι βαρύν).

βγάξω ἢ **βγάνω** (ρ. θ. *βγαλ*—), ἐβγάξα ἢ ἐβγανα, θὰ βγάξω ἢ θὰ βγάνω, ἐβγαλα, θὰ βγάλω, ἔχω βγάλει, προσ. βγάξε ἢ βγάγε, βγάλε, μετ. βγάζοντας ἢ βγάνοντας· **παθ.** μόνο μετ. βγαλμένος· **παργ.** βγάλσιμο, βγαλτὸς (ἀβγαλτός)

Σημ. Τὸ ρ. *βγάξω* ἢ *βγάνω* ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἐκ-βάλλω* (βλ. ρῆμα).

βγαίνω (ρ. θ. *βαιν*—, *βαιν*—), ἐβγαίνα, θὰ βγαίνω, (ἐ)βγήκα, θὰ βγῶ, ἔχω βγεῖ, προσ. βγαίνε, ἔβγα, μετ. βγαίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει.

Σημ. Τὸ ρ. *βγαίνω* ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἐκ-βαίνω* (βλ. ρῆμα).

βλέπω (ρ. θ. *βλεπ—*, *ἰδ—*). *ἐβλεπα*, θὰ *βλέπω*, *εἶδα*, θὰ *ἰδῶ* (καὶ θὰ *δῶ*), *ἔχω ἰδεῖ* (καὶ *ἔχω δεῖ*), *προσ. βλέπε*, *ἰδές* καὶ *δές*, *μετ. βλέποντας· παθ. σπάνια*: *βλέπομαι*, (*ἐβλεπόμεν*), θὰ *βλέπομαι*, *εἰδῶθηκα*, θὰ *ἰδωθῶ*, *ἔχω ἰδωθεῖ*, *μετ. ἰδωμένος· παργ. βλέμμα, βλέψη, βλέφαρο*.

Σημ. Τὸ ρ. *βλέπω* ἔχει θέμα *βλεπ—* γιὰ τοὺς *ἐξ. χρ.* καὶ θέμα *ἰδ—* γιὰ τοὺς *στ. καὶ συντ. χρ.* Στὸν ἀορ. τὸ *ἰδ—* γίνεται *εἰδ—* (ἀρχ. *χορ-νική* αὐξηση).

βούλομαι (ρ. θ. *βουλ—*), (*ἐβουλόμην* (*σπάνια*)), θὰ *βούλομαι*, (*ἐβουλήθηκα*), *ἔχω βουληθεῖ*. Ἄλλους τύπους δὲν ἔχει· *παργ. βούληση, βουλή* (συμβουλή), *ἄβουλος*.

Σημ. Στὸ *ἀ. θ.* παίρνει τὸ προσθετὸ *η*: *βουλή—*

βρίσκω (ρ. θ. *βρισκ—*, *βρ—*, *βρε—*), *ἔβρισκα*, θὰ *βρίσκω*, *βρήκα* καὶ *ἤβρα*, θὰ *βρῶ*, *ἔχω βρεῖ*, *προσ. βρίσκε* (= *ἐνεστ.*), *βρές*, *βρεῖτε* (= *ἀορ.*), *μετ. βρίσκοντας· παθ. βρίσκομαι*, (*ἐβρίσκομαι*), θὰ *βρίσθην*, θὰ *βρεθῶ*, *ἔχω βρεθεῖ*, *προσ. βρεθεῖτε*, *μετ. δὲν ἔχει· παργ. εὔρεση, εὔρημα*.

Σημ. 1. Τὸ ρ. *βρίσκω* ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο *εὐρίσκω*, πού εἶχε *ἐ. θ. εὐρίσκ—* καὶ *ἀ. θ. εὔρ—*. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ νέο ρῆμα ὑπάρχουν: 1) *ἐ. θ. βρισκ—* γιὰ τοὺς *ἐξ. χρ.* 2) τὸ *ἀ. θ.* τῆς *ἐνεργ. βρ—* (*βρ-ήκα*, *ἔχω βρ-εῖ*) καὶ 3) τὸ *θ. βρε—* γιὰ τοὺς *συντ. χρ.* καὶ τὸ ρ. *συντ. τῆς παθ. (βρε-θηκα, ἔχω βρε-θει)*. Τὸ ἀρχ. θέμα *εὔρ—* σώζεται στὰ ρ. *παράγωγα*.

Σημ. 2. Ὁ *στιγ. μέλλ.* θὰ *βρῶ* καὶ ἡ *ὑποτ. τοῦ ἀορ.* *νὰ βρῶ* κάποτε συναντιοῦνται καὶ μὲ τοὺς τύπους: *θάβρω* καὶ *νᾶθρω*, πού ἔγιναν μὲ κράση ἀπὸ τοὺς τύπους *θὰ εὔρω*, *νὰ εὔρω*, πού εἶναι ἀρχαῖοι καὶ κρατοῦνε τὸ ἀρχ. θέμα: *εὔρ—*.

Γ

γδέρνω (ρ. θ. *γδερ—*), *ἔγδερνα*, θὰ *γδέρνω*. *ἔγδαρα*, θὰ *γδάρω*, *ἔχω γδάρει*, *προσ. γδέρνε*, *γδάρε*, *μετ. γδέρνοντας· παθ. γδέρνομαι*, (*ἐγδερνόμην*), θὰ *γδέρνομαι*, (*ἐγδάροθηκα*), θὰ *γδαρθῶ*, *ἔχω γδαρθεῖ*, *προσ. γδαρθεῖτε*, *μετ. γδαρμένος· παργ. γδαρτός, γδάριμο, γδάριμα*.

Σημ. Τὸ *γδέρνω* ἔγινε ἀπὸ τὸ ρ. *δέρω* (ἀρχ. *δέρω*) μὲ τὴν ἀχώρι-

στη πρόθεση *ἐκ*. Τὸ *ἐ. θ.* γίνεται μετὰ τὸ προσθετὸ *ν*: *γέρον*—, τὸ *ἀ. θ.* μετὰ τροπὴ τοῦ *ε* σὲ *α*: *γδαρ*—.

γέρον (ρ. θ. *γυρ*—), *ἔγερνα*, θὰ *γέρον*, *ἔγυρα*, θὰ *γύρω*, *ἔχω γύρει*, *προσ. γέρονε*, *γύρε*, *μετ. γέρονοντας*· **παθ.** *μόνο μετ. γυρομένος παργ.* *γυρτός*.

Σημ. Τὸ *ἐ. θ.* σχηματίζεται μετὰ τροπὴ τοῦ θεματ. φωνήεντος *υ* σὲ *ε* καὶ μετὰ τὸ προσθετὸ *ν*: *γερον*—.

γίνομαι (ρ. θ. *γιν*— καὶ *γεν*—), (*ἐ*)*γινόμουν*, θὰ *γίνομαι*, *ἔγινα*, θὰ *γίνω* καὶ θὰ *γένω*, *ἔχω γίνει* *προσ. γίνε*, *γενεῖτε*, *μετ. γινομένος* (καὶ *γενομένος*)· **παργ.** *γένος*, *γόνος*, *γονέας*, *γένεση*, *γενέθλια*.

Δ

δέρον (ρ. θ. *δερ*—), *ἔδερνα*, θὰ *δέρον*, *ἔδειρα*, θὰ *δείρω*, *ἔχω δείρει*, *προσ. δέρονε*, *δείρε*, *μετ. δέρονοντας*· **παθ.** *δέρνομαι*, (*ἐ*)*δερνόμουν*, θὰ *δέρνομαι*, (*ἐ*)*δάρθηκα*, θὰ *δαρθῶ*, *ἔχω δαρθεῖ*, *προσ. δαρθεῖτε*, *μετ. δαρμένος*· **παργ.** *δαρτός*, (*ἄδαρτος*), *δέρμα*.

Σημ. Τὸ *ἐ. θ.* γίνεται μετὰ τὸ προσθετὸ *ν*: *δερν*—, τὸ *ἀ. θ.* τῆς ἐνεργητικῆς μετὰ τροπὴ τοῦ *ε* σὲ *ει*: *δειρ*—, τὸ *ἀ. θ.* τῆς *παθ.* γίνεται μετὰ τροπὴ τοῦ *ε* σὲ *α*: *δαρ*—.

διδάσκω καὶ **διδάχνω** (ρ. θ. *διδαχ*—), (*ἐ*)*δίδασκα* καὶ (*ἐ*)*δίδαχνα*, θὰ *διδάσκω* καὶ θὰ *διδάχνω*, (*ἐ*)*δίδαξα*, θὰ *διδάξω*, *ἔχω διδάξει*, *προσ. δίδασκε* καὶ *δίδαχνε*, *δίδαξε*, *μετ. διδάσκοντας*· **παθ.** *διδάσκομαι* καὶ *διδάχνομαι*, (*ἐ*)*διδασκόμουν*, θὰ *διδάσκομαι* καὶ θὰ *διδάχνομαι*, (*ἐ*)*διδάχτηκα*, θὰ *διδαχθῶ*, *ἔχω διδαχθεῖ*, *προσ. διδαχτεῖτε*, *μετ. διδαγμένος*· **παργ.** *διδάσκαλος* (καὶ *δάσκαλος*), *διαδάχος*, *δίδαγμα*, *διδάχτορας*, *διδαχτός* (*ἀδίδαχτος*), *δίδαχτρα*.

Σημ. Τὸ *ἐ. θ.* σχηματίζεται μετὰ διπλὸ τύπο: *διδασκ*— καὶ *διδαχν*—. Οἱ *ἐξ. χρ.* μετὰ τὸ *ἐ. θ.* *διδαχν*— εἶναι κυρίως τύποι ποιητικοί.

δίνω (ρ. θ. *δο*— καὶ *δω*—), *ἔδινα*, θὰ *δίνω*, *ἔδωσα*, θὰ *δώσω*, *ἔχω δώσει*, *προσ. δίνε*, *δώσε*, *μετ. δίνοντας*· **παθ.** *δίνομαι*, *ἐδινόμουν*, θὰ *δίνομαι*, *ἐδόθηκα*, *ἔχω δοθεῖ*, *προσ. δοθεῖτε*, *μετ. δομένος* (καὶ *δωσμένος*)· **παργ.** *δότη* (*παράδοση*, *διάδοση*, *κλπ.*), *προδότης*, *δῶρο* *κλπ.*

Ε

εἶμαι βλ. σελ. 126. Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό τὸ ρ. γίνομαι.

ἐρχομαι (ρ. θ. ἐρχ— καὶ ἐρθ—), ἐρχόμουν, θὰ ἐρχομαι, ἦρθα, θὰ ἐρθῶ (=θάρθῶ) καὶ θὰ ἐρθῶ (=θάρθῶ), ἔχω ἐρθεὶ καὶ ἔχω ἐρθεῖ, προσ. ἔλα, ἔλᾱτε, μετ. δὲν ἔχει· **παργ.** ἐρχομός.

Σημ. Τὸ ε. θ. εἶναι ἐρχ—, τὸ ἀ. θ. ἐρθ— (ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐλθ—).

ἔχω βλ. σελ. 126. Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὸ ρ. λαβαίνω.

Ζ

ζῶ (ρ. θ. ζη—) — ζεῖς — ζεῖ — ζοῦμε — ζεῖτε — ζοῦν, ζινοῦσα, θὰ ζῶ, ζήσα, θὰ ζήσω, ἔχω ζήσει, προσ. ζῆσε, μετ. ζώντας· **παργ.** ζήση, ζωή, ζῶο.

Σημ. 1. Τὸ ρ. ζῶ στοὺς ἐξ. χρ. εἶναι συνηρημένο, γὰρ ὁ χρ. ρακτῆρας **η** παθαίνει συναίρεση μὲ τίς καταλήξεις, πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν. Εἶναι τὸ μόνο συνηρημένο ρῆμα πού ἔχει χρ. χαρ. **η**.

Σημ. 2. Τὸ ἐπιφώνημα **ζήτω** (§ 325) ἦτανε στὴν ἀρχαία γλώσσα προστακτικὴ τοῦ ρ. ζῶ.

Κ

κάθομαι (ρ. θ. καθ—), (ἐ)καθόμουν, θὰ κάθομαι (ἐ)κάθησα, θὰ καθήσω, ἔχω καθήσει, προσ. κάθησε, μετ. καθισμένος.

Σημ. 1. Τὸ ἀ. θ. παίρνει τὸ πρόσφυμα **η** πρὶν ἀπὸ τὸ χρ. χ. σ. Στοὺς ἐξ. χρ. ἔχει καταλήξεις παθ., στοὺς ἄλλους χρ. ἔχει καταλήξεις ἐνεργ.

Σημ. 2. Τὸ ρ. κάθομαι ἔχει οὐδ. διάθεση, ἐνῶ τὸ ρ. καθίζω ἔχει ἐνεργ. διάθεση (μεταβατικὴ) καὶ κλίνεται ὁμαλά. Ἡ παθητ. μετ. τοῦ ρῆμ. **κάθομαι** εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸ ρ. καθίζω.

καί(γ)ω (ρ. θ. καί—, κα—, καυ—), ἔκαί(γ)α, θὰ καί(γ)ω, ἔκαψα, θὰ κάψω, ἔχω κάψει, προσ. καί(γ)ε, κάψε, μετ. καί(γ)ον-τας· **παθ.** καί(γ)ομαι, (ἐ)καί(γ)όμουν, θὰ καί(γ)ομαι, (ἐ)κάκηκα, θὰ καῶ, ἔχω καῖ, μετ. καμένος (καὶ καῦμένος)· **παργ.** κάψα, κάμα, καύτρα, καυτός (ἄκαυτος) κλπ.

Σημ. 1. Μὲ τὸ θέμα *και*—σχηματίζονται οἱ ἑξ. χρ. ἐνεργ. καὶ παθ., μὲ τὸ θ. *κα*—οἱ στ. χρ. καὶ τὸ ρ. σ. (παθ. χρ. β') μὲ τὸ θ. *καν*—καὶ μὲ τὸ χρ. *χ. σ* γίνεται τὸ ἄ. θ. τῆς ἐνεργ.: *καγ*—.

Σημ. 2. Στούς ἑξ. χρ. ἐνεργ. καὶ παθ. παίρνει πολλὰς φορὰς τὸ εὐφωνικὸ *γ*.

κάνω (ρ. θ. *καμ*—), ἔκανα, θὰ κάνω, ἔκαμα, θὰ κάμω, ἔχω κάμει, προσ. κάνε, κάμε, μετ. κάνοντας· **παθ.** μόνο μετ. καμωμένος· **παργ.** κάμωμα.

Σημ. 1. Στὸ ἑ. θ. ὁ χρ. *χ. μ* γίνεται *ν*: *κάνν*—

Σημ. 2. Ἀπὸ τὸ ρ. *κάνω* γίνεται τὸ ρ. *καμώνομαι* (παθητ. ἀποθετικόν), ποὺ κλίνεται ὁμαλὰ.

κερδίζω (ρ. θ. *κερδιζ*—καὶ *κερδη*—), (ἐ)κέρδιζα, θὰ κερδίζω, ἐκέρδισα, θὰ κερδίσω, ἔχω κερδίσει προσ. κέρδιζε, κέρδισε, μετ. κερδίζοντας· **παθ.** κερδίζομαι, (ἐ)κερδιζόμουν, θὰ κερδίζομαι, (ἐ)κερδήθηκα, θὰ κερδηθῶ, ἔχω κερδηθεῖ. προσ. κερδήσου, κερδηθεῖτε, μετ. κερδισμένος.

Σημ. Ἀπὸ τὸ θέμα *κερδιζ*—μὲ τὸ χρ. *χ. ὁδοντικόν* γίνεται ἡ ἐνεργ. φωνὴ καὶ οἱ ἑξ. χρ. τῆς παθ. Ἀπὸ τὸ θ. *κερδη*—(τοῦ ἀχρηστοῦ ρ. *κερδάω*) γίνονται οἱ στ. καὶ συντ. χρόνοι τῆς παθ.

κλαί(γ)ω (ρ. θ. *κλαι*—, *κλαυ*) —κλαῖς—κλαῖει—κλαῖμε—κλαῖτε—κλαῖνε, ἔκλαι(γ)α, θὰ κλαί(γ)ω, ἔκλαψα, θὰ κλάψω, ἔχω κλάψει, προσ. κλαί(γ)ε, κλάψε, μετ. κλαί(γ)οντας· **παθ.** κλαί(γ)ομαι, (ἐ)κλαιγόμεν, θὰ κλαί(γ)ομαι, (ἐ)κλαύτηκα, θὰ κλαυτῶ, ἔχω κλαυτεῖ, προσ. κλάψου—κλαυτεῖτε, μετ. κλαμένος καὶ κλαυμένος· **παργ.** κλάμα, κλάψιμο, ἄκλαυτος.

Σημ. Μὲ τὸ θ. *κλαι*—σχηματίζονται οἱ ἑξ. χρ. ἐνεργ. καὶ παθ. Μὲ τὸ θ. *κλαν*— καὶ μὲ τὸ χρ. *χ. σ* (*κλαψ*—) σχηματίζεται τὸ ἄ. θ. τῆς ἐνεργ. Μὲ τὸ ἴδιο θ. *κλαν*—χωρὶς τὸ χρ. *χ.* σχηματίζονται οἱ στ. καὶ συντ. χρ. τῆς παθ.

Λ

λαβαίνω (ρ. θ. *λαβ*—), (ἐ)λάβαινα, θὰ λαβαίνω, ἔλαβα, θὰ λάβω, ἔχω λάβει, προσ. λάβαινε, λάβε, μετ. λαβαίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει· **παργ.** λαβὴ (παραλαβή), λήψη, (ὑπόληψη, σύλληψη, ἀνάληψη, ἀντίληψη κλπ.).

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μετὰ τὴν προσθετὴ συλλ.—αῖν (§ 306, 1). Τὸ ρ. λαβαίνω βρίσκεται συχνὰ σύνθετο: καταλαβαίνω, ἀναλαβαίνω, μεταλαβαίνω. κλπ.

λαχαίνω (ρ. θ. λαχ—), (ἐ)λάχαινα, θὰ λαχαίνω, ἔλαχα, θὰ λάχω, ἔχω λάχει, μετ. λαχαίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει· **παργ.** λαχεῖο, λαχνός.

λέ(γ)ω (ρ. θ. λεγ—καὶ εἰπ—)—λές—λέ(γ)ει—λέμε—λέτε—λένε, ἔλεγα, θὰ λέ(γ)ω, εἶπα, θὰ εἰπῶ (καὶ θὰ πῶ), ἔχω εἰπεῖ (καὶ ἔχω πεῖ), **προσ.** λέγε, πές, μετ. λέγοντας· **παθ.** λέγομαι, (ἐ)λεγόμεναι, θὰ λέγομαι, εἰπώθακα, θὰ εἰπωθῶ, ἔχω εἰπωθεῖ, μετ. ἐνεστ. λεγόμενος, **παρκ.** εἰπωμένος· **παργ.** λόγος (διάλογος, πρόλογος, σύλλογος κλπ.), λέξι (διάλεξι).

Σημ. Τὸ ρ. λέ(γ)ω εἶναι μισοσυνηρημένο (§ 294). Τὰ σύνθετα διαλέγω, ἐκλέγω κλπ. σχηματίζουνε τοὺς στ. καὶ συντ. χρ. τῆς παθ. μετὰ τὸ θ. λεγ—: διαλέχτηκα, θὰ διαλεχτῶ, ἔχω διαλεχτεῖ, μετ. διαλεγμένος.

Μ

μαθαίνω (ρ. θ. μαθ—), (ἐ)μάθαινα, θὰ μαθαίνω, ἔμαθα, θὰ μάθω, ἔχω μάθει, **προσ.** μάθαινε, μάθε, μετ. μαθαίνοντας· **παθ.** μαθαίνομαι, (ἐ)μαθαίνομαι, θὰ μαθαίνομαι, μαθεύτηκα, θὰ μαθευτῶ, ἔχω μαθευτεῖ, μετ. μαθημένος· **παργ.** μάθημα, μαθητής, μάθηση, ἀμάθητος.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. παίρνει τὴν προσθετὴ συλλαβὴ αῖν—Τὸ α. θ. στὴν παθ. παίρνει τὴν προσθετὴ συλλαβὴ εν—: μαθεν— Στὴ μετ. καὶ στὰ **παργ.** τὸ θ. παίρνει τὸ προσθετὸ η: μαθη—

μακραίνω (ρ. θ. μακρυ—), (ἐ)μάκραινα, θὰ μακραίνω, (ἐ)μάκρυνα, θὰ μακρύνω, ἔχω μακρύνει, **προσ.** μάκραινε, μάκρυνε, μετ. μακραίνοντας· **παθ.** (ἀπο)μακραίνομαι, (ἀπο)μακραίνομαι, θὰ (ἀπο)μακραίνομαι, (ἀπο)μακρύνθηκα, θὰ (ἀπο)μακρυνθῶ, ἔχω (ἀπο)μακρυνθεῖ, **προσ.** ἀπομακρυνθεῖτε, μετ. ἀπομακρυνσμένος· **παργ.** ἀπομάκρυνση.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μετὰ τροπὴ τοῦ ν σὲ αἰ (§ 273, 2) Ὁ ρ. χ. ν μπροστὰ στὴν κατάληξη—μένος τῆς παθ. μετ. τρέπεται σὲ σ.

μεθάω-ῶ (ρ. θ. μεθσ—), (ἐ)μεθούσα, θὰ μεθάω-ῶ, (ἐ)μέ-

θησα, θὰ μεθήσω, ἔχω μεθήσει· **παθ.** μόνο μετ. μεθησμένος· **παργ.** μεθήσι.

Σημ. Στὴν παθ. μετ. τὸ θέμα παίρνει χρ. χ. σ : μεθησ-μένος.

μέλει (ρ. θ. μελ—). Ρῆμα ἀπρόσωπο. Ἔχει μόνο τοὺς ἐξ. χρ. — ἔμελε, θὰ μέλει· **παργ.** μελέτη.

μέλλεται (ρ. θ. μελλ—). Ρῆμα ἀπρόσωπο. Ἔχει μόνο τοὺς ἐξ. χρ. — (ἐ)μελλόταν, θὰ μέλλεται, μετ. ἐνεστ. μελλούμενος.

μπαίνω (ρ. θ. ἐν+βαιν— = μπαιν—), ἔμπαίνα, θὰ μπαίνω, μπήκα, θὰ μπῶ, ἔχω μπεί, προσ. μπαῖνε, ἔμπα, μετ. μπαίνοντας· **παθ.** μόνο μετ. μπασμένος· **παργ.** μπασιά, μπάσιμο.

Σημ. Ἀπὸ τὸ ἀρχ. ρ. *βαίνο* (βλ. ρῆμα) μὲ τὴν ἀχώριστη πρόθεση ἐν=ἐμπαίνω=μπαίνω.

N

νοιάζει καὶ γνοιάζει (ρ. θ. γ-νοιαζ μὲ τὸ ζ ὀδοντικό). Ρῆμα ἀπρόσωπο. ἐ(γ)νοιάζε, θὰ (γ)νοιάζει, ἔγνοιασε. Ἄλλους χρ. ἡ ἐνεργ. δὲν ἔχει· **παθ.** προσωπικό: γνοιάζομαι, (ἐ)γνοιάζομαι, θὰ γνοιάζομαι, (ἐ)γνοιάστηκα, θὰ γνοιαστώ, ἔχω γνοιαστεί, προσ. γνοιάσου, μετ. γνοιασμένος· **παργ.** ξέγνοιαστος, ξέγνοιασιά.

Ξ

ξέρω (ρ. θ. ξερ—), ἤξερα, θὰ ξέρω, ξέροντας. Ἄλλους χρ. δὲν ἔχει.

Σημ. Ὁ παρ. παίρνει ἀΐτηση η ἀντὶ ε.

O

ὁμορφαίνω (ρ. θ. ὁμορφυν—), ὁμόρφαίνα, θὰ ὁμορφαίνω, ὁμόρφυνα, θὰ ὁμορφύνω, ἔχω ὁμορφύνει· **παθ.** δὲν ἔχει.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μὲ τροπὴ τοῦ υ σὲ αι (§ 273, 2).

Π

παθαίνω (ρ. θ. παθ—). ἔχει μόνο ἐξ. χρ. (ἐ)πάθαινα, θὰ παθαίνω, μετ. παθαίνοντας. Τοὺς ἄλλους χρ. τοὺς παίρνει ἀπὸ τὸ ρ. πάσχω· **παθ.** μόνο ἐξ. χρ. παθαίνομαι (=κυριεύ-

ομαι ἀπὸ κάποιου πάθος), (ἐ)παθαινόμεουν, θὰ παθαίνομαι.

πάσχω (ρ. θ. πασχ— καὶ παθ—), ἔπασχα, θὰ πάσχω, ἔπαθα, θὰ πάθω, ἔχω πάθει, μετ. πάσχοντας· **παθ.** δὲν ἔχει· **παργ.** πάθος, (παθητικός), πάθηση, πάθημα κλπ.

παχαίνω (ρ. θ. παχυν—), (ἐ)πάχαινα, θὰ παχαίνω, ἐπάχυνα, θὰ παχύνω, ἔχω παχύνει, μετ. παχαίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται με τροπή τοῦ *υ* σὲ *αι* (§ 273, 2).

πέφτω (ρ. θ. πεσ—), ἔπεφτα, θὰ πέφτω, ἔπεσα, θὰ πέσω, ἔχω πέσει, προσ. πέφτε. πέσε, μετ. πέφτοντας· **παθ.** μόνο μετ. πεσμένος· **παργ.** πέσιμο.

Σημ. Οἱ ἐξ. χρ. σχηματίζονται με τὸ ἐ. θ. *πεφτ*—. Τὸ ρ. θ. *πεσ*— κρατιέται καθαρὸ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους χρόνους.

πίνω (ρ. θ. πι—), ἔπινα, θὰ πίνω, ἤπια, θὰ πιῶ, ἔχω πιεῖ, προσ. πίνε, πιέ (καὶ πιές), μετ. πίνοντας· **παθ.** πίνομαι, (ἐ)πινόμεουν, θὰ πίνομαι, ἐπιώθηκα, θὰ πιωθῶ, ἔχω πιωθεῖ, μετ. πιωμένος.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται με τὸ προσθετὸ *υ*: *πιν*—. Τὸ ἀ. θ. τῆς παθ. παίρνει τὸ προσθετὸ *ω*: *πιω*—.

πλαίνω (ρ. θ. πλυν—), ἔπλαινα, θὰ πλαίνω, ἐπλυνα, θὰ πλύνω, ἔχω πλύνει, προσ. πλαῖνε, πλύνε, μετ. πλαίνοντας· **παθ.** πλαίνομαι, (ἐ)πλαινόμεουν, θὰ πλαίνομαι, (ἐ)πλύθηκα, θὰ πλυθῶ, ἔχω πλυθεῖ, προσ. πλύσου, μετ. πλυμένος· **παργ.** πλυντήριο, πλύση, πλύσιμο, (πλύστης) πλύστρα, ἄπλυτος κλπ.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται με τροπή τοῦ *υ* σὲ *αι* (ὅπως τὸ *δομοφαίνω, παχαίνω* κλπ.) (§ 273, 2)

πηγαίνω καὶ **πάω** — τᾶς — πάει κλπ. (ρ. θ. πα-γ—), ἐπήγαινα, θὰ πηγαίνω, ἐπήγα, θὰ πάω, ἔχω πάει, προσ. πήγαινε, μετ. πηγαίνοντας· **παθ.** μόνο μετ. πηγαυμένος· **παργ.** πηγαυδός (σπάνιο).

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται με τροπή τοῦ θεματικοῦ φωνήεντος *α* σὲ *η* καὶ με τὴν προσθετὴ συλλαβὴ *αν*—: *πηγαν*—. Στὸν ἀόριστο ἐπίσης τὸ θεμ. φωνήεν *α* τρέπεται σὲ *η*. Στὸ στ. μέλλ. καὶ στὸ ρ. σ. χάνεται ὁ ρ. χ. γ: *πα*— (θὰ πάω, ἔχω πάει).

πλουταίνω (ρ. θ. πλουτυν—), (ἐ)πλούταινα, θὰ πλουταίνω,

(ἐ)πλούτινα, θὰ πλουτύνω, ἔχω πλουτύνει, μετ. πλουταίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει.

Σημ. 1. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται με τροπή τοῦ *ν* σὲ *αι* (§ 273, 2).

Σημ. Τὸ ρ. πλουταίνω κανονικὰ ἔχει οὐδεν. διάθεση = γίνομαι πλούσιος. Μ' ἐνεργητική σημασία μεταχειρίζομεθα τὸ ρ. πλουτίζω = κάνω κάποιον πλούσιο. Λ. χ. Ἡ φύση πλούτισε τὸν ἄνθρωπο με λογικό. Καμιά φορά ὁμως καὶ τοῦτο τὸ ρῆμα τὸ χρησιμοποιοῦμε με οὐδ. διάθεση ἀντὶ γὰρ τὸ πλουταίνω Λ. χ. αὐτὸς ἐπλούτισε εὐκόλα, ἀντὶ ἐπλούτυνε.

Σ

στέκω καὶ **στέκομαι** (ρ. θ. στεκ— καὶ στα—), ἔστεκα καὶ (ἐ)στεκόμουν, θὰ στέκω καὶ θὰ στέκομαι, (ἐ)στάθηκα, θὰ σταθῶ, ἔχω σταθεῖ, προσ. στέκε ἢ στέκα, στάσου, μετ. ἐνεστ. στεκόμενος καὶ στεκούμενος.

Σημ. Τύπους ἐνεργ. ἔχουνε μόνο οἱ ἐξ. χρ.

σέρνω (ρ. θ. συρ—), ἔσερνα, θὰ σέρνω, ἔσυρα, θὰ σύρω, ἔχω σύρει, προσ. σέρνε, σύρε, μετ. σέροντας· **παθ.** σέρομαι, (ἐ)σερνόμουν, θὰ σέρομαι, (ἐ)σύρθηκα, θὰ συρθῶ, ἔχω συρθεῖ, προσ. συρθεῖτε, μετ. συρμένους· **παργ.** σύρμα, συρμός, συρτός, σύρτης κλπ.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται με τροπή τοῦ θεμ. φων. *ν* σὲ *ε* καὶ με τὸ προσθετὸ *ν* μετὰ τὸ ρ. χ.

Τ

τραβάω-ῶ (ρ. θ. τραβ—), (ἐ)τραβούσα, θὰ τραβάω-ῶ, (ἐ)τράβηξα, θὰ τραβήξω, ἔχω τραβήξει, προσ. τράβα, τραβήξε, μετ. τραβώντας· **παθ.** τραβιέμαι, (ἐ)τραβιόμουν, θὰ τραβιέμαι, (ἐ)τραβήχτηκα, θὰ τραβηχτῶ, ἔχω τραβηχτεῖ, προσ. τραβήξου, μετ. τραβηγμένος· **παργ.** τράβηγμα.

Σημ. Τὸ ἀ. θ. σχηματίζεται με τροπή τοῦ ρ. χ. **α** σὲ **η**: τραβη— καὶ με προσθήκη τοῦ οὐρανικοῦ **γ**: τραβηγ—.

τρώ(γ)ω (ρ. θ. τρωγ— καὶ φαγ—), — τρώς — τρώει — τρώμε, — τρώτε — τρώνε, ἔτρωγα, θὰ τρώ(γ)ω, ἔφαγα, θὰ φά(γ)ω — θὰ φᾶς — θὰ φάει, κλπ., ἔχω φάει, προσ. τρώγε, φάγε, μετ. τρώγοντας· **παθ.** τρώγομαι, (ἐ)τρωγόμουν, θὰ τρώγομαι, (ἐ)φαγώ-

θηκα, θὰ φαγωθῶ, ἔχω φαγωθεῖ, *προστ.* φαγωθεῖτε, μετ. φαγωμένος· *παργ.* τὸ φα(γ)ί, φαγητό, φάγωμα.

Σημ. Οἱ ἐξ. χρ. γίνονται μετὰ τὸ θέμα *τρω(γ)*, οἱ ἄλλοι χρ. γίνονται μετὰ τὸ θ. φα(γ).

τυχαίνω (ρ. θ. *τυχ—*), (ἐ)τύχαινα, θὰ τυχαίνω, ἔτυχα, θὰ τύχω, ἔχω τύχει, μετ. τυχαίνοντας· *παργ.* τύχη.

Σημ. 1. Τὸ ἐ. θ. γίνεται μετὰ τὴν προσθετὴν συλλαβὴν *αιν—*: *τυχαιν—*.

Σημ. 2. Πολλὰς φορὰς βρίσκεται σὰν ἀπρόσωπο: τυχαίνει, ἐτύχαινε κλπ.

Υ

ὑπόσχομαι (ρ. θ. *ὑποσχ—*), ὑποσχόμεναι, θὰ ὑπόσχομαι, ὑποσχέθηκα, θὰ ὑποσχεθῶ, ἔχω ὑποσχεθεῖ, *προστ.* ὑποσχέσου — ὑποσχεθεῖτε, μετ. ὑποσχημένος· *παργ.* ὑπόσχεση.

Σημ. Τὸ ἀ. θ. παίρνει τὸ προσθετὸ φωνῆεν *ε*: ὑποσχε—

Φ

φαίνομαι (ρ. θ. *φαν—*), (ἐ)φαινόμουν, θὰ φαίνομαι, (ἐ)φάνηκα, θὰ φανῶ, ἔχω φανεῖ, *προστ.* φανεῖτε· *παργ.* φάση (ἀπόφαση), φανὸς (κί' ἀπ' αὐτὸ φανερός, φανάρι), ἄφαντος.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. γίνεται μετὰ τροπὴν τοῦ θεμ. φωνήεντος *α* σὲ *αι—*.

φταίω (ρ. θ. *φται—*), φταῖς, φταίει κλπ., μετ. ἔφται(γ)α, θὰ φταίω, ἔφταιξα, θὰ φταίξω, ἔχει φταίξει, μετ. φταίνοντας· *παθ.* δὲν ἔχει· *παργ.* φταιξίμο, φταιχτης, καὶ μετὰ ἄρχ. θέμα πται: πταῖσμα (πταισματοδικεῖο).

Σημ. Τὸ ἀ. θ. γίνεται μετὰ οὐρανικὸν χαρ. *γ*.

φυλά(γ)ω (ρ. θ. *φυλακ—*), ἐφύλα(γ)α, θὰ φυλά(γ)ω, ἐφύλαξα, θὰ φυλάξω, ἔχω φυλάξει, *προστ.* φύλα(γ)ε, φύλαξε, μετ. φυλάγοντας· *παθ.* φυλά(γ)ομαι, (ἐ)φυλαγόμεναι, θὰ φυλά(γ)ομαι, (ἐ)φυλάχτηκα, θὰ φυλαχτῶ, ἔχω φυλαχτεῖ, *προστ.* φυλάξου — φυλαχτεῖτε, μετ. φυλαγμένος· *παργ.* φυλακή, φύλακας, φύλαγμα, φύλαξη (προφύλαξη) κλπ.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μετὰ τροπὴν τοῦ ρ. χ. *κ* σὲ *γ*: *φυλαγ—*.

Στὸν ἐνεστ. καὶ ἔξ. μελλ. ὁ χαρ. γ πολλές φορές χάνεται καὶ σχηματίζονται συνηρημένοι τύποι: φυλάς, φυλάμε, φυλάτε, φυλάνε.

φεύγω (ρ. θ. φυγ—) ἔφυγα, θὰ φεύγω, ἔφυγα, θὰ φύγω, ἔχω φύγει, προσ. φεύγε καὶ φεύγα, φύγε, μετ. φεύγοντας· **παθ.** δὲν ἔχει· **παργ.** φυγή, (πρόσφυγας).

Χ

χοντραίνω (ρ. θ. χοντρυν—), (ἐ)χόντραйна, θὰ χοντραίνω, (ἐ)χόντρυννα, θὰ χοντρύνω, ἔχω χοντρύνει, προσ. χόντραινε, χόντρυνε, μετ. χοντραίνοντας· **παθ.** δὲν ἔχει.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. σχηματίζεται μὲ τροπὴ τοῦ θεματ. φωνήεντος υ σὲ αἰ: *χοντραίν—*.

Ψ

ψέλνω (ρ. θ. ψαλ—), ἔψελνα, θὰ ψέλνω, ἔψαλα, θὰ ψάλω, ἔχω ψάλει, προσ. ψέλνε, ψάλε, μετ. ψέλοντας· **παθ.** ψέλνομαι, (ἐ)ψελνόμουν, θὰ ψέλνομαι, (ἐ)ψάλθηκα, θὰ ψαλθῶ, ἔχω ψαλθεῖ μετ. ψαλμένος· **παργ.** ψάλτης, ψάλσιμο, ἄψαλτος.

Σημ. Τὸ ἐ. θ. γίνεται μὲ τροπὴ τοῦ θεματ. φωνήεντος α σὲ ε καὶ μὲ τὸ προσθετὸ ρ: *ψελν—*.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ, ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΩΝ

(Οί αριθμοί δείχνουν τις σελίδες)

ά — στερητικό 187
άει — άχώριστο μόριο 187
αίσθητά ούσιαστικά 42
άκλιτα ούσιαστικά 73
άκλιτες λέξεις που συνοδεύουν τις συνταχτικές έγκλίσεις 124.
άκλιτο ως α' συνθετικό 187, ως β' συνθετικό 190
άλφάβητο 10
άμετάβατα ρήματα 110
άναλογικά άριθμητικά 92
άνισοσύλλαβα ούσιαστικά 42
άντικειμενικά σύνθετα 192
άντωνυμίες 98, προσωπικές καθαρές 98, (προληπτική 100, έπαναληπτική 101, χητική 101, αυτοπαθείς 102), δείχτικές 102, έρωτηματικές 103, άόριστες 104, άναφορικές 106, συσχετικές 107
άνώμαλα ούσιαστικά 70, επίθετα 80, παραθετικά 86, ρήματα 157 και 193
άνω τελεία 25
άποβολή 92 (ύποσημείωση)
άποθετικά ρήματα 156
άπόλυτα άριθμητικά 91
άποσιωπητικά 26.
άπρόσωπα ρήματα 157
άρθρο 39, σύνθετοι τύποι άρθρου 40
άριθμητικά 91 (επίθετα 91, ούσιαστικά 32, κλίση άριθμητικών 93)
άριθμοί πτωτικών 38, ρημάτων 117
άριθμών συμβολική παράσταση 97
αύξηση 121, άρχαία χρονική αύξηση 122
άφηρημένα ούσιαστικά 42

άφομοίωση του χειλικού χαρακτήρα των ρημάτων μπροστά από την κατάληξη — μένος 136, *άφομοίωση* του *ν* των προθέσεων *έν* και *σύν* μπροστά από τὰ ύγρά *λ* και *ρ*. 162

άφωνα 11.

άφωνόληχτα ρήματα 130 (έξακολουθητικοί χρόνοι 130, στιγμιαίοι και συντελεσμένοι χρόνοι ένεργητικής φωνής 133, στιγμιαίοι και συντελεσμένοι χρόνοι παθητικής φωνής 135, παθητική μετοχή 136)

άχώριστα μόρια 187

άχώριστες προθέσεις 161

βαφιστικά κύρια όνόματα προσώπων 42

βοηθητικά ρήματα 110. Κλίση βοηθ. ρημ. 126

βοηθητικά σημεία της γραφής 25

βορχύχρονα φωνήεντα 11

βραχύχρονη συλλαβή 18

γένος πτωτικών 39

γράμματα 9, άρχικό 10, τελικό 10, κεφαλαία 10, μικρά 10, είδη γραμμάτων 11

γραμματικές ή τυπικές έγκλίσεις 123

δασεία 23. Λέξεις με δασεία 24

δισύνοα άφωνα 12

δέυτεροι χρόνοι ρημάτων ένεργητικοί 153, παθητικοί 154

διάθεση ρήματος 109

διαλυτικά σημεία 13

δικατάληχτα ή δίγεια ούσιαστικά 43

δίκλιτα συνηρημένα ρήματα ένεργη-

τικά 147, παθητικά 149
 διπλά γράμματα 12
 διπλή τελεία 26
 διπλόγενα ανώμαλα ουσιαστικά 70
 διπλοκατάληχτα ανώμ. ουσιαστικά 71
 δισύμφωνοι φθόγγοι 13
 δίφθογγοι 13
 δίχρονα φωνήεντα 11
 δυννητική έγκλιση: σημασία της 112, χρόνοι της 117, σχηματισμός χρόνων της 125
 δύο 94, ως α' συνθετικό 186
 δυσ— άχώριστο μόριο 187
 εγκλίσεις του ρήματος 111
 έγκλιση τόνου 22
 ένθικά παράγωγα ουσιαστικά 178
 είμαι 126
 εισαγωγικά 25
 έκθλιψη 27
 έλλειπτικά ουσιαστικά 72, παραθετικά 87, ρήματα 158
 ένας άριθμητικό 93, άόριστη άντωνυμία 104, ως α' συνθετικό 186
 ένώσεις φωνηέντων 13, συμφώνων 13
 ένωτικό 26
 επαγγελματικά παράγωγα ουσιαστικά 179
 επίθετα 74, κλίση επίθετων με τὸ άρσενικό σέ —ος 75, με τὸ άρσενικό σέ —ης 78, με τὸ άρσενικό σέ —ης 79, ανώμαλα επίθετα 80, βαθμοί επίθετων 82, σχηματισμός παραθετικών 83, ανώμαλα παραθετικά επίθετα 86, επίθετα χωρίς παραθετικά 87, παράγωγα επίθετα 180, επίθετο ως α' συνθετικό 185, ως β' συνθετικό 189
 επιρρήματα 163, παραθετικά επιρρημάτων 88, συσχετικά 108, παράγωγα 184, ως α' συνθετικά 187, ως β' συνθετικά 190
 επιφωνήματα 166

έρρινα 12
 έρρινόληχτα ρήματα 136
 έρωτηματικό 25
 έτυμολογικό 167
 ευ— άχώριστο μόριο 187
 εύφωνικά γράμματα 32
 εύχτική έγκλιση: σημασία της 112, χρόνοι της 116, σχηματισμός χρόνων της 124
 έχω 126
 ζα— άχώριστο μόριο 187
 ημι— άχώριστο μόριο 187
 θα 123, 124
 θαναστικό 25
 θέμα κλιτών μερών του λόγου 38, ένεστωτικό 119, άοριστικό 120, άρχικό ή ρηματικό 120
 θεματικό φωνήεν 120
 θετικός βαθμός επίθετων 82
 ιδιόκλητα ανώμαλα ουσιαστικά 72
 ίσοσύλλαβα ουσιαστικά 42
 κακός: παραθετικά του 87
 καλός: παραθετικά του 87, ως α' συνθετικό 186
 κατάληξη κλιτών μερών του λόγου 38, ρημάτων 129, παραγωγική 168
 καταχρηστικές προθέσεις 161
 κλίσεις: πρώτη (άρσενικά) 43, δεύτερη (θηλυκά) 55, τρίτη (οὐδέτερα) 64
 κόμμα 25
 κράση 29
 κύρια ονόματα 42, πληθ. άρσεν. κυρίων ονομάτων 53, θηλυκά 63, ως έλλειπτικά 73, κύρια ονόματα με δασεία 24
 κύριες προθέσεις 160
 λέξεις 16, μονοσύλλαβες, δυσύλλαβες, πολυσύλλαβες 16, άτονες 18, ονομασία λέξεων από τὸν τόνο τους 21, έγκλιτικές 22, παράγωγες, πρωτότυπες, άρχικές ή ριζικές 167, άπλές, σύνθετες 168

λήγουσα 17
μακρόχρονα φωνήεντα 11
μακρόχρονη συλλαβή 18
μεγεθυντικά ουσιαστικά 176
μέρη του λόγου 37, κλιτά 39 - 159, ἄκλιτα 159 - 166
μέσα ἄφωνα 12
μεταβατικά ἐνεργητικά ῥήματα 110
μετατροπή φθόγγων 35
μειοχή 118, μειοχή παθητικοῦ ἐνεστώτα 154, παραθετικά μετοχῶν 90
μισοσυννηρημένα ῥήματα 152
μισόφωνα σύμφωνα 12
μονοκατάληχτα καὶ μονόγενα οὐσιαστικά 43
ξανὰ 161
ξε— ἀχώριστο μόριο 187
ὀδοντικά ἄφωνα 12
οἰκογενειακά κύρια ὀνόματα 42
ὀξύτονη λέξη 21
ὀριστική ἔγκλιση 111, 123
οὐρανικά ἄφωνα 12
οὐσιαστικά 41, παράγωγα ἀπὸ ῥήματα 171, ἀπὸ ἐπίθετα 174, ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά 175, ὡς α' συνθετικά 185, ὡς β' συνθετικά 188.
παθητικά ῥήματα 110
παράγραφος 27
παραγωγή λέξεων 169
παραθετικά ἐπιθέτων 82, σχηματισμός παραθετικῶν ἐπιθέτων 83, μονολεκτικά, περιφραστικά 83, ἀνώμαλα 86, ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά 87, ἑλλειπτικά παραθετικά 87, παραθετικά ἐπιρρημάτων 88, μετοχῶν 90
παραλήγουσα 17
παρασύνθεσις 190
παρένθεση 25
παιρωνυμικά οὐσιαστικά 178
περιεχτικά 177
πινύματα 23

πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά 92
πολὺς 80, παραθετικά του 87
προθέσεις 159, ὡς α' συνθετικά 186
προπαραλήγουσα 17
προοδιοριστικά σύνθετα 191
προσθετὴ συλλαβὴ *aw*— στὸ τέλος τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος 158
προσθετὸ *r* στὰ φωνηεντόληχτα ῥήματα 124, στὰ ὑγρόληχτα καὶ ἑρρινόληχτα 137, στὰ συννηρημένα 158, προσθετὸ *t* στὰ ἀφωνόληχτα 131
προσθετὸ *h* στὸ τέλος τοῦ ὀριστικοῦ θέματος 152
προσταχτική 111, 116, 123
πρόσωπα τοῦ λόγου 98, τοῦ ῥήματος 117
πτώσεις 38
πτωτικά 38
ῥήματα 109, βοηθητικά 126· βαρύτονα: φωνηεντόληχτα 127, ἀφωνόληχτα 130 ὑγρόληχτα καὶ ἑρρινόληχτα 136· συννηρημένα 144, μισοσυννηρημένα 152, ἀποθετικά 156, ἀπρόσωπα 157, ἀνώμαλα 157, παράγωγα 169, ὡς α' συνθετικά 186, ὡς β' συνθετικά 189
ρηματικὸ συμπλήρωμα 118
σημασία συνθέτων 191
συγκοπή 34
συγκριτικός 82, 83
συζυγίες ρημάτων 117
συλλαβὲς 16, χρόνος συλλαβῶν 18
συλλαβισμός 17
σύμφωνα 11
συμφωνόληχτα 121
συναίρεση 31
συνακόλουθα πτωτικῶν 38, ρημάτων 118
σύνδεσμοι 165
συννηρημένα ῥήματα 144
σύνθεση λέξεων 185
συνθετικά σύνθετα 191
συνίζηση 31

συνταχτικές ἐγκλίσεις 123
 σφαιρικό σ 12
 σχετικά παράγωγα οὐσιαστικά 179
 ταχτικά ἀριθμητικά 91
 τελεία 25
 τέσσερα 94, ὡς α' συνθετικό 186
 τόνοι 18, γενικοί κανόνες τονισμοῦ 19,
 τονισμός διχρόνων 20
 τοπικά παράγωγα οὐσιαστικά 177
 τοπωνυμικά παράγωγα οὐσιαστικά 178
 τρεῖς, τρία 94, ὡς α' συνθετικό 186
 τρισ— ἀχώριστο μόριο 187
 τύποι λέξεων 37
 ὑγρά 12
 ὑγρόληχτα καὶ ἐρρινόληχτα 136 (ἐξα-
 κολουθητικοὶ χρόνοι 136, στιγμαῖοι
 καὶ συντελεσμένοι χρόνοι ἐνεργητι-
 κῆς φωνῆς 139, παθητικῆς φωνῆς
 140, παθητικὴ μετοχή 141)
 ὑπερθετικός σχετικός 82, ἀπόλυτος 83,
 σχηματισμός: ὑπερθετικοῦ 84

ὑποκοριστικά οὐσιαστικά 175, ἐπίθετα
 183
 ὑποταχτική: σημασία τῆς 111, χρόνοι
 τῆς 116, σχηματισμός χρόνων τῆς 124
 φθόγγος 9 ἀπλὸς φθόγγος 9, σύνθετοι
 13, μετατροπὴ φθόγγων 35
 φωνή ρήματος 109
 φωνήεντα 11
 φωνηεντόληχτα ρήματα 109
 χαραχτήρας κλιτῶν μερῶν τοῦ λόγου
 38, ἀρχικός ἢ ρηματικός 124, χρόνι-
 κός 129
 χασμωδία 27
 χειλικά 12
 χρόνοι ρήματος στὴν ὀριστικὴ 112 (πα-
 ροντικοὶ 113, παρελθοντι οἱ 114, μ' ἄ-
 λοντικοὶ 115) αἰς ἄλλες ἐγκλίσεις
 116, μονολεκτικοὶ, περιφραστικοὶ 123
 χητηκά σύνθετα 192
 ψιλόπνο· 12

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίδα 36, στίχος	13	ἀντί δὲ γίνεταί	διάβαξε δὲ γίνονται
» 58, »	26	β') οὐσιαστικά	β') θηλυκά
» 68, στίχον ὑποσημ.	»	κλέγονται	κλίνονται
» 70, στίχος	6	φῶς	φῶς
» 80, »	15	τὸ μακαρίτικο	(τὸ μακαρίτικο)
» 80, »	16	τὸ λεβέντικο	(τὸ λεβέντικο)
» 80, »	17	τὸ σακάτικο	(τὸ σακάτικο)
» 86, »	10	τὰ μονολεχτικά τους	τὰ μονολεχτικά τους [παραθετικά
» 90, »	7	τοῦ θρονονοῦ	τοῦ ὑπερθετικῶ
» 147, »	13	τὴν β' κατηγορίαν	τὴν β' κατηγορίαν

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,, Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 50 — ΑΘΗΝΑΙ

ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ ΗΛ. *Νεοελλην. στιχουργική.*

ΓΙΑΒΕΡΤ Γ.—ΠΟΛΙΤΟΥ Ν. *Ἑγχειρίδιον ἀρχαιολογίας τοῦ Δημοσίου βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.*

ΛΙΑΛΕΞΕΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 10' αἰῶνος Τόμ. 2.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ Α. *Τὸ ὄρατον. Ἡ καλλιτεχνία.*

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ (τὸ) *Διήγημα*, ἥτοι ἀπάνθισμα ἐκλεκτῶν διηγημάτων τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μετὰ γραμματολογικοῦ σημειώματος καὶ εἰκόνων τῶν συγγραφέων, ἐκλογὴ καὶ ἐπιμελεία Κ. Σκόκου. Τόμος Α' περιέχων 31 διηγήματα.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ Α. *Ἡ Λυγερή.*

— *Παλῆς ἀγάπες.*

— *Ὁ Ζητιάνος.*

— *Λόγια τῆς πλώρης, θαλασσινὰ διηγήματα.*

— *Διηγήματα.*

— *Ὁ ἀρχαιολόγος.*

ΛΕΣΣΙΓΓ. *Δαοκόων ἢ περὶ ὀρίων τῆς Ζωγραφικῆς καὶ τῆς Ποιήσεως.*

ΛΥΚΟΥΔΗ ΕΜΜ. *Εἰμῶν Ἀνδρεάδης, οἱ Νεμφοὶ τῆς Λαυρεωτικῆς.*

— *Ὅδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις. Ρόδος, Δωδεκάνησα, ἀνάλεκτα.*

— *Σελίδες, ποιήματα.*

— *Γύρω στὸ τόπο μας, διηγήματα.*

ΝΙΡΒΑΝΑ Π. *Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλα διηγήματα.*

— *Δόγοι καὶ Ἀντίλογοι.*

— *Εὐθυμοὶ περίπατοι.*

— *Φιλολογικὰ ἀπομνημονεύματα.*

ΠΑΛΑΜΑ Κ. *Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης.*

— *Πεντασύλλαβοι—τὰ παθητικὰ κρυφομυλήματα οἱ λύκοι κτλ*

— *Θάνατος παλληκαριοῦ.*

— *Ἀσάλευτη ζωή.*

— *Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι.*

— *Τριστένη. Δράμα σὲ 4 μέρη.*

— *Σταυρομένη μουσική, με πρόλογ. σημειώματα.*

— *Περάσματα καὶ χαιρετισμοί.*

— *Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ χαρτιά μου. Ἡ ποιητικὴ μου. Α'.*

— *Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, ἐκδ. Β'.*

RAUSCH Α.—ΛΑΜΨΑ Δ. *Στοιχεῖα φιλοσοφίας.*

ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΥ ΑΧ. *Νεοελληνικὴ σύνταξις, ἥτοι συντακτικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης (Δημοτικῆς καὶ κοινῆς ὁμιλουμένης).*

50